Acest manual este proprietatea Ministerului Educaţiei şi Cercetării. Manualul este aprobat prin Ordinul nr. 3886 din 24.05.2004, în urma licitaţiei organizate de către Ministerul Educaţiei şi Cercetării, este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată de Ministerul Educaţiei şi Cercetării prin Ordinul nr. 3458 din 09.03.2004 şi este distribuit gratuit elevilor.
folosind termenii: nou, bun, îngrijit,
Humele elevului este scris corect Iun fel de însemnări pe manual.
MINISTERUL EDUCAŢIEI ŞI CERCETĂRII

Nicoleta Dumitrescu Mihai Manea Ovidiu Cătălin Bojică

Manual pentru clasa a IX - a
>M _ I*"
EDITURA DIDACTICĂ ŞI PEDAGOGICĂ, R.A. BUCUREŞTI, 2004
Referenţi ştiinţifici:prof. univ. dr. GHEORGHE VLAD **NISTOR prof. drd.** ANGELA MIHAELA **BĂLAN**
©2004. Toate **drepturile asupra** acestei ediţii **sunt rezervate Editurii Didactice** şi Pedagogice RA., **Bucureşti.**
Orice preluare, parţială sau integrală, a textului sau a materialului grafic din această lucrare se face numai cu acordul scris al editurii.
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
DUMITRESCU, NICOLETA
Istorie: manual pentru clasa a **IX-a** / Nicoleta
Dumitrescu, Mihai Manea, Cătălin Bojică. - Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 2004 ISBN 973-30-l156-8
I. Manea, Mihai
II. Bojică, Cătălin
94(100X075.35)
EDITURA DIDACTICĂ ŞI PEDAGOGICĂ, R.A.
Str. Spiru Haret, nr. 12, sectorul 1, cod 010176, Bucureşti
Tel.: 021.315.38.20
Tel./Fax: 021.312.28.85; 021.315.73.98
e-mail: edpcom@rdslink.ro
web: www.edituradp.ro
Comenzile **pentru** această **lucrare** se **primesc:**
• prin poştă, pe adresa editurii
• prin e-mail: edpcom@rdslink.ro sau comenzi @ edituradp.ro
• prin telefon/fax: 021.313.34.70 (marketing)
021.315.73.98 (comercial)
• prin telefon: 021.315.38.20 (int. 119,**123,165,**185)
• la librăria E.D.P.: str. Spiru Haret nr. 12, sect. 1, Bucureşti (tel.: 021.315.38.20 / int. 142)
Redactor: prof. GABRIELA MANGU
Prezentare grafică şi copertă: ELENA DRĂGULELEI-DUMITRU Cartografie: dr. EMBLIA CRISTINA PANAIOTU Tehnoredactor: DRAGOŞ MELCHER

DEŞTEAPTĂ-TE, ROMÂNE!

Deşteaptă-te, române, din somnul cei de moarte, în care te-adânciră barbarii de tirani! Acum ori niciodată croieşte-ţi altă soarte, La care să se-nchine şi cruzii tăi duşmani! Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman Şi că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume, Triumfător în lupte, un nume de Traian!
Priviţi, măreţe umbre, Mihai, Ştefan, Corvine, Româna naţiune, ai voştri strănepoţi, Cu braţele armate, cu focul vostru-n vine, „Viaţă-n libertate ori moarte!", strigă toţi. Preoţi, cu crucea-n frunte! căci oastea e creştină, Deviza-i libertate şi scopul ei preasfânt. Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină, Decât să fim sclavi iarăşi în vechiul nost' pământ!

Manualul de istorie pentru clasa a IX-a respectă prevederile noului curriculum de istorie, în care accentul principal cade pe formarea de competenţe generale, dar şi specifice istoriei.

Aşadar, manualul are drept scop instruirea şi educarea elevilor în vederea formării unui comportament adecvat într-o societate democratică, prin exersarea deprinderilor sociale, utilizării vocabularului în cadrul comunicării orale şi scrise, formării unei imagini pozitive faţă de sine şi ceilalţi, adaptării la valorile etice şi estetice ale culturii epocii, folosirii adecvate a surselor istorice, a metodelor şi tehnicilor de lucru în vederea rezolvării de probleme.
Utilizând manualul, elevii vor putea cunoaşte tot ceea ce a fost esenţial în istoria umanităţii în perioada cuprinsă între zorile istoriei şi mijlocul secolului al XVII-lea. Astfel, ei vor cunoaşte procesele şi evenimentele istorice, activitatea şi realizările unor personalităţi, conflictele militare, realizările culturale, viaţa de toate zilele a oamenilor obişnuiţi.
Temele prezentate permit elevilor să reflecteze asupra modului în care oamenii au acţionat de-a lungul secolelor. Prin intermediul documentelor istorice, imaginilor, hărţilor, schemelor, exerciţiilor de evaluare a cunoştinţelor, autorii şi-au propus să îl determine pe elev să stabilească conexiuni între faptele şi evenimentele istorice, să formuleze opinii argumentate referitoare la un subiect istoric, să investigheze un fapt istoric, să realizeze comparaţii între perioade şi spaţii istorice, să redacteze sinteze pe teme istorice, să înţeleagă importanţa dialogului între culturi.

Cum-se utilizează manualul

Stimate elev,
Manualul de istorie pentru clasa a IX-a, pe care îl propunem pentru studiu, înfăţişează civilizaţia umană, în devenirea sa, pentru o lungă perioadă de timp, mai precis de la primele popoare şi spaţii de locuit până la jumătatea secolului al XVII-lea. Manualul cuprinde 16 *capitole.* Fiecare capitol reuneşte mai multe *lecţii.* în cuprinsul lucrării vei mai descoperi *evaluări,* precum şi un *glosar de termeni.*

Pagină de capitol

Capitolul îţi prezintă o temă din cadrul curriculum-ului de istorie aprobat de către Ministerul Educaţiei şi Cercetării. Fiecare capitol se deschide cu o *pagină de capitol* în care se menţionează: titlul, unităţi importante din lecţiile pe care urmează să le studiezi, cele mai semnificative date cronologice. Pe fundalul paginii de capitol se află o fotografie ilustrativă pentru tema studiată.

Pagini de lecţie

Lecţia propriu-zisă cuprinde textul lecţiilor, dar şi instrumente de lucru, care te pot ajuta, din punct de vedere metodic, să înţelegi mai bine tematica studiată: citate semnificative din documente, tabele, grafice şi scheme, exerciţii de evaluare, hărţi, termeni, ştiaţi că...?, un bogat material ilustrativ.
Glosarul cuprinde termenii istorici din lecţii, explicaţi pe înţelesul tău.
Evaluarea este întocmită în funcţie de tematica abordată în cadrul unuia sau a două-trei capitole. Vei găsi probe de evaluare de diferite tipuri. Acestea au scopul de a te sprijini să înţelegi şi să aprofundezi temele propuse, totodată oferindu-ţi posibilitatea de a-ţi verifica mereu cunoştinţele acumulate.
Sperăm că manualul de istorie va fi pentru tine o lectură plăcută, dar şi instructivă.
Autorii

Evaluare

Cuprins

Argument..... 4
Cum se utilizează manualul...'..... S
Cuprins .....,, ... 6
Capitolul 1. Popoare în antichitate.....- 7
Popoare din Orient (D.N.).....'.. 8
Popoare din Europa (B.C.).....11
Evaluare cap. 1.....t.....15
Capitolul 2. Forme de organizare politici
în antichitate.....16
Monarhia egipteană (D.N.).....17
Democraţia ateniană (B.C.).....19
Republica romană (D.N.).....21
Roma imperială (D.N.).....25
Regatul dac (B.C.).....,,.....28
Evaluare cap. 2.....30
Capitolul 3. Moştenirea culturali
a antichităţii.....-31
Arhitectura orientală (D.N.).....32
Arta, educaţia, ştiinţa în antichitatea
greco-romană (B.C.).....,,.....36
Evaluare cap. 3.....40
Capitolul 4. Marile religii (B.C.).....41
Iudaismul şi creştinismul.....42
Islamul şi budismul.....45
Evaluare cap. 4.....48
Capitolul 5. Formarea popoarelor medievale.....49

Popoarele europene (D.N.).....».....50
Arabii (M.M.).....54
Popoarele turcice (M.M.).....56
Capitolul 6. Etnogeneza românească (D.N.).....58
„Sigiliul Romei".....39
Romanitate şi barbari.....62
Etnogeneza românească.....64
Evaluare cap. 5 şi 6.....66
Capitolul 7. Civilizaţia medievali (D.N.).....67
Demografie şi economie.....68
Ierarhia feudală.....70
Europa romanică şi Europa gotică.....72
Arhitectura medievală românească.....76
Capitolul 8. **Statul** medieval (D.N.).....78
Imperiul Bizantin.....79
Franţa.....82
Imperiul Romano-german.....85
Capitolul 9. State medievale
în spaţiul românesc (M.M.)..... 17
Trăsături generale..... 88
Transilvania..... 89
Ţara Românească. Moldova..... 91
Dobrogea..... 93
Capitolul 10. Islamul fi Europa (D.N.)..... 94
Califatul arab.....«..... 95
Imperiul Otoman..... 97
Ideea de cruciadă.....~..... **99**
Evaluare cap. 7, 8,10.....MMM.....101
Capitolul 11. Ţările Române şi statele vecine
în evul mediu (M.M.).....102
Relaţii între Ţările Române în evul mediu.....103
Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara,
Vlad Ţepeş.....____.....105
Ştefan cel Mare şi cel Sfânt. Mihai Viteazul.....108
Evaluare cap. 9-l1.....111
Capitolul 12. Umanismul.
Renaşterea artistică (M.M.).....**112**
Cauze. Umanismul - noua concepţie
cu privire la individ.....**113**
Renaşterea artistică.....'.....113
Capitolul 13. Reforma religioasă
şi urmările sale (D.N.).....117
Cauzele reformei.....**111**
Reforma - forme de manifestare.....120
Contrareforma.....123
Capitolul 14. Expansiunea europeană (M.M.).....124
Context şi cauze.....123
Marile descoperiri geografice.....127
Imperiile coloniale în secolele XVH XVIII.....**129**
Evaluare cap. 12,13,14.....131
Capitolul 15. Absolutismul (M.M.).....**132**
Trăsături generale. Instituţii.....**133**
Dinastia Habsburgilor.....„.....135
Dinastia Bourbonilor.....137
Dinastia Tudorilor.....139
Dinastia Romanovilor.....**141**
Capitolul IC Războiul de 30 de ani (M.M.).....143
Cauzele războiului.....144
Desfăşurarea războiului.....145
Pacea din Westfalia.
Raţiunea de stat şi echilibrul european.....147
Evaluare cap. 15-l6.....149
Glosar de termeni.....150

POPOARE IN ANTICHITATE

1

Capitolul

Conţinut
Sumerienii
Egiptenii
Evreii
Grecii
Romanii
Tracii
- stabilirea sumerienilor
în Mesopotamia
— formarea poporului egiptean
stabilirea akkadienilor şi sumerienilor In Mesopotamia
apariţia civilizaţiei cretană
şi micenianâ
- migraţia indo-europenilor
- „Legea lui Moise"
mii. IV î.Hr.
mil.IIIî.Hr.
inii. II î.Hr.
sec. XHI î.Hr.

Popoare din Orient

DI .Pământul Asiriei primeşte puţină ploaie, iar rădăcina grâului se nutreşte în felul următor: recolta creşte şi bobul se **coace** numai prin stropire cu apă din fluviu; fluviul nu se revarsă aici peste ogoare ca în Egipt, ci apa este cărată cu braţele de la fluviu sau scoasă cu ajutorul unui soi de cumpene. întregul ţinut al Babilonului, întocmai ca şi Egiptul, este brăzdat de o reţea de canale. Cel mai mare dintre aceste canale [...] poate fi umblat cu corăbii [...]. Dar pentru culturile de cerealei pământul este atât de mănos, încât de obicei aduce de două sute de ori cât ai semănat [...]."
- (Herodot, *Istorii)*

1. Priviţi H1. Precizaţi ce fluvii scăldau teritoriul Mesopotamiei.
2. Citiţi D1. Arătaţi ce soluţie au găsit asirienii pentru a combate seceta.

URARTU
Jlgru
LVan
Deşertul Sirian
H1

Orientul reprezintă cea mai întinsă arie geografică a antichităţii, din estul Mării Mediterane până la ţărmurile Oceanelor Indian şi Pacific.

Prima mare civilizaţie a antichităţii se constituie în zona văilor fertile ale *Tigrului* şi *Eufratului,* în MESOPOTAMIA. Ţara, numită astfel de greci, se întinde pe o lungime de aproximativ 1000 de km şi o lăţime de 400 de km. Popoarele, ce dau viaţă istoriei aici, sunt *sumerienii* şi *semiţii,* care creează o civilizaţie originală, „civilizaţia mesopotamiană". Termenul este generic, deoarece civilizaţia mesopotamiană este o sinteză originală şi unică a *sumerienilor, akkadienilorşi asirienilor.*

Sumerienii au o origine nesigură: vin, poate, din munţii de la est, ori de peste mare. Se stabilesc în *sudul Mesopotamiei* pe la începutul mileniului al IV-lea î.Hr. Ei sunt creatorii celei mai vechi civilizaţii regionale cunoscute. Duc o viaţă prosperă, bazată pe *agricultură* şi *creşterea vitelor.* Sunt organizaţi în *oraşe-state* independente, administrate de un *rege.* Acesta cumulează prerogativele politice şi religioase şi se sprijină pe *aristocraţia sacerdotală şi militară.* Cele mai importante *oraşe-state* sumeriene sunt *Ur, Uruk, Nippur, Ummaşi Lagas.*

Akkadienii- Triburile *semite* pătrund în *regiunea centrală a Mesopotamiei* la începutul mileniului al lll-lea î.Hr. Se deosebesc de sumerieni ca rasă şi limbă. în această zonă întemeiază importante centre politice şi economice: *Akkad, Kis, Babilon.*

La începutul mileniului al ll-lea î.Hr., alte neamuri, numite convenţional *amoriţi,* se infiltrează în Mesopotamia şi întemeiază o serie de dinastii. Pentru câteva secole se impune hegemonia *Babilonului.* Reprezentantul cel mai ilustru al *dinastiei amonte* din *Babilon* este Hammurabi (1728 - 1686 î.Hr.). Domnia lui este caracterizată printr-o eficientă organizare internă pe toate planurile şi este cunoscută mai ales
prin *codul de legi* care-i poartă numele.

La sfârşitul mileniului al ll-lea începe să se afirme o nouă putere: ASIRIA.
Asirienii, populaţie nomadă şi războinică de origine *semitică,* ocupă, încă din mileniul al lll-lea î.Hr., o regiune din *nordul Mesopotamiei* (D1). Ei întemeiază o serie de *oraşe-state: Assur, Ninive.*
Asiria, putere de esenţă militară, îşi datorează succesul şi prestigiul *armatei* sale, organizată şi disciplinată. Expansiunea asiriană se desfăşoară în faze succesive.
Fondatorul Imperiului Asirian este considerat Tiglatpalassar I (secolul al Xl-lea î.Hr), a cărui stăpânire ajunge până la Marea Neagră, Marea Mediterană şi Golful Persic.
Asiria se prăbuşeşte în urma loviturilor date de o coaliţie formată din *mezi* şi *babilonieni* (605 î.Hr.).
Beneficiarul acestei victorii este Nabucodonosor al ll-lea, regele Babilonului (605-562î.Hr.).
Imperiul Noului Babilon nu durează însă nici un secol. în anul 538 Î.Hr., regele persan Cirus ocupă *Babilonul* şi anexează Imperiul Neobabilonian la imperiul său.
area spică

0 150 300km
Golful Persic
Mesopotamia 8
Marea M ed ite ra n ă
Deşertul
" ibiei
Deşertul Sahara
H2
AKHEWON
EGIP
Egiptenii. Teritoriul antic al EGIPTULUI este format din *Valea Nilului,* lată de 10-25 km şi lungă de 1 000 de km, de la prima cataractă, la vărsarea în Marea Mediterană. înconjurat din toate părţile de frontiere naturale, deşert, mare şi muriţi, Egiptul pare izolat de restul lumii. Singurul izvor de viaţă pentru vegetaţie şi faună este *Nilul* cu inundaţiile sale (D2). De la aluviunile negricioase îşi ia numele Egiptul: Kemet, adică .cel Negru" în egipteană. Fluviul reprezintă şi unica arteră de comunicaţie între nord şi sud. Dependenţa de apele fluviului impune, dih mileniul al IV-lea î.Hr., realizarea şi întreţinerea unui complicat *sistem de irigaţii,* care asigură reţinerea şi repartizarea apelor necesare agriculturii. în perioada neoliticului, *triburile nord-africane* de vânători nomazi migrează spre *Delta* şi *Valea Nilului,* regiuni care le oferă posibilităţi optime pentru *agricultură.* Devin sedentari, *agricultori* şi *crescători de animale.*
în mileniul al IV-lea Î.Hr. pătrund dinspre est, probabil prin peninsula Sinai, *populaţii hamito-semite.* Din amestecul cu autohtonii rezultă *vechea populape egipteană,* -pee
Necesitatea de a controla *Nilul* şi revărsările acestuia duce la formarea unor mici centre de putere locală. *Organizarea gentilică* este înlocuită de *comunităţile teritoriale săteşti sedentare, care* gravitează în jurul a două nuclee statale: Egiptul de Jos (în nordul ţării) şi Egiptul de Sus (în sud). în această perioadă, numită „pre dinastică", se produce o rapidă *stratificare socială,* iar teritoriul Egiptului este împărţit în 42 de *nome (HZ).*
Baza economiei Egiptului este *agricultura.* Se cultivă în primul rând cerealele (orz, grâu) şi inul. Se practică şi *grădinăritul, pomicultura, viticultura.* în Deltă, trestia, lotusul şi papirusul cresc din abundenţă. Tot aici este răspândită şi *creşterea vitelor.* Se dezvoltă şi *meşteşugurile:* extracţia şi prelucrarea pietrei, metalurgia, prelucrarea pietrelor semipreţioase şi preţioase, ţesutul, olăritul.
în Egiptul antic, *comerţul* este aproape în întregime organizat şi controlat de stat.
Despre viaţa cotidiană a *egiptenilor* avem un bogat material informativ. Clima caldă şi lipsa precipitaţiilor permit ca oamenii simpli să poată locui în colibe din trestie sau în case din chirpici. Casele celor bogaţi au două nivele, un subsol şi sunt construite din cărămidă uscată la soare. Pe lângă parc şi bazinul cu apă, în curtea acestora se află anexele.
Egiptenii reprezintă o excepţie printre popoarele antice în privinţa *concepţiei lor despre familie.* Această concepţie este surprinzător de modernă, deoarece familia are la bază sentimentele. Din mileniul I î.Hr. se practică şi „căsătoria de probă". Familia este numeroasă, numărul copiilor fiind foarte mare. Aceştia sunt iubiţi şi alintaţi. în societatea egipteană femeia este considerată egala bărbatului. Unele femei ocupă funcţii de preotese ale templelor, iar altele, înalte funcţii politice.
Peninsula Sinai

L DE SUS
Valea Regilor

THEBA
<s>
o
25°
Egipt
D2 „Fluviul prilejuieşte, în general, atâtea înlesniri pentru agricultură şi atâtea foloase pentru oameni, încât majoritatea cultivatorilor nu trebuie decât să arunce sămânţa pe locurile care s-au uscat şi să aducă vitele acolo, ca să calce sămânţa în picioare. Iar după patru sau cinci luni ei vin înapoi să facă secerişul. Alţii, după ce trec cu nişte pluguri uşoare peste ogoarele care au fost udate, strâng cu grămada roadele, fără multă cheltuială şi trudă."
(Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică)*
1. Priviţi H2. Precizaţi ce rol a avut Nilul în istoria Egiptului.
2. Citiţi D2. Explicaţi cum ajută revărsările Nilului la practicarea agriculturii.
9
Lupta lui David contra filistenului Goliat simbolizează iniţial victoria evreilor asupra duşmanilor, iar mai' târziu pe cea a credinţei creştine asupra păgânilor (miniatură dintr-o psaltire din secolul al XIII-lea). '

Ştiaţi că:
Sumerienii sunt primii:
- care grupează stelele în constelaţii ?
- care determină solstiţiile şi echinocţiile?
1. Priviţi H3. Precizaţi care erau cele mai importante oraşe în perioada domniei lui David,
H3
Biblose
•Damasc
• Dan
Evreii. *Civilizaţia ebraică* se constituie şi evoluează pe un teritoriu restrâns; suprafaţa **ISRAELULUI** este la început de 15 000 km^2. Ţara are însă o mare varietate de relief şi de condiţii climatice. Cursurile de apă sunt puţine şi cu un debit redus. Totuşi, textele biblice numesc PALESTINA „ţara în care curge laptele şi mierea", datorită *văii Iordanului,* extrem de fertilă. Aici se cultivă *pomi fructiferi, viţă de vie* şi *cereale.* Cresc răşinoase şi arbori folosiţi în construcţii: *stejarul, cedrul, chiparosul, sicomorul.*
La începutul mileniului al ll-lea, un grup numeros de *semiţi nomazi,* conduşi de legendarul şef de trib Abraham, se aşază în regiunile Siriei de azi. Biblia povesteşte cum Abraham este chemat să devină *întemeietorul unui nou popor într-o ţară nouă* şi, de asemenea, *purtătorul unei noi credinţe într-un Dumnezeu unic.* Când foametea se abate asupra ţării, Iacob, nepotul lui Abraham, şi familia sa se stabilesc la estul *Deltei Nilului.* Descendenţii lor ajung în sclavie, fiind supuşi muncilor forţate. După 400 de ani de robie, *evreii* sunt eliberaţi de Moise, care, potrivit naraţiunii biblice, este ales de Dumnezeu pentru a-şi conduce poporul în afara Egiptului, înapoi spre Ţara lui Israel. în timpul rătăcirii lor de 40 de ani prin deşertul Sinai, evreii primesc Legea lui Moise, cuprinzând cele Zece Porunci.
în timpul acestei migraţii lente, evreii se organizează într-o *confederaţie de triburi,* trec la o *viaţă sedentară* şi *încep acţiunea de ocupare a* Canaanului sub conducerea lui **Iosua,** urmaşul lui Moise. Iosua, un adevărat şef militar, reuşeşte să cucerească cetatea *Ierusalimului.*
De-a lungul următoarelor două secole, evreii cuceresc cea mai mare parte a ţării. Este perioada în care apare un nou tip de războinic, cel al *conducătorului militar specializat - Judecătorul",* cum este numit în Biblie. în secolul al XI-lea î.Hr., pericolul reprezentat de *filisteni* îi determină pe evrei să se unească sub conducerea lui **Saul.** Acest prim *rege* asigură trecerea de la *organizarea tribală* la *instaurarea unei dinastii monarhice* prin succesorul său, **David.**
Regele **David** (1004 - 965 î.Hr.) şi urmaşul său, **Solomon** (965 - 930 î.Hr.), transformă ISRAELUL într-o putere importantă în regiune. Regatul este organizat din punct de vedere administrativ, capitala este fixată la *Ierusalim.*
*
•Megiddo •Bffiă
Galaad
ISRAEL
&
• Ierusalim
/& pHebron **^IUDA** *[jMarea* BeersHeba *Yy Moartă*
MOABITI
EDOMIŢI
5"E /
-32°N
Regatul vechi Teritorii noi Fenicieni Filisteni
100km
Verificaţi-vă cunoştinţele!
1. Enumeraţi principalele popoare care s-au format în Mesopotamia.
2. Numiţi doi conducători ai Babilonului.

3. Explicaţi cum s-a format poporul egiptean.
4. Arătaţi de ce reprezintă egiptenii o excepţie faţă de celelalte popoare din Orient.
5. Precizaţi de ce este numită Palestina „ţara în care curge laptele şi mierea".
6. Prezentaţi, într-un scurt eseu, etapele parcurse de evrei de la stadiul de triburi nomade la organizarea statală.
Regatul lui David
10

Popoare din Euro

Indo-europenii. In mileniul al IV-lea î Hr., Europa este cucerită de
Jndo^europeănă în leg poteze: Asia Centrală ş siguranţă că acel
[ă cu inele
igraton sunt Je *războinici* & locuiesc în şi spiritualii *cunoaşterii* laţiilor indoictie de cele
noi populaţii, acestea fiind de orid locul lor de origine există mai mi nord-pontice sau Asia Mică Se ştij cei care creează în Europa civilizaţia bronzului. Sunt trib] şi *păstori.* Ei se aşază peste *populaţiile agricole neolitici* Europa la acea dată. Aceştia din urmă asimilează tehn tatea noilor veniţi
Superioritatea migratorilor se datore *roţii, folosirii calului* şi *prelucrării bronzului* Ramurile p europene sunt ***centum*** şi ***satem,*** departajare făcută în două forme ale cuvântului „sută".
Activităţile oamenilor sunt împărţite în trei funcţii: politico-religioase (suveranii şi preoţii), militare (războinicii) şi productive (populaţia)
în urma procesului de indo-europenizare **se formează *noi popoare*** şi ***noi limbi,*** ce evoluează independent una de cealaltă
Grecii. In mileniul al ll-lea Î.Hr., *Marea Mediterană* este dominată de două civilizaţii, care construiesc *mari oraşe* şi *palate:* ***civilizaţia*** *minoică* (cretană)şi ***civilizaţia miceniană.***
Spaţiile geografice, în care au apărut, sunt aride şi dominate de munţi, cu puţine văi fertile Acest mediu este propice *creşterii animalelor* şi unei *agriculturi restrânse*
Cretanii şi ***micenienli*** reuşesc, în acest peisaj, să construiască palate de dimensiuni colosale, cu numeroase camere şi curţi interioare Astfel de palate sunt cele de la ***Cnossos, Malia, Phaistos***
Având fiolă puternică şi numeroasă, ***basileii*** au legături comerciale cu Egiptul şi Orientul. De la Marea Baltică aduc în palatele lor chihlimbar (ambră).

V

k«. Wt
1 Analizaţi H1. a Identificaţi cinci popoare indo-
}gne **b. Precizaţi direcţiile migraţiilor**
Indo-europene
Scenă de luptă între doi războinici din perioada arhaică. Detaliu de pe un vas.
D1 „O colonie nu era o dependinţă sau o anexă a statului colonizator; era ea însăşi un stat complet şi independent. Totuşi între colonie şi metropolă exista o legătură de un fel particular [...], anume reguli ce trebuia respectate. Prima condiţie era aceea de a poseda un foc sacru; a doua era de a aduce cu sine un personaj capabil să practice riturile întemeierii. Luau focul sacru chiar din vatra metropolei; luau, de asemenea, cu ei un fondator care trebuia să facă parte dintr-una din familiile sfinte ale cetăţii. Acesta întemeia noul oraş practicând aceleaşi rituri ce fuseseră săvârşita CU prilejul întemeierii oraşului-metropolă. Focul luat din vatra sacră a acestuia stabilea pentru totdeauna o legătură religioasă şi de rudenie între cele două oraşe. Colonia putea să aibă şi câţiva zei proprii, dar trebuia să menţină şi să onoreze divinităţile oraşului-mamă."
(Fustei de Coulanges, *Cetatea antică)*
1 ■ Priviţi imaginea de mai sus şi descrieţi armamentul celor doi luptători.
2. Citiţi 01. Precizaţi care sunt etapele întemeierii unei colonii.
în jurul anului 1200 Î.Hr., *civilizaţia miceniană,* ce cucerise lumea minoică, decade. Istoricii şi arheologii presupun că de vină sunt cutremurele, conflictele interne sau chiar invazia unor populaţii venite din nordul Europei: *grecii.*
GRECi A arhaică în cursul mileniului al ll-lea î.Hr., alături de celelalte populaţii indo-europene, migrează şi *grecii.* Aceştia au migrat spre sud şi s-au stabilit în *zona stâncoasă a* Eladei, pe *litoralul* Asiei Mici şi în *insulele* din *Marea Egee.* Cele patru triburi de greci sunt: *dorienii* (se aşazâ în Peloponez), *ionienii* (care se stabilesc în Attica, Eubeea şi *coasta de vest a* Asiei Mici), *aheii (ce* întemeiază oraşe în Creta şi Asia Mică) şi *eolienii* (ce cuceresc *centrul* Greciei, *insula* Lesbos şi *o parte din* Asia Mică).
Invazia *dorienilor* duce la o depopulare a marilor oraşe miceniene. Palatele se ruinează, viaţa strălucitoare a vechilor oraşe dispare, lumea se schimbă foarte mult. Noii oameni „uită" scrierea. De aceea, timp de 500 de ani istoricii vorbesc de *„o Grecie întunecată".* Urmele lăsate de către noii locuitori sunt vizibile doar ca urmare a săpăturilor arheologice. Cele mai multe informaţii despre această lume învăluită în mister le oferă *ceramica.* Cu ajutorul ei observăm că se păstrează încă, dar mult reduse, legăturile Greciei cu Orientul şi cu Egiptul.
Scrisă în secolul al Vlll-lea î.Hr. de către Homer, *Iliada* descrie o lume plină de care de lupte între *basilei,* lupte ce se dau din goana carelor. Conflictele descrise de Homer se poartă între războinici ce îşi dovedesc vitejia şi îşi apără onoarea.
Colonizarea greacă (H2). Grecia este un ţinut stâncos, înconjurat de mare. Sute de insule sunt

presărate în *Mediterana.* Acesta este peisajul din care pornesc grecii în secolul al Vlll-lea î.Hr. să colonizeze *coastele mediteraneene* şi *ale Mării Negre.*
Motivele colonizării sunt numeroase. Unii pornesc pentru că nu au pământ să îl cultive, fiind prea mulţi cetăţeni în acea *polis,* alţii pentru că sunt alungaţi de către adversarii politici din cetate. Unii văd însă o posibilitate de a face *comerţ* şi avere. Alţii pornesc pe mare la îndemnul *Oracolului din Delfi.* în fruntea coloniştilor se află un *conducător.* După mai multe săptămâni de călătorie pe mare se stabilesc pe un ţărm străin. Aici ei întemeiază o colonie. Uneori intră în conflict cu *barbarii* ce locuiesc teritoriul pe care debarcă. De multe ori au legături comerciale cu aceştia (D1).
Noua colonie este *independentă politic şi economic* de metropolă Ea poate întemeia, la rândul ei, noi cetăţi. Legătura cu locul din care aCT plecat se mai păstrează prin intermediul *focului sacru* pe care îl iau la plecare, simbol al vetrei, al casei şi al zeilor, dar şi prin exportul de produse în *metropolă.*
Romanii în mileniul al ll-lea î.Hr., în zona de colină din *mijlocul Peninsulei Italice,* se aşază două valuri de popoare indo-europene. Ele întrebuinţează *tehnica prelucrării aramei* şi îşi *incinerează morţii.*
Aceste populaţii asimilează, o dată aşezate în peninsulă, vechile populaţii pe care le găsesc. în urma *procşsului de aculturaţie* se creează o nouă civilizaţie.
Dar şi peste aceste populaţii se aşază în secolul al Vlll-lea î.Hr. etruscii. Originea lor este învăluită în mister. Se ştie însă că nu sunt indo-europeni. Datorită legăturilor cu lumea orientală se presupune că vin din Orient.
Intrând sub dominaţia romanilor, din secolul al Vlll-lea î.Hr. până în secolul al lll-lea î.Hr., oraşele etrusce vordecădea.
Printre indo-europenii, ce se stabilesc în **ITALIA,** se află şi latinii. Aceştia sunt *păstori* şi *agricultori.* în secolele al Vll-lea şi al Vl-lea Î.Hr., micile comunităţi latine formează o ligă a oraşelor latine.
Ca şi celelalte triburi indo-europene, şi latinii sunt politeişti. Jupiter (Zeus la greci) este zeul ce domină panteonul ceresc, soţia sa fiind Junona (Hera la greci). Morţii sunt incineraţi, acest ritual fiind urmat de luptele de gladiatori.
Tracii în mileniul al ll-lea, tracii, o populaţie indo-europeană, se stabilesc în spaţiul cuprins între *Marea Neagră, Marea Egee* şi *Carpaţii Nordici. Peninsula Balcanică* reprezintă zona centrală a acestui teritoriu. Tracii trăiesc organizaţi în mai multe *triburi,* conduse de *regi,* între ele având loc şi numeroase conflicte armate (D2). Cele mai importante triburi sunt cele ale *moesilor, tribalilor, odrisilor, geţilor* şi *dacilor.* Fiind o populaţie sedentară, tracii se ocupă cu *agricultura, creşterea vitelor, viticultura* şi *mineritul.* Deoarece sunt foarte buni luptători, tracii sunt folosiţi ca *mercenari de* către armatele elenistice şi de către romani. Ei sunt politeişti, cred în nemurirea sufletului şi în magie. Iubesc deopotrivă muzica şi dansul.
Scriitorii antici spun că tracii îşi fac îmbrăcămintea din cânepă, poartă pe cap căciuli din blană de vulpe, pe trupuri tunici şi mantale lungi, împestriţate. încălţămintea este din piele de căprioară. Armele lor preferate sunt suliţele, scuturile uşoare şi săbiile mici.
Prima menţiune scrisă despre ei, abia în secolul al Vlll-lea Î.Hr., provine de la Homer. în secolele următoare, cele mai multe informaţii le aflăm de la scriitorii greci şi latini. Aceasta se datorează *relaţiilor comerciale* care se stabilesc între greci, romani şi traci. Primii exportă vin, ulei de măsline şi arme, tracii dând la schimb sclavi, miere, piei de animale.
Triburile ce se stabilesc la nord de Dunăre (Istru) sunt: *geţii şidacii.*
Tracii nordici: geto-dacil Grecii sunt primii care intră în contact cu populaţiile indo-europene de la sud şi nord de Dunăre. Ei fi numesc pe aceştia geţi. Teritoriile locuite de geţi se întind în *Dobrogea, Muntenia* până la *Carpaţii Meridionali* şi în *Moldova sudică şi vestică.*
Artă funerară etruscă. Cântăreţ cu fluier dublu.
D2 „Neamul tracilor este cel mai numeros din lume, după cel al inzilor. Dacă ar avea un singur cârmuitor, sau dacă tracii s-ar înţelege între ei, el ar fi de nebiruit şi cu mult mai puternic decât toate neamurile [...]. Tracii au mai multe nume, după regiuni, dar obiceiurile sunt cam aceleaşi la toţi, afară de geţi, trausi şi de cei care locuiesc la norddecrestonai."
(Herodot, *Istorii)*
Colonizarea greacă
H2
* Colonii ioniene » Colonii eoliene
• Colonii aheene
ai Colonii doriene: Corint a» Colonii doriene: Tera, Rodos «Colonii doriene: Megara im aK»»Oraşele mamă
0°
CELTI
LIGURI Agathe
^s-aMassalia^X
Emporia^a*
CORSICA
Istrosar
CaHalis?0™ Odessos»
SCIŢI
•Tanais
Fanagona ersones

D3 „Căci pe unii Ti denumesc [autorii] daci, iar pe alţii geţi. Geţii sunt cei care se întind spre Pont şi spre răsărit, iar dacii, cei care locuiesc în partea opusă, spre Germania şi spre izvoarele Istrului [...]. Dacii au aceeaşi limbă ca şi geţii."
(Strabon, *Geografia)*

Pahar de argint din tezaurul traco-getic de la Agighiol (jud. Tulcea; sec. al V-lea î.Hr.).

D4 „Eu îi numesc daci pe oamenii pomeniţi mai sus, cum îşi spun ei înşişi şi cum le zic şi romanii, măcar că ştiu prea bine că unii dintre greci îi numesc geţi. Căci eu îmi dau bine seama că geţii locuiesc dincolo de Haemus, de-a lungul Istrului."
(Casslus Dlo, *Istoria romană)*

Termeni

Acropole
aculturaţie
agora
basileu
civilizaţie minoică (cretană)
civilizaţie miceniană
comaţi
davă
indo-europeni
metropolă
pileaţi
polis

Primul care vorbeşte despre geţi, în lucrarea sa /sfor/7, este Herodot. în secolul al Vll-lea î.Hr. au loc primele contacte între autohtonii geţi şi grecii ce întemeiază colonii pe *ţărmul vestic al Mării Negre* (D3).

Cuvântul „daci" este cel folosit de Caesar pentru a denumi populaţiile nord-dunărene. Dacii locuiesc în zona colinară a *Banatului* şi în *Transilvania.* Informaţiile izvoarelor antice sunt numeroase în ceea ce îi priveşte pe geţi şi daci (D4). Aceştia sunt de *neam tracic* şi vorbesc *aceeaşi limbă.* Geţii nu hotărnicesc pământul şi se ocupă cu *agricultura* şi *păstoritul.* Dacii din zona Munţilor Apuseni *extrag şi prelucrează aurul.* Poartă plete, se tatuează, sunt politeişti, cred în nemurire şi Tn magie. Unii dintre geţi, din motive religioase, nu mănâncă deloc carne şi nu se căsătoresc.

Fac *schimburi comerciale* cu grecii şi romanii. Bat *monedă* ce imită monedele elenistice de argint. Cetăţile lor se numesc dave, sunt aşezate pe locuri înalte, uşor de apărat, şi au ziduri din piatră sau din pământ. Sunt buni *luptători* şi *arcaşi* iscusiţi. Locuiesc în case, - făcute din piatră, chirpici sau bârne —, şi în bordeie. Ritul de înmormântare practicat este *incineraţia.* Aflăm de la scriitorii antici că geţii şi dacii sunt organizaţi în *uniuni tribale* conduse de *regi.* Ele se diferenţiază din punct de vedere social, fruntaşii daci fiind numiţi *„pileaţi",* în timp ce oamenii de rând poartă numele de *„comaţi".*

în secolul al Vl-lea Î.Hr., geţii se opun expansiunii perşilor. Trei secole mai târziu intră Tn conflict cu macedonenii. în ultimul secol păqân, *zona dobrogeană* locuită de geţi intră sub autoritate romană. Prezenţa geţilor este atestată de toponimele: *Capldava, Sucidava, Argedava.* In secolul I î.Hr. - secolul I d.Hr., *civilizaţia dacă* atinge apogeul. Se dezvoltă în această perioadă foarte mult *metalurgia fierului.* Intră pentru prima dată în conflict cu romanii pe vremea lui Caesar. în secolul I d.Hr., geţii şi dacii sunt cuceriţi de romani. Treptat, ei sunt integraţi civilizaţiei romane.

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1 ■ Prezentaţi cauzele colonizării greceşti.

2. Analizaţi H2.
a. Menţionaţi triburile greceşti.
b. Identificaţi metropolele care întemeiază colonii.
c. Precizaţi direcţiile colonizării greceşti.
3. Citiţi D2. Menţionaţi două condiţii necesare pentru ca tracii să devină cel mai puternic neam.
4. Citiţi D3 şl 04.
a. Precizaţi zona în care locuiau geţii şi dacii.
b. Selectaţi din text elementul de unitate pentru aceste triburi.
5. Prezentaţi principalele ocupaţii ale tracilor nordici.

Evaluare - Capitolul 1

1. Priviţi imaginea de mai jos (aflată într-un mormânt egiptean), care reprezintă o scenă de muncă:
a) precizaţi care era principala ocupaţie a egiptenilor;
b) prezentaţi activitatea pe care o desfăşoară fiecare personaj şi uneltele folosite;
c) identificaţi planta cultivată.
2. Pornind de la D1 (pag. 8) şi D2 (pag. 9), stabiliţi o asemănare şi o deosebire între modurile în care se practica agricultura în Mesopotamia şi în Egipt.
3. Ordonaţi cronologic următoarele evenimente:
JJâ) domnia lui Assurbanipal;
b) domnia lui Hammurabi; 7^ c) domnia lui Nabucodonosor al ll-lea.
4. Elaboraţi, în aproximativ o jumătate de pagină, un text cu caracter istoric, având în vedere următoarele personalităţi, date şi termeni:
David; sec. XI î.Hr.; evrei; judecător"; filisteni.
5. Priviţi imaginea alăturată, care reprezintă casa unui meşteşugar bogat din Egipt. Treceţi în caietele voastre, în dreptul fiecărei litere, denumirea corectă a încăperilor, având la dispoziţie următoarea listă: bucătărie, cameră, antreu, cămară, sufragerie, **a).....; b).....; c).....; d)...'S e).....**
6. a)Definiţi următorii termeni: indo-europenizare; basileu; civilizaţie mice-niană; colonie; aculturaţie.
b) Cu fiecare dintre aceştia alcătuiţi câte o propoziţie/frază referitoare la tema studiată.
7. Prezentaţi două consecinţe ale colonizării greceşti.
8. D1 „Oraşele, întemeiate [...] când navigaţia era mai sigură şi era cu putinţă adunarea de averi, s-au aşezat pe ţărm şi s-au înconjurat de ziduri; ele au ocupat istmurile, atât pentru înlesnirea negoţului, cât şi pentru a fi mai tari împotriva vecinilor. Oraşele [...], şi cele de pe insule şi cele de pe continent, din pricina pirateriei [...] au fost zidite mai departe de mare [...]. De aceea până astăzi oraşele sunt sus, departe de apă."
(Tucidide, *Războiul peloponesiac)*
a) Pornind de la text, precizaţi care sunt locurile alese de greci pentru întemeierea oraşelor.
b) Cu ajutorul textului explicaţi motivele care i-au determinat pe greci să facă această alegere.
9. Prezentaţi, în aproximativ o pagină, o sinteză cu tema „Tracii nordici".
Aveţi în vedere următoarele aspecte: -originea tracilor; -ocupaţii;
-structura socială şi organizarea politică; - două asemănări între civilizaţia geto-dacilor şi aceea a tracilor sudici;
-trei caracteristici ale civilizaţiei geto-dacilor; -două izvoare antice, care îi menţionează.
Y^A'Vl&v,

II

FORME DE ORGANIZARE POLITICĂ 2 IN ANTICHITATE

Capitolul 2

Conţinut

Monarhia egipteană Polisul: Atena **Roma:**
Republica
Imperiul Regatul dac
Regatul de Jos cu Regatul de Su
- fondarea Atenei de către Tezeu
- fondarea Romei
reformele lui Solon, . Clistene şi Pericle
- republica romană 509 -27 î.Hr.
- domnia lui Burebista
82-44f.Hr.
27tHr-476<tHr.
87-l06d.Hr.

Monarhia egipteană

Unificarea. în mileniul al IV-lea î.Hr. uniunile tribale din *Valea Nilului* se grupează în două regate: **Egiptul de Sus** şi **Egiptul de Jos.** Apariţia statului egiptean este determinată de *necesitatea apărării faţă de atacurile venite din exterior* şi a *coordonării sistemului de irigaţii şi îndiguiri.*
In jurul anului 3200 î.Hr., regele **Narmer (Menes)** *unifică cele două regate într-un singur stat şi instaurează puterea faraonică.* Este construită o nouă capitală, ***Memfis*** („balanţa dublei ţări"). O dată cu unirea celor două state începe epoca istorică a **EGIPTULUI.**
Cele mai importante perioade ale istoriei Egiptului antic sunt cea a **Regatului Vechi** (dinastiile a lll-a - a **Vl-a),** a **Regatului Mijlociu** (dinastiile a Xl-a - a XIII-a) şi a **Regatului Nou** (dinastiile a XVIII-a a XX-a). Istoria multimilenară a Egiptului reprezintă o alternanţă a perioadelor de centralizare şi dezvoltare pe plan intern şi extern cu cele de fărâmiţare a unităţii statale, caracterizate prin declin economic, frământări sociale şi invazii străine.
Regatul Vechi. în această etapă Egiptul cunoaşte prima *epocă de prosperitate şi înflorire culturală. Statul centralizat* devine puternic, reţeaua de canale se amplifică, *meşteşugurile* şi *comerţul* se dezvoltă, în ştiinţă se ajunge la rezultate remarcabile, iar în artă şi literatură sunt realizate primele capodopere. Din timpul domniei regelui **Djoser *(dinastia a III-a)*** datează *prima construcţie din piatră tăiată* din istoria ţării, *piramida în trepte de* la *Saqqara.*
Epoca ***dinastiei a IV-a*** este legată de construcţia *Sfinxului* din ***Gizeh*** şi a celor trei mari piramide ale faraonilor *Kheops, Khefren* şi *Mikerinos,* simboluri ale puterii şi măreţiei faraonilor.
Regele, de esenţă divină, fiul lui *Ra,* este intermediar între divinităţi şi oameni. Faraonul, fiu de zeu, este el însuşi zeu. El dispune de *puterea religioasă* şi de cea *laică.* Regele este atotputernic. El îşi deleagă, de obicei, autoritatea marilor preoţi. Se impun preoţii din ***Heliopolis,*** adevărata capitală spirituală, unde este venerat *Soarele (Ra).*
Acelaşi fenomen se produce şi în privinţa *puterii laice.* Vizirul, „voinţa stăpânului, ochii şi urechile suveranului", preia o parte din prerogativele suveranului. Vizirul dispune de un vast aparat funcţionăresc şi de numeroşi *scribi.* Aceşti intermediari menţin legătura cu administraţia provincială (S1). Funcţionarea acestui sistem excesiv de autoritar devine dificilă.
La sfârşitul *dinastiei a **Vl-a,** nomazii* din ***Canaan*** năvălesc în **Egipt** şi astfel ia sfârşit Regatul Vechi.
Regatul **Mijlociu.** Cu ***dinastia a** Xl-a* începe perioada Regatului Mijlociu. Este refăcută autoritatea centrală, desfiinţată ereditatea funcţiilor, iar curtea regală redevine centrul administrativ.
Palatul regal.
jggjl^ *Termeni*
faraon nomă **scrib vizir**
1. Studiaţi S1. Explicaţi cum funcţionează instituţiile statului egiptean în perioada Vechiului Regat.
S1
Faraonul
fiu de zeu şi zeu
Administraţia centrală
Vizirul:
- justiţie;
- administraţie;

- armată;
- lucrări publice;
- transporturi.

Funcţionari publici

Scribi

Nomarhi

Administraţia locală

Instituţiile Vechiului Regat.

17

D1 .Ce măreţ e stăpânul pentru oraşul său!
Singur preţuieşte milioane; ceilalţi oameni sunt neînsemnaţi. J
Ce măreţ e stăpânul pentru oraşul său!
El e canalul care zăgăzuieşte fluviul în vremea viiturii. [...]
El e cămara răcoroasă unde se• odihneşte bărbatul până în zor]!
El e o cetate cu ziduri de aramă.
El e o pavăză şi braţu-i te ocro* teste fără greş!"
(Imn intonat în cinstea lui Sesostris al lll-lea).

Este construit un *canal de navigaţie* ce leagă *Nilul* de *Marea Roşie.* Este *asanată* oaza Fayum. în această epocă este înfloritor comerţul cu *Fenicia, Siria, Babilonia, Nubia* ca şi cu *insulele din Marea Egee.*

Prestigiul regalităţii este refăcut în această perioadă apar *imnurile* dedicate regelui. Oamenii îşi manifestă recunoştinţa faţă de suveranul blând şi ocrotitor (D1).

Oraşul *Teba* capătă o importanţă politică deosebită. în apropiere de Teba începe construirea celui mai mare *sanctuar* cunoscut de la *Karnak,* dedicat zeului Amon. Se realizează un sincretism între Ra şi Amon. De acum Amon-Ra domină panteonul egiptean, devenind marele zeu al statului. Tot acum se impune şi cultul lui Osiris, zeul reînvierii, care se instalează la Abydos.

Noi pericole se ivesc din afară. *Hiksoşii (hicsoşii),* popor nomad originar din Asia, cuceresc întregul Egipt, jefuiesc ţara, dar îşi însuşesc civilizaţia egipteană.

Regatul Nou. Dinastiile regale din Teba organizează lupta de eliberare împotriva invadatorilor.

Reunificat şi eliberat de dominaţia hiksosa, puternic centralizat, Egiptul cunoaşte, în timpul dinastiilor a XVIII-a - a XX-a, *epoca de maximă putere şi înflorire culturală.*

Statul egiptean se transformă într-un *imperiu.* El se întinde în Africa până în *Nubia* şi în ţinuturile asiatice până la *Eufrat.*

S2

Ramesizii - politica internă şi externă

Măsuri:
- asocierea la putere a moştenitorului;
- îndepărtarea puterii regale de clerul lui Amon;
- regele este egalul zeului Soare;
- este introdus cultul faraonului;
- toleranţa religioasă faţă de popoarele cucerite;
- politica externă expansionistă;
- folosirea diplomaţiei.

Consecinţe:
- lichidarea amestecului în succesiunea la tron;
- unirea politică şi spirituală în jurul persoanei regelui;

1. Citiţi D1. Precizaţi ce rol au imnurile dedicate regelui.
Transcrieţi din text trei calităţi ale faraonului.
2. Studiaţi S2. Menţionaţi două măsuri adoptate pe plan intern de Ramesizi şi arătaţi consecinţele acestora.

Tutmes al lll-lea, cel mai strălucit faraon al dinastiei a XVIII-a, se impune ca militar, administrator şi constructor de temple. Abil politician şi diplomat, el pune bazele unei ideologii imperiale. Provinciile africane sunt subordonate direct autorităţii faraonului, în timp ce provinciile asiatice beneficiază de autonomie.

Religia concentrată în persoana faraonului este legătura care uneşte provinciile imperiului, în ochii popoarelor cucerite faraonul apare sub forma divinităţilor şi devine stăpânul lor legitim. Ultima perioadă de înflorire a Egiptului antic are loc în perioada *Ramesizilor,* care iniţiază o nouă politică (S2). Dintre aceştia, cel mai important este Ramses al ll-lea, care domneşte 67 de ani.

Urmaşii lui Ramses al ll-lea rezistă un timp presiunilor interne, dar mai ales externe.

Epoca de glorie a Egiptului ia sfârşit. Coeziunea statală se dezintegrează. Controlul puterii politice trece în mâna unor dinastii fondate de *libieni* sau *nubieni.* Imperiul asiatic este definitiv pierdut. în mileniul I î.Hr. Egiptul este cucerit
pe rând de către *asirieni, babilonieni, perşi* şi *macedoneni.*

- realizarea unui sincretism religios;
- formarea unui corp de militari de carieră şi folosirea mercenarilor;
- echilibru de forte în zonă.

Verificaţi-vă cunoştinţele

1. Precizaţi două cauze ale apariţiei statului egiptean.
2. Explicaţi care sunt sursele puterii regale.
3. Caracterizaţi perioada Regatului Mijlociu.
4. Precizaţi graniţele statului egiptean în perioada Regatului Nou.
5. Prezentaţi ideologia imperială.
6. Menţionaţi două măsuri adoptate de ramesizi pe plan extern.

Democraţia atenianăă

La începutul mileniului I Î.Hr. regiunea Atticii este împânzită de mici aşezări. Fiecare aşezare are identitate şi conducere proprii. în secolul al Vlll-lea î.Hr. toate târgurile intră sub autoritatea *Atenei.* Regele oonduce la început oraşul, dar puterea sa este treptat îngrădită de *eupatrizi.* în secolul al Vll-lea î.Hr., regele este înlocuit de un *arhonte* ales anual din rândul eupatrizilor.
Treptat se accentuează diferenţele dintre *eupatrizi* şi *demos.* Se ajunge la conflicte interne între cele două categorii sociale. La sfârşitul secolului al Vll-lea î.Hr, Dracon încearcă să fixeze In scris cutumele şi să îngrădească abuzurile eupatrizilor.
Solon. Democratizarea *Atenei* începe cu *nforma censului,* adoptată de Solon (594/593 î.Hr), care stabileşte patru categorii de cetăţeni în funcţie de venit (D1). Tot acum formează un *Sfat {Bule)* alcătuit din reprezentanţii celor *patru triburi fa* care sunt împărţiţi atenienii. *Bula* are *atribuţii juridice, administrative* şi *politice.* Ulterior creşte rolul politic al *Adunării cetăţenilor {Ecclesia).* Ecclesia *votează legile, alege şi supraveghează magistraţii, declară război şl încheie pace, judecă anumite procese.* Se instituie şi *tribunalul poporului {Heliaia).* Solon *limitează marea proprietate a eupatrizilor şi interzice sclavia din datorii.*
Secolul al Vl-lea î.Hr. este dominat la *Atena* de către tirania lui Pisistrate şi a fiilor săi. în 509 î.Hr. ia sfârşit tirania.
Clistene. Reformelor lui Solon le urmează în 508/507 î.Hr. *reformele lui Clistene.* El *împarte populaţia în 10 triburi,* fiecare trib fiind format din cetăţeni din oraş, din zona de coastă şi din interiorul teritoriului atenian. Această măsură duce la *unificarea Atticii. Sfatul (Bule)* creşte la 500 de membri de la 400 cât are în timpul lui Solon. Fiecare trib trimite în Sfat prin tragere la sorţi 50 de cetăţeni trecuţi de 30 de ani.
Pentru a elimina abuzurile unei singure persoane, este instituit *colegiul celor 10 arhonţi.* Ei au *funcţii administrative* şi *juridice.* Fiecare trib alege, prin tragere la sorţi, un cetăţean care să fie arhonte.
In caz de război, cetăţenii înarmaţi se adună sub comanda celor 10 strategi aleşi de către *Ecclesia.* Fiecare strateg are drept de conducere o zi, prin rotaţie (SI).
Ostracismul este metoda prin care adversarii politici, în urma votului cetăţenilor, sunt alungaţi din cetate pe o perioadă de *zece* ani.
Puterea economică şi militară a Atenei este dată de *flota* acostată la *Pireu*
La polul opus Atenei se află *Sparta, care are* un *regim aristocratic.* Ea este condusă de *doi regi.* Puterea militară şi religioasă pe care o deţin aceştia le este conferită pe viaţă.
Regii fac parte, alături de cetăţenii trecuţi de 60 de ani, din *Sfatul bătrânilor {Gerusia).* Cetăţenii Spartei, adunaţi Tn *Apella,* votează, prin aclamaţii, *legile.* Tot Apella desemnează în fiecare an 5 *efori* care supraveghează respectarea legilor.
D1 „în al doilea rând, Solon, voind să lase toate demnităţile celor bogaţi, iar la restul conduce[[la care nu lua parte până atunci brul] să participe cu toţii, a luat (bază censul cetăţenilor şi pe ^ffiaţenii care făceau 500 de măsuri de grâne sau de lichide i-a *ţs* în prima clasă şi i-a numit pe I pentacosiomedimni. în a doua a pus pe cei care puteau să iscă un cal şi să facă 300 de Buri, şi pe ei i-a numit cavaleri. fugiţi au fost numiţi cei din a treia clasă de cens, care făceau două sute de măsuri de grâne şi lichide. Toţi ceilalţi au fost numiţi theţi, şi lor nu le-a dat să îndeplinească nici o slujbă, ci ei luau parte la conducerea cetăţii numai prin aceea că votau în ecclesia şi la judecăţi."
(Plutarh, *Solon)*
Atena. Acropola. Templul zeiţei Atena Parthenos.
Instituţiile Atenei.

Pericle **(443** - 429 î.Hr.)
Născut într-o familie aristocratică, Pericle primeşte din copilărie o educaţie bazată pe valorile democraţiei. Audiază cursuri de filosofie, retorică, muzică, toate acestea ajutându-l în formarea sa ca om politic. Calităţile sale sunt dovedite şi de faptul că este ales strateg de 15 ori la rând (443-429 Î.Hr.). Cât timp a îndeplinit această ţuncţie, a încurajat dezvoltarea artelor în Atena. El este prieten cu sculptorul Fidias, cu istoricul Herodot, cu autorii de tragedii Eschil şi Sofocle.
Reconstituire a luptei dintre atenieni şi spartani.

q|ifM *Termeni*

Apella	**hoplit**
arhonte	**ostracism**
demos	**polis**
democraţie	**strateg**

efor **spartani**
eupatrid **(spartiaţi**
falangă **tiranie**

Deoarece nu are ieşire la mare, ***Sparta*** devine cea mai puternică cetate (polis) pe uscat. Cetăţenii Spartei (spartiaţii) sunt atât de încrezători în trupele lor de hopliţi, încât nu construiesc în jurul oraşului un zid de apărare. în ambele cetăţi, cei care au dreptul să facă serviciul militar sunt numai cetăţenii. Eroismul luptătorilor atenieni şi spartani este dovedit, la începutul secolului al V-lea î.Hr., în războiul cu *perşii.*

în expansiunea din **Asia Mică,** regii persani se vor lovi de opoziţia oraşelor greceşti, care sunt, de fapt, colonii ale grecilor de pe continentul asiatic. Acum, pentru prima dată în faţa pericolului, *cetăţile greceşti se unesc într-o ligă anti-persană.* Bazându-se pe curajul hopliţilor, expediţia militară persană întreprinsă în **Grecia** este oprită **la *Maraton*** (în 490 **î.Hr.). La *Salamina*** (în 480 î.Hr.) corăbiile ateniene obţin o mare victorie împotriva *perşilor,* chiar sub ochii regelui **Xerses.**

„Secolul lui Pericle". Dacă Atena domină istoria Greciei antice în secolul al V-lea î.Hr., istoria ***Atenei*** este dominată la rândul ei de personalitatea lui **Pericle.**

Două sunt măsurile politice pe care istoricii le atribuie lui Pericle: *legea cu privire la cetăţenia ateniană* şi *legea prin care juraţii sunt retribuiţi.*

Dezvoltarea arhitecturală a Atenei începe tot în timpul său. Cel mai bun exemplu este *templul zeiţei*Atena Parthenos de pe *Acropole.*

Dar această perioadă de înflorire culturală este şi una în care războiul îşi face ioc în **Grecia,** şi nu adus de către persani, ci chiar de către greci. Este vorba de: ***războiulpeloponesiac* (431** -404î.Hr.). Dacă unitatea elenilor învinge Persia, după această victorie liga anti-persană se destramă. Luptele aduse din Asia se instaurează acum în Grecia pentru mai bine de 30 de ani. Cunoscut sub numele de *„războiul peloponesiac",* acest conflict va opune *Liga de la **Delos*** (organizată în jurul ***Atenei*** democrate) şi *oraşelestat* cu regim aristocratic ce se grupează alături de ***Sparta.*** Falangele hoplite ale celor două tabere se luptă cu sorţi de izbândă ce trec dintr-o parte în alta.

în final, puterea Atenei şi a Ligii de la Delos este înfrântă, datorită superiorităţii pe uscat a armatei spartane.

în secolul următor Atena nu mai reprezintă o mare putere militară. Locul ei este luat, în prima jumătate a secolului al IV-lea î.Hr., de ***Sparta*** şi ***Teba.*** O dată cu creşterea puterii *regatului macedonean,* după 350 î.Hr, întregul teritoriu al **Greciei** continentale intră sub dominaţia acestui nou stat.

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Citiţi D1. Identificaţi criteriul care stă la baza reformei iniţiată de Solon.
2. Analizaţi S1. Prezentaţi modul de funcţionare a instituţiilor ateniene.
3. Realizaţi o comparaţie între reformele lui Solon şi cele ale lui Clistene.
4. a. Realizaţi **o** comparaţie între regimul politic atenian şi cel spartan, b. Explicaţi caracterul fiecărui regim în parte.

i

Republica romană

Regalitatea între legendă şi realitate. O dată cu elaborarea unui *sistem politic original, cel al cetăţii,* partea mediteraneană a Europei cunoaşte o evoluţie deosebită. Aceasta îi permite *Atenei* să devină un extraordinar centru de cultură, iar *Romei* să ajungă liderul bazinului mediteranean.

Naşterea oraşului este învăluită în legendă. Există nenumărate opinii, dar multe dintre ele sunt fanteziste. Cea care s-a impus este *legenda fraţilor Romulus şi Remus,* care plasează evenimentul în anul 753î.Hr.(DÎ).

Pe *Palatin* au fost descoperite urme de locuinţe, care demonstrează existenţa unei aşezări de *păstori* în secolul al VI ll-l'ea î.Hr.

Spaţiul este locuit de triburi de păstori indo-europeni *(latini* şi *sabini)* şi de etrusc/, populaţie de origine necunoscută.

Din secolul al Vlll-lea Î.Hr. până în secolul al Vl-lea Î.Hr. *Roma* e condusă, potrivit tradiţiei, de 7 regi de origine *etruscă, latină* şi *sabină.*

Roma este în realitate doar o mică aşezare în cadrul unei confederaţii a populaţiilor din *Latium, Liga Latină.*

Primele forme urbane apar o dată cu stabilirea *etruscilor* (secolul al Vl-lea Î.Hr).

în timpul regalităţii, *Roma* este dominată de *patricieni* (aristocraţia gentilică), organizaţi în *ginţi* (gentes). Din rândurile lor sunt desemnaţi membrii *Senatului,* principalul organ de conducere. Patricienii sunt singurii care au calitatea de *cetăţeni* (membrii cetăţii).

Majoritatea populaţiei este formată din *plebe* - oameni liberi, dar lipsiţi de dreptul de vot şi de dreptul de a-şi desemna magistraţi.

în anul 509 î.Hr. are loc o „revoluţie" care duce la răsturnarea ultimului rege etrusc, Tarquinius Superbus Astfel se instaurează *republica.*

Republica (509-27 î.Hr.). *începuturile.* Până în secolul al lll-lea î.Hr., *Roma* traversează o perioadă plină de dificultăţi interne şi externe: în interior - plebea împotriva patriciatului; în exterior - lupta pentru supremaţie în Italia, între mica cetate din Latium şi adversari foarte puternici.'
Conflictele dintre *plebei* şi *patricieni* se desfăşoară după un anumit scenariu: plebeii se retrag pe „Muntele Sacru" (Aventin) şi nu revin în Roma până nu obţin ceea ce doresc. Patricienii cedează, deoarece, fiind angajaţi în politica expansionistă, au nevoie de plebei.
La capătul acestor conflicte, *plebea devine din punct de vedere juridic egala patricienilor* (S1). Această formă originală de luptă se cheamă *secesiune.*
Beneficiarii acestor drepturi sunt plebeii bogaţi. Se formează un nou grup social: *nobiiitas* (nobilimea) care *deţine puterea economică şi politică,în stat* (nobilimea deţine majoritatea magistraturilor, comanda armatelor şi guvernarea provinciilor). Baza economică a acesteia este reprezentată de marea proprietate funciară, *latifundia.*
Politica de cuceriri determină şi afirmarea *cavalerilor,* îmbogăţiţi de pe urma activităţilor financiare şi comerciale. în schimb, majoritatea *plebei* sărăceşte. Treptat, aceasta devine o clasă parazitară întreţinută de noua elită în schimbul voturilor sale.'

Simbolul Romei.

D1 „Silvia a născut doi băieţi peste fire de voinici şi faimoşi. De aceea, Amulius [...] a poruncit unui slujitor să-i ia şi să-i arunce [...]. Punând deci slujitorul pruncii într-o albie, a coborât la râu ca să-i dea pe gârlă. [...] Valurile au luat albia şi, purtând-o uşor, au dus-o pe un ioc de şes. [...] Aci se spune că au **fost** lăsaţi pruncii şi a venit lupoaica să-i alăpteze. [...] Faustulus, porcarul lui Amulius, a luat gemenii, fără să ştie nimeni. [...] Se spune că, copiii au învăţat să scrie şi toate celelalte câte trebuie să înveţe fiii de nobili. Se spune că ei au căpătat numele de Romulus şi Remus de la alăptat, pentru că fuseseră văzuţi sugând la lupoaică." (Plutarh, *Vieţi paralele)*

1. Priviţi imaginea de mai sus şi citiţi Dl. Asociaţi cele două surse de informaţie şi prezentaţi fondarea Romei.
2. Studiaţi 61. Prezentaţi drepturile obţinute de plebei în urma secesiunii.

S1

Drepturi obţinute de plebei în urma secesiunii

Wi

- dreptul de a avea reprezentanţi care să le apere interesele: *tribuni;*
- *„Legea celor 12 table":* plebeii au drepturi egale cu patricienii;
- sunt admise căsătoriile mixte între plebei şi patricieni;
- unul dintre cei doi consuli este reprezentant al plebeilor,
- egalitate religioasă cu patricienii.

Scipio Africanul şi Hanibal.

La sfârşitul primului război pin nic (264-241 Î.Hr.) Roma devine* stăpâna Siciliei, a Sardiniei şi a Corsicii. în cel de-al doilea război (218-201 î.Hr.), Roma suferă grele înfrângeri pe sol italian. Hanibal străbate cu armata sa Spania şi sudul Galiei, trece Pirineii şi Alpii şi invadează Italia. După două victorii strălucite, la Trasimene (217 î.Hr.) şi Cannae (216 î.Hr.), ajunge la porţile Romei. în cele din urmă Scipio Africanul debarcă în Africa şi obţine o victorie decisivă laZama(202Î.Hr.).

S2

Instituţiile republicii

Extraordinare

Dictatorul:

puteri absolute 6 luni

SENATUL

Atribuţii în:

- finanţe;
- **politica externă**
- administraţie;
- **religie.**

MAGISTRATURILE

Ordinare

- 2 consuli: prezidează Senatul; dirijează toate problemele republicii convoacă Adunările
- 2 pretori: justiţia
- 2 cenzori: recensământul populaţiei; desemnează senatorii
- cvestori: administrează tezaurul public; impozitele
- edili: politica urbană, jocuri

Poporul roman (Roma şi Italia) întrunit în două Adunări

Epopeea militară. într-o primă etapă (secolul al V-lea î.Hr.) *Roma* se află mai mult în defensivă. Ulterior, până în 272 î.Hr., obiectivele Romei sunt clare: *cucerirea, federalizarea şi unificarea Mafiei.*
"Războaiele victorioase împotriva *Ligii Latine,* împotriva *etruscilor,* a *galilor,* a *samniţilorşl,* Tn final, a *Tarentului* (cucerit în anul 272 î.Hr), aduc ITALIA în mare parte sub tutela *Romei* şi includ cetatea în rândul marilor puteri din bazinul Mării Mediterane.
în anul 264 î.Hr. începe perioada *războaielor punice,* care durează mai bine de un secol. Conflictul cu *Cartagina* decide *supremaţia în Mediterana occidentală* în favoarea *Romei.*
A doua etapă a cuceririlor mediteraneene se încheie prin *cucerirea* Macedoniei *şi a* Greciei şi

transformarea lor în *provincii romane* (secolul al li-lea î.Hr.).
Un alt obiectiv al *Romei: Orientul,* unde se află *regatele elenistice. Regatul seleucid* este cucerit fără dificultate. în schimb, *regatul* Pontului, condus de Mitridate este supus, la capătul a trei războaie dificile, de către *Pompei* (63 Î.Hr.), care *cucereşte întreaga* Asie Mică ş/Siria.
în paralel, *Roma* poartă războaie şi în *Occident,* unde ocupă Spania si Galia. La capătul acestor lupte, *Roma pune bazele unui stat universal şi devine stăpâna Mediteranei,* transformată în „Mare internumf. *„Res publica"* (Republica). Transformarea dmtr-o mică cetate din Latium într-o mare putere este însoţită de *crearea de instituţii.*
Sistemul de conducere al statului este cel al unei *republici aristocratice,* în principiu, *poporul roman* decide în cadrul unor adunări asupra principalelor probleme ale statului. în fapt, poporul se pronunţă doar prin *da* sau *nu* asupra propunerilor *magistraţilor,* fără a putea prezenta vreo iniţiativă proprie. *Sistemul de vot* îi favorizează pe cei bogaţi. Aceste adunări îşi împart *dreptul de a-i alege pe magistraţi şi*
puterea legislativă.
Autoritatea principală în stat este deţinută de *Senat* Senatorii sunt numiţi pe viaţă de *cenzori* dintre persoanele care deţinuseră magistraturi mai importante (S2)
Administraţia. în epoca *republicani* şi Tn cea a *imperiului,* organizarea administrativă cunoaşte forme variate. O primă formă este aceea a *anexării teritoriului cucerit.*
în alte cazuri, oraşele-state cucerite sunt transformate în *municipii cu autonomie limitată.* Cei învinşi *primesc drepturi civile, nu însă şi drepturi politice.*
Un alt sistem este acela al încheierii unui *tratat:* statul cucerit încheie cu *Roma* un *tratat de alianţă.'* în teritoriile cucerite, Roma întemeiază *colonii* care beneficiază de *autoguvernare.* Acestea reprezintă avanposturi militare şi comerciale şi asigură înzestrarea cu pământ a populaţiei din metropolă.
Populare
Tribuni al plebei:
magistraţi inviolabili; drept de veto
Golăniile sunt de două feluri: *dedreptromanicu* locuitorii recrutaţi dintre *cetăţenii romani,* care se bucură de drepturi depline) şi cele *de drept latin* (cu populaţia recrutată din rândul *aliaţilor latini,* aflaţi juridic pe o treaptă inferioară cetăţenilor romani).
Armata. Instrumentul politicii de expansiune a *Romei este armata. Serviciul militar este obligatoriu* pentru toţi cetăţenii între 17 şi 60 de ani. Teritoriile cucerite trebuie să furnizeze un anumit contingent de soldaţi.
Armata romană este Jrppărţi+5 în *l[at]j'",[ni]* formate din *cetăţeni romani* şi Crupe *auxiliare,* provenite *din rândul populaţiilor cucerite.* Fiecare legiune are 10 cohorte, iar numărul soldaţilor variază între 4 200 şi 6 000. Trupele auxiliare (cohorte şi ale) au aproximativ 5 000 de pedestraşi si 900 de călăreţi.
Disciplina în armată este severă (D2).
Cea mai importantă *reformă a armatei este* realizată în 107 î.Hr. de Caius Marius, care *creează o armată permanentă de profesionişti,* recrutaţi din rândul sărăcimii şi angajaţi cu soldă pe timp de 16 sau 20 de ani. Astfel, armata romană este tot mai legată de *generalii* care o comandă şi devine o forţă esenţială în viaţa politică.
Criza Republicii. Expansiunea teritorială a *Romei are* repercusiuni asupra *societăţii* şi *economiei* ITALIEI. Transferul de bogăţii din ţările cucerite şi prăzile aduse au ca rezultat schimbarea condiţiilor de viaţă. Dar de această îmbogăţire profită mai ales *nobilimea* şi *cavalerii.*
Eforturile militare prelungite rup *ţărănimea* (baza legiunilor romane) de loturile ei de pământ. Mica proprietate ţărănească este lovită de *extinderea latifundiilor,* de *rolul crescând al sclavilor în economie,* de *concurenţa cerealelor ieftine* din provincii. Consecinţa cea mai importantă este *pauperizarea masivă a ţărănimii.* Afluxul de *sclayl* loveşte şi în activitatea plebei urbane.
Pe plan extern, Roma nu mai face faţă problemelor legate de purtarea unor războaie îndepărtate, de *administrarea teritoriilor cucerite.*
Criza social-economică şi politică se asociază cu o *criză militară.* Serviciul militar se transformă dintr-un drept onorific al cetăţeanului, într-o obligaţie, care nu-i aduce prea multe avantaje. în schimb, cei bogaţi sunt avantajaţi, deţinând funcţii de comandă sau intrând în *cavalerie.*
Soluţii. Consecinţele sunt grave. Au loc *tensiuni şi conflicte interne* între diferitele categorii sociale sau la nivelul categoriei dominante.
O parte a nobilimii senatoriale este conştientă de nevoia unor schimbări. Aceştia sunt adepţii *reformelor* susţinuţi de cavaleri şi de o mare parte a plebei („populariI"). Lor li se opun „optimaţii" (aristocraţia conservatoare).
Doi reprezentanţi ai popularilor, Tiberius şi Caius Gracchus, în calitate deJnfeiTflLaj-pJebei, iniţiază *reforme In favoarea plebei* (în 133 Î.Hr. şi 123 Î.Hr.). Cercurile conservatoare reacţionează. Confruntarea este violentă şi cei doi sunt asasinaţi.
în deceniile următoare tulburările iau amploare. Populaţiile italice, care susţinuseră efortul militar al

Romei în bazinul mediteranean fără să obţină cetăţenia romană (aliaţii), se răscoală. La sfârşitul acestui război *senatul roman este obligat să acorde cetăţenie romană tuturor oamenilor liberi din* ITALIA (88Î.Hr.).

Un alt mare pericol vine din partea *sclavilor.* între
73-71 Î.Hr., are lOC n *făsr.n^ s\ fipjpuilnr* nr>nHiică.Ho
Spartacus. înfrântă cu mare greutate de Crassus, aceasta este urmată de o represiune sângeroasă.

D2 „Atunci când soldaţii aflaţi sub ameninţarea inamicului tind să se retragă, generalul adună legiunea şi-i degradează pe cei care şi-au abandonat postul. După acest lucru trage la sorţi fie -cinci, fie opt, fie douăzeci de oameni. Fixează această cifră astfel ca ea să corespundă cam , la a zecea parte dintr-o trupă.

Celor care au fost desemnaţi li se aplică o bătaie nemiloasă cu bâtele. Celorlalţi li se distribuie făină de orz în loc de grâu şi sunt trimişi să îşi facă tabăra în afara mtăriturilor."

(Polibiu, *Istorii)*

1. Citiţi D2. Găsiţi două adjective pentru a caracteriza disciplina din armata romană (în funcţie de conţinutul izvorului).

Centurion şi legionar roman.

M^M Termeni

ala	**municipia**
cohortă	**romanizare**
colonie	**trupe auxiliare**
dictator	**triumvirat**
legiune	**veterani**

magistrat

Soldaţi romani în formaţie de luptă.

23

D3 „Astfel s-a sfârşit războiul civil din Italia, în cursul căruia au avut loc lupte, incendii şi omoruri multe. Comandanţii armatelor lui. Sylla au atacat cetăţile şi au aşezat garnizoane în locurile pe care le suspectau. [-..] Sylla a proscjfl| pentru a fi executaţi imediat, pătrIF zeci de senatori şi cam vreo rate şase sute de aşa-numiţi cavaleri.-, [...] Numeroase au fost osândirile,' exilările şi confiscările de bunuri [...]. El stabili treburile cetăţii după, bunul său plac, aşa cum a voit."

(Appian, *Războaiele civile)*

Cezar era un înzestrat orator, scriitor, soldat şi politician. In luptă, a dovedit calităţi extraordinare de *l comandant şl strateg. Devenit dictator, el dă o lovitură mortală ' Republicii romane şi pune bazele *3* viitorului regim imperial.

Ştiaţi că...

... prima provincie romană a fost Sicilia, obţinută în urma victoriei în primul război punic?

... în calitate de edil, Sylla a oferit romanilor, în amfiteatru, spectacolul primelor lupte cu lei?

Opoziţia optimaţilor accentuează instabilitatea politică şi permite *afirmarea generalilor* victorioşi în războaiele din Orient. Ei dispun de armate legate de persoana lor, datorită avantajelor oferite în schimbul devotamentului.

Generalul Caius Marius, victorios în luptele din Africa şi Galia, se alătură popularilor.

Un alt general, Sylla, este susţinut de optimaţi şi folosit pentru a-l îndepărta pe Marius şi pe partizanii acestuia. Sylla instaurează *dictatura personală.* El instituie „prescripţiile" pentru înlăturarea inamicilor politici şi afişează însemnele unei adevărate monarhii (D3).

La două decenii de la retragerea lui Sylla din viaţa politică se încheie o înţelegere secretă între alţi trei generali: Cxassusr; Pompei şl Cezarp cunoscută sub numele *de „primul triumvirat"*{anul 60 î.Hr.).

Cei trei îşi propun să acţioneze împotriva *aristocraţiei senatoriale.*

Viaţa politică este dominată în următorul deceniu de cei trei *triumviri.* Moartea lui Crassus în Orient deschide la Roma lupta pentru putere între Cezar şi Pompei. Războiul civil se încheie prin victoria lui Cezar. El încearcă să impună *monarhia* de inspiraţie orientală şi *ocupă principalele funcţii în stat.*

După asasinarea sa (15.111.44 î.Hr.) de către susţinătorii republicii se încheie *al doilea triumvirat*între susţinătorii lui Cezar (43 î.Hr.). Acesta este în fapt o *dictatură militară* împotriva *republicanilor.*

Cei *trei triumviri* îşi împart administrarea proviinciilor: Antonius în Orient, Lepidus în Africa ~~şi~~ n^tavi~~amis în~~ Occident

Scenariul se repetă: retragerea lui Lepidus declanşează războiul civil între ceilalţi doi. Victoria lui Octavianus la *Actium* (31 î.Hr.) marchează *sfârşitul Republicii la Roma.*

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Menţionaţi care sunt principalele instituţii în perioada Regalităţii.
2. Studiaţi H1 de la pagina 25.

Prezentaţi etapele expansiunii Romei în perioada Republicii. :

3. Prezentaţi instituţiile Republicii. Precizaţi şi argumentaţi care este cea mai importantă.

4. Enumeraţi formele de organizare administrativă impuse de Roma în zonele cucerite.
5. Prezentaţi cauzele crizei Republicii.
6. Citiţi D3. Pornind de la acesta, răspundeţi următoarelor cerinţe:
a. transcrieţi din text rezultatele războiului civil;
b. enumeraţi mijloacele folosite de Sylla şi susţinătorii săi;
c. precizaţi cărui partid îi aparţine Sylla.
7. Elaboraţi, în aproximativ o jumătate de pagină, un text cu caracter istoric, în care să integraţi următoarele personalităţi, date şi termeni: Octavian; 43 î.Hr.; optimaţi; dictatură; triumvirat.

Roma imperială

Principatul. Octavian stabileşte o nouă formă de organizare a statului roman: *imperiul.*
Istoria Imperiului **Roman** cunoaşte în evoluţia sa două etape: *principatul(27*î.Hr.-284) şi *dominatul(284-476).*
'" Om politic abil, Octavian deschidea eră nouă, sub aparenţa consolidării instituţiilor republicii.
Titlul de *imperator* acordat lui Octavian constituie expresia puterii sale care reuneşte *comanda armatei, puterea judiciară şi legislativă.* Octavian preia titlul de *jx}ntifex_jnaximus[a]* (mare pontif), căruia îi adaugă magistraturile supreme *((consul)* şi deţine *puterea tribuniciară.*
în anul 27 î.Hr. Octavian primeşte de la Senat şi titulatura de ***Augustus*** („cel venerabil"), ceea ce-i conferă un caracter sacru. Este „princeps senatus" (primul dintre senatori) şi protector al poporului în calitate de „Pater Patriae" („părinte al patriei") (D1).
Succesorii poartă titlul de *Imperator Caesar Augustus.* Transmiterea puterii şi a tronului nu este fixată constituţional, dar *principiul ereditar* natural sau fictiv (adopţiunea) se impune de la început.
în aparenţă *principele* împarte puterea cu *Senatul.* Ca *Imperator* guvernează provinciile de graniţă şi pe cele nepacificate, iar *Senatul,* pe cele din interior. *Senatului V* revin atribuţii preponderent administrative. Puterea imperială se consolidează şi prin introducerea cultului imperial, în provincii se creează un cult al Romei şi al lui Augustus.
Până la începutul secolului al lll-lea, la conducerea principatului se succedă patru *dinastii: lulia Claudia,* a *Flaviilor,* a *Antoninilor* şi a *Severilor* (S1). Metodele de guvernare şi raporturile principilor cu

Octavianus Augustus î27TMi-~~-l4~~tfflr)T
D1 „Nicicând altădată n-a fost Imperiul Roman într-o stare mai înfloritoare, în adevăr, în afară de războaiele civile, în care niciodată n-a fost biruit, el a mărit Imperiul Roman cu Egiptul, Cantabria, Dalmaţia - învinsă mai înainte, dar acum supusă cu totul cu Pannonia, Aquitania, Illyricum, Raetia, cu Ţara vindeiiciior şi a ssaiaşiior din Alpi, cu toate cetăţile maritime de la Marea Neagră, între care Bosphorus şi Panticapaeum sunt cele mai renumite. A învins şi pe daci în mai multe lupte."
(Eutropius, *Istoria romană)*
Statul Roman la începutul primului război punic (264 î.Hr.)
Teritorii cucerite până la începutul celui de-al doilea război
punic (218 î.Hr.)
Teritorii cucerite la sfârşitul celui de-al doilea război
punic (201 î.Hr.)
Teritorii cucerite până în anul 133 Î.Hr.
Teritorii cucerite până ta moartea lui Cezar (44 Î.Hr.)
Teritorii cucerite în timpul Principatului şi în timpul Imperiului
MAREA^ASPltfţ
Statul roman în perioada: secolul VI î.Hr. - secolul al ll-lea d.Hr.
25
Dinastia lulia Claudia
Octavian Augustus (27 Î.Hr. -l4 d.Hr.)
Tiberiu(14-37)
Caligula(37-41)
Claudiu (4l-54)
Nero (54 - 68)
Dinastia Flavilor
Vespasian (69 - 79) Titus(79-81) Domitian (81 - 96)
Dinastia Antoninilor
Nerva (96 - 98)
Traian(98-l17)
Hadrian(117-l38)
Antonin(138-l61)
Marc Aureliu (161 -l80)
Commodiu(180-l93)
S1
Dinastia Severilor
Septimiu Sever (193-211) Caracalla(2H -217) Elagabal(218-222) Sever Alexander (222 - 235)

D2 „Supăraţi de repetatele lor înfrângeri, nemaivrând să facă nici o treabă, nici măcar de bună voie, indisciplinaţi la culme, soldaţii nu mai voiau să aibă nici un fel de împărat care să-i ţină din scurt, pretindeau întruna gratificaţii peste gratificaţii, fără să mai accepte nici una din îndatorile ce le reveneau. In cele din urmă se răsculară [...], îl dădură jos pe împărat şi, ceea ce este de plâns, puseră pe altcineva în loc, a cărui conduită n-a fost decât răutate şi ruşine."

(Dio Cassius, *Istoria romană)*
Constantin cel Mare
(306 - 337).
Senatul diferă de la o domnie la alta. Este o *epocă de mare stabilitate politică şi de prosperitate* „pax romana" (pacea romană). în perioada domniei lui Ţraian (98 - 117), *Imperiul atinge cea mai mare întindere teritorială.* Moartea ultimului împărat din *dinastia Severilor* (235) deschide o perioadă de cinci decenii de tulburări şi revolte militare numită „anarhia militară'* (235 - 284). *Armata devine atotputernică* şi îşi impune voinţa în stat, aducând la tron diferiţi candidaţi. Unitatea statului este în pericol, în timp ce la graniţe „barbarii" profită de criză (02).
Dominatul. „Anarhiei militare" îi pune capăt Diocletiafh(284 - 305). *Reformele* sale vizează *instituţiile statului* şi *economia.* Dîocleţian pune bazele unei *monarhii absolute,* dominatul, cana schimbă radical structurile şi concepţia politică a principatului. Instituie *tetrarhia* (guvernarea în patru: *doi Auguşti* şi *doi Cezari).* întreaga putere de decizie se află în mâinile împăratului şi este realizată de un aparat birocratic ierarhizat şi militarizat (S2).
Constantin cel Mare (306 - 337) continuă şi *desăvârşeşte reformele* iniţiate de Dîocleţian, dar *renunţă la tetrarhie.* Pe plan *administrativ* măreşte numărul provinciilor şi al diocezelor şi organizează patru *prefecturi.* Prin Edictul de la Milano (313) *ofjciaJjjează craştinisipul.* fviută capitala Imperiului la *Constantinopol,* zonă mai puţin expusă atacurilor migratorilor. Evenimentul demonstrează preponderenţa dobândită de provinciile orientale ale Imperiului.
Prin reformele lui Diocleţian şi Constantin cel Mare, Imperiul se transformă într-o autoritate monarhică. Dar la sfârşitul secolului al IV-lea, unitatea Imperiului este definitiv pierdută. La moartea împăratului Teodosius (395), Imperiul se împarte între fiii acestuia, şi anume în Imperiul Roman de Apus şi imperiul Roman de Răsărit.
Reformele lui Dîocleţian

POLITIC
- Dominatul
- Tetrarhia
MILITAR
- Creşterea efectivelor militare
- împărţirea armatei în trupe de graniţă şi trupe operative
ADMINISTRATIV
- Organizează 12
dioceze -Măreşte la 100
numărul
provinciilor
FISCAL
Nou sistem fiscal; impozite plătite în natură
RELIGIOS
Reformarea vieţii religioase prin:
- reactivarea vechilor culte
- persecutarea creştinilor

Romanizarea. între **Augustus** şi **Traian** teritoriile stăpânite de ***Roma*** se dublează. Punctul culminant al cuceririlor este atins în timpul domniei lui **Traian,** care *anexează* **Dacia** şi *nordul* **Arabiei. Imperiul** universal al ***Romei*** cuprinde un teritoriu de 3,5 milioane km^2, cu o populaţie de 50 - 70 milioane de locuitori. **Imperiul** este delimitat de graniţe naturale: *Oceanul Atlantic,* //'mes-urile fortificate ale *Rinului* şi *Dunării, Marea Neagră, Eufratulş\ deserturile* **Siriei** şi **Saharei.**
Timp de aproape două secole **Imperiul** cunoaşte o „pax romana". Este o perioadă de prosperitate şi stabilitate instituţională.
Este şi momentul principal al *asimilării de către populaţiile cucerite a valorilor civilizaţiei romane. Romanizarea* reprezintă rezultatul cel mai important şi mai durabil al statului roman.
Administraţia, armata şi *sistemul defensiv* organizate în perioada **Imperiului** constituie cadrul în care se desfăşoară amplul proces al romanizării.
Civilizaţia romană este o *civilizaţie urbană prin excelenţă,* al cărei simbol este ***Roma.*** Imperiul reprezintă o „federaţie de cetăţi", fiecare dintre acestea constituind „efigii şi copii **ale** Romei".
în cadrul general al provinciilor, ***oraşul şi teritoriul său*** *constituie baza organizării politice şi a vieţii sociale şi religioase a locuitorilor.* ***Urbanizarea*** reprezintă unul dintre factorii esenţiali ai *romanizării.* între secolele al ll-lea - al lll-lea se înalţă oraşe noi sau sunt extinse cele vechi. Ele transpun concepţia Rome/în materie edilitară. Oraşele au un plan rectangular, ordonându-se în jurul unui ***forum,*** *centrul vieţii politice şi comerciale.* Urmează bazilicile, templele, monumentele, arenele de spectacol, amfiteatrele şi teatrele, bibliotecile, termele. Astfel, în oraşe, întâlnim principalele monumente, simboluri ale apartenenţei lor la aceeaşi cultura.
Unitatea lingvistică şi juridică reprezintă alte componente de bază ale romanizării. începând cu **Augustus,** lumea romană este dominată de *bilingvismul greco-latin. Limba latină devine limba*

oficială—a regiunilor **Europei occidentale!** Tn timp ce *greaca rămâne dominantăip* **Europa orientală.**
In toate provinciile se difuzează un model de **cultură** greco·îăt1n"prîn Intermediul *culturii şcolare.*
Dreptul roman se impune în tot Imperiul, iar sistemele de practică juridică se unifică.
Integrarea religioasă se manifestă prin *sincretism. Panteonul roman* se impune şi fuzionează cu zeităţile locale. Sincretismul se combină cu adorarea sub nume noi a divinităţilor **locale** („interpretatio romanae").
Dorinţa de a da coeziune religioasă provinciilor duce şi la *dezvoltarea cultului imperial,* prin care se manifestă ataşamentul faţă de împărat.
Consecinţă a formării statului roman mondial, *romanizarea* ireversibilă a unor zone ale acestuia duce ulterior la ***formarea popoarelor şi limbilor neolatine.***

Reconstituire a trofeului ridicat
de împăratul Traian în cinstea
victoriei împotriva dacilor în
iarna 101/102.

Termeni

Augustus
anarhie militară
dioceză
dominat
interpretatio romanae
principat
sincretism
tetrarhie

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1 ■ Citiţi D1. Transcrieţi din text ce teritorii a cucerit Octavian.
2. Explicaţi semnificaţia cuvintelor din titulatura imperială: imperator; Caesar; Augustus; Pontifex; maximus; princeps senatus.
3. Pornind de la H1 identificaţi teritoriile cucerite în perioada Imperiului.
4. Citiţi D2. Precizaţi cum se manifestă criza armata.
5. Prezentaţi cauzele crizei Imperiului. «ţ "
6. Explicaţi motivele care îi determină de Diocleţian şi Constantin cel Mare să adopte noi reforme.
7. Prezentaţi principalii factori ai romanizării.

Ştiaţi că...

împăratul Caligula a cerut senatului să-l aleagă consul pe aiul său Incitatus?
după moartea lui Traian, Senatul adresa noului împărat urarea: „Să fii mai fericit decât Augustus şi mai bun decât Traian!"?

27

"3T

D1 „Căci trecând plin de îndrăzneală Dunărea şi jefuind Tracia până în Macedonia şi Iliria a pustiit pe celţii care erau amestecaţi cu tracii şi cu ilirii şi a nimicit pe de-a întregul pe boii aflaţi sub conducerea lui Critasiros şi pe taurisd,.
Cât despre geţi şi daci [.$* numărul lor crescuse neînchipuit de mult, într-atât încât puteau să trimită la luptă până la 200 000 de'" oameni."
(Strabon, *Geografia)*

Regatul dac

Decebal. Detaliu de pe Columna lui Traian.

Teritoriul de la nord de Dunăre este ocupat de *triburi de traci nordici.* Cele mai importante sunt cele ale *geţilor* şi *dacilor.* Acestea se organizează treptat în *uniuni de triburi* conduse de *regi.*
Primele informaţii despre *geţi* sunt legate de campania lui Darius împotriva *sciţilor.* Ei sunt singurii care se opun marelui rege persan, dar cu toate acestea sunt înfrânţi de către perşi. în secolul al V-lea î. Hr. *geţii* sunt sub autoritatea regatului sud-tracic al *odrisilor.* în secolul al IV-lea î.Hr. *macedonenii* cuceresc regatul odris, şi astfel *geţii* ajung în contact cu *regatul macedonean.* Urmaşul lui *Filip al II-lea,* Alexandru Macedon este primul care trece *Dunărea* şi cucereşte o cetate getică (încă neidentificată). Unul dintre urmaşii lui Alexandru cel Mare, regele *macedonean* Lisimah are mai multe conflicte cu *gepi* conduşi de Dromichete. Luptele sunt câştigate de regele get, într-una din ele fiind luat prizonier chiar Lisimah.
Secolul I î.Hr. afirmă pe plan politic şi militar *puterea regilor geţi din zona Dunării.* Acum are loc prima confruntare între *geţi* şi *romani,* ambele tabere încercând să pună stăpânire pe cetăţile greceşti din *Dobrogea.* Burebista este regele ger care reuşeşte să formeze un *regat de tip elenistic,* după model oriental. în inscripţia de la *Dionysopolis* el este numit „primul şi cel mai mare dintre regii din Thracia". Burebista ajunge rege în jurul anului 80 Î.Hr. şi in puţini ani făureşte un mare regat (D1).
Punctul central al puterii sale militare şi politice este *Sarmizegetusa Regia.* Alături de această cetate se mai află în *Munţii Sebeşului* şi cetăţile *Costeşti, Blidaru, Căpâlna.* La curtea lui Burebista se adună

28

şi demnitari militari, civili şi religioşi, .^'p^feiii fîfitfî ^"^"'^ Hin *^j-fctnrraţm* (farflftpgteg) şi *gemenii de rând(comaţi). Economia* se bazează pe producţia *obştilor săteşti* formate din *oameni liberi.* Prin luptă Burebista reuşeşte să împingă hotarele regatului său de la *Dunăre* până la *Carpaţii Nordici.* După

luptele din vest (D1), el îşi îndreaptă atenţia asupra cetăţilor greceşti de pe litoralul vestic al *Pontului Euxin.* Sunt cucerite astfel *Histria, Olbia, Apollonia.* Cetatea *Dionysopolis* se supune fără luptă regelui *get.* Puterea sa militară este atât de importantă, încât Pompei doreşte o alianţă cu el împotriva lui Caesar. După înfrângerea lui Pompei, Caesar pregăteşte o *campanie militară* împotriva lui Burebista, dar aceasta nu mai are loc, ambii conducători fiind asasinaţi în acelaşi an, 44 jjr ™ 3 ^ " 1 ■ ll,i «■■■•iahicta ogţg margig pjreotDer.ftnon *[)*\ ipă acesta. nil terpa ^qţpr'pţ*"1 it5 Hq Comosicus.
Până în secolul I d.Hr. în Transilvania, Muntenia şi Dobrogea sunt atestate *mai multe regate.* Cele din zona *Dunării* intră în conflict cu stăpânirea romană. Ele sunt pe rând cucerite de legiunile *Romei.*
în primul secol creştin este menţionat regele Coryllus (poate Scorylo). El este între anii 28/29 - 68/69 rege al *dacilor.* Lui îi urmează Duras. In timpul domniei acestuia *dacii* intră în conflict cu *romanii.* Incursiunile militare organizate de *daci* la sud de *Dunăre* determină reacţia *romanilor.* în contextul atacului întreprins de împăratul roman Domiţian, Duras cedează puterea lui Decebal (87 - 106). Centrul puterii regatului dac este în *Munţii Orăştie.* Aici este construit un important *sistem de cetăţi ce* apără capitala *Sarmizegetusa.*
Regatul dac sub Decebal nu mai are întinderea din timpul lui Burebista. Ca şi Burebista, şi Decebal se sprijină în conducerea regatului pe ajutorul *aristocraţiei militare.*
Prima confruntare dintre *dacii* conduşi de Decebal şi *romani* se soldează cu victoria primilor, în anul 87, la Tapae. Dar în anul următor *romanii* sunt cei care învinq. Decebal este nevoit să încheie *pacea* (89), iar *regatul său devine clientelar Romei.* în anul 9ft Traian ajunge vîmpăcaL-El suspendă subsidiile acordate *dacilor* şi pregăteşte războiul împotriva lui Decebal. în primăvara lui 101 încep luptele soldate cu *înfrângerea dacilor la Tapae.* Pentru a-l îndepărta pe Traian din Dacia, *Decebal* face o diversiune. în iarna 101/102 regele dac atacă undeva în Dobrogea, (probabil în locul în care se află acum cetatea *Tropaeum Traiani). Dacii* şi aliaţii lor sunt învinşi. *Romanii* reiau ofensiva în Dacia i şi cuceresc cetatea *Costeştf,* apropiindu-şe de *Sarmizegetusa.* în aceste condiţii Decebal cere pacea (D2). în 105, după ce Decebal reface sistemul de fortificaţii din Munţii Orăştie, Senatul roman declară | război regelui dac. Conflictul se încheie în 106, după ce sunt cucerite ultimele dave ale *dacilor.*
Decebal fuge din *Sarmizegetusa* şi se sinucide înainte de a fi capturat de *romani.* Dacia devine o *provincie română.*»

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Analizaţi H1. Identificaţi cinci cetăţi dacice edificate în perioada domniei lui Decebal.
2.Citiţi D1. a. Explicaţi de ce regatul lui Burebista era un pericol pentru romani. $ **i** b. Transcrieţi din text fragmentul care demonstrează forţa militară a dacilor. * 1
3. Prezentaţi două cauze ale conflictelor daco-romane.
4.Citiţi D2. a. Apreciaţi, în funcţie de conţinut, condiţiile impuse de romani. I
b.Consideraţi că Decebal putea să le respecte?
5. Elaboraţi, în aproximativ o jumătate de pagină, un text cu caracter istoric în care să integraţi următoarele personalităţi, date şi termeni:
Domiţian; 106; mare preot; regat clientelar; provincie.

Termeni

obşte sătească regat clientelar

D2 „Să dea înapoi armele, 'maşinile de război şi pe constructorii acestor maşini, să predea pe dezertori, să distrugă întăriturile şi să se retragă din teritoriul cucerit, ba încă să-i socotească duşmani sau prieteni ai săi pe cei ai romanilor; să nu mai primească nici un fugar, nici să nu mai ia în slujba lui vreun ostaş din Imperiul Roman." **(Dio Cassius, *Istoria romană)***

Columna lui Traian. Confruntare între daci şi romani.

Evaluare - Capitolul 2

1. a) Definiţi următorii termeni istorici: faraon; ecclesia; senat; principat; dominat.
b) Cu fiecare dintre aceştia alcătuiţi o propoziţie / frază cu caracter istoric.
2. Elaboraţi, în aproximativ o jumătate de pagină, un text referitor la istoria universală, având în vedere următoarele personalităţi, date şi termeni istorici:
Clistene; 480 î.Hr.; războaie medice; ostracism; democraţie.
3. Ordonaţi cronologic următoarele evenimente:
a) domnia lui Burebista;
b) războaiele punice;
c) reformele lui Clistene.
4. Transcrieţi în caiet textul de mai jos, completând fiecare spaţiu liber cu termenul corespunzător, ales din lista dată:

Democratizarea Atenei începe cu reforma
.....adoptată de Solon. Creşte rolul politic
al....., iar Clistene introduce.....
Cei 10.....comandă armata,
iar.....pregăteşte legile. Regimul politic
atenian este un regim.....

Lista termenilor:
efor; cens; Apella; Ecclesia; ostracism; strateg; falangă; Bule; aristocraţie; democraţie.
5. Analizaţi S1 de la „Democraţia atenianã" şi S1 de la „Republica Romană". Identificaţi două asemănări şi două deosebiri între instituţiile Atenei şi cele ale Romei.
6. Pornind de la cunoştinţele acumulate, susţineţi sau infirmaţi afirmaţia:
Regimul politic atenian din secolul al V-lea Î.Hr. este superior regimului republican roman din secolul al lll-lea î.Hr.
7. Arătaţi 3 cauze şi 3 consecinţe ale crizei Republicii.
30
8. Prezentaţi următorii factori ai romanizării: armata, urbanizarea, religia.
9. Citiţi textul următor:
„Viteazului principe, prea bunului împărat Caesar Nerva Traianus Augustus Germanicus Dacicus, fiul divinului Nerva, Mare Preot, Părinte al Patriei, învestit cu puterea tribuniciară pentru a optsprezecea oară, imperator pentru a şaptea oară, consul pentru a şasea oară, Senatul şi poporul roman (i-au dedicat acest arc)."
(Inscripţia de pe arcul lui Traian de la Benevento)
Pornind de la acest text, răspundeţi următoarelor cerinţe:
a) explicaţi semnificaţia cuvintelor subliniate din titulatura imperială;
b) prezentaţi evoluţia Imperiului Roman în perioada secolul I-secolul al ll-lea;
c) precizaţi care este cel mai important rezultat al statului roman;
d) prezentaţi 2 cauze ale crizei Imperiului;
e) explicaţi de ce măsurile adoptate de Diocleţian şi Constantin cel Mare nu au stopat definitiv criza.
10. Citiţi următorul text:
„Cel mai însemnat război de atunci al romanilor a fost cel împotriva dacilor, asupra cărora, în vremea aceea, domnea Decebal [...], foarte priceput la planurile de război şi iscusit în înfăptuirea lor, ştiind să aleagă în a întinde curse, era un bun luptător şi se pricepea să folosească izbânda, dar şi să' iasă cu bine dintr-o înfrângere. Din această pricină, multă vreme a *fost un duşman de temut pentru romani"*
(Dio Cassius, *Istoria romană)*
Pornind de la acest text, răspundeţi următoarelor cerinţe:
a) transcrieţi din text calităţile atribuite de autor lui Decebal;
b) explicaţi cum s-a folosit Decebal de aceste calităţi în confruntările cu romanii;
c) realizaţi un eseu de o pagină despre relaţiile dintre romani şi daci în perioada secolul I î.Hr. secolul al ll-lea d.Hr.

REACUtTURALĂ

Capitolul 3

Arhitectura orientală Arta greco-romană Modele şi valori în educaţie
In lumea greacă Ştiinţa

Grădinile suspendate din Babilon (reconstituire).

M

^*Smim Termeni*
basorelief
curte hipostilă
hipogeu
mastaba
mozaic
piloni
obelisc
piramidă
sanctuar
Mozaic pe zidi
ui Babl
Honului.
Arhitectura orientală. Popoarele Orientului Antic au lăsat o moştenire culturală inestimabilă. *Poeme* şi *mituri, monumente de artă* şi *cunoştinţe ştiinţifice* au ajuns până la noi.
Arhitectura, cel mai important domeniu al artei orientale, apare în Sumer şi Egipt şi este practicată ca

o adevărată ştiinţă.
MESOPOTAMIA. întreaga arhitectură mesopotamiană este dominată de *ideea religioasă* şi de cea *monarhică.* Arta este, aproape în întregime, în serviciul templului şi în cel al regelui. De aceea, construcţiile se caracterizează prin *dimensiuni gigantice* şi prin *grandoare.* Principalul material de construcţie, în lipsa pietrei, este *cărămida nearsă.* Aceasta explică de ce vestigiile păstrate până astăzi sunt puţine.
Oraşele sunt fortificate cu *ziduri de incintă* de dimensiuni impresionante. Zidul dublu din *Uruk,* construit în jurul anului 2 300 î.Hr., este lung de 9 km, are o grosime de 5 m, înălţime de 6 m şi 800 de *turnuri de apărare.* în secolul al Vlll-lea î.Hr., zidurile oraşului asirian *Khorsaba,* cu *şapte* porţi de apărare şi numeroase *bastioane,* ajung până la 20 de metri înălţime. ***Arhitectura urbană*** este dominată de *palate* şi *temple. Predomină arhitectura civilă* în raport cu cea *religioasă.* O altă caracteristică ar fi şi aceea că *edificiile funerare nu constituie o temă importantă.*
Cele mai vechi monumente sunt *palatele.* Acestea sunt ridicate pe *terase artificiale,* aflate la înălţimi de 12 -l5 m, accesul fiind asigurat pe *scări* şi *rampe.* Sunt construite din *cărămizi nearse* şi *înconjurate de ziduri înalte.* Intrarea în palat se face prin *porţi străjuite de turnuri,* ceea ce conferă construcţiei aspectul de cetate întărită. Planul palatului are *formă dreptunghiulară.* încăperile sunt grupate în jurul unor *curţi interioare* care asigură accesul şi iluminarea, *ferestrele lipsind.*
Marele palat al lui Nabucodonosor al ll-lea din *Babilon* are 330 m lungime şi 200 m lăţime. în apropierea palatului se află faimoasele „grădini suspendate", amenajate pe *terase susţinute de coloane şi arcade masive.* Grădinile din ***Babilon*** au *patru terase,* ultima aflându-se la o înălţime de 77 m. Stâlpii de susţinere, înalţi de 11 -l2 m, sunt goi în inte-rior şi ascund *instalaţiile hidraulice,* care pompează din *Eufrat* apa nece-sară arborilor plantaţi pe terase.
La *palatele sumeriene* şi *babiloniene,* monotonia suprafeţelor este evitată prin aplicarea de *mozaicuri din bucăţi de ceramică smălţuită.*
Palatele asiriene sunt decorate cu *picturi murale,* reprezentând scene de război sau de vânătoare, ori cu *reliefuri. Arta reliefului* este excepţională la *asirieni.* Remarcabile sunt „Asurbanipal la vânătoare" şi „Leoaica rănită". în interiorul palatului există două construcţii importante şi caracteristice: *templul* şi ***ziguratul.***
încă din mileniul al lll-lea Î.Hr., *templele sumeriene* au o *varietate de forme.* Tipul clasic este cel de *formă rectangulară,* cu *patru porţi.* Coloanele interioare de susţinere sunt dispuse la distanţe mici şi nu sunt prea Înalte din cauza materialului folosit. Faţadele templelor sunt animate de alternanţa *nişelor* şi *pilaştrilor.*
Zigurâtul are formă de *piramidă în trepte,* cu 3 - 7 etaje, exteriorul fiecărui etaj fiind colorat diferit, cu *plăci ceramice.* Fiecare oraş are zigu râtul său, ce se ridică lângă *sanctuarul* principal. Uneori el aparţine mai multor temple aşezate la baza lui. Planul este *pătrat,* fiind *îndreptat către cele patru puncte cardinale.*
Ziguratul principal al *templului din* ***Babilon,*** ridicat de Nabucodonosor al ll-lea în cinstea zeului MardukBel, are latura bazei de 180 m, iar înălţimea de 91 m (este faimosul .turn Babei"). *Ziguratul* are şapte etaje, fiecare *simbolizând un astru;* în vârf se află o încăpere care serveşte drept *observator astronomic* sau *capelă* în care regele oficiază în calitatea sa de mare preot.
în ceea ce priveşte contribuţiile aduse de popoarele din Mesopotamia la evoluţia ştiinţei construcţiilor, trebuie remarcate: *înălţarea clădirilor până la 7 etaje* (în jur de 90 de metri), *inventarea arcului şi a bolţii, a mozaicului, folosirea bitumului ca material în construcţii şi drumuri.*
EGIPT. în Egiptul antic *arhitectura* este pe primul plan ca şi în Mesopotamia. Ea este strâns legată de *construcţia oraşelor* (urbanistica), de *religie* şi de *cultul morţilor.*
Arhitectura este dominată de *ideologia religioasă* şi de cea *monarhică.* Aceasta impune artistului *stilul solemn* şi *respectarea tradiţiei.* Solemnitatea şi conservatorismul sugerează privitorului un sentiment de respect faţă de autoritate.
Totul în arhitectura egipteană este dominat de *ideea continuării existenţei şi după moarte. Arhitectura funerară* se leagă de credinţa egiptenilor că *trupul trebuie conservat pentru ca sufletul, „Ka", să se reîntoarcă în el asigurând nemurirea.* De aceea mormintele egiptenilor sunt construite pentru veşnicie şi amenajate ca nişte adevărate case de **locuit** în *camerele mortuareji)* afară de *sarcofag,* se află *anne, unelte* şi diferite *obiecte de podoabă* sau *veşminte* care aparţin defunctului. Monumentele funerare egiptene *sugerează şi glorifică eternitatea.*
Cea mai veche formă de arhitectură funerară este *mastaba.* Chiar deasupra mormântului se află o *capelă* în care se celebrează riturile funerare, iar alături o *stela,* în spatele căreia este un *coridor zidit, conţinând statuile defunctului. Mastabele* sunt grupate *în jurul piramidei faraonului.*
Un tip mai evoluat de monument funerar, *piramida în trepte,* a apărut în timpul dinastiei a lll-a. Primul monument de acest fel a fost proiectat şi construit de vizirul şi arhitectul Imhotep pentru regele *Djoser,* la *Saqqara.* Ridicată peste o mastaba, piramida are *şase trepte* a câte 10 metri înălţime. Baza este în

formă dreptunghiulară, cu laturile de 109mşi125m. *i*-*>3i
în perioada dinastiei a IV-a, arta piramidelor atinge apogeul. Acum sunt construite *marile* J *piramide de la Giseh:* „Orizontul lui Kheops", „Mare & este Kephren" şi „Divin este Mikerinos". Astfel de piramide, geometric perfecte, se cunosc azi în Egipt în număr de aproximativ 80.
„Marea Piramidă", una dintre cele şapte minuni ale antichităţii, are latura bazei de 237,5 metri, înălţimea de 146 metri (azi 137 metri) şi se termină . cu o platformă de 6 metri. Piramida era acoperită
Zigurat
1. Identificaţi în imaginea de mai sus trei elemente caracteristice ziguratului.
Ştiaţi că...
... palatul regal din Mari are o suprafaţă de 2,5 ha şi 260 de încăperi?
... palatul din Korshabad, al lui Sargon al ll-lea, se înalţă pe o terasă cu o suprafaţă de 10 ha; iniţial avea peste 200 de camere, o curte principală şi alte 20 de curţi interioare?
P... „pyramis" este un cuvânt grecesc şi reprezintă numele unei turte din făină de grâu, care avea o fermă ţuguiată? I ... cele mai multe obeliscuri provenite din Egipt se află la Roma (12)?
■T^ÎB
^
Mastaba:
a. capelă;
b. puţ funerar;
c. cameră funerară
cu sarcofag de piatră.
33
I rj&u lespezi de calcar fin alb. In interior este construit
un *sistem de coridoare, galerii, canale de ventilaţie*
etc. Camera funerară a faraonului este din *granit,*
A> plafonul fiind realizat din nouă blocuri, care cântăresc
m aproximativ 400 de tone.
Ansamblul arhitectural al piramidei lui Kheops
mai cuprinde două temple funerare, trei piramide mai
! mici, cinci bărci solare, plasate în gropile săpate Di
| stâncă, şi faimosul *Sfinx,* lung de 74 de metri şi înalt
de 20 de metri. Tipul de piramidă perfectă continuă
-.<? să fie folosit până în epoca Regatului Nou.
în timpul dinastiei a XVIII-a, din cauza jefuitorilor de morminte, piramida este înlocuită cu *hipogeul,* mormânt subteran săpat în pereţii de stâncă. Intrarea mormântului este ornamentată cu *basoreliefuri ş'\ statui.* Astfel de morminte se găsesc în *Valea Regilor* şi în *Valea Reginelor.*
De remarcat este faptul că niciodată, până la egipteni, piatra nu a fost atât de mult întrebuinţată. Folosirea acestui material atât de rezistent este asociată cu ideea religioasă de „veşnicie", pe care piatra o conferă operei.
Templele, numite de egipteni „casa veşniciei", sunt construite tot din piatră. în perioada Regatului Vechi, o dată cu afirmarea cultului soarelui, sunt construite „templele solare". Planul acestora este simplu: un *zid de incintă dreptunghiular,* în interior curtea este dominată de un *obelisc* înalt de 36 de metri, alături un *sanctuar cu statuia zeului şi* în faţă un *altar de alabastru* pentru ofrande.
în perioada Regatului Mijlociu se constituie adevărata *arhitectură a templului.*
Cele mai importante sunt: *templul reginei* Hatşepsut din *Deir-elBahari,* cele *două temple ale lui* Ramses al ll-lea, săpate în stâncă, la *Abu-Simbel* şi *templele de la Abydos, Karnak* şi *Luxor.*
Ca model poate fi luat *templul lui* Amon din ansamblul de la *Karnak.* început pe la jumătatea mileniului al lll-lea î.Hr., templul capătă forma definitivă între anii 1580 - 1200 î.Hr. Zidul de incintă are perimetrul de 3800 de metri. Intrarea se face printr-o poartă flancată de doi *piloni.* Urmează mai multe *curţi* imense, până la *curtea centrală, hipostila,* care duce la *sanctuarul* cu statuia zeului, în faţa căruia se află altarul pentru ofrande.
Secţiune prin marea piramidă:
a. drum de legătură între temple;
b. templu mortuar;
c. galerie de legătură cu camera mortuară;
d. camera mortuară destinată regelui.

• Secţiune prin templul de la Karnak:
1. obeliscul
2. pilonii de la intrare
3. marea curte cu coloane
4. marea sală hipostilă
5. sala ofrandelor
6. „Sancta Sanctorum" cu statuia zeului.

în Egipt apare, pentru prima oară în Orient, o impunătoare *arhitectură a coloanelor.* Foarte numeroase, acestea nu au doar un rol funcţional, ci şi estetic. Coloanele conferă construcţiei o rezolvare armonioasă a raporturilor dintre elementele arhitectonice.

Se pare că ele sugerau imaginea simbolică, pietrificată, a unei dumbrăvi sacre. Imaginea naturii simbolizate de ansamblul templului este completată de *tavanele pictate cu stele şi diferite păsări.*

Un element arhitectural *original egiptean* este *obeliscul.* Apărut încă din perioada predinastică, în perioada Regatului Nou atinge perfecţiunea: este fasonat prismatic, precis, ca o piramidă foarte prelungită şi are vârful poleit sau placat cu aur.

Obeliscurile sunt plasate în faţa pilonilor de la intrarea templelor. Un obelisc cântarea câteva tone.

fn cadrul evoluţiei civilizaţiilor, *originalitatea artei egiptene* poate fi apreciată ca fiind ordonată de *geniul sintezei, ritmului şi monumentalităţii.*

Mari geometri, egiptenii au lăsat în arhitectură originalele formule ale *piramidei, m a sta ba lei, templului ş'\ obeliscului.*

Templul de la **Abu-Simbel**
ridicat în cinstea lui
Ramses al ll-lea.

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Identificaţi trei caracteristici ale arhitecturii mesopotamiene.
2. Precizaţi ce elemente decorative sunt folosite în arhitectură.
3. Menţionaţi trei tipuri de construcţii specifice arhitecturii mesopotamiene.
4. Identificaţi trei caracteristici ale arhitecturii din Egipt.
5. Enumeraţi cele trei forme ale arhitecturii funerare specifice Egiptului.
6. Comparaţi arhitectura din Mesopotamia cu cea din Egipt; stabiliţi două asemănări şi două deosebiri.

Templul ridicat de regina Hatşepsut la Deir-el-Bahari.

coloană
Planul Megaronului şi al templului grecesc.
l- Studiaţi cele două planuri de mai sus.Identificaţi două elemente comune şi două elemente diferite.
fronton
antablament
capitel
coloană cu caneluri
trepte

Arta, educaţia şi ştiinţa în antichitatea greco-romană

Arta greco-romană. Tot ce ţine de cultura europeană din zilele noastre îşi are originea în lumea de acum 2000-2500 de ani. *Arhitectura, sculptura, gândirea, ştiinţele despre natură şi om* au bazele puse de către *greciş\ romani.*

Arhitectura greacă. începuturile arhitecturii greceşti se întâlnesc în Creta. *Palatul suveranului* este principala construcţie arhitecturală, încăperile grupându-se în jurul unei curţi centrale.

Spre deosebire de palatele cretane, cele ***miceniene*** sunt mai mici, aşezate în poziţii greu de atacat şi au *ziduri de apărare.*

Palatul are în centru o cameră de mari dimensiuni *(megaron)* în care se află *focul sacru.* Toate aceste schimbări arhitecturale arată şi modificările survenite: societatea cretană este una paşnică, în timp ce lumea miceniană este dominată de războaie.

în centrul vieţii grecilor din antichitate se află ***religia.*** Totul este influenţat de zei. Ei sunt cei care aduc ploile şi seceta, războaiele şi pacea; veghează naşterea, căsătoria şi moartea. Grecii trebuie să îi îmbuneze pe zei prin sacrificiile ce se desfăşoară pe altarul din faţa templului. Vechii greci sunt *politeişti.* Cele mai importante divinităţi **sunt:** Zeus, Hera, Atena, Apoi Io, Poseidon.

Iniţial toate templele sunt construite din *lemn,* moştenind forma megaronului micenian. începând cu secolul al Vll-lea î.Hr. *piatra* şi *marmura* înlocuiesc lemnul.

Construcţie monumentală, templul grecesc se înalţă pe ***coloane.*** Ele pot fi *dorice, ionice* sau *corintice,* în funcţie de *capitel.*

Coloana dorică este robustă, cu un *capitel* aplatizat peste care se sprijină *arhitrava masivă.*

O dată cu ordinul ionic, templul grecesc devine mai zvelt. **Coloana** ionică este mult mai suplă, *capitelul devine* mai elaborat, liniile sale fiind mult rotunjite.

Templele ce au **coloane corintice** sunt printre cele mai spectaculoase. *Capitelul corintic* este asemănător unui coş plin cu plante.

fronton
antablament
fronton
antablament
capitel
coloană cu
caneluri
bază plintâ
Ordinul doric
Ordinul Ionic
Ordinul corintic

Un important ansamblu religios din antichitatea greacă, păstrat până în zilele noastre, este Acropola *Atenei.* El este format din patru edificii: templul Atenei Nike, *Propileele, Erechteionul* şi templul Atenei Parthenos.

Foarte importante sunt în lumea greacă şi teatrele. Aici au loc reprezentaţii ale *tragediilor antice* şi ale *comediilor.* Spectacolele au loc numai de două ori pe an, primăvara şi toamna, în cinstea zeului Dionysos. Cei mai cunoscuţi autori de tragedii antice sunt Eschil, Sofocle şi Euripide, iar dintre autorii de comedii Aristofan. Temele prezentate sunt mitologice. Reprezentaţiile sunt făcute în teatre de dimensiuni mari.

Arta plastică greacă. Spre deosebire de arta orientală, care are rolul de a-l preamări pe suveran, arta greacă plasează *în centrul interesului ei omul.* Arta grecilor nu are misticismul întâlnit în Mesopotamia, Babilon sau Egipt.

Arta plastică centrată în jurul omului îl reprezintă pe acesta în toată splendoarea sa fizică şi spirituală. *Corpul uman este în armonie cu sufletul* şi acest lucru se vede la statui.

La greci nu numai zeii au statui, ci şi *muritorii. Atleţilor,* ce au câştigat la Olimpiadă sau la alte jocuri sportive, *lise înalţă statui din bronz.* Totul este anatomie transpusă în bronz sau piatră. Cei mai importanţi sculptori sunt Praxiteles din *Atena,* Lisip şi Scopas din *Păros.* Ei realizează statui ce nu mai exprimă religiozitate ca în trecut, ci *oameni stăpâniţi de impulsul de moment.* Corpul uman capătă, în piatră sau bronz, eleganţa naturală, vie.

La început pictura a fost doar o *artă asociată cu decorarea statuilor şi a templelor.* Treptat ea se individualizează. Pictorii încep să folosească *perspectiva, jocul de lumini, contrastele. Arta* picturii are reprezentanţi de marcă prin Polignot din *Tasos,* Micon. Pictorii greci lucrează pe lemn, şl de aceea nu s-au păstrat operele lor. Tot ceea ce ştim se datorează descrierilor făcute de contemporanii lor.

Cultura elenistică. Cultura elenistică este continuarea firească a culturii greceşti din secolul al V-lea î.Hr. Ea este un amestec între ceea ce vine din Grecia şi Orient. în timpul regatelor elenistice, limba greacă se impune ca *principala limbă a culturii europene* în acele secole.

în arhitectură stilul corintic se impune mai mult. Retorica va cunoaşte în secolul al IV-lea Î.Hr. o mare înflorire. Principalii reprezentanţi sunt Demostene, Socrate, Licurg. Pictura murală şi mozaicul sunt mai des folosite. Ele se îmbogăţesc tematic şi cromatic, fiind mult mai colorate, mai vii. *.

Arta monumentală romană. f_n secolul al Hl-lea Î.Hr. *romaniiintră* în contact direct cu *lumea greacă.* Ei preiau de la aceasta o serie de elemente de cultură.

în arhitectură *romanii* nu inovează foarte mult, dar când o fac, I rezultatele sunt spectaculoase. El sunt primii care folosesc *arcele de*

Teatrul din Epidaur are 15 000 de locuri.

a. Idol, 2800-2200 î.Hr;
b. Cora, 530 **Î.Hr.;**
c. Zeiţa Atena, secolul **al V-lea î**
d. Războinic, statuie din bronz,
Hr., copie romană; secolul al V-lea î.Hr.

l- Priviţi imaginile de mai sus. Identificaţi elementele care demonstrează evoluţia artistica.

D1 „A îrnpodobit Roma cu monumente; [...] pe drept cuvânt se lăuda că «a lăsat un oraş de marmură, oraş pe care-l primise ■put din cărămizi». A construit foarte multe edificii publice, dintre care principalele sunt următoarele: un for cu un templu al lui Marte Răzbunătorul, templul lui Apollo şi un altul al lui Jupiter Tonans pe Capitoliu. [...] A adăugat un portic cu o bibliotecă latină şi greacă."
(Suetonius, *Divinul Augustus)*

37

Roma. Colosseum.
Roma. Arcul de Triumf al lui Constantin cel Mare.

02 „Acei greci care susţin că dau copiilor lor o aleasă îngrijire, îndată ce copiii înţeleg ce li se vorbeşte îi încredinţează unor sclavi pedagogi şi-i trimit la şcolile profesorilor, unde învaţă să scrie, dobândesc cunoştinţe generale şi fac exerciţii de gimnastică. Pe lângă aceasta, slăbesc picioarele copiilor cu încălţăminte, ie moleşesc trupurile, schimbându-le veşmintele, şi-i hrănesc după cerinţele stomacului."
(Xenofon, *Statul spartan)*

D3 „Educaţia avea drept ţel să-i facă ascultători, să reziste la munci şi să învingă la lupte. De aceea, cu cât înaintau în vârstă, se înăspreau şi exerciţiile, tunzându-i până la piele şi obişnuindu-i să meargă desculţi şi să se joace în pielea goală."
(Plutarh, *Lycurg)*

boltă şi tot primii care construiesc *cupole.* Toate acestea sunt posibile deoarece *romanii* utilizează, pentru prima oară, *cărămida arsă* şi *mortarul,* precum şi un tip de *beton bazat pe rocă vulcanică.* Toate acestea permit construirea edificiilor de mari dimensiuni în diferite maniere. ***Amfiteatrele*** sunt un bun exemplu, iar dintre ele *Colosseum*-ui din ***Roma*** este cel mai bine cunoscut.
For-ul roman reprezintă *punctul central din cetate.* Toţi împăraţii împodobesc ***Roma*** cu **for-uri** monumentale. Ele sunt, pentru cetăţeanul roman, *imaginea împăratului (DI).*
Arhitectura monumentală romană este reprezentată şi de *arcele de triumf.* Cele mai importante sunt ***Arcul*** *lui* **Septimius Severus şi cel al** lui **Constantin cel Mare.**
Columna lui **Traian şi** ***Columna lui*** **Marcus Aurelius** sunt **alte** două exemple de monumentalitate a artei romane. Ambele descriu lupte purtate de *romani cu barbarii.* Tot legate de triumf sunt şi trofeele pe care împăraţii le ridică după obţinerea unei victorii. Un astfel de *monument triumfal* este cel de la ***Adamclisi*** *(Tropaeum Trăia ni)* din **Dobrogea.**
Foarte importantă este pentru cetăţeanul roman *baia publică.* Aici el vine şi discută cu ceilalţi cetăţeni *politică* şi *filozofie.* Cei mai bogaţi îşi construiesc propriile *terme* (băi).
Deoarece **sculptura greacă** este făcută în *bronz,* multe lucrări s-au pierdut, bronzul fiind topit şi refolosit, dar unele s-au păstrat prin intermediul capiilor romane.
Pictura antică atinge apogeul la ***Pompei.*** Casele marilor aristocraţi sunt pictate cu *scene mitologice, peisaje. Bogăţia de culori* este impresionantă. Pardoseala caselor celor mai bogaţi romani este decorată cu *mozaicuri viu colorate.* Domină *scenele cu animale şi elemente vegetale, personajele mitologice.*
Educaţia în lumea greacă. Sunt două modele de educaţie în lumea *greacă* despre care avem mai multe informaţii: **modelul atenian** şi cel **spartan.** *Copilul grec* învaţă *să scrie* şi *să citească, să recite versuridin* Homer, *să cânte la flaut şi liră* dar şi să *lupte, să mânuiască lancea şi spada.*
Muzica este importantă pentru omul grec, ea *însoţindu-l la război, banchet şi ceremoniile religioase.* Există mai multe concursuri în care atleţii se întrec la lupte, aruncarea suliţei, alergare, aruncarea discului. Cele mai cunoscute sunt ***jocurile olimpice*** şi ***jocurile istmice.*** Antrenamentele **au loc** în *palestre* şi *gimnasii.* în ***Sparta,*** chiar şi *femeile participă* ***la concursurile*** *de atletism!* Astfel se construiesc în toată lumea grecească **foarte multe** ***stadioane.***
Idealul **educaţiei greceşti** este, în cazul ***Atenei:*** „faptul **de a** fi un om frumos şi bun" (D2). Aceasta se referă atât la *aspectul moral,* cât şi la cel *fizic.* Până la vârsta de 7 ani copilul este crescut de mama sa în ***gineceu,*** apoi este încredinţat unui *profesor particular sau de stat,* în funcţie de familie, până la vârsta de 18 ani. El trebuie *să înveţe să citească pentru a putea participa la guvernarea statului,* să îşi antreneze trupul pentru a putea apăra cetatea. Copiii iau lecţii de *gramatică, retorică, învaţă să cânte, să recite imnuri închinate zeilor şi eroilor.* **Poezia** ocupă un loc foarte important, cei mai importanţi poeţi studiaţii fiind **Homer, Hesiod, Solon.**
în ***Sparta*** copilul aparţine familiei doar până la 7 ani, apoi el este la dispoziţia statului. Educaţia spartană este centrată pe *exerciţiile fizice* şi pe *antrenamentul militar {DZ).*
Dominat de lupte între barbari şi greci, dar şi între greci, *secolul al V-lea î. Hr. stă la baza dezvoltării ulterioare a culturii europene, dar şi a celei universale.*
Ştiinţele. *Grecii* preiau din lumea *orientală* elementele ştiinţei, pe care apoi le dezvoltă în cadrul curentelor filosofice. Abia în secolul al V-lea î.Hr. *ştiinţele* şi *filosofia* încep să se separe. Ambele încearcă să explice alcătuirea *Universului.*
Ştiinţele în antichitate sunt reprezentate de *fizică, geometrie,* ***astronomie,*** dar şi ***biologie, botanică, medicină.***
Geometria şi *astronomia* se dezvoltă în secolele al Vl-lea şi al V-lea **î.Hr.** în oraşele greceşti din Asia **Mica.** Thales din Milet şi Pitagora încearcă să explice cu ajutorul geometriei *Universul.* Pitagora consideră *numărul ca* fiind *principiul tuturor lucrurilor.*
Philolaos este primul care afirmă, în secolul al V-lea î.Hr., că *Pământul este rotund şi* că *se învârte în junii unui „Foc centrar.*
în *fizică* se remarcă Platon şi Democrit, ambii explicând lumina ca fiind un *fascicul de particule.* Pentru **Democrit** acestea se numesc *atomi.*
Hipocrate este primul *medic antic grec* de la care se păstrează *tratate de specialitate.* în epoca elenistică *medicina,* mai ales *chirurgia,* cunoaşte un avânt deosebit.
Cu Herodot apare *istoria.* El este primul care, în urma unor călătorii, adună informaţii, unele credibile, altele nu. Toate acestea sunt apoi povestite într-o lucrare intitulată *„Istorii".* **Tucidide,** în *„Războiul peloponesiac",* descrie evenimentele la care a participat. Acestea sunt bine cântărite şi documentate. Lucrarea sa reprezintă un pas înainte faţă de ceea ce a scris Herodot, deoarece elimină fantasticul din povestire.
Alături de *istorici* şi *matematicieni,* cei care încearcă să explice cum funcţionează Universul sunt *filosofii.* Ei au un rol important şi în educarea tinerilor. Filosoful atenian Socrate este cel care la

sfârşitul secolului al V-lea Î.Hr. TI învaţă pe Platon tainele minţii umane. Piaton şi Aristotel fondează *şcoli, Academia* respectiv *Liceu*/nul.
în timpul republicii romane *literatura istorică* are un nou început cu Polibius. El face o cercetare amănunţită înainte de a scrie *„Istorii"*-\e sale. Lui îi urmează Titus Livius cu lucrarea *„De la fundarea Romei",* Tacitus, Dio Cassius şi alţii.
Ştiinţele naturale sunt studiate de către Plinius cel Bătrân şi Seneca. *Tratatele de anatomie* scrise de Galenus şi Soranus stau la baza ***medicinii medievale şi renascentiste.***
Cultura europeană modernă are la temelie tot ceea ce se realizează în lumea antică în domeniul *arhitecturii, artei* ***plastice,*** *picturii, ştiinţei şi educaţiei.* Oamenii păstrează aceste monumente şi le transmit mai departe ca valori culturale şi estetice comune Europei şi lumii întregi.

Verificaţi-vă cunoştinţele!
1. Citiţi D1. Pornind de la text, redactaţi un scurt eseu în care să prezentaţi For-ul roman.
2. Identificaţi principalele tipuri ale arhitecturii monumentale romane.
3. Citiţi D2 şi D3. Identificaţi diferenţele dintre cele două sisteme de educaţie.
4. Studiaţi cele trei ordine arhitecturale de la pagina 36. Stabiliţi deosebirile.
5. Argumentaţi rolul ştiinţei în antichitate.
Columna lui Traian din For-ul roman.
Termeni
acant
cora
for-ul
gineceu
misticism
megaron
palestră
panteon
perspectivă
Ştiaţi că...
... templele şi statuile greceşti şi ' romane erau pictate cu alb, roşu, galben şi negru?
... templele greceşti sunt în irealitate o mare sculptură. Toate [elementele de arhitectură sunt întâi asamblate şi apoi se face sculptarea decoraţiei? k ... în amfiteatrele romane aveau loc şi lupte navale?
... romanii aveau parcuri de mari dimensiuni, în care creşteau ■animale sălbatice, pe care apoi le vânau?

Evaluare - Capitolul 3

1. Scrieţi în caiete informaţiile istorice definite prin fiecare din enunţurile de mai jos, completând punctele:
a) monument funerar gigantic din piatră ridicat pentru faraonii Egiptului antic, în mileniul III î.Hr.:
b) edificiu în formă de piramidă cu trepte, având în vârf un templu, specific Mesopotamiei:.....;
c) templu consacrat cultului tuturor zeilor (la greci şi romani):.....;
d) şcoală de educaţie fizică, în Atena antică, urmată de băieţii în vârstă de 13 -l5 ani:.....;
2. Ordonaţi cronologic:
a) edificarea „grădinilor suspendate" din Babilon;
b) ridicarea piramidei lui Kheops;
c) maxima dezvoltare a artei plastice greceşti.
3. D1 *„Crescuţi în comun, în aceeaşi disciplină, ei nu învăţau decât strictul necesar, cea mai mare parte a educaţiei consta în supunere. Erau [...] obişnuiţi să meargă desculţi şi să se joace împreună mai mult goi. La vârsta de 12 ani dormeau în comun, organizaţi în trupe şi secţiuni, pe aşternuturi pregătite de ei înşişi din trestii rupte cu mâinile. Celor puternici li se ordona să aducă lemne, iar celor mai mici - legume. Ceea ce ascundeau, era considerat furat, iar cel prins era biciuit şi forţat să postească [...]."*
(Plutarh, *Licurg)*
D2 *„Dascălii, după ce i-au învăţat pe copii literele şi ei sunt în stare să înţeleagă cuvintele scrise, îi pun să citească poemele poeţilor şi îi obligă să le înveţe pe de rost, căci ele conţin multe sfaturi bune, multe desluşiri, îndemnuri şi elogii ale oamenilor iluştri din trecut... îi trimit apoi şi la instructorul de gimnastică, pentru ca, având trupuri mai sănătoase, să le pună în slujba gândirii folositoare şi să nu se lase pradă laşităţii.*"
(Platon, *Protagoras)*
Pornind de la aceste citate din documente, răspundeţi următoarelor cerinţe:
a) transcrieţi din D1 şi D2 scopul educaţiei la spartani şi, respectiv, la atenieni;
b) precizaţi calităţile individului, beneficiar al celor două tipuri de educaţie;

c) comparaţi cele două tipuri de educaţie şi stabiliţi două deosebiri;
d) optaţi pentru un model de educaţie. Argumentaţi opţiunea făcută.
4. Priviţi elevaţia de mai jos, care reprezintă un templu egiptean.
Menţionaţi părţile componente ale templului.
5. Stabiliţi două asemănări şi două deosebiri între arhitectura orientală şi cea greacă.
6. Precizaţi 2 inovaţii introduse de romani în privinţa tehnicii construcţiilor.
7. Priviţi imaginea şi răspundeţi cerinţelor.
a) Precizaţi cărui ordin arhitectural îi aparţine.
b) Identificaţi elementele componente ale coloanei.

MARILE RELIGII

Capitolul

Conţinut

Iudaismul Creştinismul Islamul Budismul

construirea templului lui Solon
- naşterea lui Buddha
J - botezul lui Isus
- Isus moare răstignit
- Hegira

sec. X î.Hr.
560 î.Hr.
27 d.Hr.
30 sau 33 d.Hr.
622 d.Hr.

Iudaismul şi creştinismul

Principalele oraşe ale iudaismului, creştinismului, islamului şl budismului

D1 „Nu-l veţi împila pe străin; îl veţi iubi pe străin ca pe tine însuţi; voi cunoaşteţi sufletul străinului, căci străini aţi fost şi voi în ţara Egiptului."
(Vechiul Testament, *Leviticul* 19 33)

S1

Tora **5 cărţi**	Geneza	Crearea lumii Avraam Iacob
	Exodul Leviticul Numerii Deuteronomul	Moise Legile
Profeţii **8 cărţi**	Profeţit cei vechi Iosua Judecătorii Samuel Regii Profeţii cei noi	Cucerirea Ţării Sfinte Unirea şi divizarea Israelului Profeţii
Scrierile **11 cărţi**	Psalmii Iov Proverbele	Cântarea Cântărilor Eccleziastul

Lumea antică este dominată de credinţele în mai multe divinităţi. Din Europa şi până în Asia toate populaţiile se roagă mai multor zei pentru protecţie şi bunăstare. Alături de aceste religii politeiste îşi fac loc şi patru religii ce au ca element central credinţa într-o singură divinitate. Acestea sunt *iudaismul, creştinismul, islamul* şi *budismul* (H1).

Iudaismul. Religia iudaică îşi are originea în Orientul Mijlociu, mai exact în Mesopotamia, Aram şi Canaan. Aceste teritorii sunt astăzi în statele Irak, Siria şi Israel. în antichitate, *evreii se* deosebesc de ceilalţi prin faptul că religia lor este centrată în jurul *unui singur Dumnezeu,* pe care îl numesc Yahve, în timp ce alte religii sunt *politeiste.*

Cărţile fundamentale ale religiei iudaice sunt **Tora, *Cabala, Mishnah* şi *Talmudul.***

Tora, numită de creştini ***Vechiul Testament,*** este scrisă în ebraică, cu excepţia câtorva capitole sau versete care sunt în limba arameică. Ea este de fapt un dialog între Yahve şi *evrei* (S1).
Mesajul religios. *Biblia* şi *Talmudul* afirmă existenţa lui Dumnezeu (Yahve). Omul trebuie să caute toată viaţa ca să ajungă aproape de Dumnezeu. în *Biblie,* Dumnezeu „se arată" ca *Dumnezeu unic, creator al lumii şi al oamenilor.*
Mesajul religios al iudaismului este *iubirea faţă de oameni şi de dreptate.* Cel care iubeşte oamenii, îl iubeşte şi îl cinsteşte pe Yahve, deoarece *oamenii sunt creaţia sa* (D1).
Dumnezeu încheie cu omul un legământ, care ia forma botezului. *Omul trebuie să respecte poruncile lui Dumnezeu;* Omul are patru căi de a ajunge la Dumnezeu: *binecuvântarea, rugăciunea, studiul* şi *practicarea poruncilor.*
Rugăciunea permite fiecăruia *să se regăsească în faţa lui Dumnezeu.* Rugăciunile se desfăşoară în *sinagogi* şi sunt făcute numai de *bărbaţi.* Studiul *Torei* se face în sinagogă sau în familie. *Sinagoga* este „casa de rugăciuni" în care se întâlnesc evre/7 pentru a se ruga şi a studia. Ea *este orientată spre Ierusalim. Rabinul* este îndrumătorul spiritual, cel care conduce serviciul religios.
Creştinismul. Creştinismul este *religia întemeiată pe învăţătura şi persoana lui* **Isus Hristos.**
în secolul I d.Hr., Imperiul Roman are în stăpânire şi ţărmul de vest al Asiei. în ţinuturile în care apare prima religie monoteistă, *iudaismul,* se naşte şi cea de a doua religie ce nu recunoaşte decât existenţa unui singur Dumnezeu, şi anume *creştinismul.*
Structura Bibliei evreieşti (Vechiul Testament).
Isus Hristos. S-a născut, conform tradiţiei, la *Bethleem,* în Iudeea ocupată de *romani,* în anul 6 sau 4 Î.Hr., când împărat era Augustus. Pentru a scăpare moartea la care îl hărăzise Irod, regele Iudeei, Isus, împreună cu părinţii săi, MarufşHosif, fug în Egipt. Se întorc la *Nazaret* doar după ce Irod moare. Până la vârsta de 30 de ani, Isus primeşte educaţie evreiască. La 30 de ani, el primeşte pe malul *Iordanului* botezul de la vărul său, Ioan Botezătorul. Este momentul în care se pogoară asupra lui Isus Duhul lui Dumnezeu. Se retrage apoi, timp de 40 de zile, în deşert, unde rezistă ispitelor din lumea oamenilbKjbt/nt/r/'/e *trecătoare, puterea, gloria.* Apoi începe*propovăduirea* şi *chemarea* ucenicilor. Isus comentează *Scripturile* în *sinagogi, face miracole, vindecări, exorcizări,* toate în nomele dragostei lui Dumnezeu pentru oameni.
Ultimul drum pe gare îl face Isus este acela spre *Ierusalim.* Aici ia cina cu apostolii în ziua de Paşti. La această masă sfântă, Isus le spune ceea ce urmează să se întâmple. A doua zi este arestat, acuzat de blasfemie de către preotul *Caiafa* şi trimis la judecata lui Pontius Pilat, guvernatorul roman al provinciei Iudeea. Este condamnat la moarte prin răstignire. După trei zile de la moartea trupească, Isus reînvie. Toate acestea se petrec în anul 30 d. Hr., Tn timpul împăratului roman Tiberiu.
Mesajul religios. Noul Testament (S2). Isus Hristos este înconjurat, în timpul vieţii sale pe pământ, de cei doisprezece apostoli. Ei sunt cei care îl însoţesc, care iau parte la minunile pe care el le săvârşeşte şi care apoi depun mărturie despre faptele sale. Ca şi în iudaism, şi în religia creştină „iubirea faţă de semeni" este elementul central.
Creştinismul se bazează pe *îndeplinirea celor 7 taine* de către credincios: *botezul, căsătoria, spovedania, mirul, împărtăşania, hirotonisirea, maslul.*
La creştini, botezul este făcut cu *apă.* Prin botez păcatele sunt îndepărtate.
Euharistia (împărtăşania) este săvârşită prima dată de Isus la „Cina cea de taină". Aici el jertfeşte propriul trup (simbolizat de pâine) şi varsă propriul sânge (simbolizat de vin). El vesteşte astfel *sacrificiul Crucii.*
Prin hirotonisire pogoară *Duhul Sfânt* asupra oamenilor. Isus coboară asupra apostolilor *Duhul Sfânt* prin punerea mâinilor pe capul acestora. La rândul lor, ei hirotonisesc mai departe episcopi, preoţi şi diaconi. Se formează astfel ierarhia Bisericii creştine.
Liturghia creştină este alcătuită din ceremonii şi rugăciuni ce *au la bază liturghia iudaică.* Ea este fixată în forma actuală în secolul al IV-lea d.Hr. Prin rugăciune creştinul este mai aproape de Dumnezeu. Astfel *lumânarea aprinsă simbolizează o rugăciune continuă.*
Semnul crucii este propriu creştinilor. Prin acest gest ei *încep şi încheie rugăciunile.* El aminteşte totodată de jertfa pe care Isus o face pentru a-i mântui pe oameni. d&
Viaţa religioasă a unui creştin se desfăşoară în primul rând în casa lui Dumnezeu, care este biserica. Ea este orientată cu altarul spre est, adică spre locul de unde răsare lumina mântuitoare.
Primul mileniu de istorie creştină. După ridicarea lui Isus de-a dreapta Tatălui, cei 12 apostoli anunţă Evanghelia.
Ei sunt cei care *duc mai departe Cuvântul lui* Dumnezeu, *întemeind şi organizând comunităţile creştine.*
Bustul lui Iisus, sfârşitul secolului al IV-lea. Una dintre primele reprezentări ale lui Isus cu barbă.

S2 . N 0 U L **1** E S T A M E N T	4 Evanghelii
	Faptele Apostolilor
	13 scrisori ale lui Pavel
	Scrisoarea către evrei
	1 scrisoare a lui Iacob
	2 scrisori ale lui Petru
	3 scrisori ale lui Ioan
	1 scrisoare a lui Iuda
	Apocalipsul

Structura Noului Testament
asm
Termeni
> arameica
arianism
azimă ■blasfemie
biserică
Cabala ' chrismon
conciliu
■ ecumenic episcop erezie excomunica (a)
exorcizare hirotonisi (a) maslu mir
Mishnah
politeism
precept
rabin
sinagogă
spovedanie
taină
Talmudul
Tora
43
Chrismon-ul este unul dintre primele simboluri creştine.
Crucea şi peştele, cele două simboluri ale primilor creştini, în greceşte peşte se scrie ICHTHUS, ceea ce este prescurtarea de la *Iisus Christos, Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul.*
D2 „Şi în vreme ce mergeau la moarte, creştinii mai erau şi batjocoriţi în fel şi chip: de pildă, erau îmbrăcaţi în piei de fiare şi apoi daţi câinilor ca să-i răpună sfâşiindu-i, ori erau răstigniţi pe cruce sau hă-răziţi arderii pe rug, iar când se lăsa amurgul erau arşi de vii în chip de torţe pentru a se lumina noap-tea."
(Tacit, *Anale)*

\\X.V
Sacrificarea creştinilor la jocurile de circ. Reconstituire.
Răspândirea noii religii se face rapid. La aceasta contribuie *mesajul creştin* ce propovăduieşte *egalitatea oamenilor, iubirea aproapelui.* Creştinismul devine un refugiu pentru cei săraci, dar şi pentru cei bogaţi, totul *pe fondul societăţii romane aflate într-o criză spirituală.* Noua religie propune o *relaţie directă între om şi divinitate.*
In primele trei secole de mileniu creştin, această nouă religie este persecutată de împăraţii romani. Deoarece *creştinii refuză să aducă sacrificii zeilor romani şiîmpăratului,* se ajunge la *masacrarea adepţilor lui* Isus Hristos. Cele mai mari persecuţii au loc în timpul împăraţilor Nero (54-68), Diocleţian (284-305), Iulian Apostatul (361 -363)(D2).
Prin Edictul de la *Serdica* din anul 311, dat de împăratul Galerius, *creştinismul este recunoscut în Imperiu-.* Acest edict este reînnoit la *Milano,* în anul 313, de către împăratul Constantin cel Mare (306337). Legenda spune că împăratul Constantin cel Mare, în timpul unor lupte pentru tron, are o viziune în care i se arată *chrismonul,* simbolul creştinilor. El ordonă ca acest semn să fie cusut pe stindardele sale; astfel în ziua bătăliei, soldaţii se luptă *sub semnul creştinismului* şi obţin victoria. El este primul împărat creştin din Imperiul Roman.

Abia în anul 391, împăratul Teodosie cel Mare scoate în afara legii celelalte religii politeiste, creştinismul rămânând astfel *singura religie acceptată în* Imperiul Roman.
Primul Conciliu Ecumenic are loc în 325 la *Niceea.* Aici sunt stabilite canoanele şi sunt condamnate ereziile. Cea mai puternică erezie este *arianismul.*
Biserica trece printr-o criză puternică în secolele al Vlll-lea şi al IX-lea, criză generată de acceptarea reprezentării lui Isus Hristos, Fecioarei Măria şi a Sfinţilor. Apusul *se opune icoanelor,* în timp ce Răsăritul *le acceptă* prin Conciliul Ecumenic de la *Niceea* (787). Criza iconoclastă ţine până în 843, când *sunt reacceptate icoanele în cultul creştin.*
La începutul secolului al Xl-lea, patriarhul *Constantinopolului,* Mihail Kerularie, atacă anumite tradiţii din Biserica occidentală: *celibatul, folosirea azimei* şi *teologia Sfântului Duh.* Mihail Kerularie închide în 1052 bisericile latine din *Constantinopol.*
Papa Leon al IX-lea trimite o delegaţie la patriarhul bizantin, dar fără succes de reconciliere. în 1054 *Papa de la Roma* şi *Patriarhul de la Constantinopol* se excomunică reciproc. Aceasta este data „Marii Schisme", data de la care se separă cele două Biserici: Ortodoxă şi Catolică.
f^WL Vehficaţi-vă cunoştinţele!
1 ■ Citiţi D1. Stabiliţi esenţa mesajului religios al iudaismului.
2. Identificaţi elementele preluate de creştinism de la religia iudaică.
3. Citiţi D2. Priviţi imaginea alăturată.
Precizaţi mijloacele folosite pentru persecutarea creştinilor.
4. Prezentaţi evoluţia creştinismului de la statutul de religie persecutată la acela de religie de stat.

Islamul şi budismul

Islamul *propovăduieşte stăpânirea de sine* şi *supunerea.* Islamul reprezintă adeziunea la pacea lui Allah. Această religie recunoaşte iudaismul şi creştinismul, considerându-se continuarea lor. Toate au la bază Vechiul Testament. El este *ultima religie monoteistă.*
Societatea arabă preislamică este formată din *familii, clanuri* şi *triburi,* în această societate onoarea este foarte importantă. Bărbaţii sunt cei care apără familia şi memoria strămoşilor, iar insulta nu este acceptată.
Viaţa lui Mahomed. Mahomed se naşte în jurul anului 570 d.Hr., Tn oraşul *Mecca.* Rămas orfan de mic, devine păstor şi mai apoi conducător de caravană pentru *Khadija,* cea care îi este şi soţie. Tn drumurile sale cu caravana, ia cunoştinţă de Vechiul Testament, de iudaism şi creştinism. în jurul vârstei de 40 de ani, în timpul uneia dintre meditaţiile sale obişnuite dintr-o grotă, Mahomed primeşte, prin intermediul Arhanghelului Gavril, Cuvântul lui Allah (Dumnezeu).
Pe parcursul mai multor viziuni, el primeşte de la mesagerul ceresc versetele Coranului.
După aceasta, Mahomed începe să propovăduiască noua religie monoteistă. La început triburile arabe păgâne se opun. Ele îl determină pe *Profet* şi pe apropiaţii acestuia, care acceptaseră islamul, să părăsească *Mecca* în 622 şi să se stabilească la *Yathrib* (viitoarea *Medina).* Această plecare se numeşte *Hegira* şi este data de la care musulmanii încep numărarea anilor (622 este anul I al erei musulmane).
Timp de 8 ani, Mahomed şi cei care au trecut la islam stau . în *Medina.* Aici se formează o comunitate musulmană puternică. în 630, după mai multe conflicte armate, Mahomed rtrayftfc intră, fără vărsare de sânge, în *Mecca.* El va distruge cei 300 de idoli ce împodobesc Kaaba, adică vechiul *centru religios* al triburilor arabe politeiste. După această purificare, Kaaba devine punctul spre care musulmanii îşi îndreaptă cele cinci rugăciuni zilnice.
Doi ani după reîntoarcerea la *Mecca,* Mahomed moare. Este anul 632, anul 10 al erei musulmane. La moartea sa, Mahomed nu a lăsat un succesor (calif). Până în 661 sunt aleşi patru califi, dintre care cel mai important este Aii (656 - 661), ginerele lui Mahomed, cel care s-a căsătorit cu Fatima, fata Profetului.
Coranul este *Cartea sfântă a islamului.* Acesta este *Cuvântul lui Allah* dezvăluit oamenilor. Credinţa trebuie să vină din suflet şi din inimă. Ca şi Biblia, Coranul nu *demonstrează* existenţa lui Allah, ci o *afirmă.* Mesajul Coranului este credinţa în Allah, unicul Dumnezeu.
Coranul este format din 114 sure (capitole) împărţite în versete (D1).
Dumnezeu a transmis oamenilor *mai multe mesaje.* Conform Coranului, ele sunt cuprinse în Tora, Psalmi, Evanghelie şi Coran.
Stâlpii credinţei. în islam, cultul lui Allah se bazează pe cei *cinci stâlpi ai credinţei: mărturia de credinţă, rugăciunea, milostenia, postul şi pelerinajul la Mecca.* Pentru a deveni musulman.trebuie să crezi şi să rosteşti de trei ori la rând *mărturia de credinţă: „Recunosc că nu există*
Profetul Mahomed.
Deoarece musulmanii nu au voie
să reprezinte chipul uman,
faţa acestuia este acoperiţi.
Ol .Ei bine, toţi sunt pentru mine duşmani în afara de Domnul şi Stăpânul Universurilor.

Cel ce m-a creat şi Cel ce mă călăuzeşte
El îmi dă să mănânc şi să beau.
Când mă îmbolnăvesc, El este cel ce mă vindeca. \ El îmi aduce moartea, pentru a mă învia după aceea.
De la El aştept iertare greşelilor mele, Ziua Judecăţii."
(Coranul, *versetele 77-82, sura 26)*
45
HffltUIMIBIIBTI
Domul Stâncii din Ierusalim. Domul este în interiorul moscheii Al-Aqsa.
Mecca ***mihra*** ***yminbar***
***
0 **50m**
Planul unei moschei.
Statuia lui Buddha.
D2 „Iată, o călugări, Adevărul Sfânt despre suferinţă: naşterea este suferinţă, bătrâneţea este sul ferinţă, boala este suferinţă, moartea este suferinţă, unirea cu ceea ce nu iubim este suferinţă, despărţirea de ceea ce iubim este suferinţă, neîmplinirea dorinţelor noastre este suferinţă [...]."
(Tripitaka)
Ca şi în iudaism şi creştinism, şi musulmanii consideră ***rugăciunea*** ca fiind *legătura omului cu* Dumnezeu.
Cel de *al treilea stâlp* al islamului este *milostenia.* Ea este dată de *cei ce au din ce trăi pentru a-i ajuta pe oamenii fără mijloace de trai.* Totodată este modul în care se *salvează demnitatea* acestora.
Postul este cel de *al* ***patrulea stâlp*** al credinţei musulmanului. El se ţine în luna Ramadan, *luna în care* **Profetul Mahomed** *primeşte prima revelaţie a* Coranului. Spre deosebire de postul evreilor şi de cel al creştinilor, în care se pot mânca anumite alimente, cel musulman implică o *privaţiune totală în ceea ce priveşte hrana solidă, de la răsăritul soarelui până la apus.*
Pelerinajul la Mecca este cea de *a* ***cincea*** *obligaţie* a musulmanului. *Măcar o dată în viaţă* el trebuie să facă acest drum. Comunitatea musulmană dintr-un oraş se adună la **moschee** pentru a se închina lui Allah.
Şi în islam se întâlnesc *mai multe curente,* cele mai răspândite fiind *şiismulş\ sunismul.*
Şiiţii sunt cei care susţin califatul ereditar pe linia descendenţilor lui Mahomed. Ei sunt adepţii lui Aii, cel de ***al patrulea calif****legiuit* şi ***primul*** *imamşiit.*
Suniţii sunt musulmanii ortodocşi, *în opoziţie cu* **şiiţii.** Ei urmează *tradiţia (sunna)* lăsată de Profet.
Budismul. Budismul susţine că *totul este suferinţă în jurul oamenilor* şi că *aceştia trebuie să se elibereze de ea.* Această religie apare în **INDIA** secolelor al Vl-lea şi al V-lea î.Hr. La începutul secolului I d.Hr. budismul ajunge în **China,** unde este supus influenţelor locale, pentru ca apoasă treacă în **Japonia,** în jurul anului 530d. Hr.
Buffqba. Existenţa lui Buddha este situată în secolul al V-lea î.Hr. Acesta se naşte într-o familie bogată din regatul **Nepalului.** Numele pe care îl are la naştere este Siddhartha. Până la vârsta de 30 de ani duce o viaţă plină de îndestulare.
Când are 30 de ani şi aşteaptă să devină tată, *descoperă suferinţele ce îi macină pe oameni: bătrâneţea, boala, moartea,* dar şi *calea spre eliberarea de aceste suferinţe în imaginea unui* călugăr *ce trăieşte în solitudine.* în acest moment, renunţă la viaţa pe care o duce şi alege „Calea de mijloc". Astfel el înţelege că *lucrurile de pe pământ sunt iluzorii şi aducătoare de suferinţă.* Acum este momentul în care primeşte numele de Buddha sau „Cel Deşteptat".
Timp de 40 de ani, Buddha călătoreşte prin **INDIA,** înconjurat de călugări şi adepţi laici, şi îşi expune doctrina. Fiind înaintat în vârstă, se retrage din această lume definitiv în ***Nirvana.***
El desemnează ca succesor un călugăr bătrân. Acesta este primul care organizează învăţământul budist. Ca şi alţi fondatori de religii, şi Buddha ţine predici. Ele devin, după ridicarea sa în ***Nirvana,*** *regulile ce ghidează viaţa călugărilor şi ale adepţilor budişti.* Buddha îşi transmite gândirea prin viu grai, fără să fixeze ceva în scris. Cei care o fac sunt urmaşii săi.
Doctrina budistă. Religia budistă are la bază „Cele patru adevăruri sfinte" enunţate de Buddha în predicile sale.
Primul adevăr sfânt este acela al universalităţii suferinţei (D2).
Cel de al doilea adevăr arată care este *sursa acestei suferinţe:* setea neostoită a oamenilor de plăceri ce ţin de simţurile fizice, de satisfacţii materiale şi intelectuale efemere.
Oamenii se pot elibera de suferinţă. Această eliberare este al treilea adevăr sfânt. Ea este posibilă numai prin atingerea *Nirvanei* (Nirvana înseamnă „ceea ce este mai presus de omenesc").
Cel de al patrulea adevăr este calea prin care se poate ajunge la eliberare şi la atingerea *Nirvanei.* Cel ce doreşte să ajungă în *Nirvana* trebuie să se abţină de la minciună, de la fapte urâte. El trebuie să ştie că faptele sale sunt cântărite şi că, în funcţie de ele, devine „Cel Deşteptat".
Buddha nu lasă nimic scris, dar *ceea ce spune şi face este consemnat de* discipolii *săi în lucrarea*

Tripitaka învăţătura lui este numită „drumul de mijloc". La începutul mileniului creştin se desprind două ramuri: una care *păstrează elementele originale ale gândirii lui* Buddha, şi alta care *dezvoltă elemente ce ţin de supranatural.*
Prima ramură are adepţi în Ceylon, Birmania, Thailanda, Laos, iar cea de a doua ramură în Asia Centrală, Tibet, China, Coreea, Japonia.
Buddha *arată o cale pe care oamenii o pot urma pentru a scăpa de suferinţă.* Este o cale pe care fiecare o alege sau nu, ea fiind propusă, nu şi impusă. La capătul unui drum lung şi solitar se află *Nirvana.*
Toate aceste religii au la începutul lor puţini adepţi. Cu timpul însă mesajul transmis de ele este acceptat de tot mai mulţi oameni. Se ajunge astfel ca în secolul al XXI-lea iudaismul, creştinismul, islamul şi budismul să se răspândească pe toate continentele. Din religii regionale la începuturi, ţinând cont de actuala răspândire geografică, putem spune că *astăzi toate sunt religii universale,* ele având adepţi în aproape toate ţările lumii.
:
Ştiaţi că..
denumirea „Coran" vine din Bă arabă de la verbul „a citi" ?
budismul şi creştinismul sunt [ii iconice, în timp ce iudaismul Mnul sunt religii aniconice ? J cuvântul „biblie" este de orilgrecească, elenistică? :l înseamnă carte.
Roată de rugăciune budistă.
Verificaţi-vă cunoştinţele!
1 .Priviţi HI de la pagina 42. Identificaţi principalele centre ale iudaismuli creştinismului şi islamului.
2. Precizaţi dacă există un centru comun al celor trei religii.
3. Precizaţi trei elemente comune iudaismului, creştinismului şi islamului
4. Citiţi 01. Argumentaţi caracterul monoteist al religiei islamice. 5.Citiţi D2. Menţionaţi care este primul „adevăr sfânt" al budismului. 6.Realizaţi o comparaţie între islam şi budism.
Termeni

calif
Coran
Hegira
imam
moschee
Nirvana
profet
Ramadan
şiism
sunism

Evaluare - Capitolul 4

1. Citiţi următorul text din *Coran:*
„Toţi oamenii sunt egali, ca dinţii din pieptenele ţesătorului; nici o deosebire nu este între un arab şi un negru, între un arab şi un nearab, decât măsura în care ei se tem de Allah [...]. Răsplata pentru rău să fie rău deopotrivă, iar cel ce iartă şi face pace, răsplata sa este la Allah: el nu-i iubeşte pe nelegiuiţi. Şi cel ce se răzbună pentru nedreptate împotriva aceluia nu este în drum. Iar cel ce este statornic şi iartă acesta este un lucru hotărât."
Pornind de la text, răspundeţi următoarelor cerinţe:
a. transcrieţi din text fragmentul care scoate în evidenţă concepţia musulmanilor despre egalitatea oamenilor;
b. explicaţi ideea musulmanilor despre justiţie;
c. comparaţi mesajul acestui text cu mesajul iudaismului şi al creştinismului.
2. Alegeţi varianta corectă de răspuns:
2.1. Mesajul religios al iudaismului este:
a) iubirea faţă de Allah;
b) iubirea faţă de oameni şi dreptate;
c) iubirea faţă de iudei.
2.2. Isus comentează *Scripturile* \r*:*
a) moschei; (ţp biserici; c) sinagogi.
2.4. Unul dintre adevărurile budiste este:
a) universalitatea fericirii;
b) oamenii nu se pot elibera de suferinţă;
c) suferinţa oamenilor vine din plăcerile lumeşti.
3. Citiţi enunţurile următoare. Dacă apreciaţi că un enunţ este fals, scrieţi în dreptul lui F, iar dacă este adevărat, A.

3.1. Cele mai mari persecuţii împotriva creştinilor au loc în timpul lui Constantin cel Mare.
3.2. Buddha lasă urmaşilor săi mai multe scrieri, printre care şi *Tripitaka.*
3.3. Pentru a fi mai aproape de Yahve, evreul trebuie să spună rugăciuni.
3.4. Printre cei cinci stâlpi ai credinţei în islam se numără şi pelerinajul la Medina.
4. Elaboraţi, în aproximativ o jumătate de pagină, un text referitor la istoria universală. Aveţi în vedere următoarele personalităţi, date şi termeni:
Mahomed; 630; Hegira; politeism; calif.
5. Precizaţi două izvoare ale creştinismului.
6. Analizaţi cele două imagini de mai jos. Identificaţi două elemente comune şi două deosebiri.
2.3. *Coranul*are comun cu *Biblia: (a)* Vechiul Testament; Y) Cabala; c) Noul Testament.
portic i • •
atrium
» • • portic
50 m
absidă
mihrab Mecca

minbar
Planul unei basilici creştine
Planul unei moschei

FORAREA POPOARELOR

wiMaMi

Capitolul 5

Popoarele germanice Popoarele romanice Popoarele slave Popoarele fino-ugrice Arabii Popoarele turcice

- invazia hunilor în Europa. începutul marilor migraţii
^cucerirea Romei sub conducerea &£££. lui Alaric
- regatul ostrogot din Italia
- regatul vizigot din Spania - regatul vandal din nordul Africii
lui Clovis, întemeietorul regatului franc - pătrunderea slavilor în Balcani l!^^ cucerirea Spaniei de către arabi - aşezarea ungurilor în Panonia

în general, marele grup al germanilor occidentali este cel care creează state importante şi de durată. Vechii *germani* se ocupă cu creşterea vitelor şi cu agricultura. Ginta reprezintă unitatea cea mai importantă. Membrii ei sunt legaţi prin *strămoşi comuni.* Ginta oferă pace, protecţie şi dreptate membrilor ei. Toţi bărbaţii capabili să poarte arme formează *trupele de luptă, organizate în formaţii triunghiular^* Autoritatea supremă este deţinută de *adunarea generală,* convocată la intervale regulate (D1).
Sub impactul *hunilor,* după 375, continuă presiunea germanică începută încă din antichitate. Primii care se deplasează sunt *goţii.* în jurul anului 1, *goţii* se aşază la gurile Vistulei. în secolul al ll-lea migrează spre sud-est şi se despart în *vizigoţi* şi *ostrogoţi* (D2).
Regatul ostrogot de la Marea Neagră este distrus de *huni.* După moartea lui Atila (453), *ostrogoţii* se aşază în Pannonia. Conduşi de Teodoric, pradă Peninsula Balcanică. După numirea sa ca *jmagister militum"* şi *jjatricius"* al Italiei, el pleacă în fruntea *goţilor în* Italia şi-l înfrânge pe Odoacru. în scurt timp devine singurul conducător al Regatului Italiei (493 — 526). După moartea sa regatul este cucerit de împăratul lustinian.
Vizigoţii, sub presiunea hunilor, primesc permisiunea de a se aşeza în Imperiu (376). Ulterior, sub Teodosiu, sunt aşezaţi ca federaţft în Pannonia. Atraşi de Imperiul Roman de Apus ei cuceresc *Roma* sub conducerea lui Alaric (410), după care trec în sudul Galiei şi în Spania. Aici pun bazele primului „regat barbar". Stăpânirea lor ia sfârşit ca urmarea a cuceririi Spaniei de către *arabii* din nordul Africii (711).
Vandalii trăiesc în secolul al lll-lea între Vistula şi Oder. împreună cu *alanii* şi *suebii* invadează Galia la începutul secolului al V-lea. în 429, sub conducerea regelui Genseric, *vandalii* trec Gibraltarul şi se stabilesc în nordul Africii, unde întemeiază un regat vandal cu capitala la *Cartagina.* în anul 534 sunt cuceriţi degeneratul bizantin Belizarie.
Longobarzii, originari din regiunea cursului inferior al Elbei, se aşază pentru un timp în Pannonia. In anul 568, sub presiunea *avarilor, longobarzii* se stabilesc în Italia. încercările regilor longobarzi de a ocupa posesiunile papale îi aduce pe aceştia în conflict cu *francii.*

Tn secolul al Vlll-lea regatul longobard este anexat de Carol cel Mare la statul franc.
Regatul franc. Dintre toate *popoarele germanice francii* sunt cel mai mult influenţaţi de civilizaţia romană (D3). La sfârşitul secolului al\£/ lea, *francii* pătrund în nord-estul Galiei. Sub conducerea lui Clovis, căpetenia *francilor salici,* este realizat un regat puternic. Acesta reuşeşte să unifice toate triburile francilor şi să cucerească sudul şi centrul Galiei, învingându-i succesiv pe *alamani, burgunzi şi vizigoţi.* Trecerea la catolicism a lui Clovis îi asigură sprijinul Bisericii şi al nobilimii galo-romane. După moartea lui Clovis, statul franc cunoaşte o *perioadă de tulburări* determinate de *practicile dreptului germanic de a împărţi moştenirea între top descendenţii masculini.* Influenţa cea mai mare în stat o au *majordomi!* (administratorii palatului regal). Unul dintre aceştia, Carol Martel, îi înfrânge în 732 pe arabi la *Poitiers,* câştigând un enorm prestigiu. Fiul său, Pepin cel Scurt, îi înlătură de la putere pe ultimii regi merovingieni şi se proclamă rege. Urmaşul său, Carol cel Mare (768-814), pune bazele unui imperiu.
Aproape concomitent cu marile migraţii terestre au loc mişcări care afectează zonele de coastă ale Europei de nord-vest. *Iuţii, anglii* şi

'ricinile cele mici le hotă^BK'căpeteniile, cele mari toţi, însă chiar şi acelea, care sunt lăsate asupra norodului, întâi se cercetează de către căpetenii [...]; îndată ce s-au strâns în adunare, ;.se pun jos, înarmaţi. Preoţii, care atunci au şi dreptul de a pedepsi, poruncesc să se facă tăcere. Apoi .regele sau căpeteniile [...] se fac ascultaţi mai mult prin puterea cuvântului decât prin aceea a poruncii. Dacă o părere nu-i pe placul lor, o resping murmurând."
(Tacitus, *Despre originea şi (ara germanilor)*

D2 „Cu goţii abordăm un grup de o cu totul altă importanţă, singurul care a traversat Imperiul de la un capăt la altul, primul care a întemeiat state durabile şi a reuşit o sinteză a elementelor germanice şi romane, în fine, singurul care s-a bucurat de o cultură intelectuală autonomă."
(Lucien Musset, *Invaziile)*

Războinic vizigot.

D3 „Francii sunt unul dintre popoarele germanice care apar cel mai târziu şi ale căror origini sunt cele mai obscure. Totuşi, ei urmau să fie principalii beneficiari ai migraţiilor, singurii a căror operă, continuată pe tot parcursul Evului Mediu timpuriu, urma să exercite o experienţă profundă şi durabilă asupra istoriei Occidentului."
(Lucien Musset, *Invaziile)*

51

Comoara de la Sutton Hoo.

Regii şi stăpânii anglo-saxoni erau înmormântaţi Tn corăbiile lor, care erau trase pe pământ. Ei erau înconjuraţi de comori. La Sutton Hoo, în Anglia, a fost găsită o corabie plină de obiecte locale sau provenind din alte părţi.

D4 „Neamurile slavilor şi anţilor, au mulţi bărbaţi şi îndură cu uşurinţă căldura şi frigul şi ploaia şi goliciunea trupului şi lipsa de hrană. Sunt blânzi şi binevoitori cu oaspeţii [...]. Ei locuiesc în păduri şi pe lângă râuri [...] unde e greu de pătruns, iar la locuinţe îşi fac ieşiri în mai multe părţi [...].
Sunt nestăpâniţi şi războinici, nu cunosc rânduiala şi nici nu caută să lupte în formaţie închegată, nici să se arate în locuri deschise şl netede [...]. Deoarece au mulţi regi şi nu se înţeleg între dânşii, e nimerit să fie câştigaţi unii cu vorba sau cu daruri."
(Maurlclu, *Strategikon)*

1. Studiaţi S1. Prezentaţi consecinţele marilor migraţii.

(A

S1

Etnollngvlstl ce	*- apariţia unor popoare şi limbi noi*
Politice	*- formarea „regatelor barbare"*
Economice	*- decăderea vieţii urbane;* *- accentuarea procesului de ruralizare;* *- apariţia unor noi forme de proprietate.*
Sociale	*- apariţia unei noi clase conducătoare;* *- apariţia ţărănimii dependente.*

onseclnţele marilor migraţii.

saxonii pornesc din toate zonele de coastă dintre lutlanda şi Rin şi se îndreaptă spre Britania, provincie părăsită de *romani* la începutul secolului al V-lea. Această expansiune a durat mai mult de patru secole. Cucerirea Britaniei se desfăşoară în trei faze: incursiuni, crearea unor nuclee politice şi colonizarea. Cucerirea saxonă capătă un aspect constant din secolul al Vl-lea. *Britanii* sunt alungaţi şi se formează o serie de regate. Efectele colonizării germanice în Britania sunt mai radicale şi durabile decât în alte părţi.
Normanzii şi vikingii (germanii nordici) îşi afirmă prezenţa timp de trei secole (între secolele al VII Mea şi al Xl-lea) pe o arie imensă: de la Marea Nordului la Gibraltar, de la Capul Nord până pe malurile Volgăi inferioare, din zona Bizanţului până în peninsula canadiană Terra Nova. Incursiunile *vikingilor,* efectuate de obicei pe mare şi prin gurile fluviilor, sunt posibile la o asemenea scară datorită perfecţionării construcţiei corăbiilor, rapide, sigure şi de mari dimensiuni. în secolul al Xl-lea, un conducător *danez* primeşte din partea regelui Franţei permisiunea de a se aşeza într-o provincie bogată numită mai târziu Normandia. între secolele al IX-lea - al X-lea *danezii, norvegienii* şi *suedezii*

îş\ creează state stabile şi adoptă creştinismul.
Slavii. Teritoriul de obârşie al *slavilor,* popor de origine indo-europeană, este cuprins între bazinul mijlociu al Vistulei şi cursul mijlociu şi superior al Niprului. începând cu anul 600 popoarele slave se aşază la est de Elba, în regiunile lăsate libere de triburile germanice. înaintarea *slavilor* urmează trei direcţii: către nord-est *{ruşii, ucrainenii, bieloruşii),* către vest *{polonezii, cehii, slovaci!)* şi către sud *(slovenii, sârbii, croaţii* şi *bulgarii).* Iniţial, *slavii* trăiesc în ginţi. Din uniunea de ginţi se naşte tribul, cu organizarea sa militară şi cultul religios comun (D4). Particularismul triburilor împiedică obţinerea statutului de mare putere de către *slavi.* Neorganizaţi într-un stat, căutând doar terenuri cultivabile şi de păşunat, *slavii* pot fi caracterizaţi drept un popor a cărui migraţie a fost paşnică. în zona balcanică şi în alte regiuni (a Rusiei, a Moraviei, a Boemiei şi a Poloniei actuale) aşezarea lor duc? la formarea popoarelor slave.
Fino-ugricii. De origine fino-ugrică, *maghiarii se* instalează, iniţial, la vest de Don (secolul al Vlll-lea). Sub presiunea *chazarilor* şi a *pecenegilor, ungurii* se deplasează spre vest în Atelkuzu (ţinut plasat ipotetic între Nipru şi Prut). De aici întreprind incursiuni de pradă spre Europa Occidentală. în anul 895, sub conducerea lui Arpad, *ungurii se* îndreaptă spre Pannonia. Aici, cele şapte triburi depun jurământul ce marchează trecerea de la autoritatea tribală a şefului militar, la cea de stat. Din Pannonia, *ungurii* întreprind, în numai 60 de ani, 33 de incursiuni în occident. *Maghiarii* înţeleg repede că *noua lor ţară este o răscruce ideală care le permite să atace toate popoarele* Europei. Toate statele organizate, accesibile bazinului panonic, sunt atacate pe rând de către *maghiari.* în anul 955, *ungurii* suferă o înfrângere decisivă la *Lechfeld,* din partea împăratului Otto I. Aceasta *pune capăt incursiunilor devastatoare în* Occident. Pe viitor, *maghiarii* \ş\ îndreaptă atenţia spre regiunea balcanică. Pentru Europa centrală, stabilirea lor în Pannonia are ca urmare separarea *slavilor din sud de slavii din nord* (S1).
Apariţia noilor popoare europene. Opera de *cucerire şi civilizatoare a Romei* şi *marile migraţii joacă un rol*
decisiv în formarea popoarelor europene *din evul mediu.* Cele două evenimente contribuie la *apariţia principalelor grupuri de popoare ale* Europei de azi (S2).
Prin expansiunea sa, *Roma pune bazele unei vaste* comunităţi politice mediteraneene. Valorile civilizaţiei romane sunt preluate de toate popoarele aflate în cuprinsul Imperiului: ideea de stat şi de drept, cultura şi creştinismul.
Nici un popor ieşit din comunitatea romană nu are origine pură romană. Fiecare popor romanic are un nucleu format din populaţia pre-romană a regiunii cucerite de *Roma* (substrat).
După căderea Imperiului pătrund *germanii* şi *slavii.* Aceştia sunt asimilaţi mai târziu de populaţia romanică (T1).
în urma căderii *Romei* şi a cuceririi de către triburile germanice, - în Europa -, şi a expansiunii islamului, -în Africa -, latinitatea occidentală pierde importante teritorii în secolele al Vl-lea - al Vll-lea: Africa romană, invadată de arabi, Britania, linia Rinului şi bazinul superior al Dunării, încorporate lumii germanice.
în toate aceste zone, populaţia romanofonă este asimilată. în Britania, populaţia romanofonă este asimilată de *anglo-saxoni* (în secolele al Vlll-lea - al IX-lea). în Europa Centrală, în Germania meridională Şi Austria populaţia romanică este asimilată de *germanici.*
Formarea celor trei grupe de popoare şi limbi slave se datorează substratului etnic diferit (iliric, tracic, romanic, germanic) cu care *slavii* vin Tn contact.
Astfel, slavii de sud se aşază Tn provinciile balcanice ale Imperiului Roman, unde asimilează populaţiile romanice şi modifică definitiv înfăţişarea etno-lingvistică a regiunii. Aici se formează *bulgarii, sârbii, croaţii* şi *slovenii.*
Slavii de *apus-polonezii, cehii, slovacii-se* stabilesc în Europa centrală unde asimilează grupurile de *germani ş*\ populaţia romanică.
Slavii de răsărit - *ucrainenii, ruşii* şi *bieloruşii se* extind spre sud şi est până la Marea Neagră şi Volga, unde asimilează neamurile turcomongole din această zonă.
La sfârşitul mileniului I, popoarele europene, indiferent de originea lor, fac parte dintr-o matrice spirituală creştină, ceea ce le individualizează decisiv în raport cu populaţiile musulmane, care se află deja la porţile Europei.
ROMANICE: francezii, italienii, portughezii, [Ş2 romanii, spaniolii
GERMANICE: germanii, englezii, danezii, suedezii, norvegienii
SLAVE: bulgarii, cehii, croaţii, polonezii, ruşii, slovacii, slovenii, sârbii, ucrainenii
FINO-UGRICE: ungurii, finlandezii
'Principalele grupuri de popoare rezultate în urma mlgraţillor.

' 1. Pornind de la T1 stabiliţi elementele comune şi cele care diferenţiază popoarele neolatine.

T1 **Tabel cu popoarele şi limbile neolatine europene**

Popor	Substrat	Strat	Adstrat
Francez	*Galic*	i Latin	Germanic
Italian	*Italic*	| Latin	Germanic
Portughez	*Lusitan*	Latin	Germanic
Român	*Daco-moesIc*	Latin	Slavic
Spaniol	*CaltIbarIc*	Latin	Germanic

Popoarele şi limbile neolatine europene.

Cy^ Verificaţi-vă cunoştinţele!

l-Citiţi D1. Identificaţi principalele categorii sociale existente la germani.
2. a. Menţionaţi regatele „barbare" întemeiate de migratorii germanici; [b] Identificaţi pe H1 spaţiile geografice ocupate de aceştia.
3. Pornind de la 03 şi textul lecţiei, compuneţi un text de aproximativ o jumătate de pagina despre regatul franc şi evoluţia acestuia.
[4]- Precizaţi direcţiile deplasării germanilor nordici.
5- Citiţi 04. e. identificaţi trăsăturile morale ale slavilor. [b]- Menţionaţi două condiţii necesare pentru ca slavii să fie puternici.
6- Prezentaţi etapele expansiunii maghiarilor fn secolele IX - X.
7- Precizaţi 3 elemente ale civilizaţiei romane comune, preluate de popoarele **europene.**

Bijuterie anglo-saxonă
din aur reprezentându-l pa regele
Alfred cel Mare (tec. IX).

53

Ştiaţi că..

... Mahomed este orfan de mic, şi se căsătoreşte cu o femeie *bo*gata, cu care are şapte copii. Supravieţuieşte doar o fiică,! Fatima?
... arabul Avicenna contribuie în mod decisiv la constituirea medianei şifilosofiei islamice?
Caravană în drum spre Mecca.
D1 „...Dintru început la răspândirea legii, el nu a întrebuinţat nici o silă; pe arabi şi după aceea pe sirieni i-a câştigat, înduplecându-i cu vorba... Şi legiuirea o dădea pentru o liniştită contemplare... şti ... pentru o adorare entuziastă a divinităţii... Căci în legea lui se cer» să te rogi de patru ori pe zi lui Dumnezeu şi nici o piedică să nu îţi fie la aceasta...."
(Cronicarul bizantin Laoonic
Chalcocondil cu privire la
răspândirea religiei islamice)

Arabii

Patria ***arabilor*** este **Peninsula Arabia,** care este dominată de o climă tropicală. Acest spaţiu de viaţă este marcat din loc în loc de existenţa oazelor, dătătoare de viaţă.
Se pot identifica două zone principale de viaţă. în nord şi centru domină *beduinii,* care sunt ospitalieri şi curajoşi şi controlează comerţul cu caravane, iar în sud, o populaţie agricolă sedentară. înainte de adoptarea islamului, *arabii* se împărţeau în mai multe triburi, dintre care unele sunt menţionate în Biblie.
Ocupaţiile locuitorilor sunt păstoritul, vânătoarea, schimbul de produse şi incursiunea de pradă. Pentru *arabii* din nordul, cât şi pentru cei din sudul peninsulei, principala formă de organizare a comunităţii umane este **tribul,** condus de către şeic sau emir. Triburile arabe se leagă între ele pe baza **limbii** arabe şi a islamului.
Bazele islamului sunt puse de către **Mahomed** („Cel Preaslăvit"), zis şi Profetul, om de stat energic şi fondatorul unei religii importante. **Mahomed** combate bogăţia, egoismul şi propăvăduieşte o legătură directă între Dumnezeu şi om; el spune că toţi oamenii sunt egali. La baza religiei nou înfiinţate stă principiul „supunerii" faţă de învăţăturile lui Allah (D1).
Conform preceptelor islamului, este obligatoriu ca fiecare musulman să lupte contra „necredincioşilor" în **cadrul** „războiului sfânt" *(jihad* sau *djihad)* (D2).
Principala bogăţie este pământul, mare parte din suprafaţa sa fiind în proprietatea statului. Apoi cei învinşi trebuie să plătească cuceritorilor un impozit.
Structura socială cuprinde pe musulmanii cuceritori, pe cei convertiţi forţat sau de bună voie la islamism, pe cei „protejaţi" (adepţii religiilor tolerate), pe sclavi.
Expansiunea arabilor şi progresul economic duce la constituirea unei *lumi urbane bine dezvoltate.* Astfel, se fondează oraşe noi, ca de exemplu: ***Bagdad, Fez, Cairo*** sau sunt stimulate cele mici, deja existente, precum ***Cordoba.*** Oraşele sunt centre ale producţiei economice, ale vieţii politice şi oferă posibilităţi de relaxare şi distracţie. Sunt celebre în oraşele arabe moscheile, observatoarele astronomice, băile, spitalele, caravanseraiurile.
Meşteşugurile şi comerţul prosperă, iar ***arabii*** stabilesc *legături comerciale, pe uscat* şi pe apă, cu **India, China, Africa Orientală,** *Bizanţul* şi sudul **Italiei.**

Negustorii, dar şi călătorii ***arabi*** leagă **Europa, Asia** şi **Africa** de Nord, punând bazele unui important schimb de civilizaţie.
Miniatură ce înfăţişează templul Kaaba de la Mecca.

Oceanul Atlantic
Marea Neagră~\ fîitarHiflopdl
Statul arab la moartea lui Mohamed (632) Cuceriri arabe (632-634) Cuceriri arabe (634-644) Cuceriri arabe (644-661) Cuceriri ale Omeiazilor (66l-750)
Itinerarul armatelor arabe în timpul lui
Mahomed şi al primilor patru califi
Itinerarul armatelor arabe în timpul
Omeiazilor
H1
I ARABIA Medina • Mecca
^ *Oceanul Indian*
Lumea arabă se *destramă* sub loviturile ***turcilor*** şi ***mongolilor.*** Cei dintâi reuşesc, astfel, să se impună în cadrul ariei de dominaţie a Islamului. '
Termeni
Expansiunea arabilor
D2 „... Pentru numele lui Allah, eu vreau ca arabii să se intereseze de bogăţiile Imperiului Persan ca de o avere a lor. Din acest motiv nu vreau să las în Arabia nici un comandant de ceată, nici un om capabil să poarte armele, nobil sau din starea de mijloc, nici un orator, nici un poet, pentru ca toată floarea ginţii arabe să pornească ca un singur mănunchi...."
(Califul Ben Djarir Tabari despre expansiunea statului arab)
beduini
caravanserai **emir** islam şeic
Lupta între arabi şi bizantini (sec. al Vlll-lea).
f\vL *Verificati-vă cunoştinţele!*
1. Justificaţi roiul religiei în constituirea populaţiei arabilor.
2. Priviţi imaginea ce înfăţişează caravana în drum spre Mecca şi descrieţi costumele purtate de arabi.
3. Scrieţi un scurt eseu cu privire la oraşul arab în evul mediu.
4. Citiţi Dl. Precizaţi căile prin care s-au pus bazele puterii arabilor în concepţia autorului.
Războinici arabi.
Ceramică arabă (sec. al X-lea).
Popoarele turcice trăiesc, din antichitate şi până în pragul Evului Mediu, în Asia Centrală, unde, în ciuda marilor mişcări de populaţie, fac parte dintr-o mare familie de popoare, dar îşi păstrează identitatea.
Printre triburile care se impun, pot fi menţionaţi *turanicii, avarii, pecenegii, cumanii,* multe dintre acestea intrând apoi în componenţa unor popoare de mai târziu.
Există numeroase păreri legate de numele *„turc" (turk).* Unii specialişti îl consideră ca provenind din limba vechilor sciţi, ceea ce însemna „omul de la malul mării", alţii, din cel al denumirii unuia dintre munţii Altai.
Iniţial, *turcicii* sunt nomazi. Aceştia exercită în comun proprietatea asupra pământului şi vitelor.
Fiind originari din zona stepelor, ei sunt călăreţi excelenţi, aflaţi mereu în căutare de păşuni, şi vânători iscusiţi. Folosesc arcul şi săgeata.
Mai târziu trec la practicarea agriculturii, ceea ce contribuie la *sedentarizarea* lor.
în perioada *nomadismului* sau a „culturii de stepă", şi chiar mai târziu, popoarele turcice trăiesc organizate în ginţi *(soy),* care se unesc apoj în triburi (boy). Conducătorul poartă numele de *kagan (han).*
în plan religios, la început venerează natura. Apoi, după secolul al Vll-lea adoptă islamul, cu excepţia *chazarilor,* care trec la iudaism.
Cea mai importantă problemă privind istoria acestor popoare este legată de *originea lor etnică.* Se poate afirma că popoarele turcice au parte de un proces de etnogeneză foarte îndelungat, eterogen şi complex, în cadrul acestui proces se păstrează unele *trăsături comune* privind limba, tradiţiile şi obiceiurile. Astfel, unii specialişti stabilesc o legătură directă între popoarele turcice şi cele mongolice.
Hunii sunt printre cei mai violenţi barbari. Un exemplu îl constituie greaua lovitură dată vieţii urbane de la Dunărea de Jos.
Primii *turciei* pun bazele unor formaţiuni politice, mai mult sau mai puţin efemere, în Asia Centrală.
Alte popoare turcice migrează către apus şi formează Imperiul Selgiucid (secolul al Xl-lea).
Turcii selgiucizi se impun în zonele Orientului Apropiat şi Mijlociu, unde intră în contact cu *arabii.* Luptă cu Imperiul Bizantin şi cruciaţii din Europa apuseană.
Sunt supuse, pe rând, Afganistanul, Iranul, Siria, Mesopotamia, iar apoi Anatolia. *Selgiucizii*\ş\ impun supremaţia în cadrul lumii arabe şi controlează Califatul de la *Bagdad.*
Mongolii. în Asia Centrală trăiesc *mongolii.* Ei sunt organizaţi în triburi. Stăpânesc pământul în devălmăşie şi sunt cunoscuţi crescători de animale.
în secolul al Xlll-lea, mai precis din 1206, Temugin (Ginghis-han) îşi impune prin forţă autoritatea

asupra triburilor mongole şi pune bazele unui stat, bazat în mare parte pe cuceriri. Astfel, *mongolii* cuceresc teritorii întinse din Asia Centrală şi China de Nord.
Din punct de vedere administrativ statul se împarte în *unităţi,* ce reunesc *grupuri de familii.* Ele poartă numele de „zeci", „sute", „mii" ş.a., în funcţie de numărul de soldaţi cu care acestea contribuie la efectivele armatei.
La baza statului stă *Marea lasă,* legiuire care asigură puterea marelui han.
Mongolii dispun de o armată remarcabilă, care se bazează pe unităţile de cavalerie, foarte rezistente şi mobile. în urma cuceririlor rămân distrugeri cumplite şi mari pierderi umane (D1).
în 1236 - 1241 o mare armată mongolă condusă de Batu-han porneşte o expediţie de pradă, care o poartă în cnezatele ruseşti, în Ţările Române, Ungaria, Polonia şi ajunge până în Europa Centrală şi pe coastele Dalmaţiei (D2). în faţa atacurilor *mongolilor,* papalitatea încearcă să stabilească contacte cu aceştia, în speranţa că îi poate folosi împotriva statelor mulsumane din Orientul Apropiat.
Lipsită de o o coeziune internă şi *bazată,* cu precădere, pe *cucerirea* militară, în secolul al XIV-lea stăpânirea *mongolilor decade.* La nord de Marea Neagră rămâne un stat mongol, Hoarda de Aur, care exercită însă o influenţă pur nominală. Popoarele turcice provoacă mari deplasări de populaţie în Asia şi Europa de Răsărit, dar şi mari distrugeri materiale. Totuşi joacă un rol important în sinteza etnică a popoarelor din aceste zone.

t Dl.... în acelaşi an a sosit hanul Bătu în oraşul Kiev, cu O mulţijmhe de războinici şi a înconjurat jroraşul... Şi asedia puterea tătăTOască, că nu putea nimeni nici să intre, nici să iasă din oraş... Astfel, /cu ajutorul multor maşini de asalt, Yau doborât zidurile oraşului şi au intrat în oraş... Şi au fost înfrânţi .orăşenii şi tătarii au ajuns la ziduri *"ţş* cu mare istovire s-au aşezat pe {zidurile oraşului...."

■ (Inscripţiile de pe Orhon cu privire
ia rolul popoarelor turcice şi
politica de urmat)

Principalele popoare turcice

Nr. crt.	Poporul	De unde provin şl unde se stabilesc Activitatea economică şi politică	Sfârşitul
1.	Hunii	— Sunt o populaţie de neam turanic din Asja. Migrează din Asia Centrală către Europa; -în migraţia lor în Europa înfrâng pe ostrogoţi; - Atilla pune bazele unei mari formaţiuni tribale al cărei centru de putere este în Panonia; - în 451 Atilla este înfrânt decisiv la Câmpiile Catalaunice de către generalul roman Aetius Flavius.	Se destramă după moartea lui Atilla (sec. V).
2.	Bulgarii	- Este o străveche populaţie asiatică; - La sfârşitul secolului al V-lea se stabilesc pe urmele hunilor între Dunărea de Jos şi cursul inferior al Volgăi; — La baza apariţiei lor se află resturi ale hunilor, care se amestecă cu uigurii; — Pun bazele, la sudul Dunării, unui stat care atinge apogeul sub Kuvrat (681).	Statul este înfrânt de chazari. Ulterior, se fondează un stat bulgar la Dunăre, iar un altul pe Volga (ultimul este distrus de mongoli în secolul XIII-lea).
3.	Avarii	- Sunt originari din Asia Centrală (Mongolia de astăzi); - In secolul al V-iea fondează un stat uriaş din Asia până către Europa; - După ce statul lor este desfiinţat de către turcomani (secolul al VI-lea) migrează în Câmpia Tisei; - Formează alături de anţi şi sclavini, o comunitate avaro-slavă.	
4.	Chazarii	— Formează un stat la nord de Caucaz; — Sunt singurii turciei care au îmbrăţişat religia iudaică; — Obţin mari câştiguri din taxele vamale.	Se prăbuşeşte sub loviturile vikingilor (varegilor).

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Explicaţi cauzele marilor deplasări ale populaţiilor turcice.
2. Priviţi imaginea ce înfăţişează locuinţa vechilor mongoli şi compararaţi condiţiile de viaţă ale popoarelor din Europa şi Asia.
3. Precizaţi rolul războiului în societatea popoarelor turcice.
4. Studiaţi tabelul privind principalele popoare turcice. Identificaţi trăsăturile vieţii sociale.

D2 .... Dacă te vei încrede iarăşi în privirea blândă a duşmanului, în vorbele sale dulci, sau în darurile sale, hei popor turc, atunci vei pieri! Dar dacă vei apăra unitatea Tn ţinuturile tale, atunci vei trăi!... Să ştii şi să nu uiţi niciodată din ce cauză anume ai fost înfrânt şi de ce anume ai stat în captivitate... ."
(Letopiseţul lui Nicon despre cucerirea Kievului de către tătari)

B

Ştiaţi că.
... primele menţiuni despre popoarele turcice aparţin domeniului legendelor. Astfel, se succed multe ipoteze, şi anume:Turk este numele unuia dintre fiii lui Jafes, urmaşul legendarului Noe, turcii «sunt urmaşii vechilor troieni, denumirea Targhitaos, utilizată de către Herodot i-ar desemna pe turci?
... în 1226-l227 un comandant mongol propune lui Ginghis-han să masacreze întreaga populaţie din provincia chineză Guansu?

TNOGENEZA ROMANEASCA

„Sigiliul Romei" Romanitate şi barbari Etnogeneza românească
- D^cia este provincie romană - retragerea armatei şi administraţiei din Dacia - perioada marilor migraţii SE», ~*^*m^L*~ Edictul de,la Milano,, . - încetarea stăpânirii romane asupra Dobrogei desăvârşirea etnogenezei românilor

Sigiliul Romei

iţii /

Termeni

în a doua jumătate a mileniului întâi apar popoarele romanice europene, proces în care se încadrează şi formarea poporului român (etno-geneza românească).
După cum s-a arătat în capitolul precedent, popoarele romanice sunt rezultatul unei duble sinteze. Poporul român nu constituie o excepţie în aceasta privinţă, dar *românii* constituie *unicul popor care mai reprezintă, la ora actuală, ramura răsăriteană a latinităţii.*
O dată cu cucerirea Daciei de către *romani, cea mai mare parte a teritoriului carpato-dunărean este integrată în lumea romană.* Procesul de romanizare se intensifică. Acest proces nu începe în vremea lui Traian, ci încă din secolul al ll-lea î.Hr., când au loc primele contacte dintre *geto-daci* şi *romani.*
Contactele se intensifică pe măsură ce *romanii se* apropie de *Dunăre.* în această etapă preliminară a romanizării predomină *împrumuturile din creaţia materială romană:* moneda romană este adoptată şi imitată de *geto-daci de* la mijlocul secolului I î.Hr.; în davele geto-dace au fost descoperite obiecte de podoaba, ceramică, armament etc.
Dobrogea se află *sub control roman* încă din secolul I Î.Hr., când este cucerită. în anul 46 d.Hr. *este anexată provinciei Moesia.* La începutul secolului I al erei creştine, Muntenia devine un *teritoriu controlat de armata romană,* romanii instalându-şi frontiera pe *Dunăre.* în vara anului 106 *regatul lui* Decebal *îşi încetează existenţa.* Astfel, după ce înglobase Dobrogea, Imperiul Roman se întinde acum şi în Muntenia, sudul Moldovei, Oltenia, Banat şi Transilvania.
Integrarea provinciilor romane în vastul angrenaj al Imperiului se impune prin instituţii specifice şi exemplar organizate: administraţia, armata, fiscul imperial.
Administraţia. Dacia este organizată de Traian ca provincie imperială, condusă de un delegat al împăratului *legatus Augusti pro praetore* - membru al ordinului senatorial şi fost consul la *Roma.*
Din provincia Dacia fac parte: vestul Olteniei, Banatul şi cea mai mare parte a Transilvaniei. Celelalte teritorii nord-dunărene cucerite nu sunt incluse în Imperiu, rămânând în stăpânirea *dacilor liberi.*
Capitala provinciei este *Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa,* construită la aproximativ 40 de km de fosta capitală dacă.
Pentru o mai bună administrare şi apărare provincia cunoaşte mai multe reorganizări administrativ-teritoriale, fără ca unitatea ei să fie afectată (H1).
Armata. Armata romană contribuie la stabilirea, consolidarea şi apărarea vieţii romane la Dunărea de Jos. Securitatea graniţelor Daciei şi Dobrogei este menţinută prin masarea a numeroase trupe şi printr-o bună organizare a sistemului defensiv.

antroponim
autohtoni
canabae
castru
collegia
colonizare
vicus
villa rustica

Ştiaţi că...
... pentru a comemora victoria lui Traian asupra dacilor, la Roma este ridicată Columna lui Traian în anul 113. înălţimea coloanei este de 39,83 m, iar banda sculptată se întinde pe 200 m?
... potrivit datelor furnizate de Ioannes Lydus, Traian ar fi capturat din Dacia 165 000 kg de aur şi 331 000 kg de argint?
1. Priviţi H1. Identificaţi cele două reorganizări administrativ-teritoriale în perioada stăpânirii romane.
Organizarea administrativă a Daciei (106 - 271)

D1 „După moartea lui Traian a fost făcut împărat Aelius Hadrianus [...]; el a rechemat armatele din Asiria [...], a încercat să facă acelaşi lucru şi în Dacia, dar l-au oprit de la aceasta prietenii săi, ca nu cumva să fie daţi pe mâna bau barilor numeroşi cetăţeni romanii deoarece Traian, după cucerirea Daciei, adusese o mulţime foarte, mare de oameni din toate colţurile lumii romane pentru popularea oraşelor şi cultivarea ogoarelor: căci Dacia fusese secătuită de bărbaţi în urma lungului război al lui Decebal." (Eutropius, *Scurtă istorie de lar întemeierea Romei)*

T1

Antroponime în Dacia

lllrlce, celtogermanice, traco dacica, orientale

1 ■ Citiţi D1. Precizaţi ce argument au folosit prietenii lui Hadrian pentru a-l determina să păstreze provincia. 2.StudiaţiT1.

a) Precizaţi ce antroponime predomină în Dacia.

b) Comparaţi procentele de pe cele patru coloane şi stabiliţi concluziile.

în Dacia Traiana staţionează, între 106 - 271, legiunea a XIII-a Gemina, la *Apulum.* în perioada *războaielor marcomanice* este adusă şi legiunea a V-a Macedonica în castrul de la *Potaissa* (din anul 168). în afara legiunilor, sunt aduse şi numeroase *trupe auxiliare:* ale şi cohorte. La sfârşitul secolului al ll-lea se găsesc în Dacia vreo 50 000 - 55 000 de militari. Armata romană din Dacia şi Dobrogea, ca şi din celelalte provincii ale Imperiului este cantonată în castre. Acestea se găsesc mai ales de-a lungul graniţelor, dar şi în interior. Sistemul defensiv este completat cu limesuri.

Armata contribuie la *creşterea demografică* importantă în localităţile unde este cantonată. *Sporul de populaţie* se realizează prin *familiile militarilor* şi prin *elemente civile* care urmează trupele în peregrinările lor. *Dezvoltarea preurbană accentuată* a unor localităţi *{Micia)* sau cea *urbană (Potaissa)* se datorează armatei. Militarii şi populaţia civilă, care îi urmează, contribuie la dezvoltarea economiei şi culturii provinciale. Armata construieşte drumuri, poduri şi fortifică oraşe (ca la *Romula),* întreprinde lucrări de captare şi aducţiune a apei potabile.

Colonizarea şi urbanizarea. *Războaiele de cucerire a* Daciei sub Traian provoacă *dacilor* numeroase pierderi umane. încă din primii ani ai organizării provinciei, Tn Dacia sunt aduşi numeroşi colonişti din toate zonele Imperiului (D1). Aceştia sunt latinofoni şi contribuie, asemeni soldaţilor, la *procesul de romanizare* (T1).

Geniul ingineresc roman se manifestă prin reţeaua de drumuri,poduri şi oraşe ridicate de romani. Temeinic construite spre folosul armatei, dar şi al civililor, drumurile romane sunt utilizate până în evul mediu. *Drumul imperial principal* străbate Dacia pornind de la *Dunăre* şi unind principalele localităţi de la *Tibiscum* până la *Porolissum.* Alte drumuri sunt construite de-a lungul *Oltului, Mureşului* sau *Tămavei Mari.* Dobrogea este brăzdată de *trei drumuri principale.*

Dintre poduri, cel mai cunoscut este podul realizat de Apollodor din Damasc la *Drobeta* Impresionanta realizare tehnică provoacă admiraţia contemporanilor şi a urmaşilor deopotrivă. Mai târziu Constantin cel Mare realizează podul dintre *Sucidava* şi *Oescus* (328). Civilizaţia romană este esenţialmente o civilizaţie urbană.Oraşele din Dacia sunt creaţii ale *romanilor. Roma* este imitată în privinţa *aspectului, structurii şi organizării oraşului.* Progresul urbanizării în Dacia poate fi urmărit cu uşurinţă: este construit un singur oraş sub Traian *(Colonia Ulpia Traiana Sarmizegetusa),* sub Hadrian se adaugă trei *municipia (Napoca, Drobeta* şi *Romula),* apar apoi douăsprezece oraşe la sfârşitul secolului al I ll-lea.

în Dobrogea, celor trei oraşe *greceşti (Histria, Tomis* şi *Callatis),* care *îşi păstrează vechile instituţii,* li se adaugă trei *municipii romane: Troesmis, Noviodunum, Tropaeum Traiani.*

Oraşele întemeiate de romani în Dacia şi Dobrogea au o organizare care *imită modul de administrare şi conducere* de la *Roma.* Ele constituie focare de romanizare pentru zonele învecinate, de răspândire a culturii şi civilizaţiei romane. Ca şi în restul Imperiului, oraşele de aici sunt *municipii* şi *colonii.*

Aşezările înfiinţate pe lângă *f castre* şi *oraşe,* numite *canabae* şi *vicus,* înglobează preponderent populaţia autohtonă, fapt demonstrat de ceramica de tradiţie dacică descoperită în aceste aşezări.

Sarmizegetusa. Amfiteatrul roman.

> Varietatea: divinităţi greceşti, orientale, **romane;**

> Predomină adorarea divinităţilor **romane;**

> Se **impune:**

- „Interpretatio **Romana";**

— sincretismul religios.

Caracteristici ale religiei în Dacia romană.

D2 „Superioritatea categorică a civilizaţiei romane faţă de cea geto-dacă şi-a spus cuvântul; ea s-a impus în spaţiul carpato-danlibian, a romanizat pe băştinaşi şi a făcut din geto-daci mai întâi ro.mani, apoi romanici şi, în cele din •uVmă, români." *W* (Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român)*

Ponderea divinităţilor în Dacia.

Viaţa economică se dezvoltă, iar numărul bogăţiilor din Dacia care se îndreaptă spre *Roma* este mare. *Meşteşugarii,* atestaţi în special Tn *mediul urban,* sunt grupaţi în *collegia.*

Agricultura este practicată în cadrul fermelor agricole *(villa rustica).*

Cultura romanăjoacâ un rol esenţial în *romanizare.*

In Dobrogea se realizează o simbioză culturală greco-romană. *Romanizarea lingvistică* în Dacia a fost rapidă. *Latina* este *limba administraţiei, a fiscului, a armatei şi a comerţului.* Este, în acelaşi timp, *limba comună pentru diferitele grupuri etnice* din Dacia. *Inscripţiile* descoperite demonstrează *preponderenţa absolută a latinei şi unitatea limbii latine vorbite în* Dacia.
Religia reprezintă cel mai bogat în manifestări domeniu spiritual al antichităţii romane de pe teritoriul României. Religia ilustrează convingător sinteza spirituală daco-romană (S1,T2).
Acţiunea factorilor enumeraţi face ca *romanizarea provinciei să* fie *ireversibilă. Romanizarea intensă a autohtonilor geto-daci* constituie esenţa procesului de aculturaţie (D2).
i 1. Citiţi D2. Precizaţi care este elementul definitoriu al civilizaţiei romane în comparaţie cu civilizaţia geto-dacilor.
2. Priviţi cele două imagini de mai jos. Apreciaţi nivelul artistic al celor două opere.
Zeiţa Fortuna cu Pontos, divinitate
protectoare a Tomisului
(sec. **II - III).**

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1 .Identificaţi etapele romanizării Daciei.
2.StudiaţiS1şiT2:
a jPrecizaţi 3 caracteristici ale religiei în Dacia;
bjInterpretaţi T2 din perspectiva romanizării.
3.Menţionaţi 3 oraşe înfiinţate de romani în Dacia şi Dobrogea.
4.Prezentaţi 3factori ai romanizării Daciei.
Cap de meduză.
Aplică de bronz,
de la Ulpla Traiana
Sarmizegetusa.

D1 „După aceasta, pe dacii din ţinuturile de dincolo de Dunăre [...] i-a prefăcut în provincie Traian, în timpul domniei sale, după ce regele lor, Decebal, a fost omorât. Gallienus însă le-a pierdut în timpul domniei sale, iar împăratul Aii£ relian, *rechemând de acolo legist/ nile, le-a aşezat în Moesia* şi a cola într-o parte a acesteia, a întemeiat Dacia Mediterranea şi Dacia . Ripensis, la care a adăugat Dardania."
(Iordanes, *Faptele romanilor)*'.*
D2 „O dată cu ordinul de evacuare a Daciei, *toţi soldaţii şi funcţionarii, oamenii de afaceri au plecat.* Şi, o dată cu aceasta, oraşele muriră. Dar *ţăranii pe petecul lor de pământ au rămas.* Ei erau, după 150 de ani de cucerire, foarte numeroşi alături de dacii liberi, ce fuseseră colonizaţi în Dacia romană, şi de dacii locali."
(Vasile Pârvan, *începuturile vieţii romane la gurile Dunării)*
1. Citiţi D1 şi D2. Interpretaţi fragmentele subliniate din perspectiva părăsirii provinciei de către întreaga populaţie romanizată.
S1
Politice
etnografice
Socialeconomice

Romanitate şi barbari

Criza secolului al lll-lea afectează direct şi Dacia romană. împăratul Aurelian părăseşte Dacia în anul 271. Retragerea aureliană nu înseamnă părăsirea provinciei Dacia de către întreaga populaţie. Imperiul retrage la sudul Dunării *armata* şi *administraţia.* Majoritatea populaţiei civile daco-romane continuă să locuiască în fosta provincie (D1).
O romanitate fără imperiu se perpetuează la nord de Dunăre, chiar şi în Transilvania. Procesul de romanizare a dacilor liberi se intensifică, o parte a acestora stabilindu-se pe teritoriul fostei provincii. Retragerea aureliană este un eveniment important de natură *politică, administrativă şi militară,* cu importante consecinţe, fără a însemna însă sfârşitul vieţii romane (S1).
Romanitatea nord-dunăreană. O consecinţă imediată a retragerii aureliene este *decăderea vieţii urbane* în fosta provincie. Oraşele se depopulează rapid în favoarea comunităţilor rurale, mai sigure. Apar *germenii statului rural şi ai civilizaţiei ţărăneşti* ca prefigurare a evului mediu (D2). Ariile locuite în oraşe se restrâng. Ele se păstrează în fostele zone rezidenţiale (ca la *Potaissa)* sau se mută alături de fostul oraş (ca la *Napoca).* Edificiile vechi sunt modificate, aşa cum se întâmplă la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa.* amfiteatrul este transformat în fortăreaţă.
Dovadă a *continuităţii populaţiei autohtone* este şi practicarea neîntreruptă a îndeletnicirilor specifice unei vieţi sedentare, incompatibile cu nomadismul: *agricultura şi meşteşugurile.* Continuitatea ocupaţiilor oferă imaginea completă a unei civilizaţii locale unitare, superioare vieţii materiale a migratorilor. Aceştia convieţuiesc cu autohtonii de la care preiau elementele specifice modului de trai din aria romanităţii răsăritene. Imperiul Roman nu renunţă definitiv la teritoriile abandonate de Aurelian. în perioada domniilor lui Diocleţian (284 - 305) şi Constantin cel Mare (306 - 337) se realizează o adevărată stăpânire romana la nord de Dunăre. O mare parte din Muntenia, Oltenia, şi Banat este readusă în cadrul Imperiului. Diocleţian reconstruieşte cetăţile de pe vechiul limes danubian până la *Aegyssus.* Constantin cel Mare rezideşte cetăţile *Histria, Ulmetum* şi *Tropaeum Traiani,* distruse de goţi. Cea mai puternică fortificaţie nord-dunăreană este *Sucidava* cu trei etape de fortificare romano-bizantină. între *Oescus* şi *Sucidava,*
Constantin cel Mare construieşte un pod.

Dobrogea rămâne în cadrul Imperiului până în anul 602. După mutarea capitalei la *Constantinopol,* rolul strategic al Dobrogei creşte.
înainte de acest eveniment, Diocleţian organizează Dobrogea ca provincie separată - *Scythia Minor-cu* capitala la *Tomis.*
Viaţa economico-socială a Dobrogei cunoaşte, între secolele al IV-lea-al Vll-lea, importante mutaţii. Perioadele de înflorire economică şi culturală a oraşelor alternează cu perioadele de distrugere provocate de năvălirile migratorilor.
Consecinţele reirsserii aureliene
dispar structurile politico-statale; **obştile** se organizează în *romanii,*
r scăderea masivă a populaţiei în **marile centre**
militară; > scăderea minoră a populaţiei în **zonele rurala.**
restrângerea activităţii **economice** revenirea la economia **naturali;** ruralizarea.

Creştinismul. Răspândirea creştinismului în *limba latină* la nord de Dunăre demonstrează **romanizarea** ireversibilă **a geto-dacilor şi continuitatea daco-romanilor.**
Creştinismul la români a avut „un caracter popular" (D3). Până la adoptarea *Edictului de la Milano* (313), creştinismul se răspândeşte fără susţinerea politică a structurilor Bisericii. Primii creştini pătrund în Dacia o dată cu armatele şi coloniştii aduşi de **Traian,** ca şi în alte zone ale Imperiului. Răspândirea creştinismului până în secolul al IV-lea este influenţată de politica împăraţilor romani. Unii împăraţi îi persecută pe creştini: **Traian,** Diocleţian. O dovadă în acest sens sunt inscripţiile cu martiri descoperite la *Axiopolis, Noviodunum, Dinogeţia* şi *Niculiţel.*
După *Edictul de la Milano* (313), care acordă libertate de cult creştinilor în Imperiul Roman, numărul comunităţilor creştine creşte. Creşte şi sprijinul statului pentru organizarea Bisericii, mai ales după ce **Teodosiu** interzice cultele păgâne. Drept urmare, Dobrogea cunoaşte o bogată viaţă creştină. La ***Tomis*** este înfiinţat un *episcopat* unde îşi desfăşoară activitatea **Bretanion** şi **Teotim** I în secolul al IV-lea. Un călugăr originar din *Scythia Minor,* **Dionisie** cel **Mic,** este iniţiatorul *cronologiei creştine.*
Numărul bazilicilor creştine, datând din perioada secolelor al IV-lea-al Vl-lea, descoperite în Dobrogea depăşeşte cifra de 40.
Misionari sud-dunăreni trec la nordul fluviului pentru a răspândi religia creştină în rândul populaţiei romanice. Numărul obiectelor cu simboluri creştine *(cruci, opaiţe, vase cu forme cruciforme),* descoperite în spaţiul nord-dunărean, creşte considerabil. Bazilici creştine au fost descoperite la *Slaveni, Porolissum* (secolul al IV-lea) şi la *Sucidava* (secolul al Vl-lea). Multe necropole din această perioadă atestă practicarea ritului şi ritualului creştin de înmormântare. Coexistenţa creştinismului cu vechile credinţe păgâne este demonstrată de identificarea unor morminte specifice unor populaţii necreştinate.
Pentru comunităţile daco-romane majoritatea izvoarelor confirmă răspândirea *creştinismului în limba latină.* Dintre descoperirile arheologice, foarte cunoscut este *donarium-u*\ de la **Biertan** cu inscripţia: „Ego Zenovius votum posui".
Din limba latină provin în limba română şi termenii de bază ai religiei creştine: *biserică* („basilica"), a *boteza* („baptisare"), *creştin* („christianus"), *cruce* („crux"), *Dumnezeu* („Domine Deo"), *înger* („angelus"), *Paşte* („Paschae"), *sfânt* („sanctus").
Născut în Imperiul Roman, creştinismul devine element de identitate etnică, de **afirmare a** apartenenţei la spiritualitatea latină.
>.
D3 „Toate popoarele romanice din jurul Daciei îşi cunosc data precisă când au devenit creştine, cu anul şi uneori chiar ziua, căci toate au adoptat noua religie târziu, din calcule politice, minuţios
..chibzuite. Poporul nostru însă n-o troate preciza, deoarece n-are certiffcat de botez. S-a născut creştin, tn<mod spontan, o dată cu forma-
'rea romanităţii sale, la a cărei desăvârşire creştinismul popular şi-a adus contribuţia cea mai de
■seamă."
(Radu Vulpe, *De la Dunăre*
1. Citiţi D3. Precizaţi care este principala caracteristică a creştinismului la nord de Dunăre.
Donariul de la Biertan, sec. al IV-lea,
jdeţul Sibiu. Obiect creştin din bronz
alcătuit dintr-o tăbliţă cu inscripţia
„Ego Zenovius votum posui"
(„Eu, Zenovie, am pus ofranda")
şi un disc cu monograma
lui Hristos.
Verificaţi-vă cunoştinţele!
[Ştiaţi că...
1 .Citiţi D2 şi analizaţi S1. Prezentaţi 3 consecinţe ale retragerii aureliene.
2.Prezentaţi 3 dovezi ale continuităţii populaţiei daco-romane după părăsirea Daciei de către autorităţile romane.
3. Argumentaţi rolul creştinismului în romanizarea şi în demonstrarea continuităţii daco-romane.
4.Prezentaţi rolul Dobrogei ca provincie a Imperiului roman în perioada secolelor IV-VI.
potrivit tradiţiei, Sf. Apostol [Andrei ar fi predicat în Scythia Minor (Dobogea)?
[... cel dintâi preot creştin dacoromân menţionat în izvoare scrise este un oarecare Sansala(s), în secolul al IV-lea?

D1 „Vă sfătuiesc deci pe voi şi pe urmaşii voştri următoarele: deoarece poporul blachilor este cu totul necredincios [...], deoarece n-a păstrat niciodată credinţa faţa de împăraţii mai de mult ai **romei**lor. Loviţi cu război de către **împă-i** râtul Traian şi înfrânţi deplin, вВ fost supuşi de acesta, iar regele lor numit Decebal a fost ucis [...]. **Căci'** aceştia sunt aşa-numiti daci [zişi] şi besi."
(Kekaumenos, *Strategikon)*

Trăsături comune ale migratorilor
modul de viaţă nomad;
buni războinici;
aristocraţia militară deţine rolul
principal;
organizarea socială şi politică
arhaică.

Fibulă aviformă **din** tezaurul de la Apahida (Judeţul Cluj)

Etnogeneza românească

Romanici şi migratori în Dacia. în perioada cuprinsă între sfârşitul secolului al lll-lea şi secolul al Vlll-lea, spaţiul carpatodunărean cunoaşte o serie de pătrunderi succesive ale unor populaţii migratoare venite din nordul Europei şi din stepele asiatice. De aceea această perioadă este denumită epoca migraţîilor.

Indiferent de originea lor etnică (germanici, turanici, slavi), populaţiile migratoare au o serie de *trăsături comune* (S1). Dominaţia migratorilor asupra populaţiei romanice din spaţiul carpato-dunărean se exercită în mod diferit.

Astfel, *hunii* (secolele al IV-lea - al V-lea) şi *avarii* (secolele al Vllea - al VI Mea), populaţii de *neam turanic,* îşi instalează centrele de putere în Pannonia. Prezenţa lor efectivă în spaţiul carpato-dunărean este slab documentată arheologic. Dominaţia asupra autohtonilor se realizează de la distanţă.

în schimb, prezenţa efectivă a *goţilor* (secolele al lll-lea - al IV-lea) şi a *gepizilor* (secolul al V-lea - al VI-lea) - populaţii germanice - şi a *slavilor* (secolele al VI-lea - al Vll-lea) este bine documentată. Goţii se aşază în Moldova, Câmpia Munteană şi Transilvania, iar gepizii în Transilvania şi parţial în Oltenia. Pentru lordanes, vechea Dacie se numea Gothia, iar în vremea sa (secolul al Vl-lea) se numea „Gepidia". Centre de putere germanică *(ostrogoţi* sau *gepizi)* există în Transilvania până la mijlocul secolului al Vl-lea. Dovada o constituie *mormintele princiare* de la *Apahida* şi *Turcia* sau *tezaurul de* la *Someşeni.*

Slavii ajung în regiunile de la nord şi nord-est de Carpaţi în secolele al V-lea - al Vl-lea. în drumul lor slavii întâlnesc aşezări romanice, atât în Moldova, cât şi în Câmpia Dunării. Ei numesc ţinutul din Câmpia Munteană „Vlaşca" (ţara vlahilor). în Transilvania pătrund în secolele al Vl-lea - al Vll-lea.

Caracterul romanic al populaţiei autohtone nu poate fi schimbat (D1). Contribuţia slavilor se reflectă mai ales în *îmbogăţirea vocabularului* şi în *preluarea unor instituţii cu terminologie slavă.*

în anul 602, limesul dunărean al Imperiului este străpuns: slavii trec la sud de Dunăre şi se stabilesc aici definitiv. Aceasta determină | ruperea Romanităţii Orientale. Romanitatea nord-dunăreană devine o insulă în marele ocean slav. La separarea Romanităţii Orientale în două grupuri - nord-dunărean şi balcanic - contribuie şi migraţia *bulgarilor* de la sfârşitul secolului al Vll-lea. Aceştia întemeiază un stat în nordestul actualei Bulgarii.

Slavii rămaşi în zonele nord-danubiene dispar treptat, în parte fiind asimilaţi în secolele al Vlll-lea - al X-lea.

Etnogeneza românească. *Sinteza daco-romană.* Popoarele [romanice sunt rezultatul unei *duble sinteze* (D2). *Românii se* formează pe un teritoriu vast, care se întinde la nordul şi la sudul Dunării, ' înglobând fostele provincii romane Dacia şi Moesia. Cuceritorii romani se suprapun unei serii de populaţii tracice, înrudite între ele: *dacii, geţii* şi *moesii.* Prima sinteză este aceea dintre *geto-daci şi romani* şi *stă la baza formării poporului român.*

După **retragerea aureliană,** în fosta provincie Dacia rămâne o *populaţie romanizată, latinofonă.*

în perioada migraţiilor, acestei populaţii din spaţiul daco-moesic i se adaugă *populaţii* ***germanice*** (din secolul al lll-lea) şi ***slave*** (din secolul al Vl-lea). înainte de venirea slavilor se produce treptat o anumită uniformizare a culturii materiale de factură romanică, deosebită de aceea a migratorilor. Această cultură este denumită după variantele ei regionale ***Ipoteşti*** - *Cândeşti (Jn* Muntenia), ***Costişa Botoşana Hansca*** (în Moldova şi Basarabia), ***Bratei*** - ***Moreşti***(în Transilvania).

A doua sinteză se produce în decursul mai multor secole între populaţia daco-romană şi noii **veniţi.**

Anul 602, când ***slavii*** *trec masiv în Imperiul Roman de Răsărit, unde se stabilesc,* marchează o dată importantă în evoluţia romanităţii răsăritene. **La** sud **de Dunăre,** *majoritatea populaţiei romanice este asimilată de către slavi.* La nord de **Dunăre,** *populaţia romanică mai numeroasă asimilează elementele slave rămase.* Procesul se produce paralel cu crearea, pe fondul cultural romanic mai vechi, a *culturiibalcano-carpatice Dridu.*

Etnogeneza românilor apare astfel ca având trei componente fundamentale: *substratul geto-dac, stratul roman, adstratul slav.*

Limba **română.** Limba română este o *limbă romanică,* structura gramaticală şi cea mai mare parte a fondului principal de cuvinte fiind de origine latină. *Aportul slav* are o pondere însemnată în lexicul limbii române, dar el nu afectează *caracterul latin* al acesteia (T1).

O dată cu încheierea etnogenezei românilor, în secolele al VIII-lea - al IX-lea, apar şi *primele menţiuni în izvoare externe despre români.* Ei sunt denumiţi ***vlahi, valahi, volohi, blachi.*** Se pare că *cea mai veche menţiune despre români este* întâlnită în „Geografia" armeanului **Moise** de **Choren** (secolul al IX-lea). Autorul semnalează „ţara necunoscută, căreia îi zice Balak", plasată la nord de Dunăre.

D2 „Toate popoarele romanice din Europa îşi datorează existenţa unei duble asimilări. Mai întâi se petrece asimilarea elementului autohton de către elementul roman. [v.] Asimilarea elementului autohton este rezultatul, pretutindeni, al 'colonizării şi romanizării, apărând astfel sinteze etnice romanice: daco-romanii, gallo-romanii, ibero'romanii. [...] A doua asimilare înseamnă «topirea» unor elemente migratorii în masa populaţiilor romanice: francii, vizigoţii şi burgunzii în Gallia, vizigoţii şi suebii în Peninsula Iberică, ostrogoţii şi longobarzii în Italia, unele neamuri germanice, iar mai târziu slavii, în Dacia."
(Istoria României, colectiv)

T1
Vocabularul poeziilor lui M. Eminescu
(după Al. Rosetti)
Total cuvinte
3607
(100%)
Cuvinte
De origine latină
(46, 6%)
Frecvenţa folosirii
83%
De origine
slavă 6,93 %
(18,81 %)

1. Studiaţi T1 şi interpretaţi datele.
2. Pornind de ia T1, infirmaţi sau susţineţi afirmaţia „limba română este o limbă romanică".

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Studiaţi S1. Precizaţi trei trăsături comune ale migratorilor.
2. Stabiliţi două tipuri de populaţii migratoare în funcţie de prezenţa lor efectivă în spaţiul carpato-dunărean.
3. Explicaţi ce consecinţe a avut asupra Romanităţii Orientale aşezarea slavilor la sud de Dunăre.
4. Prezentaţi cele două etape ale etnogenezei românilor. Precizaţi caracteristicile fiecăreia dintre ele.

•

Termeni

barbar continuitate ′ episcopie etnogeneza martir migratori

Evaluare - Capitolele 5 şi 6

1. a) Definiţi următorii termeni:
barbari; Romanitate Orientală; etnogeneză; caravanserai; vicus.
b) Cu fiecare dintre aceştia alcătuiţi o propoziţie/frază cu caracter istoric.
2. Alegeţi varianta corectă:
2.1. Regatul franc s-a formatTn: *a)* Italia; *b)* nordul Africii; Spania.
c) Galia; *d)*
2.2. Regele ostrogoţilorera:
aJAtila; tyTeodoric; c^Alaric; c/JCIovis.
2.3. La sfârşitul secolului al IX-lea ungurii se aşază în Panonia venind dinspre:
a,) est; bjvest; cjsud, djnord.
2.4. Vechii bulgari sunt de origine: *a)* slavă; bjfino-ugrică;
c) asiatică; *d)* occidentală.
2.5. Singura legiune cantonată permanent Tn Dacia, în perioada 106 - 271, a fost legiunea:
a) IXCIaudia; *b)* VMacedonica; *c)* XI11 Gemina; *d)* Flavia Felix.
3. Citiţi enunţurile următoare. *3.1.* Dacă apreciaţi că un enunţ este fals, scrieţi în dreptul lui F, iar dacă este adevărat, A.
a) în secolul al Vl-lea longobarzii se stabilesc în Spania.
b) Regatul vandal avea centrul în nordul Africii.
c) Expansiunea arabilor în Europa este stopată de regele vizigoţilor în anul 732, la Poitiers.
d) în perioada stăpânirii romane în Dacia

predomină adorarea divinităţilor greceşti.
e) O consecinţă imediată a retragerii aureliene este decăderea vieţii urbane în fosta provincie.
f) în anul 602 bulgarii trec masiv la sud de Dunăre.
3.2. înlocuiţi singurul cuvânt incorect din fiecare afirmaţie considerată falsă, astfel încât aceasta să devină adevărată.
4. Prezentaţi trei elemente ale civilizaţiei romane preluate de popoarele europene.
5. Prezentaţi rolul oraşului în lumea arabă.
6. Elaboraţi, în aproximativ o jumătate de pagină, un text referitor la istoria universală, având în vedere următoarele personalităţi, date şi termeni:
a) Batu-han; 1206; mongoli; Marea lasă; Hoarda de Aur;
b) Diocleţian; 271; romanizare; slavi; etnogeneză.
7. Realizaţi în 1 - 2 pagini o sinteză cu titlul: *Romanitate şi barbari la nord de Dunăre,* având în vedere următoarele aspecte:
—consecinţele retragerii aureliene;
- trei dovezi ale continuităţii autohtonilor;
- romanici şi migratori în Dacia.
8. Alegeţi din lista dată denumirea corectă şi realizaţi concordanţa cu imaginile de mai jos:
a. o fibulă de origine germanică;
b. călăreţi mongoli;
c. războinic barbar;
d. războinic vizigot.

CIVILIZAŢIA MEDIEVALĂ

D1' „Casa lui Dumnezeu, pe care oamenii o cred una, este deci împărţită în trei: unii se roagă, alţii se luptă, alţii în sfârşit muncesc. Aceste trei părţi care coexistă nu suferă să fie despărţite: slujbele aduse de una sunt condiţiile împlinirilor celor două; fiecare la aceasiv tă întreită îmbinare nu este mai puţin unită...."
(Episcopul Adalberon din Laon, secolul al XI-lea)
1. Citiţi D1. Identificaţi cele 3 ordine (stări) ale societăţii.
2. Priviţi imaginile de mai jos.] Descrieţi activităţile ce au loc în' iulie şi septembrie.
Septembrie.
(Miniaturi. Secolul al XIII-lea.)

Categorii	**Statutul juridic**	**Obligaţii**	
Ţărani liberi	**liberi**	**- zeciuiala faţă de Biserica**	
Ţărani dependenţi ***a.*** **şerbi** ***b.*** **„liberi In dependenţa"**	- **nu au libertate personală;** **- dependenţi prin lot.** **- au libertate personala;** **- dependenţi prin lot.**	**— zeciuiala** *personale:* - capltaţla; - taxa **pentru** câsătorle In afara **domeniului;** - **taxa** de mână moartă. *reale;* **- claca; j^djlfjja;** **- censul.** - zeciuiala _ rea/e. 51	

Demografie şi economie

Lumea rurală. Civilizaţia evului mediu se bazează pe agricultură. întreaga societate este dependentă de mediul rural. în condiţiile în care 90 % din populaţie este rurală, satul reprezintă *celula fundamentală a societăţii medievale.* Societatea este compusă din trei ordine sau stări (D1).
La baza acestei structuri se află „cei care muncesc", adică ţăranii, şi, mai târziu, orăşenii. Occidentul este organizat în această perioadă în mii de sate, care produc aproape tot ce este necesar ţăranului, cavalerului şi preotului.
Satul are câteva zeci de familii formate în medie din cinci persoane. Mortalitatea este foarte ridicată datorită foametei, epidemiilor, invaziilor sau războaielor.
Media de vârstă a oamenilor este foarte scăzută: 35-40 de ani. în jurul anului 1000, Occidentul este subpopulat, dar până în secolul XIII populaţia se dublează. Această explozie demografică este determinată de progresele înregistrate în agricultură.
Iniţial, utilajul agricol este primitiv, iar randamentul slab. La un bob însămânţat ţăranul obţine două sau cel mult trei boabe.
Treptat, utilajele şi tehnica agricolă se perfecţionează: *adoptarea brăzdarului de fier,* în locul celui de lemn, *folosirea plugului cu roată şi cormană, răspândirea asolamentului trienal,* în locul celui bienal, *alternarea cultivării cerealelor de primăvară şi toamnă.*
Randamentul utilizării calului este îmbunătăţit prin *folosirea potcoavelor fixate cu cuie* şi *inventarea*

sistemului de înhămare. Se inventează şi un nou sistem de înjugare a boului, pe după spete.
Astfel se produce o *creştere a suprafeţelor cultivate, diversificarea producţiei şi a alimentaţiei.*
Terenurile sunt puse în valoare prin *defrişări şi desţeleniri.* Din produsele obţinute cu atâta trudă de ţărani, o mare parte revine stăpânului feudal, pe domeniul căruia îşi desfăşoară activitatea, şi o altă parte Bisericii.
Domeniul feudal este format din mai multe sate sau părţi din acestea. Acesta cuprinde rezerva feudală (porţiunea lucrată direct în folosul seniorului) şi loturile ţăranilor primite de ţărani de la seniori, în schimbul unor *obligaţii.* Denumirea generică folosită pentru a desemna aceste obligaţii este aceea de rentă feudală (S1).
în secolele al XIII-lea - al XIV-lea, natura obligaţiilor şi condiţia juridică a şerbului se modifică radical. Creşterea demografică, economia de schimb şi dezvoltarea oraşului determină declinul serbiei în Occident. Şerbii redevin liberi, iar obligaţiile lor în muncă sunt convertite în bani.
Viaţa ţăranilor, monotona şi dominată de sărăcie, se desfăşoară în ritmul anotimpurilor, al muncilor agricole şi al sărbătorilor religioase. Este o existenţă limitată în timp şi spaţiu, dominată de tradiţie.
Abuzurile nobililor, tendinţa de a mări obligaţiile ţărănimii, sau dorinţa ţăranilor de a reduce monopolurile senioriale determină izbucnirea unor răscoale: „Jacqueria" (Franţa; 1358), răscoala condusă de WatTyler (Anglia; 1381).

Categoriile de ţărani în evul mediu.

Lumea urbană. Din secolul al XI-lea, dezvoltarea comerţului şi a meşteşugurilor şi progresele din viaţa agricolă, determină apariţia oraşelor. **Oraşul medieval** se formează pretutindeni unde afluenţa oamenilor şi a mărfurilor este mare: pe lângă un castel sau o mănăstire, de-a lungul căilor de comunicaţie, sau renaşte pe locul unui vechi oraş antic. Oraşul medieval, denumit generic cu termenul german de **burg,** este un centru meşteşugăresc şi comercial, un loc de afirmare a libertăţii.
Activităţile economice din oraşe sunt total diferite de cele din lumea rurală. Meşteşugarul produce pentru piaţă mărfurile cerute de o populaţie în permanentă creştere. **Negustorul,** elementul cel mai dinamic al oraşului, asigură mărfurile necesare, de la produse de lux până la alimente. **Cămătarii** şi **zarafii** se ocupă de activităţile financiare. Pentru a-şi apăra drepturile, meşteşugarii şi negustorii se organizează în asociaţii denumite **bresle** şi respectiv, **ghilde, hanse** sau **companii.**
Societatea urbană este dinamică şi bine ierarhizată. în vârful acesteia se află **patriciatul** compus din familiile nobiliare, din cămătari, zarafi, negustori bogaţi. Din pătura mijlocie face parte **burghezia** formată din patronii atelierelor meşteşugăreşti şi negustori. Pe ultima treaptă se află meşteşugarii, calfele, ucenicii, micii negustori şi muncitorii necalificaţi. Iniţial, statutul orăşeanului este identic cu acela al ţăranului dependent de pe domeniul feudal. Locuitorii sunt obligaţi să achite numeroase taxe şi obligaţii senioriale. Orăşenii au însă nevoie de libertate deplină pentru a-şi exercita meseriile. Astfel apare în secolele al XI-lea - al XII-lea mişcarea comunală. Toţi locuitorii se unesc într-o asociaţie pentru a obţine emanciparea faţă de senior. Această asociaţie se numeşte **comună.** Mişcarea comunală are ca rezultat recunoaşterea libertăţii printr-o *cartă de emancipare* (D2). Statutul comunelor variază de la o regiune la alta: de la **republică urbană** şi **oraşe libere *{Veneţia, Genova, Florenţa, Pisa,*** oraşele germane), la oraşe cu **autonomie largă** (comunele din Flandra, Franţa meridională) sau oraşe cu **autonomie limitată *(Paris,*** oraşe din Anglia).
Importanţa oraşelor medievale este enormă. Dezvoltarea producţiei şi a schimbului de mărfuri, permanentizarea legăturilor cu satele contribuie la formarea pieţei interne.
Apare burghezia, care impune o nouă mentalitate, creează o nouă civilizaţie şi un nou mod de viaţă.
Oraşele susţin regalitatea în procesul de unificare teritorială şi centralizare statală.

Termeni

breaslă
calfă
comună
domeniu
ghildă (hansă, companie)
rentă feudală
rezervă feudală (seniorială)
şerb
ţăran dependent
ţăran „liber în dependenţă"
Scenic
saraf

D2 „Nici un om din parohia de la Lorris nu va plăti vamă şi nici altă obligaţie pentru hrană; el nu va da nici dijma din recolta pe care o va dobândi prin munca sa şi a animalelor sale şi nu va plăti taxa pentru vinul pe care-l obţine din via sa.
Nimeni, nici regele, nici (alt slujitor regal) nu va impune locuitorilor din Lorris nici tallia, nici alte obligaţii senioriale.
Cine va locui un an şi o zi Tn parohia de la Lorris, dacă nu va fi urmărit de nimeni, dacă se va purta corect faţă de noi şi de prepozitul nostru, va fi liber în viitor şi va trăi în linişte."
(Carta de libertăţi dată de Filip
ai II-lea August, regele Franţei,
oraşului Lorris (1187)

jî ■ Citiţi D 2. Justificaţi afirmaţia:
(„aerul oraşului te face liber".
ţ>2. Priviţi imaginea. Explicaţi aspectul de cetate al oraşului Carcassonne.
Oraşul Carcassonne. Franţa

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Prezentaţi doi factori care au favorizat creşterea demografică din secolul al XIII-lea.
2. Studiaţi 81 şi:
a) precizaţi categoriile de ţărani;
b) depistaţi care este criteriul diferenţierii acestora;
c) prezentaţi obligaţiile ţăranilor.
3. Prezentaţi 3 factori care au contribuit ia declinul serbiei.
4. Precizaţi ce tip de economie se dezvoltă în oraşe.
5. Identificaţi 3 categorii sociale aparţinând societăţii urbane.
6. Precizaţi care este forma de luptă a orăşenilor şi scopul acesteia.

Ierarhia feudală

Seniori şi vasali. Sistemul social şi politic al Europei anului 1000 este feudal. Acest termen caracterizează atât sistemul în întregul său, cât şi clasa socială dominantă a acestui sistem, precum şi normele care îi sunt proprii. Aceste norme pun în evidenţă valorile societăţii feudale: legăturile personale şi pământul.

în schema trifuncţională a societăţii feudale seniorii şi vasalii sunt „cei ce luptă". Acest ordin oferă protecţie celorlalte două ordine, clerul şi ţăranii. Formarea ordinului cavalerilor este rezultatul destrămării Imperiului Carolingian în zeci de principate şi a declinului puterii monarhice.

Atacurile *ungurilor, normanzilor* şi *sarazinilor* favorizează ascensiunea unei clase de războinici (cavaleri) care-şi arogă funcţia de protecţie în societate. Şi cum unica bogăţie este pământul, serviciile acestui ordin sunt plătite prin danii funciare.

Cei care oferă protecţie sunt numiţi „seniori" sau „suzerani", iar cei care solicită, „vasali". Legătura dintre senior şi vasal se face prin contractul vasalic. Acesta are la bază feudul (feuda) şi creează obligaţii reciproce (S1.D1).

Cele două instituţii, *vasalitatea* şi *feudul,* dau naştere regimului feudal, propriu lumii occidentale, ieşită din Imperiul Carolingian. Prin regim feudal (sau feudalitate) se definesc raporturile feudo-vasajice stabilite la nivelul clasei cavalerilor din Occident.

Raporturile feudo-vasalice se stabilesc în cadrul unui dublu ceremonial: al *omagiului* şi al *învestiturii. Omagiul vasalic* este un ceremonial în cadrul căruia vasalul îi jură seniorului fidelitate. îngenuncheat în faţa suzeranului, vasalul rosteşte jurământul de credinţă şi jurământul religios (D2). în al doilea act urmează învestirea vasalului cu feuda acordată de senior. Feuda constă de obicei într-un domeniu funciar. în cadrul ceremoniei, seniorul înmânează vasalului un obiect cu valoare simbolică, un bulgăre de pământ, o lance, un inel. în cazul în care un vasal prestează jurământul de credinţă mai multor seniori care pot intra în conflict, vasalul urmează să-i acorde ajutor seniorului căruia îi prestase *omagiu ligiu* (principal) şi nu celor cărora le prestase *omagiu plan* (secundar).

Domeniul feudal. Feudul primit de vasali se constituie într-un domeniu feudal (format dintr-un sat, mai multe sate sau chiar un principat teritorial).

Contractul vasalic.

1 • Priviţi imaginile de mai sus.
a) Identificaţi cele trei ordine ale societăţii feudale.
b) Explicaţi dacă ordinea în care sunt aşezate are vreo semnificaţie.

D1 „Justiţia înseamnă că vasalul se abţine să dăuneze [...] seniorului său [...] să-i dea în mod fidel seniorului său sfatul şi ajutorul, dacă vrea să pară demn de beneficiul său şi să se achite de fidelitatea pe care a jurat-o. Seniorul trebuie, de asemenea, ca în toate aceste domenii să facă la fel faţă de cel care i-a jurat fidelitate. Altfel, va fi pe bună dreptate taxat de reacredinţă. Tot aşa cum vasalul care va fi surprins că nu-şi îndeplineşte datoriile, tn act sau prin simplu consimţământ, va fi vinovat de perfidie şi de sperjur."
(Fulbert, Episcop de Chartres,
Despre obligaţiile vasalului şi seniorului, secolul al XI-lea)

S1

Contractul vasalic:
-omagiul;
- jurământul de credinţă;
- învestitura.
Obligaţiile seniorului:
- protecţie;
- întreţinerea vasalului.
Obligaţiile vasalului:

-sfat; - ajutor:
- militar;
- bănesc.

70

Iniţial, feudul este un beneficiu cu caracter provizoriu. La moartea vasalului acesta trebuie returnat suzeranului. Cu timpul, feudul capătă un caracter *ereditar.*

Conform ***dreptului de imunitate*** acordat de monarh, proprietarul domeniului (Dominus) beneficiază de *privilegii militare, judiciare, administrative şi fiscale* care exclud amestecul *puterii centrale.* El are *dreptul de judecată,* conform legii şi cutumei tradiţionale. Are *dreptul de a percepe veniturile rezultate* (taxe şi amenzi). Domeniul feudal îi conferă nobilului ***putere*** *economică şi politică,* având în stăpânire pământul, bunurile, animalele şi supuşii. Seniorul îşi rezervă şi ***drepturi exclusive*** numite *monopoluri:* monopolul de a construi mori, unde sunt obligaţi să macine ţăranii, monopolul de a vinde băuturi pe domeniu, monopolul vânatului şi pescuitului.

Ca ***exploatare economică,*** domeniul seniorial constă dintr-o suprafaţă de câteva mii de hectare. El cuprinde *rezerva seniorială* şi ***loturile ţăranilor*** (manşe).

Rezerva seniorială, unde se găseşte şi *castelul,* cuprinde terenurile arabile, lucrate de ţărani, livezile, fâneţele, pădurile şi păşunile, apele.

Manşele ţăranilor cuprind gospodăriile şi ogoarele. în centrul domeniului se află **castelul feudal.** Castelul are o funcţie militară, dar şi social-politică. Este *simbolul puterii nobilului.* Aici se află reşedinţa stăpânului, cu toate dependinţele, dar şi locul de refugiu al ţăranilor de pe domeniu în caz de pericol.

Castelul este construit pe înălţimi, pe insule sau în zone inundabile. Accesul se face cu ajutorul unui *pod mobil,* care face legătura cu zidul de apărare. Construcţia principală o reprezintă ***donjonul,*** turnul principal, cel mai bine fortificat, care poate exista şi izolat. în donjon se află locuinţa familiei stăpânului. Donjonul are mai multe niveluri. Parterul, fără legătură cu exteriorul, are rol de pivniţă. La primul etaj se află sala cea mare, în care seniorul îşi primeşte oaspeţii. La nivelurile superioare se află dormitoarele familiei. în afara donjonului se află *curtea* şi *dependinţele.* Acest ansamblu este înconjurat cu *ziduri groase şi înalte, prevăzute cu turnuri de* apărare. în exterior, zidul este înconjurat cu un *şanţ larg cu apă,* peste care se poate trece în castel pe un *pod mobil.*

Castelul şi donjonul acestuia au reprezentat uneori punctul de plecare pentru i înfiinţarea unor oraşe.

Castelul de La Roche-Guyon (Franţa).

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Citifi D1 şi studiaţi 81. a) Precizaţi în ce constă contractul vasalic. b) Menţionaţi obligaţiile seniorului şi pe acelea ale vasalului.c) Explicaţi relaţia senior - vasal.
2. Explicaţi în ce constă dreptul de imunitate.
3. Prezentaţi domeniul feudal.
4. Menţionaţi 3 funcţii îndeplinite de castelul medieval.

D2 „în primul rând ei făcură omagiu după cum urmează. Contele îl întrebă pe viitorul vasal dacă voia să devină omul său fără rezerve şi acesta răspunse: «Vreau». în al doilea rând, cel care promise omagiu, jură contelui iastfel: «Promit, cu credinţă, să fiu din acest moment fidel contelui Wilhelm, să respect contra tuturor şi deplin omagiul meu, de bunăcredinţă şi fără viclenie». în al treilea rând, el jură toate acestea cu mâna pe relicvele sfinţilor."

(Jurământ prestat contelui Wilhelm de Flandra, 1127)

qjjjjfi-' Termeni*

contract vasalic
domeniu feudal
donjon
feud(ă)
imunitate (feudală)
învestitură
manşă
monopol
omagiu
omagiu ligiu
omagiu plan
regim feudal (feudalitate)
senior
suzeran
vasal

1. Priviţi imaginea cu castelul.

I Identificaţi părţile componente evidenţiate pe imagine cu aşifa.

I Explicaţi ce rol aveau acestea.

Miniatură provenind dintr-un manuscris de la începutul secolului al XIV-lea. I Seniorul, aşezat şi înconjurat de curtea sa, ţine în mâinile sale mâiE nile vasalului. Acesta este reprezentat de alte trei mâini simbolice: cu una se desemnează pe el însuşi I şi cu celelalte două indică feuda (reprezentată prin spice), pentru care el depune jurământul.

Europa romanică şi Europa gotică

Sf. Benedict din Nursia. Benedict din Nursia întemeiază în 1 secolul al VI-lea mănăstirea Monte * Cassino din Campania, punând bazele vieţii monahale occidentale prin „regula Benedicti": statornicia în mănăstire, sărăcie şi abstinenţă,: ascultare faţă de stareţ, rugăciune şi muncă şi respingerea ascetismului exagerat.
Papa Grigore al VII-lea voia ca nici o putere civilă să nu domine Biserica romană, crez formulat în anul 1075, în documentul „Dictatus Papae".
D1 „I. Biserica romană e întemeiată numai de Dumnezeu. [...] fj
VII. Numai lui (papei) îi este îngăduit ca, după împrejurări, să întocmească legi noi, [...] să împartă o episcopie bogată şi să unească episcopii sărace. [...]
XIX. El (papa) nu trebuie să fie judecat de nimeni. [...]
XXII. Biserica romană n-a greşB niciodată şi, după mărturia Scripturii, nu va greşi în veci."
(Papa Grigore al VII-lea, *Dictatus Papae)*

Biserica şi societatea medievală. în viziunea medievală a ierarhiei sociale, concepută după imaginea cetăţii lui Dumnezeu, cel de-al treilea ordin este reprezentat de „cei care se roagă" (oratores) pentru salvarea sufletelor tuturor. Biserica, al cărei rol este acela de a defini spiritual poporul creştin, se implică treptat în procesul de „feudalizare" a corpului social. Amestecul Bisericii în sistemul feudal este dublat de o slăbire a disciplinei, a moravurilor şi a sentimentului religios în rândul clerului. Biserica catolică cunoaşte în secolele al IX-lea - al XI-lea o perioadă de criză profundă. *Simonia* ia amploare, traficul cu funcţii episcopale făcut de principii laici se extinde. Astfel, în funcţiile ecleziastice sunt numite persoane fără vocaţie sau fără moralitate. Prestigiul Bisericii scade.
Reacţia împotriva acestei situaţii porneşte de la *mănăstirea Cluny* din Burgundia şi de la *mănăstirea Cîteaux* din regiunea Dijon.
în mediul monahal apare ideea unei reforme morale, care susţine *respectarea regulii* Sfântului Benedict şi *eliminarea intervenţiei puterii laice* în desfăşurarea vieţii monahale.
O nouă interpretare a regulii benedictine este susţinută de ordinul cistercian, apărut în urma constituirii *abaţiei din Cîteaux* (1098). Supuşi unor reguli foarte severe, călugării cistercieni trebuie să renunţe la orice bogăţie, să ducă o viaţă ascetică şi să-şi consacre cea mai mare parte a timpului muncii manuale. Voinţa Bisericii de a scăpa de sub dominaţia laicilor se manifestă însă în mod concret o dată cu reforma gregoriană.
Reforma gregoriană. Termenul de reformă gregoriană caracterizează activitatea mai multor papi ce luptă pentru asanarea morală a Bisericii şi pentru scoaterea sa de sub autoritatea suveranilor laici. Cei mai importanţi papi au fost **Grigore** al **VII-lea** (1073 - 1085) şi Inocenţiu al III-lea (1198-I216). Grigore al **VII-lea** reformează Biserica la toate nivelurile ierarhiei ei (D1). El urmăreşte să facă din episcopul Romei cea mai mare autoritate din Occident, prin subordonarea împăratului.
Papa interzice în mod absolut practica învestirii episcopilor de către laici şi intră în conflict cu împăratul Henric **al IV-lea,** care contestă autoritatea papei. Excomunicat de papă, Henric al IV-lea este obligat să facă penitenţă la *Canossa* (1077) pentru a nu-şi pierde tronul.
Cel care aduce papalitatea medievală la culmea puterii ei este Inocenţiu al III-lea. El se comportă ca un adevărat şef al creştinătăţii şi ca un suveran temporal dornic să-şi mărească statele, susţinându-l pe Filip al II-lea August împotriva lui loan Fără de Ţară, excomunicând suveranii rebeli şi impunându-şi suzeranitatea asupra celorlalţi. Iniţiază două cruciade: a patra, care este deturnată către *Constantinopol* (1202 -I204), şi expediţia împotriva albigenzilor.
în secolele al XI-lea - al XII-lea, papalitatea iniţiază şi *ordinele militare călugăreşti* (ospitalierii, templierii, teutonii), adevăraţi agenţi ai puterii pontificale în lumea catolică. Biserica devine, astfel, o instituţie militară în Occident.
Reforma gregoriană, cu idealul unei vieţi morale şi ascetice, *influenţează profund evoluţia culturii şi artei \n* secolele XI -XII.
Naşterea *artei romanice* are loc într-o Europă rurală, dominată de valorile reformei gregoriene.
Arta romanică. Numele stilului este dat în secolul al XIX-lea pentru a desemna *monumentele inspirate de arta romană şi influenţate de arta bizantină şi arabă.* Apărută în ultimele decenii ale secolului al X-lea, arta romanică se răspândeşte rapid în tot spaţiul catolic, iar dominaţia sa se menţine şi în secolele următoare. Principalele forme de manifestare ale arhitecturii romanice sunt biserica şi mănăstirea.
Bisericile romanice sunt construite după un **plan rotund** (modelul *Bisericii Sfântului Mormânt* de la ***Ierusalim),*** în cruce grecească sau **latină,** ori **poligonal.**
Soluţiile, găsite de meşteri pentru a asigura rezistenţa edificiilor şi a ridica construcţii monumentale, sunt numeroase. Este utilizată ***bolta semicirculară*** pentru a sprijini acoperişul şi **cei** doi pereţi ai navei centrale a bisericii. Sunt folosite *coloanele,* în interior, şi *contraforturile,* în exterior, pentru a mări rezistenţa construcţiei.
Alte două elemente caracteristice ale arhitecturii romanice: *transeptul, ce* se încrucişează cu nava centrală şi care urmează braţul scurt al crucii latine, şi ***turnul clopotniţă,*** înălţat la punctul de

încrucişare dintre nava centrală şi transept.
Un alt element important este ***portalul,*** aflat la intrarea în biserică, semnificând „poarta cerului".
în arta romanică, sculptura se constituie într-o prelungire a arhitecturii, iar pictura este şi ea subordonată arhitecturii. Arta romanică se adresează unei elite formate din monahi. De aceea, artistul este preocupat să reprezinte absolutul, nu realitatea concretă. Totuşi, arta romanică îşi menţine şi funcţia didactică, aceea de a expune credincioşilor neştiutori de carte, prin imagini şi simboluri, învăţăturile lui Hristos.
Simbolurile artei romanice sunt numeroase. Edificiul însuşi al bisericii este simbolul lumii creştine, al drumului spre viaţa veşnică.
în simbolistica Evului Mediu, pătratul sau dreptunghiul reprezintă finitul, pământescul, iar cercul veşnicia, infinitul.
Primele monumente romanice apar în ***Provenţa*** (Franţa), ***Lombardia*** (Italia) şi ***Catalonia*** (Spania).
Printre cele mai reprezentative edificii sunt: în **Franţa** - *biserica abatială de la Cluny, Notre-Dame din Clermont* şi *biserica abatială din Vâzelay;* în **Spania** - *biserica Sfântul lacob din Compostella;* în **Germania** - *catedralele din Mainz, Worms, Regensburg;* în **Italia** *baptiseriul din Florenţa* şi *bazilica San Marco din Veneţia.*
Arta gotică. Renaşterea vieţii urbane este legată şi de un nou ideal estetic, materializat în marile catedrale gotice. Centrul de greutate al vieţii bisericii catolice se deplasează din mănăstirile din spaţiul rural, în cel urban. Ca şi la stilul romanic, domeniul predilect este ***arhitectura.*** De asemenea, ca în cazul stilului romanic, predomină *edificiile religioase,* dar sunt realizate şi *construcţii civile:* palate, primării, spitale, universităţi.
Arhitectura gotică introduce **principiul verticalităţii.** Elementele fundamentale ale stilului gotic sunt **ogiva** şi **arcul de susţinere (arc butant).** Meşterii înalţă pe patru coloane, dispuse în plan pătrat, câte două perechi de arcuri în ogivă; fiecare arc este susţinut de două coloane diagonal opuse. Prin multiplicarea acestor grupuri de arcuri se poate obţine o construcţie solidă, capabilă să susţină bolta edificiului. Arcurile de susţinere sprijină din exterior pereţii navei centrale împreună cu contraforţii. Spaţiul interior al catedralei devine mai liber. Nava şi transeptul, specifice bisericii romanice, dispar treptat, iar spaţiul catedralei tinde spre unitate. Catedrala are portaluri pe toate laturile. în
~°r ^ «| ^deambulatoriu^]
a. Arc romanic, b. Planul unei biserici romanice.
1. Realizaţi corespondenţa între imaginea bisericii romanice şi planul bisericii.
($«#-■■ *Ştiaţi că...*
m.. cel mai mare monument gotic pin Franţa este catedrala din ' Amiens?
Biserică romanică. 73
a. Arc gotic.
b. Planul unei biserici gotice.
1. Realizaţi corespondenţa între imaginea bisericii gotice şi planul bisericii.
Catedrala din Reims. Franţa.
D3 „Concepţia despre puterea] imperială, aşa cum o cunoscusel Bizanţul şi cum o definise Codul lui lustinian, era un model bine făcut pentru a plăcea absolutismului tu-! turor suveranilor."
(Ch. Diehl)
Interiorul catedralei, imaginile de pe portal sunt reluate în vitralii. Vitraliile cu scene clasice se constituie într-o „Biblie în imagini". Prin filtrarea luminii în interior se creează o atmosferă copleşitoare pentru credincios. Arta vitraliului,atinge perfecţiunea în ferestrele circulare (rozase).
în arta gotică *sculptura şi pictura se desprind treptat de sub dominaţia arhitecturii.* Sculptura monumentală domină exteriorul catedralelor. Statuile coloană îmbracă masa edificiului şi devin opere de-sinestătătoare. Arta gotică îşi propune, prin imagini şi simboluri, să facă lumină asupra adevărurilor creştine. Din verticalitatea catedralelor gotice şi din relaţia dintre goluri şi plinuri, edificiul este inundat de lumină, iar lumina înseamnă Dumnezeu.
Primele catedrale gotice apar în **Franţa,** pe domeniul regal. în secolul al Xll-lea este înălţată *biserica abatială de la Saint-Denis din* ***Paris.*** Urmează *Notre-Dame din Paris, catedralele din* ***Chartres,*** *din Amiens şi cea din Reims,* comparată cu Partenonul.
în **Germania** goticul apare mai târziu, fiind influenţat de monumentele franceze. Caracteristică edificiilor germane este *„biserica* ***hală",*** cu trei nave de înălţimi egale. Cele mai cunoscute sunt *domurile din* ***Koln*** *şi* ***Nurnberg.***
în **Anglia** monumentele gotice se caracterizează prin *masivitate: catedralele din* ***Canterbury, Lincoln şi Salisbury.***
Cel mai reprezentativ monument gotic din **Italia** este *Domul din* ***Milano,*** iar în arhitectura civilă, *Palatul Dogilor* şi *„Casa de* ***Aur"*** *din* ***Veneţia.***
Influenţe orientale în **Europa.** Cele trei civilizaţii din spaţiul mediteranean sunt receptive la influenţele venite din afară. Mai intense sunt *legăturile dintre lumea occidentală şi* ***Bizanţ,*** datorită credinţei comune şi contactelor politice şi economice strânse. Influenţele lumii arabe în Occident sunt mai puţine şi mai târzii.

Influenţe bizantine. Strălucirea civilizaţiei şi culturii bizantine produc în lumea occidentală numeroase influenţe pozitive. ***Bizanţul*** *păstrează şi cultivă timp de un mileniu tradiţiile culturii greceşti şi dreptul roman* şi îşi creează structuri politice, administrative, diplomatice şi militare eficiente. Prestigiul politic al Imperiului Bizantin în Europa Occidentală este enorm. *Modelul politic bizantin* îi influenţează pe principii occidentali în secolele al XII-lea şi al XIII-lea în opera de reconstrucţie politică (D3). Noua *Romă* este pentru latini şi *centrul intelectual al lumii creştine.* în secolul al IX-lea dogii Veneţiei îşi trimit fiii să-şi completeze educaţia la *Constantinopol. Universitatea* de aici, înfiinţată în 330, este un mare centru de cultură. După cucerirea Constantinopolului de către otomani (1453) numeroşi clerici, artişti şi savanţi bizantini se refugiază în Occident (Italia, Franţa) şi aduc ştiinţa bizantină şi mari fonduri de manuscrise antice.
Cele mai puternice *influenţe bizantine* apar în arta occidentală. Ele pătrund prin intermediul *Genevei* şi *Veneţiei,* oraşe care domină comerţul cu *Bizanţul.* Arhitectura şi pictura Veneţiei sunt influenţate de arta bizantină. *Biserica San Marco din Veneţia* este înălţată de maeştrii i bizantini după modelul *Bisericii Sfinţilor Apostoli din* ***Constantinopol (in*** secojul al XI-lea), ca şi *San Vitale din Ravenna.*
în Sicilia şi sudul Italiei, influenţa artistică a maeştrilor bizantini apare în bisericile normande din secolele al XI-lea - al XII-lea, decorate cu *mozaicuri* splendide.
Legăturile dintre lumea occidentală şi cea arabă se realizează prin trei zone de contact: *Spania musulmană, Sicilia* şi *statele la tine* fondate de cruciaţi în Orient.
Pentru' locuitorii peninsulei Iberice victoria arabilor nu a însemnat un dezastru. Ocupaţia arabă uşurează situaţia ţăranilor: foştii servi din perioada dominaţiei vizigote devin *ţărani liberi,* iar *taxele şi impozitele sunt reduse.*
Arabii introduc în Spania şi Sicilia *metode noi şi specii necunoscute în agricultură* (orezul, cânepa, bumbacul), *pomicultură* (bananierul, curmalul, gutuiul, portocalul, caisul, piersicul) şi *horticultura* (strugurii ursului).
O serie de *invenţii* importante sunt aduse de arabi în Europa: *busola, praful de puşcă, hârtia* (preluate de la chinezi), *moara de vânt, cifrele „arabe"(D4).*
Valorile culturii şi ştiinţei antice greceşti ajung în Occident prin intermediul arabilor. Cele mai importante centre de *traducători* se află la *Toledo* şi *Palermo.* Pe această filieră pătrund scrierile medicilor antici Hipocrate şi Galienus, ca şi lucrări originale ale savanţilor arabi: Avicenna (980 -l037), supranumit „prinţul medicilor". Aceste lucrări stau la baza dezvoltării *medicinii* europene la sfârşitul evului mediu şi în epoca Renaşterii.
Cele mai importante influenţe ale lumii arabe se înregistrează în *filozofie.* Cel mai important gânditor arab este Averroes (11261198). O mare parte a lucrărilor sale sunt comentarii la operele lui Aristotel, Platon şi Ptolemeu. El aduce în sprijinul teoriei sale argumente din textele lui Aristotel şi ajunge să distingă între adevărul Coranului şi adevărul ştiinţei, separând teologia de filozofie.
Prin intermediul arabilor, Roger Bacon, Toma d'Aquino şi Alexandre de Hales îi descoperă pe Platon şi Aristotel.
Arhitectura Evului Mediu occidental este influenţată, mai ales în *Sicilia* şi în *Spania,* de tradiţiile arhitecturii arabo-musulmane. *Arcul trilobat* este preluat în arhitectura gotică, ca şi *arcul dantelat* sau *ascuţit,* de la arabi. Tipul de *arc obtuz* devine cunoscut în *Anglia* sub numele de „arc Tudor".
Contactul Europei occidentale cu lumea arabă se constituie într-un important aport cultural şi de civilizaţie arabo-islamică la configurarea identităţii europene.

Hristos Pantocrator. Catedrala din Cefalu, Sicilia
(realizat de artişti bizantini specia**t** lizati în arta mozaicului, sec. XII).

D4 „Creştinii cer pe teritoriul lor plata unei taxe de la musulmani şi care este aplicată cu bună-credinţă. Negustorii creştini, la rândul lor, plătesc pe teritoriul musulman taxe pe mărfurile lor. înţelegerea între ei e desăvârşită şi dreptatea e păzită în orice împrejurare. Războinicii îşi văd de războiul lor, poporul rămâne în pace."
(Ibn Jobair, *Coabitarea)*

Interiorul Capelei Palatine din Palermo (planul capelei este acela al unei bazilici, pereţii sunt decoraţi cu mozaicuri, plafoanele sunt din lemn pictat. De remarcat sinteza tradiţiilor bizantine, latine şi islamice).

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Prezentaţi cauzele reformei gregoriene.
2. Citiţi D1 şi identificaţi principalele idei ale reformei gregoriene.
3. Menţionaţi 3 consecinţe ale reformării bisericii în secolele XI -XII.
4. Apreciaţi efectele reformei asupra bisericii.
5. a) Identificaţi elementele caracteristice ale arhitecturii romanice şi ale celei gotice.
b) Precizaţi două asemănări şi două deosebiri ale acestor arhitecturi.
6. Prezentaţi:
a) trei domenii în care se manifestă influenţele bizantine;
b) trei domenii în care se manifestă influenţele arabe.

taHsf *Termeni*

absidă	ospitalieri
absidiolă	reformă
arc butant	gregoriană
artă romanică	simonie
contrafort	templieri
cor	**teutoni**
deambulatoriu	timpan
navă**(naos)**	transept
ogivă	vitraliu

Castelul de la **Hunedoara.**
D1.....Târgovişte este un oraş
nu foarte mare, aşezat în şes şi înconjurat de ziduri... castelul..., în care locuieşte domnul ţării este împrejmuit de pari de stejar foarte groşi...."
(Călătorul **Francesco della Valle** despre oraşul Târgovişte)
Biserica mănăstirii Moldoviţa.
D2.....Au tras cu arcul Ştefan-
vodă dintr-un vârf de munte ce iaşte lângă mănăstire. Şi unde auj agiunsu săgeata, acolo au făcut prestolul în oltariu (altarul)...."
(Cronicarul **Ion Neculce** despre
fondarea mănăstirii Putna de către
Ştefan cel Mare)

Arhitectura medievală românească

Creaţia artistică reflectă concepţia despre lume a omului medieval şi în spaţiul Ţărilor Române. Aceasta se realizează în conformitate cu aspiraţiile culturale ale epocii, cu posibilităţile materiale, dar şi sub influenţa unorfactori exteriori.
Războaiele purtate firi spaţiul românesc, ca de exemplu luptele contra Imperiului Otoman, determină intensificarea ritmului de ridicare a lucrărilor de apărare. Astfel, în categoria arhitecturii militare se construiesc, mai întâi, cetăţile de tip tradiţional, apărate de *şanţ înconjurător* şi *un val cu palisadă.* Mai apoi, fortificaţiile de pământ şi de lemn sunt înlocuite cu altele de piatră. Acestea apără deopotrivă aşezări rurale şi urbane, ca la *Basarabi, Braşov, Alba Iulia* sau *Frumoasa.*
între secolele al XIV-lea - al XVI-lea marea majoritate a oraşelor transilvane ridică *fortificaţii din piatră: Sighişoara, Mediaş, Sibiu.* De asemenea, curţile domneşti, precum cele de la *Târgovişte* şi *Suceava* se înconjoară cu incinte din zid.
La hotare şi în poziţiile strategice se construiesc, după plan dreptunghiular sau pătrat, cetăţi, precum: *Soroca, Orhei, Neamţ, Suceava, Turnu, Giurgiu, Târgovişte, Deva,* sau castele, precum: *Bran* şi *Hunedoara,* cel din urmă fiind ridicat, în mai multe etape, de către Iancu de Hunedoara şi fiul său, Matei Corvin (D1). Ele folosesc avantajele terenului, de cele mai multe ori accidentat, şi controlează drumuri de acces şi direcţii strategice.
Un rol important joacă şi fortificaţiile săteşti, în interiorul cărora, din secolul al XV-lea, se introduce şi biserica, ce îndeplineşte rolul de redută. De asemenea, demne de remarcat sunt şi incintele fortificate, care apără biserici sau mănăstiri, precum *Curtea de Argeş* şi *Dealu.*
în cadrul arhitecturii civile putem distinge clădirile din piatră, care sunt însă foarte rare şi sunt situate mai ales în cadrul oraşelor, cu precădere transilvane. Ne referim la unele clădiri cu I rol administrativ, de locuit sau cu scop comercial.
începând cu secolul al XIV-lea arhitectura religioasă românească face paşi importanţi. Primul edificiu de seamă este *biserica Sf. Nicolae Domnesc* de la *Curtea de Argeş,* ridicată din porunca voievodului Basarab I. Mc'c!ul preferat pentru edificiile de cult din Ţara Românească este însă cel de la *mănăstirea Vodiţa,* care prezintă un *stil triconc,* iar în interior, coloane interioare delimitează absidele. Din acelaşi plan se inspiră şi *mănăstirea Cozia,* ctitoria lui Mircea cel Bătrân.
în Moldova se impun *bisericile tip sală.* Planul triconc este prezent într-o manieră specific moldovenească. Aceasta dă naştere, în perioada domniei lui Ştefan cel Mare, *stilului moldovenesc.* Astfel, există o aplecare către folosirea policromiei din cărămizi şi discuri smălţuite. Marele voievod construieşte, conform tradiţiei, după fiecare bătălie un lăcaş religios: *Suceviţa, Voroneţ, Putna* (D2).
Pentru perioada secolului al XVI-lea în Ţara Românească se impune *biserica episcopală de la Curtea de Argeş,* care se remarcă prin desfiinţarea tuturor pereţilor despărţitori şi înlocuirea acestora cu arcade, dar şi cu o decoraţie artistică foarte bogată, cu motive florale.
în secolul al XI-lea Transilvania este cucerită de regatul Ungariei şi, deşi se bucură de o largă autonomie, se integrează spaţiului politic şi cultural al Europei Occidentale. Cu toate că în cazul românilor există numeroase restricţii (cele prevăzute în decretele din 1366 ale regelui Ludovic cel Mare), practicarea cultului ortodox se supune deseori realităţilor locale sau este influenţată de intervenţia voievozilor din Ţara Românească şi Moldova, care ctitoresc lăcaşuri de cult în Transilvania. Astfel, iniţial, bisericile din lemn, unele pomenite în documente, îndeplinesc un rol important,

deopotrivă politic şi religios.
Prin grija călugărilor din ordinul cistercienilor în Transilvania se construieşte *abaţia de la Caria,* edificată iniţial în stil romanic, iar după refacerea sa, în urma invaziei tătarilor (secolul al XIII-lea), în stil gotic. Arhitectura în stil romanic este reprezentată în secolele al XIMea - al XIII-lea de *catedrala de la Alba lulia* şi de *bisericile de la Avrig* şi *Herina.*
Dezvoltarea oraşelor impune şi deschiderea de şantiere de *construcţii religioase* de pe urma cărora sunt edificate mari biserici, aparţinând cultului catolic sau reformat. Deseori construcţiile durează mult, fiind întrerupte de evenimente, ca de pildă războaie, catastrofe naturale, epidemii. Domină tipul bisericii de zid, de tip hală, de mari dimensiuni şi care este construită, de cele mai multe ori, în stilul gotic. Astfel, putem menţiona *biserica* din *Cristian, Sf. Măria* din *Sibiu, Sf. Mihaild'in Cluj-Napoca, Biserica Neagră* din *Braşov, biserica evanghelică* din *Biertan.* Stilul gotic pătrunde în lumea rurală sau influenţează arhitectura statelor medievale de peste munţi.
Biserica episcopală de la Curtea de Argeş.
Monumente de arhitectură medievală In Ţările Române
Ştiaţi că...
... cetatea Hotinului începe să
! edificată sub domnia lui Alexanicel Bun, domnitoral Moldovei? t| biserica episcopală de la nea de Argeş este ctitoria lui agoe Basarab, domnitorul Ţării mâneşti? *W...* biserica parohială din Braşov primeşte, după incendiul **din 1689,** denumirea de Biserica Neagră?
Mănăstirea Cozia.

Tip da construcţie	**Ţara Românească**	**Moldova**	**Transilvania**
Cetate	Bucureşti, Târgovişte, Giurgiu, Turnu	Suceava, Neamţ, Şcheia, Cetatea **Albă, Soroca**	**Deva,** Aiud, **Rupea,** Cristian
Biserică	Curtea de Argeş, Cozia, Cotmeana, Vodiţa	Humor, Moldovița, **Sucevița,** Voroneţ, **Putna, Rădăuţi,** Dobrovâţ, Reuseni	Bistrița, ClujNapoca, Sibiu, Prislop, Hunedoara, **Cârţa,** Gurasada, Turda, Alba lulia
Castel	-	-	Bran, Hunedoara

Verificaţi-vă cunoştinţele!
1. Identificaţi principalele tipuri de edificii religioase din **Ţările** Române şi trăsăturile lor principale.
2. Realizaţi o comparaţie între 'principalele tipuri de edificii religioase din Ţările Române.
3. Scrieţi un eseu în care să 'prezentaţi viaţa cotidiană într-un oraş din Ţările Române în **evul** mediu.

STATUL MEDIEVAL

8

Capitolul 8

- domnia lui Iustinian - domnia lui Heraklios
- domnia lui Carol cel Mare
- dinastia macedoneană - apogeul Imperiului Bizantin
- domnia lul Otto I cel Mare - dinastia capeţienilor în Franţa
- „marele interregn*
- dinastia de Habsburg.

ltftf ir/m

527-* 565 y
610-641
768-814
867-l056 936 - 973 987-l328 1254-l273 1273-l918

Imperiul bizanti

De la Imperiul Roman la Imperiul Bizantin.în timp ce, în Occident, Imperiul dispare, el se menţine în Orient, centrat în jurul *Bizanţului. Constantinopolul* continuă opera politică a ***Romei*** şi cultura elenistică bazate pe credinţa creştină, care **îşi** pune amprenta asupra civilizaţiei bizantine.
în prima perioadă a istoriei sale (până în secolul al VII-lea), caracterul civilizaţiei bizantine este **latin.** Este o perioadă de tranziţie. în primele secole, istoria *Bizanţului* este istoria părţii răsăritene a

Imperiului Roman.
O dată cu domnia lui Justinian (527 - 565), Imperiul Roman de Răsărit se desprinde de instituţiile romane. împăratul patronează opera legislativă, prin *Corpus luris Civilis,* intervine în problemele Bisericii, pe care o dirijează efectiv, şi se preocupă de refacerea unităţii Imperiului. Generalii săi, **Belizarie** şi **Narses,** recuceresc teritoriile pierdute din Occident: nordul Africii de la vandali, Italia^e la ostrogoţi şi Spania de la vizigoţi. Este realizată unitatea mediteraneană a Imperiului Roman. De numele lui **Justinian** este legată şi construirea *Bisehcii Sfânta Sofia* din *Constantinopol,* cea mai mare construcţie bizantină, simbol al puterii imperiale. Dar războaiele costisitoare duc la epuizarea resurselor.
Grecizarea Imperiului. Secolul al Vll-lea este o perioadă decisivă pentru istoria Noii Rome. Imperiul este redus la Asia Mică şi la ***Constantinopol,*** prin pierderea provinciilor din Orient şi din Africa: Siria, Mesopotamia, Armenia, Palestina, Egipt şi Cartagina, luate în stăpânire de *Islam.*
Frontiera dunăreană se prăbuşeşte (602) şi triburile slave pătrund în Balcani. Pentru câteva secole este promovată o politică defensivă. Imperiul capătă un *caracter predominant grecesc,* iar greaca devine limba oficială.
Termeni
Iconoclasm iconoduli ? strateg stratioţi themă
Catedrala Sfânta Sofia din Constantinopol.
1. **Priviţi imaginea** de **mai jos.**
Identificaţi însemnele **puterii** imperiale **la Iustinian**.
împăratul Justinian şi curtea sa (mozaic din biserica San-Vitale din Ravenna).
79
Imperiul Bizantin la sfârşitul domniei împăratului Alexie Comnen (1118)
------- Limitele Imperiului Bizantin în timpul împăratului Ioan
al II-lea (1143)
J Teritorii cucerite în timpul împăratului Manuel I (1180)
State musulmane
Atacuri ale populaţiilor migratoare (pecenegi, cumani)
Imperiul Bizantin
1. Identificaţi pe H1 etapele expansiunii Imperiului Bizantin.
D1 „Tiranul împărat a distrus cu temeritate biserica Blacherne, închinată Maicii Domnului, ai cărei pereţi fuseseră împodobiţi cu picturi reprezentând coborârea lui Dumnezeu printre noi, miracolele sale şi viaţa sa până la înălţare; îndepărtând astfel toate reprezentările lui Christos, a lăsat biserica în seama vegetaţiei şi a pasărilor."
(Viaţa Sfântului Ştefan cel
Tânăr, relatarea distrugerii
icoanelor de către împăratul
Constantin al V-lea)
S1
CAUZE
Impunerea aristocraţiei funciare şi militare
Acordarea de privilegii comerciale Veneţiei şi
Cenovei
Ocuparea Constantinopolului de către Cruciaţi (1204 - 1261)
Expansiunea Imperiului Otoman în Balcani
Criza Imperiului Bizantin.
Perioada începe cu domnia lui **Herakiios** (610 - 641). Este primul împărat care-şi ia titlul de „basileu al romanilor". Genial strateg şi organizator al administraţiei statului bizantin, el introduce o nouă circumscripţie militară: **thema,** condusă de un ***strateg.*** **Herakiios** şi următorii împăraţi promovează *mica proprietate ţărănească liberă.* în armată mercenarii sunt înlocuiţi cu *ţăranii soldaţi (stratioţi).*
Reformele întreprinse de împăraţi în secolele al Vll-lea - al X-lea apără interesele socialeconomice ale ţărănimii libere, care salvează imperiul de asalturile arabilor.
Secolul al VIII-lea este dominat de lupta dintre „iconoclaşti" şi „iconoduli", care divizează societatea bizantină. în cele din urmă se impun iconodulii (D1).
în preajma anului 1000 este reluată politica de expansiune teritorială în perioada *dinastiei macedonene* (867 -l056). Imperiul Bizantin atinge apogeul. împăraţii soldaţi **Nikephor** Phokas **şi Ioan Tzimiskes** recuceresc o mare parte a provinciilor din Orient şi restabilesc hegemonia comercială în bazinul Mării Mediterane.
Vasile al **II-lea Macedoneanul** (976 1025), cel mai mare împărat bizantin, recucereşte Peninsula Balcanică şi desfiinţează Taratul bulgar.
Declinul Imperiului. începând cu **dinastia Comnenilor,** Imperiul Bizantin intră în declin (S1).
în 1261 ***Constantinopolul*** este cucerit **de Mihail al** VIII-lea Paleologul şi Imperiul Latin este desfiinţat. Dar metropola nu este decât umbra vechii împărăţii.
Războaiele civile determină pauperizarea populaţiei, **iar** pierderea Asiei Mici în faţa turcilor selgiucizi dă o nouă lovitură statului.
CONSECINŢE
■ *Dispariţia micii proprietăţi ţărăneşti*
■ *Armată bazată pe mercenari*
Reducerea resurselor financiare ale statului
- Subminarea forţei economice şi politice a Imperiului

La începutul secolului al XIV-lea, otomanii încep cucerirea *Bizanţului.* în 1397 este asediat *Constantinopolul* şi în 1430 este cucerit *Thesalonicul.* Victoriile otomanilor culminează cu cucerirea *Constantinopolului* \r\ 1453.
Ideologia imperială. *Bizanţul* este primul mare stat care-şi fondează existenţa politică pe principii creştine. Ideologia imperială are în centrul său ideea că imperiul este o emanaţie a voinţei divine şi *împăratul* este *alesul lui Dumnezeu* şi reprezentantul său pe pământ. *Puterea* sa are un *caracter divin,* deci este *absolută.*
în Bizanţ nu există o lege care să reglementeze succesiunea la tron. împăratul poate să-şi asocieze la domnie pe unul din fiii săi, căruia îi dă titlul de oo-imperator şi succesor al său. Pretendentul la tron este aclamat de Senat, de armata şi de populaţia *Constantinopolului.* Ceremonia învestiturii constă în înălţarea celui ales pe scut. *încoronarea religioasă* reprezintă *iceremonia esenţială,* deoarece evidenţiază caracterul religios al autorităţii imperiale. Cultul imperial devine în *Bizanţ o* adevărată religie. Ceremoniile de la „Palatul Sacru" capătă caracterul unui ritual religios. întreaga etichetă de la curte este de un fast impresionant, după modelul oriental: prosternarea obligatorie, sărutul mâinii şi încălţărilor împăratului (D2)
Prerogativele împăratului se extind în toate domeniile importante: administraţie, justiţie, finanţe, armată şi biserică.
Ideologia imperială se foloseşte şi de *diplomaţie.* Mijloacele utilizate sunt variate: convertirea la creştinism, acordarea de titluri onorifice unor conducători ai statelor străine, primirea solemnă la Curtea imperială, spionajul, legături matrimoniale.
Ideile şi simbolurile acestei ideologii politice reprezintă o sursă de inspiraţie pentru lumea creştină europeană în următorul mileniu.
Biserica Şan Marco din Veneţia
[S (cei patru cal de bronz provin de la ■ cucerirea Constantinopolului de către cruciaţi în 1204).
D2 „în schimb, toţi câţi intrau la Iustinian şi Teodora, până şi cei din treapta patricienilor, se aruncau repede cu faţa la pământ, întindeau cât puteau mâinile şi picioarele, sărutau încălţămintea împăratului şi împărătesei şi apoi se «ridicau."
(Procopius din Caesarea,
Istoria secretă)
1 Citiţi D2. Explicaţi care era scopul acestui ceremonial. 2. Priviţi imaginea de mai jos.
a Apreciaţi nivelul artistic.
b. Identificaţi influenţele greceşti.
Capitel bizantin
(biserica San-Vitale din Ravenna).

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Explicaţi caracterul latin al civilizaţiei bizantine până în secolul al VII-lea.
2. Prezentaţi domnia lui Iustinian şi importanţa acesteia.
3. Identificaţi două caracteristici ale Imperiului Bizantin, care demonstrează grecizarea acestuia după secolul al VII-lea.
4. Citiţi DI. Precizaţi din ce tabără face parte autorul, în funcţie de conţinutul documentului.

Ştiaţi că..

... nouă zecimi din tezaurul ba| zilicii San Marco din Veneţia, precum şi cei patru cai din bronz aurit, provin din jefuirea Constantinopolului de către cruciaţi (1204)?

D1 „După toate acestea, s-au adunat cu toţii din nou în bazilica Sfântului Petru, cu ocazia sărbătoririi Crăciunului. Atunci venerabilul şi augustul pontif l-a încoronat pe rege cu propriile-i mâini, aşsfc zându-i pe creştet o coroană foajl te preţioasă. Atunci credincioşii' romani, văzând iubirea atât de mare pe care o purta Bisericii Ro-. mane şi vicarului său, a cărui apă-"rare o jurase, au exclamat într-uft glas, [...] «Lui Carol. preacucerV. nicul August. încoronat de Dumne» • zeu, mare şi aducător de pace împărat, viaţă şi izbândă»."
(Liber Pontificalis)
1. Citiţi D1. Explicaţi semnificaţia fragmentului subliniat în text.
Carol cel Mare (768 - 814). Vitraliul catedralei din Strassbourg.
|1154|
' .., Posesiuni engleze
Domenii ale coroanei Vasali
Domenii ale contelui de Toulouse COMITATUC MM Graniţa regatului LANDR^J _ Graniţa Fran|a-Anglia (pani tn 1154)
REGATUL NAVARRA

Franţa

Geneza statului medieval. La sfârşitul antichităţii se produc schimbări în privinţa concepţiei despre stat: ideea romană de stat dispare în Occident. Se formează regatele barbare. Noile regate au la bază instituţii germanice: *regalitatea* şi *organizarea militară.* Teritoriul lor este privit de cuceritori ca o simplă proprietate de care dispun în întregime. **Clovis** îşi împarte regatul, ca pe o moşie, între fiii săi. Ideea romană de stat ca instituţie publică *(res publica)* dispare. Pierderea moştenirii politice a Romei creează premisele apariţiei legăturilor personale dintre regi şi membrii aristocraţiei, ale ***formării regimului feudal.***
în principal este opera lui **Carol cel Mare** (768 - 814). Acesta este conştient de dificultatea exercitării controlului asupra imperiului său şi stabileşte între el şi demnitarii săi relaţii personale feudo-vasalice. Se impune ***suzeranul,*** în dauna ***suveranului.*** Această situaţie se perpetuează şi în statele apărute din Imperiul Carolingian.
Imperiul Carolingian. Sub domnia lui **Carol cel Mare,** regatul franc cunoaşte o perioadă de

expansiune. La cererea papalităţii, **Carol** intervine în Italia împotriva longobarzilor, al căror regat este cucerit. Este distrus hanatul avar din Pannonia, sunt supuse triburile germanice şi slave şi este ocupat nordul Spaniei arabe. Regele franc apare contemporanilor ca singurul apărător al creştinătăţii. La 25 decembrie 800, acesta este încoronat de papă ca „împărat roman" (D1). Noul imperiu este doar în teorie unul roman. Teritorial, Imperiul Carolingian avea în comun cu Imperiul Roman numai Galia şi o parte a Italiei. Centrul său se află pe valea Rinului, unde este fixată şi capitala împăratului, la ***Aachen*** (Aix-la-Chapelle).

Carol cel **Mare** încearcă să integreze teritoriile cucerite, să găsească o soluţie unitară. La nivel central, conducerea este exercitată de monarh şi consilierii împăratului, *palatinii.* Pe plan local, *conţii* şi *episcopii* asigură funcţionarea sistemului. Aceştia sunt controlaţi de împărat cu ajutorul aşa -numiţilor *missi dominici*(mesagerii regelui).

Perioada domniei lui **Carol cel Mare** este şi o perioadă de mare *înflorire culturală.* El sprijină dezvoltarea şcolilor şi mănăstirilor şi îmbunătăţeşte sistemul juridic. La curtea sa, la ***Aachen,*** îi reuneşte pe marii savanţi ai vremii, în cadrul *Academiei Palatine,* generând o amplă mişcare culturală, numită „Renaşterea carolingiană". Cultura renaşterii carolingiene este latină şi creştină. în această perioadă se impune un nou tip de scriere, „minuscula carolingiană", care se răspândeşte treptat în tot Occidentul. în mănăstiri, devenite centre de cultură, copiştii transcriu în ateliere speciale operele antice latine. Are loc şi o renaştere a artelor: arhitectura şi sculptura, în special.

După moartea sa, Imperiul intră în criză. în 843, prin ***Tratatul de la Verdun,*** imperiul creat de **Carol cel Mare** şi moştenit de fiul său, **Ludovic** cel **Pios,** este împărţit între fiii acestuia: partea de apus, cu titlul de regat, este luată de **Carol cel Pleşuv,** partea de răsărit, viitorul regat german, de Ludovic Germanicul, iar partea centrală, cu Italia, de **Lothar,** care păstrează şi titlul imperial.

Franţa în secolul al XIII-lea.

Primii Capeţieni. Autoritatea regală scade progresiv datorită răspândirii sistemului feudo-vasalic, care permite transmiterea ereditară a feudului către vasali. Creşte puterea aristocraţiei în raport cu regalitatea. Apar *principate teritoriale,* care nu mai depind decât teoretic de autoritatea centrală. Aceasta este etapa *monarhiei feudale* sau *senioriale* din evoluţia statului medieval.

Franţa oferă modelul clasic al evoluţiei monarhiei senioriale. în 987, marii vasali îl aleg în fruntea regatului francez pe Hugo Capet, titularul unui mic principat teritorial, comitatul de *Paris.* El pune bazele dinastiei capeţiene (987 - 1328). Domeniul regal este situat în centrul regatului, între Sena şi Loara şi cuprinde oraşele *Paris* şi *Orleans.* Veniturile aduse de domeniu sunt modeste în comparaţie cu cele ale marilor săi vasali. Resursele regale sunt exclusiv feudale, nu publice.

Singura instituţie cu care regele conduce regatul este *„curtea regelui' („Curia Regis").* Toţi vasalii din regat ar fi trebuit să participe la *Curia Regis,* în virtutea faptului că regele este suzeran suprem. în realitate însă la curtea regelui participă doar micii vasali.

Capeţienii îşi consolidează treptat poziţiile în raport cu marii vasali, profitând de bogăţia pământului şi impunând *succesiunea ereditară,* prin asocierea urmaşilor la tron.

Al doilea câştig al regalităţii este recunoaşterea *caracterului ei sacru,* cu ajutorul Bisericii. Regele este încoronat şi uns cu mir, ceea ce îl transformă în .alesul lui Dumnezeu". Puterea lui este considerată de origine divină. în secolul al XII-lea doi suverani contribuie la întărirea puterii şi autorităţii monarhiei franceze: Ludovic al VI-lea cel Gros şi Ludovic al VII-lea (D2). Domniile acestora marchează începutul *centralizării politice a statului* în Franţa. Monarhia îşi impune autoritatea asupra marilor vasali şi îşi creează instituţii care fac să renască noţiunea de stat.

Centralizarea. Domnia lui Filip al II-lea August (1180 - 1223) inaugurează o etapă nouă în evoluţia monarhiei franceze. El profită de slăbiciunea adversarilor interni, dar şi externi - Plantageneţii din Anglia. Victoria obţinută de Filip al II-lea în confruntarea cu loan Fără Ţară la *Bouvines* (1214) duce la mărirea domeniului regal în defavoarea regelui Angliei. La moartea lui Filip al II-lea, domeniul regal îşi triplează suprafaţa, iar comitatul Flandrei trece sub tutela suveranului capeţian.

în timpul lui Filip al IV-lea cel Frumos (1285 - 1314) autoritatea regală face noi paşi. Domeniului regal îi sunt alipite noi teritorii (Champagne). Regele ştie să se înconjoare de sfetnici de marcă: „legiştii", numiţi astfel pentru că erau *experţi în drept roman.* în virtutea acestei competenţe, ei proclamă faptul că „regele este împărat în regatul său", ceea ce înseamnă că nu recunoaşte nici o altă autoritate, temporală (împăratul) sau spirituală (papa). Intrat în conflict cu papalitatea, iese învingător, mutând sediul acesteia de la Roma la Avignon.

Războiul de 100 de ani. Progresele centralizării în Franţa sunt puse sub semnul întrebării de izbucnirea *războiului de 100 de ani* (1337 1453). La stingerea dinastiei capeţiene (1328) tronul Franţei este ocupat de Filip al VI-lea de Valois. Drepturile acestuia sunt contestate de regele Angliei, Eduard al III-lea. Disputa dinastică nu este singura cauză a războiului. Trebuie adăugate şi refuzul lui Eduard de a presta omagiu pentru Guyenne şi problema Flandrei, aflată în posesia Franţei, dar dependentă economic de Anglia.

Ludovic al VII-lea (1137 -l180). Miniatură din secolul XV.

D2 „Thomas de Marle a devastat şi devorat ţara, ca un lup furios. El a masacrat totul, a ruinat totul. Regele şi-a pus repede în mişcare armata şi, însoţit de clerici, s-a îndreptat spre castelul vasalului său de la Coney. Graţie puterii cavalerilor săi, dar ce spun, graţie voinţei lui Dumnezeu, regele a luat cu asalt turnul castelului ca şi cum ar fi fost coliba unui ţăran, a redus la tăcere pe criminali, i-a ucis pe necredincioşi."
(Suger, *Viaţa regelui Ludovic al VI-lea)*
1. Citiţi D2. Explicaţi ce semnificaţie atribuie autorul voinţei lui Dumnezeu în victoria regelui.
Filip al II-lea August (1285-l314).

Termeni

baliv
consiliu regal i conţi ■Curia Regis"
curtea de conturi
episcopi
palatini
parlament I prepozit
„Renaştere carolingiană"
seneşal

D3 „Aşa-zisul regat [...] ajunge la o stare de devastare atât de gravă, încât, de la Loara până la Sena, şi de acolo până la Somme, ţăranii fiind ucişi sau puşi pe fugă. aproape toate pământurile rămâi, mult timp, ani în şir, nu numai fără cultură, darfără oameni în stare *s&'>* le cultive, cu excepţia câtorva rare colţuri de pământ, unde puţinul care putea fi cultivat [...] nu putea»'-, sporit din cauza frecventelor incursiuni ale jefuitorilor [...]." 9
(Th. Basin, *Histoire de Charles le VII-eme)*
1. Citiţi D3. Prezentaţi consecinţele războiului asupra populaţiei.
2. Citiţi D4. Caracterizaţi-l pe Ludovic al XI-lea folosind informaţiile din text.

D4 „între toţi suveranii pe care i-am cunoscut, cel mai abil pentru a ieşi dintr-o situaţie dificilă era regele Ludovic al XI-lea, stăpânul nostru, cel mai umil în vorbe şi în port şi cel ce se străduia cel mai mult să câştige un om care-i putea servi sau care-i putea dăuna... era prietenul natural al oamenilor de condiţie modestă şi inamicul celor mari, care-i aduceau daune."
(Philippe de Commynes,
Memorii)

REGELE
„Ţara politică" reprezentanţii
clerului, nobilimii,
orăşenilor
=> **STĂRILE** GENERALE
Instituţiile Franţei în **secolul al XIV-lea.**

în prima parte a războiului, Anglia obţine succese importante: ***Crecy*** (1346) şi ***Poitîers*** (1356). Aceste înfrângeri provoacă tulburări în întreaga Franţă *(Jacqueha)* şi mai ales la *Paris,* unde **Etienne Marcel,** magistratul negustorilor din Paris, încearcă să impună controlul Statelor Generale asupra regalităţii. Prima etapă a conflictului se încheie printr-o pace defavorabilă francezilor **(D3). Carol al V-lea** reuşeşte să redreseze situaţia printr-o serie de măsuri pe plan fiscal şi militar. La sfârşitul domniei sale, englezii mai stăpânesc doar oraşele ***Calais, Bordeaux*** *şi Bayonne.* Dar sub urmaşul său, **Carol al VI-lea,** Franţa se află în pragul dezastrului. Iniţiativa trece din nou de partea Angliei. Victoria de la ***Azincourt*** (1415), obţinută de regele **Henric al V-lea** al Angliei, urmată de ocuparea unei mari părţi din ţară şi *Tratatul de la Troyes* (1420), care deschide englezilor succesiunea la tronul Franţei, par să încheie conflictul. Dar, ameninţată să devină engleză, Franţa este salvată de intervenţia **Ioanei d'Arc.** „Fecioara" din ***Orieans*** \\ obligă pe englezi să ridice asediul oraşului ***Orieans*** (1429) şi îl convinge pe **Carol al VII-lea** să se încoroneze la *Reims,* confirmând astfel legitimitatea regelui. Până în 1453 acesta reuşeşte să elibereze toate teritoriile ocupate de englezi. **Carol al VII-lea şi Ludovic al XI-lea** *desăvârşesc unitatea teritorială şi construcţia instituţională* (D4). Franţa este **cel** mai populat şi mai bine organizat stat din Occident.

Instituţiile statului medieval. Până în secolul al XIV-lea are loc procesul de *extindere a instituţiilor regalităţii* la nivelul întregului regat şi de lichidare a privilegiilor nobiliare. Regele se transformă treptat din *suzeran* în *suveran,* iar relaţiile personale dintre suzeran şi **vasali** sunt înlocuite cu cele publice dintre suveran şi supuşi. Până în secolul al XIIIea, instituţiile Franţei sunt rudimentare. Autoritatea regelui se exercită pe domeniul său - comitatul de Paris - unde regele este reprezentat de *prepoziţi.* **Filip al II-lea August** inaugurează o nouă etapă în realizarea instituţiilor. Acum este organizată administraţia teritorială pe domeniul regal. Sunt create şi ***instituţiile centrale.*** Acestea sunt: *consiliul regal, parlamentul* şi *curtea de conturi* (S1). Progresele elaborării unor *instituţii centrale şi provinciale* dau regelui Franţei o *autoritate reală.* Regele este comandantul armatei, judecător suprem, şeful administraţiei, are dreptul de a bate monedă cu circulaţie în tot statul. Autoritatea lui este recunoscută şi de vasalii din principatele autonome. O instituţie fundamentală a statului medieval este ***Adunarea Stărilor Generale,*** care reuneşte „ţara politică": reprezentanţii nobilimii, ai clerului şi ai oraşelor. ***Stările Generale*** (sau ***Statele Generale)*** sunt adunări folosite de monarhi *în scopul impunerii unor ajutoare băneşti* extraordinare pentru rege. Dar adunările stărilor au totodată tendinţa de a *controla şi limita autoritatea regală.* Aşa apare ***monarhia stărilor,*** în Franţa.

Verificaţi-vă cunoştinţele!
\ 1. Prezentaţi caracteristicile statului feudal la începutul evului mediu. > 2. Prezentaţi etapele expansiunii statului franc. *'pr* 3. Explicaţi măsurile adoptate de Carol cel Mare pe plan intern.
4. Studiaţi H2 de la pagina 82. Identificaţi, cu ajutorul hărţii, statele care se formează după anul 843 în locul Imperiului Carolingian.
5. Comentaţi şi explicaţi expresia: „regele este împărat în regatul său".
6. Prezentaţi etapele centralizării statului în Franţa şi instituţiile formate.

Imperiul romano-german

Rivalităţile dintre fiii lui Ludovic cel Pios şi răscoalele nobililor diminuează forţa autorităţii regale în Francia de vest şi în Francia de est (Germania). Astfel se formează în cele două ţări mai multe principate teritoriale. Dintre acestea, cele din Germania au un sentiment al comunităţii etnice dezvoltat, astfel că nobilii aleg un rege dintre ei: Conrad I. duce de Francia, considerat *primul rege german.*
Germania medievală, în timpul dinastiilor saxonă (sau ottoniană) şi franconă (sau salianâ) (secolele al X-lea al Xl-lea), este caracterizată prin organizarea feudală a societăţii şi politicii, predominarea aristocraţiei militare şi de relaţiile armonioase dintre biserică şi stat.
în anul **936** Otto I (din dinastia saxonă) este ales rege şi încoronat la ***Aachen,*** ca succesoral lui Carol **cel Mare.** El foloseşte biserica împotriva ducilor cu tendinţe centrifuge. La rândul lor, episcopii au mai multă încredere în rege decât în feudali. Regele poate influenţa alegerile pentru episcopate şi apără proprietatea bisericii.
în anul 955 **Otto** I îi obţine o victorie decisivă împotriva maghiarilor la *Lechfeld.* stopând definitiv expansiunea lor spre vest. Regele se impune astfel ca apărător al creştinătăţii.
în *anul 962* este încoronat la Roma ca *împărat al noului Imperiu Romano-German.* Este inaugurată astfel seria expediţiilor pentru cucerirea Italiei, expediţii continuate de urmaşii săi. Aceştia organizează „biserica imperială" cu un grup de înalţi prelaţi, care urmăresc consolidarea puterii monarhice şi pun pe tronul pontifical un papă german **(Grigore al V-lea).** Biserica imperială ajută la dezvoltarea puterii centrale Tn Germania.
în secolul al Xl-lea, împăraţii îşi afirmă categoric supremaţia asupra puterii spirituale. Situaţia de subordonare a Bisericii sporeşte prestigiul european al împăratului german. Declinul şi criza puterii imperiale încep când se declanşează „lupta pentru învestitura" între papa **Grigore** al **VII-lea** şi împăratul **Henric al IV-lea.** Excomunicat de papă şi trădat de vasalii săi, **Henric al** IV-lea se duce la *Canossa* (unde papa îl umileşte, făcându-l să aştepte trei zile până-l primeşte), cere iertare şi face act de supunere. „Lupta pentru învestitură" se încheie în *1122* printr-un compromis Prin *concordatul de la Worms* este admisă dubla învestitură.
împăratul **Frederic** I **Barbarossa** (1152 - 1190), din **dinastia** Hohenstaufen, restabileşte prestigiul Imperiului. El atribuie o importanţă egală celor trei mari regiuni (Germania, Italia şi Burgundia) şi pune Imperiul sub controlul unei birocraţii bine organizate. "•
în Italia, împăratul are numeroase conflicte cu papalitatea şi comunele italiene. Este învins de „liga lombardă" în *bătălia de la Legnano (1176).*
Frederic al ll-lea, nepotul lui **Barbarossa,** mută spre sud centrul Imperiului. El îşi propune crearea unui vast domeniu politic mediteranean. în acest scop acţionează în sensul *unificării Italiei,* dar politica sa eşuează. Criza Imperiului se declanşează după moartea sa (1250), o dată cu **trecerea** regatului Siciliei sub controlul **dinastiei de Anjou,** susţinută
npâratul Otto I (936 - 973), purtând însemnele puterii imperiale.
1. Priviţi imaginea. Identificaţi însemnele puterii imperiale.
D1 „După moartea împăratului Frederic [1250], fiecare dintre seniori cotropi acele posesiuni ale Imperiului pe care putea să pună mâna. [...] Dar, fiindcă între timp corniţele Rudolf îl tulbura fără nici o pricină pe episcopul de Basel, acesta îl chemă la dânsul şi-i grăi: «Vere, dacă încetezi să mă nelinişteşti, îţi dau de bunăvoie o sută de mărci de argint.» [...] Dar în al treilea an, corniţele pretindea de la episcop două sute de mărci. [...] Atunci episcopul spuse: «Mi-e ruşine să mai fiu de aici înainte tributar; cu două sute de mărci mă voi întări în aşa fel că nu-mi va mai fi (teamă de nici o violenţă»."
(Chronicon Colmariense)
D2 „Către 1500, harta politică a Sfântului Imperiu Roman de Naţiune Germană era complexă, un mozaic de teritorii dinastice şi ecleziastice, cu oraşe libere imperiale şi castele ale cavalerilor imperiali independenţi. [...] Aceste teritorii erau supravegheate dW împărat. Totuşi, împăratul nu era preocupat numai de conducerea teritoriilor din cadrul Imperiului:puterea iui venea, în principal, din posesiile sale dinastice. Dominioanele habsburgilor se întindeau" din Ţările de Jos [...] până în Aragon, Castilia, Italia şi Burgun-. dia. [...] Aceasta va fi nu numai o sursă de putere, ci şi o potenţială sursă de slăbiciune pentru Imperiu."
(Mary Fulbrook, O *scurtă istorie a Germaniei)*
S1
ÎMPĂRATUL
conduce cu:
y Ales de
Dieta imperială
- adunare politică şi legislativă;
- reprezentanţii principilor, seniorilor şi oraşelor imperiale.
'

1. Citiţi D2. Identificaţi cauza principală a slăbiciunii Imperiului.
2. Studiaţi S1.
a. Explicaţi funcţionarea instituţiilor imperiale.
b. Apreciaţi eficienţa acestora.
de papalitate şi o dată cu perioada „marelui interregn" (1254 -l273). în această perioadă, de gravă anarhie, nici unul din cei trei pretendenţi nu reuşesc să obţină coroana imperială. Germania se fărâmiţează în zeci de principate laice şi ecleziastice, aproape independente, în timp ce monarhul are numai o autoritate nominală (D1). Starea de anarhie ia sfârşit o dată cu alegerea lui **Rudolf I de Habsburg** ca împărat. **Dinastia de Habsburg** deţine tronul imperial până în 1806.
Tendinţe centrifuge se manifestă în Burgundia, Ţările de Jos şi Elveţia. Dar, paralel cu aceste tendinţe se semnalează şi o relativă consolidare a Imperiului. Este elaborată o *ideologie* care combate primatul şi ierarhia ecleziastică, dar şi pretenţiile politice ale papalităţii. Confirmarea papală pentru alegerea împăratului este desfiinţată. în timpul lui **Carol** al IV-lea (1346 - 1378) sunt adoptate reforme constituţionale importante. în *1356,* prin ***Bula** de Aur,* autoritatea alegerii împăratului este atribuită unui număr de şapte prinţi electori. Acestora li se acordă deplină suveranitate în statele lor.
în secolul al XV-lea, pentru a limita autoritatea electorilor, este organizată *Dieta Imperială (Reichstag),* adunare politică şi legislativă care uneşte reprezentanţi ai celor trei stări: principii, seniorii şi oraşele imperiale, în cadrul *Die tei* funcţionează şi *Camera Imperială de Justiţie* (SI). Prin ramura austriacă, **dinastia** de **Habsburg** încearcă să-şi extindă posesiunile, în special în zona danubiană, şi se consolidează politic printr-o abilă politică matrimonială.
în afara *Dietei* se formează şi *adunările teritoriale (Landtag),* în cadrul cărora principele şi reprezentanţii stărilor privilegiate se întâlnesc pentru a vota impozite.
Slăbirea Imperiului continuă ca urmare a „luptei comunale" a oraşelor germane organizate în „ligi" (D2).
Către 1500, Germania elaborează un model politic diferit de cel al monarhiilor centralizate din Anglia şi **Franţa.** Slăbiciunea monarhiei din evul mediu german se explică printr-o serie de factori: mărimea teritoriului, lipsa unor graniţe geografice bine delimitate, consolidarea puterii prinţilor episcopi în detrimentul puterii centrale, natura electivă a regalităţii germane, lupta pentru dintre Imperiu şi papalitate. Imperiul
7 prinţi electori
Camera Imperială de Justiţie
- cazuri de litigii între seniori
supremaţie
caracterizează printr-un *separatism teritorial* continuu
imperial larg.
German se într-un cadru

Verificaţi-vă cunoştinţele!
Ştiaţi că...
... Otto al Ill-lea (983 - 1002) era fiul unei prinţese bizantine? **]*
Pentru a marca legătura cu Imperiul Roman, îşi stabileşte reşedinţa la Roma.
1 ■ Stabiliţi trei caracteristici ale statului german în perioada secolelor X - XI.
2. Prezentaţi domnia lui Otto I.
3. Explicaţi relaţia dintre biserica imperială şi împăratul german.
4. Identificaţi două cauze, care au împiedicat centralizarea Imperiului German.
5. Citiţi D1. Depistaţi două elemente caracteristice ale anarhiei din perioada interregnului.
6. Prezentaţi ideologia imperială.
7. Prezentaţi trei factori, care explică menţinerea separatismului teritorial al Imperiului Romano-German.

I
STATE MEDIEVALE JN SPAŢWt ROMÂNESC

Capitolul

Conţinut

Trăsături generale
Transilvania
Ţara Românească. Moldova *t*
Dobrogea
- cucerirea maghiară a Transilvaniei

- Thema Paristrion
- Mercurius, principe al Transilvaniei
- Leustachiu, voievodul Transilvaniei
- Ţara Cavarnei în Dobrogea - Marea invazie tătaro-mongolă
- Diploma Cavalerilor Ioaniţi
- Bătălia de la Posada. Independenţa Ţării Româneşti
- întemeierea Mitropoliei Ţării Româneşti
- Răscoala populaţiei locale din Moldova.
Bogdan fin Cuhea trece în Moldova
- Independenţa Moldovei
- Diplomele regelui Ludovic cel Mare
secolele X - XIII
971 -l204
.1113
1176 1230 1241 1247
1330
1359
1364-1365
1366
87
Termeni

Trăsături generale

Adunarea Ţării	jupanat
cnezat	logofăt
comis	obşte sătească
comitat	paharnic
descălecat	postelnic
district	ţară
domn	ţinut
Hoarda de Aur	voievod
judeţ	voievodat

D1 „Este acest neam, dacii, viteaz în ale războiului şi are o organizare cu legi nu prea bune; locuieşte prin sate şi e aplecat spre viaţă mai mult păstorească... Dacii au un grai asemănător cu al italienilor, dar stricat. [...] Se aseamănă însă cu italienii şi în alte privinţe şi în întocmirea traiului de toate zilele...."
(Cronicarul bizantin Laoonlc
Chalcocondilas *despre românii socotiţi daci în secolul al XIV-lea)*
- Conducătorul poartă numele de voievod şi domn. Domnitorul este sprijinit de Sfatul domnesc care îl ajută în adoptarea celor mai importante decizii
- Principalii dregători sunt portarul Sucevei (Moldova), banul Olteniei (Ţara Românească), logofătul (şeful cancelariei), paharnicul (pivniţele domneşti), vistiernicul (finanţele), postelnicul (diplomaţia), comisul (funcţie militară) _
- In cazuri deosebite se convoacă Adunarea Ţării
- Principalele forme de organizare administrativă sunt: judeţul (Ţara Românească), ţinutul (Moldova), districtul, comitatul, scaunul (Transilvania)
Organizarea Ţărilor Române tn Evul Mediu.

Constituirea statelor medievale în spaţiul românesc - Transilvania, Ţara Românească, Moldova şi Dobrogea - reprezintă un moment esenţial în evoluţia politică a teritoriului de la nordul Dunării (H1). în cadrul său se regăsesc *românii constituiţi ce popor, migratorii, diferitele influenţe de tip slav şi bizantin* (D1). La baza sa stau *ţările, obştile săteşti, câmpurile* sau *codrii.* Acestea se reunesc mai târziu în cadrul unor formaţiuni prestatale - jupanate, cnezate şi voievodate, locuite de *român!,* dar şi de *slavi.* în interiorul lor apare *aristocraţia feudală* şi se desfăşoară procesul de *aservire a ţărănimii.* Condiţiile preliminare constituirii statelor vizează existenţa unui *centru unificator,* condus de un lider politic şi militar, un *nivel de dezvoltare social-economic* şi o *forţă armată,* care să asigure controlul asupra unui teritoriu bine determinat. Factorii care stau la baza acestui proces sunt: creşterea numărului de locuitori, progresul activităţii economice, desprinderea aristocraţiei feudale în cadrul obştilor săteşti, contextul extern favorabil. începuturile Ţării Româneşti şi ale Moldovei au la bază *fenomenul descălecatului.* Acesta semnifică *trecerea periodică de populaţie din* Transilvania *în afara arcului carpatic.*

Statele medievale din spaţiul românesc se nasc pe fondul afirmării, Tn zona învecinată lor, a unor noi state şi al trecerii *ultimilor migratori turanici.* Ca urmare, organizarea politică a românilor, la începuturile Evului Mediu, este şi în funcţie de raporturile cu migratorii, deşi influenţa acestora este deseori pur nominală.

Condiţiile externe apariţiei lor sunt legate de *cucerirea maghiară* - în Transilvania, *slăbirea autorităţii Hoardei de Aur* şi *tendinţele expansioniste ale regatului Ungariei* la sud şi răsărit de Munţii Carpaţi - în Ţara Românească şi Moldova, *slăbirea puterii Bizanţului-în* Dobrogea. Totodată, statele medievale s-au născut în spaţiul românesc şi din necesitatea de a garanta buna funcţionare a activităţii economice de-a lungul *drumurilor comerciale,* care traversau teritoriile lor şi uneau Europa de Orient. Odată

constituite statele şi obţinută independenţa, se trece la *edificarea instituţiilor politice* (S1). Se naşte o *ierarhie socială şi politică,* despre care oamenii cred că este opera lui Dumnezeu şi o acceptă ca atare. La baza ei se află ascultarea pe care supuşii o datorează conducătorului. Astfel, boierii sau nobilii sunt fideli suzeranului lor, iar ţăranii, boierilor sau nobililor.

Verificaţi-vă cunoştinţele

™ formarea statelor medievale tn spaţiul românesc

1. Alcătuiţi un eseu de o jumătate de pagină, Tn care să prezentaţi contextul extern al apariţia) statelor româneşti în Evul Mediu.
2. Citiţi D1. Justificaţi de ce autorul Ti compară pe daci cu romanii.
3. Identificaţi factorii Interni, care stau la baza constituirii statelor medievale în spaţiul românesc.

Transilvania

Termeni

Formarea statului medieval Transilvania este un proces complex şi îndelungat. Pentru înţelegerea sa este necesară cunoaşterea izvoarelor de care dispunem, şi anume: *Gesta Hungarorum* a lui Anonymus, *Legenda Sf. Gerard,* poemul *Carmen Miserabile* a canonicului Rogerius de la Oradea. în analiza acestui proces trebuie avuţi în vedere trei factori: populaţia autohtonă, migratorii şi cucerirea întreprinsă de regatul maghiar (D1).

Izvoarele atestă existenţa în Transilvania, la începutul Evului Mediu, a unor *formaţiuni politice locale,* şi anume: *ducatele* lui Menumorut, Gelu şi Glad (secolul al X-lea), urmaţi apoi de Gyla (Geula) şi Ahtum. Aceştia opun rezistenţă pătrunderii maghiarilor în interiorul arcului carpatic (D2).

Deplasarea maghiarilor în Transilvania se desfăşoară lent, de la vest către sud-est, vreme de aproape trei secole (al X-lea - al Xlll-lea). Aceasta se poate explica prin teama de necunoscut, dar şi rezistenţa opusă de băştinaşi.

Odată pătrunşi în Transilvania, maghiarii încep organizarea provinciei. Monarhii maghiari impun în Transilvania *sistemul feudalismului apusean.* Ei acordă pământuri, înzestrează cu privilegii, colonizează populaţii străine pentru asigurarea frontierelor. Astfel, se instaurează noi forme de organizare administrativă, ca de exemplu: *comitatul,* în care locuiesc *maghiarii, scaunele,* unde se regăsesc *secuii* şi *saşii. Românii* se grupează în cadrul *districtelor.*

Interesul acordat de maghiari pentru organizarea politică a teritoriului este reliefat de *schimbarea formei de conducere.* Iniţial se încearcă impunerea în Transilvania a unei forme de organizare de tip occidental, mai precis a *principatului.* Astfel, în 1113 apare în documente Mercurius, *„principele* Ţării Ultransilvane".

După şase decenii, în condiţiile Tn care instituţia principatului nu se dovedeşte viabilă, se revine la *voievodat* (D3). In 1176 izvoarele amintesc pe *voievodul* Leustachiu. Voievodul Transilvaniei este vasal regelui Ungariei, dar se bucură de autonomie, fiind un important membru al anturajului regal. Astfel, Ladislau Kan, voievod (1294 1315), îşi permite să întreţină o curte proprie la Deva. Voievodatul rămâne forma de organizare politică până la cucerirea Ungariei de către otomani (1541). Din anul următor Transilvania devine *mare principat,* sub suzeranitatea Imperiului Otoman. în situaţia de criză de politică a autorităţii centrale, de pildă, la stingerea dinastiei Arpadiene, voievodul Transilvaniei se comportă ca un conducător al unui stat autonom.

în regiunile de graniţă, cu precădere în zonele depresiunilor intracarpatice, continuă să vieţuiască *ţările,* locuite de către români - Făgăraşul, Haţegul, Maramureşul, care păstrează importante autonomii. Se menţin vechile forme de administraţie, de impunere fiscală şi de judecată.

Noua dinastie, suită pe tronul maghiar Tn secolul al XlV-lea, cea a Angevinilor, tinde să lichideze aceste autonomii, ceea ce grăbeşte fenomenul descălecatului,

Pătrunderea maghiarilor este însoţită şi de *colonizarea secuilor, saşilor, şi cavalerilor teutoni.* Aceştia primesc privilegii politice şi

diplomă regală
ducat
„rege apostolic"
pisaşi
schismatici secui Unio Trium Nationum

D1 „[...] Şi ungurii lăudau pământul Transilvaniei, ce este peste măsură de roditor... Pentru că... aici se împlinesc izvoarele renumite ale apelor Dunării şi Tisei. [...] Pe acest pământ locuiesc slavii, bulgarii şi *păstorii romanilor..."*
(Anonymus, *Gesta Hungarorum)*

D2.....Fericitul Ştefan... a purtat
un vestit şi rodnic război împotriva unchiului său, cu numele de Gyula, care pe acea vreme avea domnie peste întreg regatul

Ultransilvaniei... [Gyula]... nici nu s-a întors la legea creştină, nici nu a încetat să atace pe unguri... Şl întregul regat, foarte mare şi foarte bogat, l-a unit cu regatul Ungariei..."
(Cronica Pictată de la Viena
despre luptele lui Ştefan cel
Sfânt în Transilvania)
D3 ..... Locuitorii ţării îşi zic
ardeleni, care se învecinează cu ungurii spre apus, aşa cum îl zic unii Panonia... Iară pre la marginea ei sunt alte ţări mai mici, care toate de dânsa ţin şi sub ascultare ei sunt: ...Maramureşul, Ţara Secuiască..., Ţara Oltului... Ţara Bârsei, Ţara Oaşului... şl sunt şi alte multe, care toate ascultă de Crâia Ungurească şi se ţin de Ardeal...."
(Grlgore Ureche *despre formarea voievodatului Transilvaniei)*

Ştiaţi că...
... la început, voievodul Transilvaniei are sub autoritatea sa şapte comitate?
... în 1241 românii luptă, alături de secui, în zonele trecătorilor diffl Carpaţii Orientali împotriva invaziei tătaro-mongole?
... la începutul Evului Mediu românii din Transilvania se află din punct de vedere religios sub egida Mitropoliei Ungrovlahiei?
Biserica din Densuş.
economice importante şi îşi stabilesc forme proprii de organizare politică şi administrativă. Ei au misiunea de a respinge atacurile tătaromongolilorşi ale cumanilor.
Secuii sunt înrudiţi cu maghiarii şi se aşează mai întâi în Crişana, apoi pe Mureş şi Târnave, pentru ca în final să se instaleze în curbura Carpaţilor.
Saş/7 sunt originari din zonele Rinului şi Saxoniei şi se stabilesc în zona Orăştie, Sibiu, Bistriţa-Năsăud. Ulterior, oraşe, ca Braşovul, Sighişoara, Mediaşul, profită masiv de pe urma priceperii şi iscusinţei lor.
Aşadar, aspectul etnic al Transilvaniei suferă modificări. Populaţia majoritară, cea a românilor coabitează cu noii veniţi şi colaborează pentru a respinge atacurile duşmanilor externi, şi, în primul rând, ale migratorilor turanici.
în conformitate cu caracterul de *„regi apostolic?',* conducătorii Ungariei medievale susţin pe toate căile biserica romano-catolică.
în 1366 regele Ludovic **cel** Mare emite *diplomele regale,* care condiţionează calitatea de nobil de apartenenţa la religia catolică. Acestea consemnează începutul excluderii românilor, consideraţi „schismatici", din viaţa politică a Transilvaniei.
Viaţa politică din Transilvania este dominată în Evul Mediu de către *nobilimea maghiară şi de fruntaşii saşilor şi secuilor,* grupaţi din 1437 în *Unio Trium Nationum*
Amuletă de bronz din Transilvania. 90
Cetatea de la Deva.
v^w *Verificaţi-vă cunoştinţele!*
1. Prezentaţi condiţiile interne şi externe ale constituirii statului Transilvania. <2. Citiţi D1. Justificaţi interesul economic al maghiarilor în cucerirea Transilvaniei. I Explicaţi sensul termenului „păstorii romanilor". > 3. Alcătuiţi un eseu de o pagină, în care să prezentaţi rolul populaţiilor străine colonizate
în Transilvania.
4. Precizaţi pretextul pentru care românii sunt excluşi din viaţa politică a Transilvaniei.
5. Prezentaţi raporturile existente în Evul Mediu între regatul Ungariei şi voievodatul Transilvaniei.

Tara Românească. Moldova

Ţara Românească. După instaurarea controlului în Transilvania, regii maghiari îşi îndreaptă privirile asupra zonelor de la sud de Carpaţi. Ei doresc să devină stăpânii *drumului comercial de* la Dunărea de Jos.
Prezenţa cumanilor şi invazia tătaro-mongolă din 1241 îi determină *să colonizeze, cu scop de apărare,* în zonele de graniţă, populaţii străine. Ei fac apel mai întâi la ***cavalerii teutoni.*** Aceştia se aşază în Ţara Bârsei, dar manifestă ambiţii politice evidente, ceea ce îi determină pe regii maghiari să decidă să-i alunge. Apoi sunt aşezaţi *cavalerii ioaniţi* în Banat. ***Diploma cavalerilorioanip****din 2* iulie 1247 este un document important, care ilustrează realităţile politice şi social-economice din zona dintre Carpaţi şi Dunăre. El reprezintă un *contract feudal,* având clauze de sfat şi ajutor. Diploma aminteşte despre *existenţa unor formaţiuni politice,* şi anume: *voievodatele* lui Seneslau şi Litovoi, *cnezatele* lui **Ioan** şi Farcaş. Totodată, sunt menţionate unele *categorii sociale,* de exemplu „mai marii pământului" *{maiores terrae),* ţăranii *(rustici),* şi prezentate aspecte privind gradul de dezvoltare economică, precum morile şi terenurile pentru agricultură. Cu excepţia lui **Seneslau,** ceilalţi conducători locali se află în raporturi de dependenţă faţă de coroana maghiară. **Litovoi** încearcă să se rupă de sub *suzeranitatea maghiară,* dar este înfrânt şi cade în luptă. Fratele său, **Bărbat,** este luat prizonier, dar apoi se răscumpără pe o mare sumă de bani. Criza politică prin care trece statul maghiar la sfârşitul secolului al Xlll-lea determină pe conducătorii săi să reducă autonomia voievodatului Transilvaniei, inclusiv a românilor din unele zone de graniţă. în aceste condiţii, **Radu Negru** sau **Negru Vodă,** considerat de mulţi istorici un personaj de legendă, pleacă din Făgăraş şi descăleca la Câmpulung, în

Argeş (D1).
Descălecatul din Argeş este considerat de unii istorici *începutul procesului de constituire* a Ţării Româneşti. Treptat, autoritatea conducătorului este recunoscută de către şefii politici şi militari din această zonă. Noii conducători politici provin din familia **Basarabilor** şi se intitulează *voievozi şi domni.*
Unul dintre ei este **Basarab I,** zis şi întemeietorul (? -l352). Iniţial, el se află sub suzeranitatea coroanei maghiare pentru Banatul de Seve rin. în 1324, într-un document al cancelariei maghiare, **Basarab** este numit „voievodul nostru transalpin". Basarab I unifică formaţiunile politice din bazinul Oltului şi îşi extinde controlul şi asupra zonei de la nord de gurile Dunării, denumită de atunci Basarabia. în 1330 regele Ungariei întreprinde o expediţie la sud de Carpaţi şi înaintează către Curtea de Argeş, capitala lui **Basarab.** Pe drumul de întoarcere regele este surprins şi înfrânt la *o posadă* în Munţii Carpaţi (1330) (D2). Victoria de la 1330 consfinţeşte independenţa Ţării Româneşti.
Fiul său, **Nicolae Alexandru** Basarab, domn (1352 - 1364), se intitulează *domn autocrat.* El pune bazele *Mitropoliei* Ungrovlahiei, semn al independenţei ţării **(1**359).
Vladislav Vlaicu, voievod (1364 - 1376) se dedică operei de organizare a principalelor instituţii. Domnia sa stă sub semnul oscilării, în relaţiile cu Ungaria, între conflict şi cooperare. Emite primele *monede* muntene. Pentru a aplana neînţelegerile cu Ungaria, în 1366, decide să accepte suzeranitatea regelui Ungariei şi să îi cedeze Severinul. în schimb, i se recunoaşte controlul asupra Amlaşului şi Făgăraşului.
4jgiyi *Termeni*
cavaleri teutoni
cobâle
cumani
despot
marcă de apărare
posadă
. samodârjaţ suzeranitate
Ungrovlahia
D1 „Radu Vodă Negrul, care avea scaunul la Făgăraş de la moşii şi strămoşii românilor..., s-au socotit să mute scaunul domnesc peste plai pentru ca să-şi facă întârituri locurilor... laste şi o altă pricină a socoti şi poate să se fi şi învrăjbit domnul românilor cu domnii ungurilor, şi cu ai saşilor, de niscaiva pricini, şi de aceea să se fi mutat dincoace... Şi pentru ca să se arate că nu iaste supus nimănui, se scrie în hrisoave sa modârjaţ [singur stăpânitor]."
(Cronicarul Radu Popescu *despre descălecatul lui Negru Vodă)*
Basarab I, zis întemeietorul.
D2 „...Mulţimea nenumărată a vlahilor, sus pe râpe... aruncau săgeţi asupra oastei regelui, care se găsea în fundul unei văi adânci. Din pricina urcuşului prăpăstios \ din acea vale, nu se putea sui în contra vlahilor, pe nici una din râpile de pe..laturile drumului, nici nu puteau merge înainte, nici nu aveau loc de fugă.... Şi a fost aici un dezastru cumplit, iar regele îşi schimbase însemnele hainelor sale...."
f (Cronica Pictată de la Viena despre lupta de la o posadă (1330))
91
D3 .....Când păstorii din munţii
ungureşti pogorându-se după vânat, au nimerit la apa Moldovei, locuri desfătate cu câmpi deschişi cu ape curgătoare, cu păduri dese şi îndrăgind locul, au tras pre ai săi de la Maramureş...".
(Grigore Ureche *despşB*
importanţa descălecatului in
Moldova)
gncaorar Kţr *wcm m* cwwu
Cronica Pictată de la Vlena înfăţişează lupta de la Posada.
04 .....Iar în această vreme,
Bogdan, voievodul românilor din Maramureş, strângând în jurul său românii din acel district, a trecut în taină în Ţara Moldovei, supusă Coroanei Regatului Ungariei, însă] pustie de locuitori de multă vreme* din pricina vecinătăţii tătarilor...
Şi, cu toate că s-a războit adesea, ea s-a extins şi s-a constituit ca stat...."
(Chronlcon Dubnicese *despre Bogdan I)*
Ştiaţi că.
... ioaniţii sunt cavalerii Ordinului Sf. loan de la Ierusalim?
... primul mitropolit al Ţării Româneşti este lachint de Vicina? .
... simbolul heraldic al Ţării Româneşti este vulturul cu o cruce în cioc?
... legenda spune că numele] ţării de la răsărit de Munţii Carpen vine de la căţeaua lui Dragoşfl Molda, care s-a înecat în apa unui.'] râu în cursul unei vânători?
... simbolul heraldic al Moldovei este capul de bour?
Formarea statului medieval Ţara Românească determină constituirea unui factor politic important la Dunărea de Jos.
Moldova. La începuturile Evului Mediu izvoarele istorice, - de exemplu: *Cronica lui Nestor, Povestea vremurilor de demult* -, menţionează în zonele dintre răsăritul Carpaţilor, Nistru şi Marea Neagră unele formaţiuni politice, şi anume: *ţări, codri, câmpuri, cobâle.* Populaţia din aceste zone este amintită ca opunându-se, în secolul al Xlll-lea, deopotrivă ruşilor din Halici, dar şi incursiunilor tătaromongole.
La baza constituirii Moldovei stă un *dublu descălecat* (D3). Iniţiativa vine de la fruntaşii politici ai românilor din Maramureş. Cu prilejul unei expediţii împotriva tătarilor, iniţiată de regele maghiar

Ludovic I de Anjou, la est de Carpaţi, voievodul maramureşan Dragoş se aşază în teritoriul determinat de râul Moldova. El organizează acolo o *marcă de apărare.*
Urmaşii lui Dragoş, şi anume Sas şi Bale, menţin raporturile de dependenţă cu Ungaria, ceea ce duce în 1359 la izbucnirea unei *răscoale* locale. Profitând de aceasta, un alt voievod din Maramureş, Bogdan din Cuhea, trece munţii la răsărit şi alungă pe urmaşii lui Dragoş (D4). Astfel, se naşte un nou stat românesc independent, şi anume Moldova, Noul său statut politico-juridic este recunoscut în 1364 - 1365 de către Ungaria.
Cel mai de seamă urmaş a lui Bogdan este Petru I Muşat, voievod (cea 1375 -l391). Pune bazele principalelor instituţii din Moldova. Mută capitala statului de la Baia la Suceava, şi construieşte un sistem de fortificaţii. Totodată, fondează mitropolia ortodoxă a Moldovei. Este primul domn moldovean care bate monedă. Acordă un împrumut de 4 000 ruble de argint regelui Poloniei, Wiadislav Jagello. In schimb, primeşte drept zălog Haliciul şi ţinutul Pocuţiei, devenit apoi pretext de confict între Moldova şi Polonia.
Roman I, voievod (1391 -l394) extinde teritoriul noului stat până la Marea Neagră şi Dunăre.
Dragoş Vodă. Picturi de C Lecca.

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1 .Prezentaţi cadrul intern al constituirii Ţării Româneşti.
2.Citiţl D1. Prezentaţi cauzele descălecatului la sud de Carpaţi. Justificaţi sensul termenului de „samodârjaţ".
3. Prezentaţi cauzele conflictului dintre Carol Robert de Anjou şi Basarab I.
4. Studiaţi D2. Alcătuiţi un eseu de o pagină Tn care, pe baza cunoştinţelor dobândite, să descrieţi lupta din 1330. Identificaţi tipul de luptă care are loc.
5. Prezentaţi principalele măsuri adoptate de către urmaşii lui Basarab pentru organizarea statului.
6. Citiţi D3. Justificaţi de ce a fost necesar un dublu descălecat în cazul constituirii Moldovei.
7. Alcătuiţi o listă, care să cuprindă principalele măsuri adoptate pentru organizarea statului Moldova.

Dobrogea

Este cunoscut vlaho-bulgar.
sud-dunăreni şi
în teritoriul dintre Dunăre şi Marea Neagră, rolul cel mai important îl are Imperiul Bizantin. Primele formaţiuni politice din aceste zone la începutul Evului Mediu sunt pomenite în secolul al X-lea, cînd sunt amintiţi unii conducători locali, precum: jupan Dimitrie, jupan Gheorghe şi strategul Theodor. între 971 - 1204 acolo fiinţează thema Paristrion (Paradunavon), unitate militară şi administrativă bizantină. în perioada secolelor al X-lea - al Xlll-lea spaţiul dobrogean este afectat de invaziile repetate ale *migratorilor turanici.* Pentru apărare se construiesc *cetăţi,* ca de exemplu: *Păcuiul lui Soare* şi se întăreşte vechiul *sistem de fortificaţii de* la marginile provinciei. Cu acest prilej, poemul *JUexiada",* redactat de împărăteasa bizantină Ana Comnena menţionează şefi locali, unii de origine slavă, implicaţi în luptele de apărare, şi anume: Satza (Saccea), Seslav, Tatos şi Pudilă.
După cucerirea Constantinopolului de care cruciaţii apuseni, în 1204, şi fondarea Imperiul Latin de la Răsărit, Dobrogea intră, pentru o perioadă, sub controlul statului Asăneştilor (S1). Pe la 1230 este amintită Ţara Cavarnei, probabil plasată între Varna şi Mangalia, şi care este *nucleul viitorului stat medieval.*
După reîntoarcerea bizantinilor la Constantinopol, aceştia reiau stăpânirea Dobrogei. Populaţia provinciei recunoaşte în plan spiritual autoritatea mitropoliei de la Vicina, care joacă un rol de seamă în apărarea religiei ortodoxe. în secolul al XIV-lea se impune Balica, voievod (cea 1346 - 1354). Acesta se amestecă în luptele civile din Imperiul Bizantin, dintre familiile Paleologilor şi Cantacuzinilor. Urmaşul său, Dobrotici, voievod (1354 -l386), este *întemeietorul statului dobrogean,* unificând formaţiunile dintre Dunăre şi Marea Neagră. îşi stabileşte reşedinţa la *Caliacra.* Primeşte din partea împăratului bizantin titlul de *despot* şi de *strateg* (D1). Se amestecă, în continuare, în luptele pentru succesiunea la tronul bizantin. Este urmat de fiii săi, Ivanco (sau Ioancu) şi Terter. în final, controlul asupra Dobrogei este preluat de către Mircea cel Bătrân.

Termeni

strateg
themă
±*L* D1 .....împăratul Ioan al Vl-lea
Cantacuzino, după ce a ajuns la Midia, i-a trimis vorbă lui Dobrotiţă sa i se supună şi să predea cetatea Iar acela, văzând că-i este cu neputinţă să ridice armele împotriva împăratului, a căzut la înţelegere şi i-a predat cetatea. împăiatul l-a învrednicit de bunăvoinţa 'şi purtarea de grijă ce i se cuvenea şi l-a rânduit printre romeii cei mai de vază...."
(Ioan Cantacuzino *despre politica lui Dobrotiţă)*
şi sub numele de al doilea tarat Populaţia sa cuprinde pe vlahii pe bulgari. La originea sa stă revolta izbucnită în 1185, sub conducerea fraţilor Petru şi Asan şi îndreptată împotriva Imperiului Bizantin. Cu sprijinul cumanilor, bizantinii sunt înfrânţi. Statul constituit se întinde în nordul Peninsulei Balcanice şi este recunoscut de împăratul de la Constantinopol. Unul dintre conducătorii săi, Ioniţă cel Frumos (1197 - 1207) este încoronat în capitala sa de la Târnovo de către un legat papal şi recunoaşte religia catolică. Apogeul statului este înregistrat sub domnia lui Ioan Asan al II-lea (1218 - 1241), care se reîntoarce la ortodoxie. Totodată, el intră în conflict cu regele Ungariei şi cu Imperiul Bizantin. Pe fondul fărâmiţării politice statul este cucerit de către turci în secolul al XIV-lea.
Statul Asăneştilor

Ştiaţi că:
... reşedinţa themei Paristrion era în cetatea de la Dorostolon?
Verificaţi-vă cunoştinţele!
1. Justificaţi rolul important al Dobrogei în planurile Imperiului Bizantin.
2. Prezentaţi raporturile dintre Balica şi, respectiv, Dobrotici şi Imperiul Bizantin.
3. Identificaţi căile de constituire ale statului Dobrogea
4. Alcătuiţi un eseu de o jumătate de pagină, în care să realizaţi o comparaţie între formarea Ţării Româneşti, a Moldovei şi a Dobrogei.

ISLAMUL ŞI EUROPA

10

Capitolul 10

- dinastia Omeiaziior
- dinastia Abbasidă
uciadele organizate de creştini în Orient
- mongolii ocupă Bagdadul
- bătălia de la Gallipoli; pătrunderea otomanilor In Europa
- oraşul Adrianopol devină capitala Imperiului Otoman
- cucerirea Constantinopolului de către Imperiul Otoman
- domnia lui Soliman Magnificul; maxima expansiune a Imperiului Otoman
1354
1365
1453
1520-l566

Califatul arab

începând din secolul al VIMea, având o religie care îi uneşte şi mobilizează la luptă, precum şi o limbă comună, arabii cuceresc teritorii întinse (H1).
în 632, la moartea lui Mahomed, este ales şef al noii comunităţi Abu Bakr (socrul Profetului) cu titlul de *calif- halifa,* „locţiitor" al Profetului. Astfel ia naştere instituţia califatului, caracteristică lumii musulmane. Primii patru califi (632 - 661) sunt aleşi din comunitatea islamică de la *Mecca,* dintre apropiaţii şi rudele lui Mahomed.
Criza prin care trec statele vecine, Imperiul Bizantin şi Persia, uşurează succesele militare ale arabilor. Sunt cucerite Siria, Palestina, Irakul, Imperiul Persan şi Egiptul. Pământurile din ţările cucerite devin proprietate de stat, dar sunt lucrate de vechii proprietari Tn schimbul unui tribut. Totodată, arabii manifestă toleranţă faţă de religia popoarelor cucerite (D1). Creşte, în schimb, autoritatea generalilor şi a guvernatorilor arabi din provincii. Se formează, datorită luptei pentru succesiune, două tabere: *sunniţii* (sunna = tradiţie), fideli principiului electiv la conducerea califatului, şi *şiiţii,* care susţin principiul conducerii statului de către descendenţii lui Mahomed.
în anul 661, guvernatorul Siriei se declară *calif* şi mută capitala la *Damasc.* Se pun bazele dinastiei Omeiazilor (661 - 750). Cei 90 de ani de domnie ai acestei dinastii înseamnă, din punct de vedere militar, cucerirea unor noi teritorii: din Africa Septentrională (Maghreb) până la Atlantic şi valea Indului, incursiuni de pradă în teritoriul Bizanţului şi în Europa.
Termeni
calif sunniţi I Şiiţi
|| D1 „Lăsând deoparte respectul pe care îl aveau Mahomed şi Abu Bakr pentru creştinism în general, (...) în primii ani ai cuceririi teritoriilor creştine, se remarcă ceva cu totul neobişnuit: musulmanii vin şi se roagă în incinta aceleiaşi biserici, împreună cu creştinii, bineînţeles unii pentru Allah, ceilalţi pentru Dumnezeu. Pare ciudat, dar izvoarele atestă că aceasta este situaţia."
(Mehmet Ablai. *Arabii)*
1. Citiţi 01. Explicaţi atitudinea cuceritorilor musulmani faţă de creştini.
2. Studiaţi H1.
a) stabiliţi direcţiile expansiunii arabe până In secolul VIII;
b) menţionaţi teritoriile cucerite de arabi în Europa, în nordul Africii şi Orient.
H1
Oceanul Atlantic
40"
SwHa»Acordteba Gibraltar/- —Ca
' Fşz*£-
/ MAGHREŞ
rea Neagră ♦ Constantinopol

per
AJeŞţandoaj
Statul arab la moartea lui Mohamed (632)
Cuceriri arabe (632-634)
Cuceriri arabe (634-644) | | Cuceriri arabe (644-661) I'____I Cuceriri ale Omeiazilor (66l-750)
Itinerarul armatelor arabe în timpul lui Mahomed şi al primilor patru califi
Itinerarul armatelor arabe în timpul Omeiazilor
Antohiaf W PER£|A
• DamafcCsv
erusalim
Bagdad^
20
ARABIA Medina
* Mecca
Oceanul Indian
Califatul arab.

D2 „Musulmanii au fost vecini cu europenii, cu care au împărţit bazinul Mediteranei. O serie de ţări devenite islamice făcuseră parte mult timp din Imperiul Roman; şi, asemenea Europei, aceste ţări au cunoscut din îndepărtata vechime* moştenirea culturală greco-romg^> nă şi iudeo-creştină. Din punct de vedere cultural, rasial, religios-. chiar, musulmanii aveau mult mai . multe lucruri în comun cu creştinism mul europenilor decât cu civilizaţiile, mult mai îndepărtate în spaţiu, din Asia şi Africa." (B. Lewisjf
Curtea interioară a palatului Alhambra (Granada, Spania).
1. Priviţi imaginea de mai sus. Identificaţi două elemente specifice arhitecturii arabe.
2. Citiţi D2. Identificaţi două elemente de unitate între lumea arabă şi cea creştină.
Miniatură dintr-un manuscris arab din secolul al Xlll-lea: un detaşament militar de stegari şi trâmbiţaşi.

Ştiaţi că...

... numele strâmtorii *Gibraltar* vine de la generalul arab *Tariq Ibn Zyad: Gebel-Tariq,* în limba arabă „muntele lui Tariq"?

Dinastia următoare, cea a **Abasizilor** controlează lumea arabă până în secolul al Xlll-lea. Capitala este mutată la ***Bagdad.***

După o perioadă de mare strălucire (secolele al Vlll-lea - al X-lea), urmează, din secolul al Xl-lea, o perioadă de decadenţă progresivă. Dinastia abasidă instaurează un *regim politic absolutist* de tipul vechilor monarhii orientale. în structura statului sunt introduse schimbări radicale. Clasa conducătoare este recrutată din elemente etnice diferite, islamizate (iranieni, turci, kurzi, berberi, hispanici), care au în comun *religia islamică şi limba arabă.* Hegemonia politică arabă se transformă într-o *hegemonie culturală arabă.* Cel mai cunoscut dintre califii abasizi este **Harun al-Raşid** (786 - **809),** a cărui domnie se remarcă prin activitatea de organizare internă, economică, administrativă şi culturală.

Cu timpul are loc un proces de dezagregare a statului în mai multe •formaţii politice. Chiar din secolul al Vlll-lea un membru al familiei omeiade, masacrate de Abasizi, scapă şi ajunge în Spania unde organizează ***califatul de Cordoba.*** **în** Egipt este instalată *dinastia şiită a* **Fatimizilor** (secolul al X-lea). Există acum *trei calitate* cu capitalele la ***Bagdad, Cordoba*** şi ***Cairo.***

Treptat, controlul politic efectiv trece în **mâna** turcilor selgiucizi, până când, în 1258, mongolii ocupă *Bagdadul ş*\ înlătură **ultimul calif** arab.

Arabii şi europenii. în Occident, în nordul Africii, în Spania şi Sicilia istoria şi cultura arabă capătă particularităţi distincte.

Primul contactai războinicilor arabi cu europenii are loc în anul **711,** când **generalul Tariq Ibn Zyad** traversează strâmtoarea Gibraltar şi pătrunde în Peninsula Iberică, învingându-l pe regele vizigoţilor. Spania este cucerită rapid şi arabii se îndreaptă spre Galia. în anul 732 expansiunea lor spre Occident este stopată de **Carol Martel, la *Poitiers.*** La sfârşitul secolului al Vlll-lea, **Carol cel Mare** creează la sud de Pirinei marca Spaniei. Aceasta reprezintă punctul de plecare al cruciadelor creştine în Spania islamică din secolele următoare. Ocupaţia arabă a Spaniei durează aproape opt secole. în primele trei, Califatul de Cordoba este un *stat arab unitar,* cu o viaţă culturală înfloritoare şi cu o viaţă de curte al cărei fast rivalizează cu cel al Bizanţului.

Din secolul al X-lea, regatul omeiad din Spania se dezmembrează în peste douăzeci de mici state provinciale. Această stare de anarhie favorizează *Reconquista,* desfăşurată în mai multe etape şi încheiată în 1492. înfruntarea militară nu împiedică contactele economice şi culturale. Prin Spania şi Sicilia, aflate sub dominaţia Islamului, au loc schimj buri de mărfuri şi idei de care beneficiază Occidentul, încă rural şi cu **o** .cultură slab dezvoltată (D2).

Civilizaţia arabă este o civilizaţie a oraşului, care *dezvoltă ocupaţiile meşteşugăreşti şi negustoria.* Domeniile în care se impune civilizaţia arabă sunt: ştiinţa, filozofia şi arhitectura. Arhitectura civilă şi religioasă este reprezentată de monumente unice la ***Cordoba, Toledo*** şi ***Sevilla.***

Verificaţi-vă cunoştinţele!
1. Prezentaţi evoluţia califatului arab până în secolul al VIII-lea.
2. Identificaţi trei factori, care au asigurat succesul expansiunii arabe în primele două secole.
3. Prezentaţi trei caracteristici ale califatului arab în perioada dinastiei Abasidă.
4. Delimitaţi zonele de contact dintre civilizaţia arabă şi cea europeană.

Imperiul Otoman

Destrămarea statului selgiucid în secolul al XIII-lea şi criza Imperiului Bizantin duce la constituirea unor *regate independente* în zonele periferice ale Asiei Mici. Majoritatea acestora aparţin turcilor din tribul kaia. Dintre acestea, cel mai important este condus de către Osman, care *pune bazele statului otoman.*

Fiul lui, Orham (1326 - 1359), care-i urmează la tron, cucereşte oraşul *Brusa,* pe care-l transformă în *capitala statului otoman.* Noul conducător introduce o *nouă monedă,* iar, ca simbol naţional, *fesul* şi *organizează armata.* Emirul înfiinţează faimosul corp al *ienicerilor* (copii luaţi de la creştini, crescuţi ca sclavi şi educaţi în spirit musulman fanatic). Armata se mai compune din *trupe uşoare* (achingii) şi din *spahii,* trupe de cavalerie, extrem de mobile. Puterea militară a otomanilor este superioară forţei militare a Bizanţului şi a statelor din Balcani. Politica conducătorilor otomani de a acorda aristocraţiei o mare parte din teritoriile cucerite asigură sprijinul deplin al acesteia în expansiunea teritorială. Sub Orham sunt cucerite toate posesiunile bizantine din Asia Mică. în 1354, chemaţi de o facţiune bizantină, otomanii traversează în Europa şi cuceresc Gallipoli, prima lor posesiune europeană. în aproximativ 30 de ani, sub Murad I şi Baiazid I (1389 - 1402), este cucerită întreaga Peninsulă Balcanică până la Dunăre.

Murad I (1359 - 1389) mută capitala la *Adrianopol* şi este primul care îşi ia titlul de *sultan.*

Baiazid I încearcă să cucerească *Constantinopolul.* Dar cruciada din 1396 şi invazia lui Timur-Lenk (1402), urmată de înfrângerea lui Baiazid la *Ankara,* amână cucerirea *Bizanţului.* Baiazid este făcut prizonier şi moare în captivitate. între fiii săi începe lupta pentru succesiune la tron. Pentru o scurtă perioadă, statul otoman se confruntă cu anarhia internă.

Otomanii ating culmea puterii lor după ce Mahomed al II-lea (1451 — 1481) reuşeşte să cucerească în 1453 *Constantinopolul* şi să transfere capitala statului în acest oraş, numit de atunci *Istanbul* (D1).

Imperiul Otoman
Osman I (1281 - 1326).

I D1 „Pătrund înăuntru şi, răspândindu-se de la Poarta lui Charsias până la palat, [turcii] ucideau pe cine le ieşea în cale. Turcii se temeau, căci ei mereu socotiseră că înlăuntrul oraşului vor fi cel puţin; la cincizeci de mii de luptători... de-ar fi ştiut că toată oastea sub arme nu trece de opt mii, n-ar fi ucis pe nici unul. Poporul întreg a fost robit, cei mai mulţi fiind prinşi în Marea Biserică. Intrând înăuntru cu săbiile în mână, şi văzând poporul adunat cu zecile de mii, fiecare îşi lega robul lui. Toate acestea se întâmplaseră de la ora întâi din zi până la ora opt.

Atunci şi tiranul a intrat în oraş cu vizirii lui... Coborând la Biserica cea Mare, a descălecat şi, intrând înăuntru, a rămas în extaz la vederea ei... [a spus] Ajungă-vă comorile şi robii! Clădirile oraşului sunt ale mele."

(Ducas, *Istoria turco-bizantină* [1341 -I462])

Imperiul Otoman
State care au devenit paşalâc otoman (în paranteze este trecut anul integrării în Imperiu)
Expediţiile lui Mahomed al II-lea
Expediţiile lui Soliman Paşa
Oraşe unde au avut loc confruntări armate <amuilj
Mahomed al II-lea (1451 -I481).
Soliman Magnificul (1520 şi curtea sa.

1 .Asociaţi imaginea de mai jos cu informaţiile oferite de D1 şi scrieţi un eseu de o pagină, în care să descrieţi cucerirea Constantinopolului de către turci.

Sfârşitul Imperiului Bizantin înseamnă întemeierea unui *imperiu otoman asiatic-european,* care ameninţă nemijlocit Occidentul creştin. Până la **Soliman al** II-lea **Magnificul** (1520 - 1566), Imperiul Otoman cunoaşte o permanentă extindere. Soliman obţine trei victorii decisive: cucereşte ***Belgradul*** (1521), *insula* ***Rodos*** (1522) şi îi învinge pe unguri la ***Mohacs*** (1526). O parte a Ungariei este transformată în paşalâc (1541), iar Viena este asediată pentru prima dată. Statul otoman se întinde pe trei continente: Europa răsăriteană şi centrală, până la Viena, Africa de nord, Asia Mică şi o parte importantă din Asia.

Imperiul otoman este un stat militar feudal. *Sultanul* deţine *puterea politică nelimitată* şi calitatea de *calif (şef* spiritual).

Cel mai important demnitar este marele vizir, care face parte, alături de ceilalţi funcţionari, din *Divan* (consiliul suprem). *Judecătorii religioşi* (cădii) au drept de judecată asupra musulmanilor. Administrat de mari viziri, teritoriul cucerit este împărţit în *feude militare,* şi lăsat în exploatare în seama paşalelor. Otomanii dau dovadă de toleranţă faţă de popoarele cucerite, cu condiţia supunerii şi a achitării obligaţiilor fiscale. Acestea nu sunt convertite forţat la islam. Turcii îi folosesc pe armeni şi greci în comerţ, administraţie şi ca interpreţi.

După domnia lui **Soliman Magnificul,** începe declinul Imperiului Otoman. în secolul al XVII-lea acesta devine „omul bolnav" al Europei, iar „Problema Orientală" se transformă treptat într-o reală problemă pentru Marile Puteri.

Termeni
achingii
cădii
divan
emir
ieniceri
spahii
sultan
'. Căderea Constantinopolului.
^$\A/erificaţi-vă cunoştinţele!
1. Analizaţi H2. Identificaţi direcţiile şi etapele expansiunii otomane până în secolul al XV-lea.
2. Prezentaţi măsurile adoptate de Orham în vederea organizării Imperiului Otoman.
3.Menţionaţi două cauze ale crizei Imperiului Otoman la începutul
secolului XV.
4. Realizaţi o corespondenţă între capitalele Imperiului, din
sec. **XIV** -XV, şi expansiunea otomană în Europa.
5.CitiţiD1:
a) menţionaţi de ce se temeau turcii în momentul intrării în Constantinopol;
bjexplicaţi de ce se refugiaseră locuitorii în Sfânta Sofia; cjexplicaţi atitudinea sultanului;
djputem considera relatarea cronicarului bizantin obiectivă? 6. ₐ)prezentaţi instituţiile Imperiului Otoman;
b) caracterizaţi politica dusă de otomani faţă de popoarele cucerite. KW&

Ideea de cruciadă

Cauzele. Puţine fenomene istorice suscită atâtea dispute precum cruciadele. Acestea sunt invocate ori de câte ori se discută despre conceptul de război sfânt, sau despre orice conflict între Orient şi Occident. Pe parcursul a două secole (1096-l291) sunt organizate opt expediţii militare cu *scopul mărturisit de a elibera „Sfântul Mormânt" de* sub stăpânirea „păgânilor".
Cauzele cruciadelor sunt complexe şi ţin mai ales de Occident şi mai puţin de lumea islamică. în Orient, cucerirea *Ierusalimului* (1078) de către turcii selgiucizi determină interzicerea pelerinajelor creştine la locurile sfinte.
în aparenţă, în Occident cauzele religioase sunt cele mai importante: sentimentul religios este existent în toate mediile sociale. *Biserica* urmăreşte însă, după schisma declarată în 1054, să-şi refacă influenţa şi să-şi subordoneze Biserica ortodoxă.
Regii şi marii baroni doresc să-şi sporească posesiunile şi să-şi consolideze influenţa politică.
Cavalerii speră şi ei să câştige domenii, iar *negustorii* din Occident, să obţină pieţe de desfacere şi să-i elimine pe rivalii lor bizantini.
Pentru *marea masă de ţărani* cruciada înseamnă nu numai mântuirea sufletului, ci şi salvarea de la sărăcie. Conta şi mirajul bogăţiilor fabuloase despre care povestesc pelerinii.
Punctul de plecare al primei cruciade îl constituie discursul papei Urban al ll-lea la *Conciliul de la Clermont* (1095). Elanul colectiv provocat de această predică îl surprinde chiar şi pe iniţiator. Se formează patru armate bine organizate şi echipate, conduse de conţi şi duci de mare prestigiu din Franţa, Germania şi Italia. Prima cruciadă (1096 - 1099) este considerată un succes de iniţiatori. Sunt cucerite *Niceea, Edessa, Antiohia* şi *Ierusalimul* (D1). Sunt create *regatul Ierusalimului, principatul Antiohiei, comitatul de Tripoli* şi *comitatul Edessei.* Supravieţuirea acestora este dificilă în condiţiile ostilităţii lumii musulmane şi a slabelor legături cu Occidentul creştin.
*%**%' Termeni*
cruciadă
E D1 „Cruciaţii străbăteau stră*Me* cu spada sau pumnalul în
^mână, omorând orice locuitor pe care-l întâlneau, fără să cruţe nici femeile, nici copiii. Spectacolul
["'unui asemenea număr de cadavre era insuportabil. [...] în incinta
[însăşi a templului **erau** peste 10000 de cadavre, cifră la care trebuiau adăugate cadavrele care Zăceau pe străzile oraşului.
Apoi, după ce au asigurat paza oraşului, [...] au pornit desculţi, **într-un** concert de planşete şi gemete, prin toate locurile oraşului pe care le străbătuse Hristos, sărutând urmele tălpilor lui...."
(Guillaume, arhiepiscop de Tir,
relatare despre cucerirea
Ierusalimului)
1. Citiţi D1. Precizaţi dacă imaginile descrise de autor **sunt** în concordanţă cu conceptul de „război sfânt" al cruciaţilor.
D2 „Aţi abătut şi aţi făcut armata creştină să se abată de la calea cea bună, la cea rea..., aţi deturnat această armată atât de numeroasă... care fusese aduna-* tă cu atâta greutate, a cărei conducere costase atât de scump, cd| care trăgeam nădejde nu numai sâfry recăpătăm Ierusalimul, dar şi să punem stăpânire pe cea mai mare parte a regatului Egiptului."
(Papa Inocenţiu al lll-lea, *desprem Cruciada a IV-a).*
Distrugerea Sfântului Mormânt din Ierusalim de către musulmani.
Cavaler templier şi soldaţi musulmani.
Ştiaţi că...
... împăratul Germaniei, Fre-, deric Barbarossa, participant la cruciada a lll-a, s-a înecat \a* trecerea unui râu în 1190, ceea ce duce la dezorganizarea armatei sale?
... nouă zecimi din tezaurul bazilicii San Marco din Veneţia, precum şi cei patru cai de bronz auriţi provin din jefuirea Constantinopoluluiîn1204?

Ocuparea comitatului Edessei de către musulmani provoacă o profundă emoţie în Occident. La predicile lui Bernard de Clairvaux răspund împăratul german Conrad al lll-lea şi regele Franţei Ludovic al Vll-lea, doi dintre cei mai puternici suverani din Europa. în ciuda numărului mare de participanţi, şi a celor două armate bine organizate, a *doua cruciadă înseamnă un eşec.* Ea este mai degrabă un pelerinaj princiar şi se încheie fără nici un rezultat. în următoarele decenii tendinţele de unitate de acţiune în lumea musulmană fac progrese. Sultanul Egiptului, Salah ad-Din (Saladin) ocupă Siria şi apoi Ierusalimul. Vestea cuceririi *Ierusalimului* reprezintă impulsul pentru a *treia cruciadă* (1189 - 1192), la care participă Frederic Barbarossa, împăratul Germaniei şi regii Franţei şi Angliei, Filip al ll-lea August şi Richard Inimă de Leu. Cruciada a treia eliberează Acra şi redă cruciaţilor aproape întreg litoralul vechiului regat al *Ierusalimului.* Această situaţie durează aproape un secol. Dar *Ierusalimul* nu este eliberat. *A patra cruciadă* (1202 - 1204) este anunţată de Papa Inocenţiu al lll-lea şi are ca *scop declarat eliberarea Ierusalimului.* în realitate, această a patra cruciadă este deviată încă de la început. Este *cucerit oraşul creştin Zara,* din Dalmaţia, rivalul comercial al Veneţiei. Al doilea act de deviere a expediţiei este *cucerirea Constantinopoluluiîn* 1204. Este organizat „Imperiul Latin de Răsărit", lipsit de o bază etnică, istorică sau religioasă, care se prăbuşeşte în 1261. Cruciada a patra *distruge forţa politică a Bizanţului şi adânceşte schisma politică între Biserici.* însuşi papa vorbeşte despre deturnarea cruciadei, şi-i acuză pe veneţieni (D2).
Cruciadele următoare nu mai urmăresc cucerirea unor noi teritorii, ci doar *menţinerea* celor existente. Majoritatea acestor expediţii eşuează. Ultimele poziţii creştine din Ţara Sfântă sunt pierdute în 1291. Apoi, la începutul secolului al XlV-lea, pentru Europa pericolul musulman vine dinspre sud. Otomanii încep cuceririle, în detrimentul creştinilor, la ei „acasă". Aşa-zisele „cruciade târzii" urmăresc *stoparea expansiunii Imperiului Otoman în Europa.* Cruciada devine o acţiune antiotomană, organizată de puteri regionale (Ungaria, Ţările Române).
Importanţa şi consecinţele. Pe termen scurt, cruciadele contribuie, în Europa, la atenuarea dezordinilor care domnesc în rândul creştinătăţii. Dar, în acelaşi timp, favorizează recrudescenţa antisemitismului. în Orient stopează pentru un timp înaintarea turcă şi duc la crearea unei colonii originale, fără o metropolă definitivă. Sub [raport economic, pentru lumea occidentală, rezultatele sunt pozitive: prin monopolizarea căilor comerciale din Marea Mediterană şi prin intensificarea schimburilor cu Orientul. Pe termen lung, cruciadele nu [reuşesc să păstreze Ţara Sfântă şi accentuează, în Orient, disensiunile dintre creştini şi musulmani. Cruciadele *contribuie sila apariţia statelor centralizate din Europa,* deoarece, în urma lor, suveranii occidentali combat mai uşor anarhia feudală.
(TjlJL *Verificaţi-vă cunoştinţele!*
1. Prezentaţi trei cauze ale cruciadelor în ordinea importanţei pe care le-o acordaţi.
2. Prezentaţi primele patru cruciade şi apreciaţi rezultatele acestora.
3. Citiţi D2. Identificaţi trei argumente folosite de papă pentru a demonstra că a patra cruciadă a fost un eşec.
4. Analizaţi H3 de la pagina 99.
a) Stabiliţi traseele primelor patru cruciade.
b) Menţionaţi trei state latine organizate de cruciaţi.

Evaluare - Capitolele 7, 8 şi 10

1. a) Definiţi următorii termeni:
domeniu; rentă feudală; omagiu; senior; donjon.
b) Cu fiecare dintre termeni alcătuiţi o propoziţie/frază cu caracter istoric.
2. Elaboraţi, în aproximativ o jumătate de pagină, un text referitor la istoria universală, având în vedere următoarele personalităţi, date şi termeni:
Heraklios; 1204; thema; stratioti; ideologie imperială.
3. Realizaţi o comparaţie între:
a) viaţa cotidiană din lumea rurală şi aceea din oraşe;
b) statutul juridic al ţăranilor şi cel al orăşenilor;
c) obligaţiile vasalului şi ale seniorului.
4. Folosiţi trei argumente pentru a demonstra importanţa oraşului medieval.
5. Stabiliţi trei asemănări şi trei deosebiri între Imperiul Bizantin şi Imperiul romano-german.
6. Realizaţi corespondenţa între primele cinci elemente notate cu A, B, C, D, E şi cele notate cu a, b, c, d, e:
A- Vasileal ll-lea Macedoneanul B-HenricalIV-lea C — Filip al ll-lea August D-Ottol
E-HarunalRaşid
a. Bouvines
b. Lechfeld
c. Bagdad
d. Taratul bulgar
e. Canossa

7. Menţionaţi trei ţări al căror teritoriu făcea parte din:
a) Califatul arab;
b) Imperiul Bizantin;
c) Imperiul Carolingian;
d) Imperiul Otoman.
8. Citiţi D1 şi D2.
D1 „Crucea care va străluci pe armele şi stindardele voastre [...] vă va aminti fără încetare că Isus Hristos a murit pentru voi şi că voi trebuie să muriţi pentru El."
(Discursul papei Urban al II-lea *la Conciliul de la Clermont, 1095)*
D2 „Latinii fuseseră aduşi de lăcomie şi aţâţaţi de pofta de câştig, căci ei nu doreau, cu adevărat, decât să pună stăpânire pe Noua Romă şi, mânaţi de rapacitate, să scufunde marea navă a universului care este imperiul nostru."
(Eusthatie *Mitropolit al Thesalonicului, 1185)*
Pornind de la documentele de mai sus, răspundeţi următoarelor cerinţe:
a) Transcrieţi din D1 şi, respectiv, D2 scopul cruciadelor în viziunea *papei şi* a *bizantinilor.*
b) Explicaţi poziţiile diferite ale occidentalilor şi bizantinilor.
c) Comparaţi rezultatele obţinute în urma Cruciadei I şi cele ale Cruciadei a I V-a.
9. Prezentaţi trei influenţe bizantine şi trei influenţe arabe asupra civilizaţiei europene.
10. Realizaţi, în aproximativ două pagini, o lucrare cu titlul *Franţa şi Imperiul Romano-german în perioada sec. alX-lea-alXV-lea,* având în vedere: -formarea statului în Franţa şi Germania; -evoluţia în sec. al X-lea - al XIll-lea şi sec.alXIV-lea-alXV-lea;
- instituţiile;
- două asemănări şi două deosebiri.

ŢĂRILE ROMÂNE ŞI STATELE VECINE 111

IN EVUL MEDIU (SECOLELE XIV - XVI)

Capitolul 11 ţjţ

Conţinut

Contextul internaţional
Relaţii comerciale
Alianţe politico-diplomatice
şi militare
Mircea cel Bătrân
lancu de Hunedoara
Vlad Ţepeş
Ştefan cel Mare şi cel Sfânt.
Mihai Viteazul

- Domnia lui Mircea cel Bătrân în Ţara Românească
- Lupta de la Rovine/
- Cruciada antiotomană de la Nîcopole
- Domnia lui lancu de Hunedoara *i* fti Transilvania
- Lupta de la Vama
- Cucerirea Constantinopolului de către otomani
- Asediul otoman al Belgradului - Domniile lui Vlad Ţepeş în Ţara Românească
- Domnia lui Ştefan cel Mare şi Sfânt în Moldova/
- Lupta de la Vaslui -Lupta de la Războieni
- Lupta de la Codrii Cosminului - Domnia lui Mihai Viteazul
- Prima unire politică a Ţărilor Române - Asasinarea lui Mihai Viteazul

1441 -1456
1444
1453 1456
1448; 1456-1462; 1476

Relaţii între Tarile Române în evul mediu

Termeni

Contextul Internaţional. Istoria Ţărilor Române se desfăşoară, între secolele al XIV-lea - al XVI-lea, într-un context internaţional complicat. Acesta este marcat de expansiunea Imperiului Otoman şi de tendinţele regatelor creştine - Polonia şi Ungaria de a-şi subordona Ţările Române şi de a-şi extinde controlul în zonele Dunării de Jos şi în Peninsula Balcanică.

Relaţii comerciale. După constituirea statelor medievale româneşti, acestea se integrează circuitului economic al continentului european. Cadrul natural şi tipul de economie determină legături economice fireşti între Ţările Române. Principalele lor produse de export sunt *cerealele, animalele, peştele, ceara şi mierea de albine, sarea.* Aceste produse sunt exportate către statele vecine şi chiar mai îndepărtate. Astfel, ele sunt exportate pe mare către Constantinopol şi Marea Mediterană, către Polonia şi Transilvania. Sunt folosite *drumurile comerciale,* care străbat teritoriile Ţărilor Române. Un drum porneşte de la Cetatea Albă şi Chilia şi merge prin Moldova la Liov, iar de acolo către Marea Baltică sau Germania. Un altul străbate cursul Dunării, către centrul Europei, cu o ramificaţie prin Brăila către Braşov, de unde se îndreaptă, prin Transilvania, către Ungaria şi Boemia.

Majoritatea domnitorilor români în Evul Mediu acordă privilegii economice şi încheie *tratate cu caracter comercial cu* statele vecine, fie ele chiar celelalte ţări româneşti. Astfel, pot fi amintite privilegiul acordat de către **Mircea cel Bătrân** către Braşov (1412), cel al lui Alexandru cel **Bun,** domnitorul Moldovei către negustorii din Liov (1408),cel al lui **Ştefan cel Mare** către Braşov (1458) şi multe altele. Prin veniturile percepute din exploatarea vămilor de pe aceste drumuri *domnitorii români îşi consolidează puterea şi grăbesc procesul de centralizare politică.*

în aceste condiţii un rol important îl joacă lupta pentru *controlul zonei Dunării de Jos şi a drumurilor comerciale din această regiune* (H1).

Campania cea lungă (1443), traseul lui Iancu de ^ Hunedoara . ^ Participarea voievodului Transilvaniei şi a domnului
Ţării Româneşti la cruciadele de la Vama (1444)
Cracovia

autonomie > **capitulaţie £ despot «P legat papal**
'! paşalâc .* ,f **Poartă**
Soli turci la Vlad Ţepeş

D1 „De când ostile otomane s-au arătat pe malurile Danubiului şi până în vremea lui Ştefan **cel** Mare, moldovenii şi-au apărat... libertatea şi n-au putut fi momiţi să-şi pună grumazul subjug străin, nici prin ademeneli,... nici prin mari făgăduieli."
(Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei)*

Ţările Române (sec. XIV - XVI).
Cetatea Sighişoara.
103
Turnul Chindiei de la Târgovişte.
Frescă înfăţişând asediul Constantinopolului. Mănăstirea Moldoviţa

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1 Descrieţi raporturile dintre Ţările Române şi statele vecine de religie creştină în secolele XIV - XVI.
2. Argumentaţi rolul Capitulaţiilor în raporturile dintre Ţările Române şi Imperiul Otoman.
3. Citiţi D1. Prezentaţi formele de luptă utilizate de Ţările Române în lupta antiotomană.
4. Analizaţi fotografia cu Turnul Chindiei şi descrieţi rolul unei astfel de fortificaţii într-un oraş medieval.
5. Priviţi imaginea ce reprezintă fresca. Justificaţi de ce o astfel de frescă este pictată într-o mănăstire creştină.
5, Pe baza cunoştinţelor dobândite, exprimaţi-vă părerea cu privire la rolul boierimii în lupta pentru independenţă.

Alianţe politico-diplomatice şi militare. Conducerea politicii externe în Evul Mediu revine domnitorilor, uneori sprijiniţi de către sfatul domnesc. Obiectivul fundamental îl reprezintă *lupta pentru menţinerea independenţei şi autonomiei politice, apărarea teritoriului ţării şi a hotarelor sale.* Domnitorii români luptă împotriva oricărei încercări de a anexa teritorii din trupul Ţărilor Române. Ei iau iniţiativa unor înţelegeri politice şi dinastice. Uneori acestea au la bază legături matrimoniale. Prin aceasta se pun bazele unor *alianţe politice româneşti* (D1).

în faţa tendinţelor marilor puteri politice vecine, şi mai ales a Imperiului Otoman, de a controla teritoriile de la nordul Dunării, Ţările Române nu dispun de resursele umane şi materiale necesare pentru a purta campanii militare de durată. Experienţa primelor lor confruntări militare, cu precădere cu Imperiul Otoman, demonstrează că este nevoie de o coordonare politică şi o concentrare de forţe militare, care să conducă, în final, la o victorie militară. De aceea, voievozii încearcă să obţină mai întâi alianţa conducătorilor din celelalte state româneşti, a altor state creştine în faţa pericolului reprezentat de unii inamici, inclusiv otomanii. Astfel, iniţiativa unor acţiuni antiotomane porneşte, fie din spaţiul Ţărilor Române, fie din alte spaţii din Europa, dar care capătă sprijinul domnitorilor români.

De cele mai multe ori domnitorii nu reuşesc să obţină sprijinul solicitat, în condiţiile în care, date fiind contradicţiile dintre ele, statele creştine se luptă deseori între ele. De aceea, domnitorii promovează în Evul Mediu o *politică defensivă,* un război de uzură, iar atunci când nu pot evita lupta, tactica utilizată poartă numele de „cea a pământului pârjolit". Astfel, voievozii români evită bătăliile în câmp deschis, armata inamică este hărţuită încontinuu, populaţia se retrage în zonele mai ferite, sunt distruse

recoltele şi atacate detaşamentele plecate după pradă.
Deşi, în faţa pericolului străin, este nevoie în mod absolut de solidaritatea boierimii, atitudinea acesteia este, de cele mai multe ori, inconsecventă. Astfel, unii boieri sprijină pe domnitor, atunci când apare pericolul cuceririi străine, de exemplu: al transformării în paşalâc şi al pierderii privilegiilor lor. în alte cazuri, atunci când apare posibilitatea unei înţelegeri cu inamicul şi a menţinerii privilegiilor lor, boierii acceptă să înceteze lupta şi să încheie o înţelegere.
încă de la început Ţările Române îşi manifestă *spiritul de cruciadă* şi dorinţa de a fi un avanpost al creştinătăţii la Dunăre. Astfel, Ţările I Româ-ne răspund chemării Papei şi statelor creştine de a participa la I crucia-dele antiotomane. Mai târziu, în condiţiile în care poziţiile Porţii s•au consolidat la Dunăre, locul mijloacelor militare a fost luat de către I diplomaţie.
La baza raporturilor dintre Poartă şi Ţările Române se află *Capitu-laţiile.* Acestea prevăd ca *în schimbul recunoaşterii autonomiei interne de către sultan, Ţările Române să plătească tribut.* Dar acesta are , mereu tendinţa de creştere. Se adaugă dări plătite la numirea în scaunul domnesc şi la reînnoirea domniei, mari cantităţi de cereale, turme de animale, sprijinul militar acordat Porţii în campaniile militare, oameni ^pentru repararea cetăţilor şi întreţinerea drumurilor, vâslaşi pentru va-Fsele de pe Dunăre etc.
Primele conflicte militare între Ţările Române şi Poartă încep în 1369 în perioada domniei lui Vlaicu Vodă. Urmează cele din1388 în Dobrogea, 1394/139 - cu Ţara Românească şi în 1420 - cu Moldova. Importante personalităţi, comandanţi militari şi oameni de stat ilustrează cu succes rezistenta antiotomană.

Mircea cel Bătrân.
Iancu de Hunedoara
Vlad Ţepeş

Mircea cel Bătrân este domn al Ţării Româneşti între 1386 -l418 (D1). Este fiul lui Radu I, domn al Ţării Româneşti. Se instaurează la conducerea Ţării Româneşti într-un moment dificil pe plan extern, în care se manifestă cu putere expansiunea otomană, iar Ungaria nu îşi ascunde dorinţa de a controla cursul Dunării.
în politica internă pune bazele *principalelor Instituţii* ale statului medieval. De numele său se leagă reconstruirea cetăţii *Turnu* şi ridicarea celei de la *Giurgiu.*
în plan extern, profită de solicitarea despotului Ivanco, ce îl cheamă să îl sprijine împotriva otomanilor, şi astfel intră în stăpânirea Dobrogei şi a cetăţii Silistra (1388 - 1389). în aceeaşi perioadă, în condiţiile slăbiciunii regatului maghiar, preia controlul asupra Făgăraşului, Amlaşului şi Ţării Severinului, pe care înaintaşii săi le stăpâniseră cândva. Pentru a preîntâmpina reacţia Ungariei, încheie la începutul anului 1390, prin mijlocirea lui Petru II Muşat, domn al Moldovei, un tratat de alianţă cu Vladislav II Jagello, regele Poloniei (D1).
Bunele relaţii cu statele de la sud de Dunăre şi sprijinul constant pe care îl acordă acestora, îi atrage dușmănia sultanului Baiazid I, supranumit „Trăsnetul". în 1391 domnitorul încearcă să cumpere pacea cu Poarta, dar ca urmare a intervenţiei sale în lupta de la Karinovasi (1394), finalizată cu alungarea garnizoanei otomane de aici, sultanul hotărăşte o expediţie la nordul Dunării. Expediţia se desfăşoară la o dată pe care sursele o stabilesc fie la 10 mai 1394 (cele sârbeşti), fie la 17 mai 1395 (cele bizantine), la o *rovină* (D2). Locul bătăliei nu este localizat precis pe hartă. După unii autori, el este situat pe malul Argeşului. Lupta, soldată cu pierderi de ambele părţi, dă sorţi de izbândă românilor. Copleşit însă de otomani, domnul muntean se retrage în Transilvania, o parte a Ţârii Româneşti intrând sub controlul lui Vlad Uzurpatorul, sprijinit de către unii boieri. La aceasta se adaugă tulburările din Moldova, ca urmare a suirii pe tron a voievodului Ştefan I, care este ostil domnului muntean. Acestea îl determină pe Mircea să închege un nou sistem de alianţe. Astfel, în 1395 se încheie la Braşov un tratat cu Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei şi împăratul Germaniei, în care se prevede un sprijin real în lupta antiotomană. Sprijinul acordat de Mircea în confruntările ulterioare cu Poarta şi participarea sa la *cruciada de la Nlcopole* (1396), unde armata de cavaleri din Europa Occidentală suferă un dezastru în faţa armatei otomane, dovedesc trăinicia acestei alianţe. Ocuparea ţării de către otomani fiind iminentă după victoria acestora de la *Nlcopole,* fapt care ar fi dus la desfiinţarea Ţării Româneşti, determină regruparea forţelor politice în jurul lui Mircea, devenit unic stăpânitor al ţării. în 1397 şi 1401 au loc noi confruntări victorioase cu otomanii. înfrângerea lui Baiazid, de către mongolii conduşi de hanul turcmen Tlmur Lenk, la *Ankara* (1402) şi declanşarea între urmaşii acestuia a luptelor pentru putere în Imperiul Otoman îi permit lui Mircea să promoveze o politică îndrăzneaţă.

Astfel, este reînnoit tratatul cu Polonia, sunt recucerite Dobrogea şi Silistra, are loc întâlnirea voievodului cu Sigismund de Luxemburg la *Severin* pentru reînnoirea tratatului antiotoman. Este sprijinit Musa, fiul lui Baiazid, pentru a obţine puterea.

' *'[Ştiaţică...*

... Mircea cel Bătrân se preocupă de consolidarea şi înmulţirea proprietăţilor Tismanei, cea mai
.bogată mănăstire a vremii?
... portretul care pare că îl înfăţişază pe Vlad Ţepeş se află în Sala Cavalerilor de la castelul Ambras
'din Austria?
... personalitatea lui Vlad Ţepeş
;îl inspiră pe scriitorul Irisndez Bram Stoker, care scrie romanul *Dracula?*
I ... lancu de Hunedoara este apreciat de către papa Nicolae V,
' care îi conferă titlul de principe?

Cetatea de la Făgăraş.

D1.....Io Mircea mare voievod şi
domn, din mila lui Dumnezeu, şi cu darul lui Dumnezeu, stăpânind şi domnind peste toată ţara Ungrovlahiei şi a părţilor de peste munţi, încă şi către părţile tătăreşti, şi Amlaşului şi Făgăraşului herţeg şi *]* domn al Banatului Severinului şi pe amândouă părţile pe toată Podunavia, încă şi până la Marea cea Mare şi stăpânitor al cetăţii Dârstorului... .*

(Titulatura lui Mircea cel Bătrân)

Mircea cel Bătrân.

105

D2 „... Baiazid, al lui Amurat, găsindu-i vină a pornit cu războiu; şi trecând fluviul Istru mergea înainte robind ţara. Dar Mircea, strângând cu grijă oastea ţării, nu şi-a făcut planul să vină asupra lui şi să dea lupta, că cu multă grijă şi-a **puaaffi** adăpost în muntele Braşovului femeile şi copiii. Mai după aceea le ţinea şi el cu armata pe urma Im'-! Baiazid prin pădurile de stejar **ala** ţării... [şi] dând lupte, când vreo j unitate duşmană rupându-se, se] îndrepta... după hrană sau la prădat de vite... ."

(Cronicarul bizantin Laonic
Chalcocondil despre campania
otomană din 1394/1395 în Jarst₄
Românească)

lancu de Hunedoara. Miniatură dintr-un manuscris.

Termeni

raia rovină
tribut

D3 ..... Şi a fost acest bărbat
destoinic întru toate şi de jos s-a ridicat la mare putere şi a săvârşit isprăvi... dar şi încă faţă de turci a săvârşit nu puţine isprăvi mari.J deşi se credea că din cauza mul-f ţimii nu o să biruiască niciodată ar-l mata împăratului... Se vede cj acest bărbat toate le făcea cu râv-j nă şi, la nevoie, ştia să se folc sească de ce-i sta laîndemân...

(Cronicarul bizantin Laonic
Chalcocondil despre personalitatea lui lancu de Hunedoara)

Victoria însă a iui Mehmed asupra fratelui său, Musa, şi, mai ales, lipsa unui sprijin real în lupta antiotomană, atât din partea Poloniei, cât şi a Ungariei, îl determină pe Mircea să accepte *plata tributului* către sultanul Mehmed I (1415). în schimb, Poarta promite că va menţine raporturi paşnice cu Ţara Românească. Ulterior, Mircea nu încetează să se amestece în treburile Imperiului Otoman, prin sprijinul acordat lui Mustafa, un alt frate al sultanului. Aceasta determină reacţia sultanului Mehmed I. După lupte duse în Dobogea, jefuirea ţării şi pierderea cetăţilor *Giurgiu* şi *Tumu,* transformate în *raiale* (1417), Mircea se vede silit, cu puţin înainte de moarte, să reînceapă să plătească *tribut* Porţii. Este înmormântat la ctitoria sa, mănăstirea Cozia.

lancu de Hunedoara este conducătorul militar şi politic al Transilvaniei. Este fiul cneazului român Voicu şi tatăl lui Matia Corvin, regele Ungariei. Se integrează nobilimii maghiare, atât prin stilul de viaţă, comportament, cât şi prin adoptarea religiei catolice. Ocupă importante demnităţi, şi anume: *ban de Severin* (1438), iar apoi, *voievod al Transilvaniei, comite al Timişoarei şi al Bistriţei* (1441).

Este un exponent excelent al cruciadei târzii (03). în acest sens acţionează pentru a aduce Moldova şi Ţara Românească, alături de Transilvania, în alianţa contra Porţii. Astfel, îl înlocuieşte pe Vlad Dracul cu Dan li în Ţara Românească. în Moldova îl înscăunează pe Petru, fiul lui Alexandru cel Bun. Se manifestă ca un iscusit strateg şi diplomat. Pornind lupta contra Porţii, îl înfrânge pe paşa de Vidin, pătruns în Transilvania. Intră apoi în Ţara Românească şi-l surprinde pe Sehabedin, beglerbegul Rumeliei, pe Ialomiţa, producându-i o înfrângere (1442).

între 1443 -l444 conduce *„campania cea lungă",* care se încheie cu *pacea de la Seghedin.* La insistenţele nobilimii şi ale legatului papal, Vladislav I, regele Ungariei şi al Poloniei, încalcă pacea abia încheiată şi începe o nouă campanie militară în Peninsula Balcanică. în bătălia de la *Vama* (1444) forţele creştine suferă însă o grea înfrângere, iar regele cade ucis în luptă. Ca urmare, lancu este ales guvernator general (regent) al Ungariei (1446-l453).

In 1456 sultanul Mahomed II ia cu asalt *Belgradul,* considerat cheia Europei centrale, căci odată căzut, nimic nu mai putea opri pe otomani în marşul lor către Viena. lancu conduce şi organizează apărarea cetăţii, oprind astfel ofensiva otomană în Europa Centrală. Moare de ciumă în tabăra de la Zemun, lângă Belgrad (august 1456).

Este înmormântat la catedrala catolică de la Alba Iulia. Pe piatra sa de mormânt scrie: „S-a stins lumina lumii".

Vlad Ţepeş este domn al Ţării Româneşti (1448; 1456 - 1462; 1476). Este fiul domnitorului Ţării Româneşti, Vlad Dracul. Acesta este numit astfel după Ordinul Dragonului, o înaltă decoraţie germană. Otomanii îl numesc Ţepeş, iar în străinătate, deseori, poartă numele de Draculea sau Dracula.
în 1448 Vlad reuşeşte să dobândească tronul Ţării Româneşti. Dar, după o domnie de numai o lună, este alungat de către voievodul Vladislav II. Ca urmare, se refugiază, mai întâi, în Moldova, iar apoi în Transilvania. în 1456 ocupă, din nou, tronul cu ajutorul voievodului Transilvaniei.
Este renumit pentru modul exemplar de pedepsire a marilor boieri şi trădători, şi anume *tragerea în ţeapă, care* este totuşi o pedeapsă destul de răspândită în Europa medievală. în aceste condiţii, izvoarele istorice îl consideră, în general, un principe violent.
în politica internă urmăreşte *consolidarea autorităţii centrale şi încetarea luptelor interne.* Astfel, înlătură numeroşi boieri, care îi sunt adversari. Din considerente legate de politica sa comercială, de tip protecţionist, îi sprijină pe negustorii autohtoni şi loveşte în interesele economice ale negustorilor din Braşov şi Sibiu (D4).
Aceasta trezeşte ostilitatea negustorilor din oraşele din sudul Transilvaniei, care îl ponegresc în fel şi chip. în schimb, izvoarele slavone îi ţin partea, mai ales că unele sunt redactate pentru a justifica, de exemplu, politica autoritară a lui Ivan al IV-lea, ţarul Rusiei. Reorganizează sfatul domnesc şi creează unele dregătorii. Pentru a întări potenţialul militar formează o oaste a ţării, constituită din mercenari şi curteni devotaţi.
în 1457, profitând de luptele dintre **Matia** Corvin, regele Ungariei, şi Frederic **al** lll-lea, împăratul Germaniei, pentru coroana Ungariei şi deoarece negustorii saşi doresc să controleze comerţul muntean, pătrunde în Transilvania şi pradă zona Braşovului şi Sibiului.
Aceste atacuri îi creează o faimă rea, fiind iarăşi ponegrit în scrierile negustorilor originari din zonele prădate. în 1457 îl sprijină pe **Ştefan cel Mare** să ocupe tronul de la Suceava.
în 1458 surprinde şi înfrânge oastea vizirului **Mehmed Paşa,** care se întoarce dintr-o expediţie de pradă din Ţara Românească. Ca urmare a refuzului de a mai plăti, după 1459, tributul de 10 000 de galbeni, intră în conflict cu otomanii. Mai apoi, dejoacă complotul organizat de către otomani la Giurgiu şi capturează şi execută, prin tragere în ţeapă, pe **Hamza,** paşa de Nicopole, şi pe grecul **Catavolinos.** în iarna 1461/1462, ca represalii, atacă şi pradă malul stâng al Dunării, de la Nicopole până la vărsarea fluviului.
în 1462, are loc o mare expediţie militară, condusă de către însuşi sultanul Mehmed II. Acesta îşi propune să transforme Ţara Românească în provincie otomană. Vlad Ţepeş aplică cu succes tactica „pământului pârjolit", care nu permite otomanilor să facă uz de supremaţia lor numerică. Astfel, otomanii sunt mereu hărţuiţi şi înfometaţi. în atacul de noapte de la 16/17 iunie 1462 Vlad atacă, dar fără un succes deosebit, tabăra sultanului de lângă Târgovişte.
Fiind însă confruntat cu ostilitatea crescândă a boierimii, este nevoit să caute adăpost la curtea regelui **Matia Corvin.** în locul său, boierii ostili aduc la tron pe fratele său, **Radu** cel **Frumos.**
Ca atare, **Vlad** se refugiază în Transilvania, pentru a primi sprijin. **Matia Corvin,** dând însă crezare intrigilor negustorilor saşi, ordonă arestarea lui **Vlad,** care este închis, la Vişegrad, apoi la Pesta.
în 1462 sau 1463 sultanul acordă o capitulaţie Tării Româneşti, prin care îşi ia angajamentul să nu mărească Tîarac/tv/. în 1476 **Vlad** este eliberat din temniţă şi îşi reia tronul, având şi sprijinul lui **Ştefan cel Mare.**
Nu mai domneşte decât o lună, fiind ucis de către Laiotă Basarab, care trece de partea turcilor. Nu se ştie foarte precis unde este înmormântat, după unii la Cotmeana, după alţii, la Snagov.

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Citiţi cu atenţie D2, D3 şi D4. Alcătuiţi o listă a calităţilor politice, militare şi diplomatice necesare unui conducător politic din Evul Mediu.
2. Studiaţi D1. Precizaţi limitele geografice ale stăpânirii lui Mircea cel Bătrân.
3. Scrieţi un scurt eseu cu privire la rolul lui Iancu de Hunedoara în cruciada creştină.
4. Explicaţi raporturile tensionate între Vlad Ţepeş şi Imperiul Otoman.
5. Justificaţi rolul factorului economic în raporturile politice dintre state.

Vlad Ţepeş.

D4 „... lată, acum a venit vremea şi ceasul; [...] sarcini mari, aproape cu neputinţă de purtat, turcii vor să pună pe umerii noştri şi să ne îngreuie, şi nu pentru noi sau pentru ai noştri [pun] greutăţi aşa de mari, ci pentru voi şi ai voştri, acei turci vor să facă şi să ne constrângă la aceasta, deoarece, în ce priveşte treburile noastre uşor am putea face pace..., dar pentru voi... nu putem face pace cu acei turci, deoarece ei caută cale să prade la voi prin ţara noastră...."

(Scrisoare din 1456 a lui Vlad Ţepeş către braşoveni)

Sultanul Mahomed al ll-lea.

Ştiaţi că.

Ştefan cel Mare şi Sfânt. Mihai Viteazul

... conform tradiţiei, după fiecare bătălie, Ştefan cel Mare zideşte câte un lăcaş religios. Astfel, se apreciază că ridică peste; 40 biserici şi mănăstiri în Moldova; Ţara Românească, Transilvania şi la Muntele Ahos?

... Mihai Viteazul este unul dintre cei mai bogaţi boieri din Ţara Românească, căci are un domeniu uriaş, format din 44 de sate şi părţi?

Termeni

beglerbeg lefegii

portarul Sucevei sfat domnesc

Ştefan cel Mare. Detaliu din Tetraevangheliarul de la Humor.

D1 „... O, bărbat demn de admirat, cu nimic mai prejos de ducii eroici, pe care îi admirăm atât, care în timpul nostru primul dintre] principii lumii a dobândit o victoria atât de glorioasă împotriva turcilor... [El] este cel mai demn să 1 se încredinţeze conducerea stăpânirii lumii şi, mai ales, funcţia de comandant împotriva turcilor...." 1 *(Cronicarul polonez Jan Dlugosz despre personalitatea lui Ştefan cel Mare)*

Ştefan cel Mare. Este domn ai Moldovei (1457 -l504), fiul domnitorului Bogdan ii. îşi petrece tinereţea în Ţara Românească, unde se refugiază după uciderea tatălui său de către unchiul său, Petru Aron (1451).

Se remarcă drept unul dintre cei mai importanţi voievozi români din Evul Mediu, având o domnie de aproape o jumătate de secol. Totodată, numele său este un *simbol al luptei pentru independenţa românilor.* Dă numele său unei perioade importante din istoria Moldovei.

Fiind un bun gospodar, strateg şi diplomat de excepţie, guvernarea sa coincide cu o *epocă de prosperitate a statului moldovean,* denumit deseori în izvoarele vremii *„Poarta creştinătăţii".*

Ocupă tronul în 1457 cu ajutorul lui Vlad Ţepeş, domnitorul Ţării Româneşti. După ce intră în Moldova, îl înfrânge pe Petru Aron la *Dolješti*(1457) şi acesta este silit să fugă în Polonia.

Este aclamat ca domnitor de către popor pe câmpul de la Direptate, nu departe de cetatea de scaun a Sucevei.

Pe plan intern promovează o *politică de consolidare a domniei* şi este nemilos cu marii boieri, înfrângând rezistenţa unora dintre aceştia. Totodată înlătură, pe rând, pe toţi pretendenţii la tron. Se sprijină pe boierimea mică şi mijlocie, pe răzeşi şi pe orăşeni. în acelaşi timp, cresc veniturile domniei, mare parte provenind din *negoţ,* mai ales ca urmare a *scutirilor de taxe vamale.*

Deşi nu determină modificări semnificative în ceea ce priveşte organizarea instituţiilor, *reintroduce dregătoria de portar* al Sucevei şi îi fixează atribuţii precise, de pildă cel din urmă fiind şi comandantul întregii cavalerii şi a lefegiilor. Un rol de seamă în administraţie revine *pârcălabilor,* care sunt comandanţi ai cetăţilor.

Iniţiază construcţia unui *sistem important de fortificaţii,* ridicând cetăţi, precum: *Hotin, Neamţ, Soroca, Cetatea Albă, Crăci una, Chilia, Roman* şi altele. Armata capătă un rol de seamă prin efectivele umane şi materiale implicate, dar şi prin adeziunea păturilor sociale la programul politic al domniei.

Urmare a rolului său important în cadrul luptei antiotomane este numit de către papa Sixt IV drept *„Atletul lui Christos".* în politica externă, grija sa de căpetenie este *emanciparea ţării de* sub stăpânirea străină. Totodată, voievodul caută să evite confruntarea cu mai mulţi duşmani deodată şi ţine seama în mod deosebit de raporturile de forje.

Astfel, prin *tratatul de la Overchelăuţi* (1459) se aliază cu Polonia, pentru a obţine un sprijin în vederea reinstaurării controlului asupra cetăţilor *Chilia* şi *Cetatea Albă.*

Respinge încercarea lui Matia Corvin de a ocupa Moldova (1467, lupta de la Baia), ca şi incursiunile tătarilor, de exemplu la Lipnic (1470).

încearcă să impună domnitori pe tronul Ţării Româneşti, ca de exemplu: Laiotă Basarab, Vlad Tepeş, Vlad Călugărul, care, la rândul lor, urmau să îl sprijine în lupta antiotomană (1470-l481).

Refuzând să mai plătească tribut turcilor, *începe lupta antiotomană.* în aceste condiţii otomanii reacţionează şi îl trimit în Moldova pe Soliman Hadâmbul, beglerbegul Rumeliei. Ştefan îl atrage pe Soliman în zona mlăştinoasă de la Vaslui şi îi provoacă o mare înfrângere (1475) (D1).

Voievodul moldovean înţelege însă foarte repede că urma să se confrunte cu o nouă ripostă a Porţii şi de aceea, în ianuarie 1475, adresează puterilor creştine o scrisoare, în care le solicită sprijin militar în vara lui 1476, fiind atacat concomitent şi de tătari şi de otomani, în fruntea cărora se afla sultanul Mahomed II, Ştefan face faţă cu greutate pericolului. Deşi iniţial este înfrânt la Războieni (1476), rezistenţa cetăţilor, seceta care afectează rezervele oştirii otomane, mobilizarea întregii ţări determină, în final, transformarea înfrângerii în victorie. Sultanul se retrage către Dunăre.

în 1484 Ştefan pierde însă cetăţile *Cetatea Albă* şi *Chilia* în favoarea Porţii. Aceasta îl determină să reînnoiască jurământul de fidelitate faţă de Polonia (1485). Ulterior Insă înlătură pretenţiile de suzeranitate ale Poloniei asupra Moldovei şi îl înfrânge decisiv pe regele Poloniei, loan Albert, fn bătălia de la Codrii Cosminului (1497).

Este înhumat la *ctitoria* sa de la Putna şi este *canonizat de către* ^Jgiganpa *Ortodoxă Română.*

Rimai Viteazul. Este domn al Ţării Româneşti (1593 - 1601). Este supranumit şi Bravul. Este fiul

natural al domnitorului Ţării Româneşti, Pătraşcu cel Bun. Nu se cunosc foarte multe date despre copilăria şi tinereţea sa. Se ştie că se ocupă cu negoţul de vite şi pietre preţioase. In acelaşi timp, urcă treptele dregătoriilor boiereşti. Astfel, în câţiva ani, Mihai avansează de la demnitatea de *ban de Mehedinţi* la cea de *mare ban al Craiovei.* Ocupă tronul, fiind sprijinit şi de o parte importantă a marii boierimi muntene şi beneficiind de sprijnul rudei sale, Andronic Cantacuzino (D3).
îşi începe domnia în condiţiile creşterii presiunilor Porţii asupra Ţărilor Române, dar şi a ciocnirii de interese dintre_otomani, pe de o parte, şi, pe de altă parte, habsburgi sau polonezi, în zonele de la nordul Dunării. Din iniţiativa papei Clement VIII se constituie *Liga Sfântă,* care reuneşte Spania, Imperiul Habsburgic, ducatele de Mantua, Ferrara şi Toscana.
Domnia sa este bine cunoscută, ca urmare a numeroaselor izvoare păstrate şi a numărului impresionant de lucrări care i-au fost dedicate. De numele său se leagă *prima unire politică* a *Ţărilor Române.*
Ridică steagul luptei antiotomane la sfârşitul anului 1594, o.dată cu răscoala din Bucureşti, în care sunt ucişi *creditorii turco-levantini.* Urmează campania de la Dunăre din iarna lui 1594 -l595.
în mai 1595 semnează la Alba lulia un tratat de alianţă, prin care, în schimbul recunoaşterii suzeranităţii Transilvaniei, Mihai obţine sprijinul principelui Sigismund Bathory şi este confirmat membru al coaliţiei antiotomane. Alianţa este absolut necesară domnitorului muntean, căci sultanul proclamă Moldova şi Ţara Românească provincii otomane şi se pregăteşte să intervină militar. Alianţa nu îi foloseşte însă prea mult, căci Mihai este silit să îl înfrunte aproape singur pe Sinan Paşa în lupta la *Călugâreni* (august 1595), unde obţine victoria.
în toamna anului 1595, este silit să se retragă iniţial către munte. Cu ajutorul principelui Transilvaniei, Mihai înregistrează victorii, înfrângând pe otomani la Târgovişte, Bucureşti şi Giurgiu. Victoriile obţinute îl determină pe sultanul Mehmed III să încheie pace cu Mihai Viteazul şi să îi trimită steag de domnie (1597).
în acelaşi timp Mihai este preocupat de apropierea de Imperiul Habsburgic, în care întrevede un viitor aliat. Astfel, în 1598 el încheie la

D2 „... şi după ce a auzit de această înfrângere păgânul împărat al turcilor şi-a pus în plan să se răzbune şi el însuşi cu toată puterea să vină... în luna mai asupra noastră şi să supună ţara noastră -care e poarta tuturor creştinilor... Dar dacă această poartă va fi pierdută... creştinătatea va fi în mare .primejdie... De aceea, noi ne rugăm... să ne trimiteţi în ajutorul nostru pe căpitanii voştri contra duşmanilor creştinătăţii...."

L *(Scrisoarea lui* ***Ştefan cel*** *Mare,*
din 25 *ianuarie* ***1475, adresată***
principilor creştini)
Steagul lui Ştefan cel Mare.

D3.....[Era] cel ce îşi pune capul în luptă...; acesta este zidul creştinătăţii şi răzbunătorul său... Mare la suflet şi prin tăria braţului... *

(Cronicarul Balthazar Walter
despre personalitatea lui
Mihai Viteazul)
Mihai Viteazul.

109

D4.....Gonind din scaun pe le-
remia Movilă... l-am urmărit cu armele până la hotarele Podoliei. Şi prinzându-l în cale din fuga lui, am bătut ostile cu omor mare... Acum^ avem ţara aceasta toată sub puterea Mării Sale [împăratul]... ."3 *(Scrisoarea lui Mihai Viteazul din 1600 către comisarii imperiali)*

Cresus arătându-şi comorile lui Solon. **Tablou de Valentin von Frankenstein. între personaje apare Mihai Viteazul.**

D5 „... Acum, oricine poate vedea câtă muncă şi osteneală am îndurat şapte ani de-a rândul şi câtă slujbă am făcut creştinătăţii, căci am luat de la turci 100 de tunuri şi am ocârmuit trei ţări: Ţara Românească, Transilvania şi Moldova şi le-am supus Mării Sale împăratului... Acum am ajuns la acest sfârşit, pierzând tot ce câştigasem din zilele tinereţii până la bătrâneţe, şi ţări şi averi şi soţia şi copiii... şi dacă le-aş fi pierdut din cauza duşmanilor..., nu m-ar durea atâta cât mă doare, fiindcă au fost făptuite de aceia de la care nădăjduiam şi aşteptam ajutor şirazim...."

(Memoriul lui Mihai Viteazul dirn 1601 către ducele de Toscanam

mănăstirea Dealu, de lângă Târgovişte, un tratat cu **Rudolf II de Habsburg,** împăratul Germaniei. Ca urmare obţine subsidii pentru întreţinerea armatei şi sprijin pentru continuarea luptei antiotomane. Renunţarea la tron a lui **Sigismund Bathory,** poziţia duşmănoasă a succesorului său, cardinalul **Andrei Bathory,** precum şi pericolul reprezentat de Polonia, care sprijină pe **Ieremia Movilă,** ce stăpâneşte în Moldova, îl determină pe **Mihai** să treacă la *unirea Transilvaniei cu Ţara Românească.*
Astfel, pătrunzând în Transilvania în 1599, **Mihai** susţine cu **Andrei Bathory** *lupta de la Şelimbăr,* unde câştigă o importantă victorie. Ulterior, el intră în Alba lulia, unde este acceptat în calitate de „locţiitor al împăratului". în mai 1600 **Mihai** întreprinde o expediţie în Moldova, care i se supune. Astfel se înfăptuieşte ***prima unire politică a Ţărilor Române.*** La 29 mai 1600 **Mihai** se intitulează *„voievod, cu mila lui Dumnezeu, domn al Tării Româneşti, al Ardealului şi al Moldovei..,"* (D4).
Scăderea sprijinului intern, ca urmare a adoptării *„legăturii lui Mihai",* prin care ţăranii dependenţi sunt legaţi de glie, piedicile în administrarea tuturor Ţărilor Române şi presiunile externe, duşmănia pe care i-o poartă voievodului nobilimea maghiară din Transilvania, dar şi generalul **Gheorghe Basta,** duc la destrămarea unirii politice.
în septembrie 1600 **Mihai Viteazul** este înfrânt în lupta de la Mirăslău, pe Mureş. Apoi este înfrânt şi

de către poloni în Ţara Românească. De aceea, el este nevoit să plece la Praga şi Viena, pentru a cere sprijinul împăratului **Rudolf II.** Cu ajutor imperial, obţine o nouă victorie împotriva lui **Sigismund Bathory,** revenit pe tron, de data aceasta în bătălia de la Gurăslău (august 1601) (D5).
Teama de refacere a unirii politice a Ţărilor Române îi determină pe duşmanii săi, care văd în el un pericol, să acţioneze. Astfel, în urma complotului organizat cu sprijinul lui **Basta, Mihai Viteazul** este ucis la Câmpia Turzii de un detaşament de mercenari valoni.
Trupul îi este înmormântat pe ascuns, iar capul, adus la mănăstirea Dealu, de lângă Târgovişte.
Mănăstirea Dealu

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Identificaţi principalele direcţii de acţiune ale politicii lui Ştefan cel Mare faţă de statele creştine.
2. Studiaţi D1. Scrieţi un eseu de o pagină cu privire la rolul lui Ştefan cel Mare în apărarea creştinătăţii.
3. Citiţi D2. Porind de la document justificaţi caracterul realist al politicii lui Ştefan cel Mare.
4. Identificaţi principalele momente în relaţiile dintre Mihai Viteazul şi Imperiul Otoman.
5. Citiţi D5. Prezentaţi rolul alianţelor politice în politica lui Mihai Viteazul.
6. Precizaţi factorii care l-au determinat pe Mihai Viteazul să treacă la unirea politică a Ţărilor Române.
7. Enumeraţi cauzele eşecului Unirii înfăptuite de Mihai Viteazul.

Evaluare - Capitolele 9 şi 11

1. Definiţi termenii:
descălecat unire politică, paşalâc, rovină, Poartă.
Cu fiecare dintre aceştia alcătuiţi câte o propoziţie sau frază referitoare la temele studiate.
2. Citiţi documentul:
.... Dis de dimineaţă sultanul a dat semnalul de năvală... Şi îndată ienicerii s-au urcat şi scoborându-se de pe zid... şi năpustindu-se credeau că au... ocupat oraşul... Cei din oraş însă... stăteau gata de luptă şi aşteptau ca ienicerii să fi intrai.. Fiecare [şi-au ocupat locul] şi... au ucis mare mulţime dintre ei...."
al XI Mea -
a) Stabiliţi importani rile creştinilor şi ale otij
b) Prezentaţi roii apărarea cetăţii.
3. Prezentaţi **în]** cu tema *Ţările Rof Evul Mediu,* avă™
a)statutul pe
raporturile cuP(
b)TreieverJ
c) Ra£ creştine *vi*
Laonic Cha
ac
4. ElaM ginăun texll mătoarele pa
Negru **Vod**
XlV-lea. inddbenc
7. Citiţi afirmaţiile de mai jos şi încercuiţi litera corespunzătoare răspunsului corect
7.1. Mitropolia Tării Româneşti este fondată în: a) 1330; b)1359; c)1365.
7.2. în lupta de la Gurâslău. Mihai Viteazul se înfruntă cu:
a) Ieremia Movilă;
b) Andrei Bathory;
c) Sigismund Bathory.
7.3. Dobrotiţâ se amestecă în luptele interne
a) Imperiul Bizantin; b) Ţara Românească; oarda de Aur.
enomenul descălecatului este semnalat
ma dată în:
tiova; b)Dobrogea;
a Românească.
bibliografice privind pereş, Dragoş, Vladislav
libere cu un eveniment
icată fiecare dintre perso-
. 5.
mente a)
b)
c)
d)
lati
loma
6.CorH>leU
rice corespH

a) tririr
b) loc stij
c) im por
cronologic evenimentele/procespaţiile libere literele corecte:
politică a Ţărilor Române
|nat Leustachiu.....
lui Ludovic cel Mare.....
I Mare depune jurământ de
ui Poloniei.....
mnie a lui vlad Tepeş.....
jiţi două urmări ale constituirii statelor n spaţiul românesc.

UMANISMUL. RENAŞTEREA ARTISTICĂ

Capitolul 12

Conţinut -<
Cauzele Umanismul Renaşterea artistică
- Descoperirea tiparului de cătroj Johannes Gutenberg C
- Leonardo da.Vinci
Fondarea Academiei Platoniciene din Florenţa
rasmus (Deziderius) din Rotterdam
- Niccolo Machiafelli
-%Ibrecht Durer
- Fondarea Bibliotecii Vaticanului
1463
1469 -1536
–
1469 - 1ŞZT
–
***A*t -isa»**
â

tre papa Nicolae al v-leaj
%
1450
112
/

Cauze.
Umanismul - o nouă concepţie cu privire ia individ

Cauze. La începuturile lumii moderne societatea medievală, aflată în criză se găseşte în contradicţie evidentă cu noile realităţi sociale şi economice, caracterizate prin *apariţia burgheziei.* în acelaşi timp au loc procese sociale, economice şi politice importante, după cum urmează: centralizarea politică, începutul expansiunii europenilor pe alte continente, afirmarea burgheziei şi a capitalului.
în secolele al XlV-lea - al XVI-lea, Italia, care fusese *leagănul unei înfloritoare civilizaţii antice,* se impune drept cea mai dezvoltatăjcegiune a Europej. La aceasta concură creşterea clemografică, progresul oraşelor, comerţul intens cu zona de răsărit a Mării Mediterane. Oraşe, ca: *Florenţa, Veneţia, Milano, Genova, Pisa, Rnma* şi altplc», sp nrganiTga^ăsuhforma *comunei* cj ^ m^şp n prosperitate; qgon o m i că.
ETe au urLDrestioJu.aulturaLdeosebit şi sufrt-martorele apariţiei unei noi rjaşp soriaif» reprezentată de burghezia îjTas^ensiune -bancheri, negustori, armatori, proprietari de *manufacturi.* Aceasta, devenind bogată, atacă deschis privilegiile nobilimii, care se bazează pe principiul naşterii, şi propune munca şi avuţia drept surse unice ale unui statut social deosebit. Burghezia critică deschis ordinea socială şi politică medievală şi morala, care o justifică.
Un rol important îl jnar.ă apariţia *tiparului,* inventat de Johannes Gulenberg din *Mainz.* Această

invenţie permite răspândirea cu repeziciune a cuvântului scris, cu precădere în limbile naţionale.
Noua clasă socială are la dispoziţie importante resurse financiare, care îi permit să întemeieze veritabile dinastii financiare, precum Medici în Italia sau Fugger în Germania. Ea îşi află originea bogăţiei în *tranzacţiile economice,* ceea ce îi dă posibilitatea şi să sprijine din plin pe filosofi, scriitori şi artişti. Astfel, mai ales în oraşele italiene este la modă *mecenatul.* Papii - Alexandru al VI-leiŢiuliu al II-lea, Leon al X-lea - şi pfincipîî din familiile Aldobrandini, la Roma, Medici, la Florenţa (de exemplu Lorenzo de Medici), Este, la Ferrara, Doria, la Genova oferă găzduire şIîLsprijiniLfinanciar pe artişti.
~Tn atari condiţii, burghezia, aflată în plină afirmare, propune un nou tip de cultură, şi anume *Renaşterea.* Aceasta are un pronunţat caracter wban şi sg bazează pe modelul oferit.de antichitatea greco-romană. Ea este expresia interesului noii clase sociale pentru valorificarea pe deplin a tuturor calităţilor omului. Omul, în plenitudinea sa, se impune drept modelul de comparaţie cu Evul Mediu, atunci când omul era supus Bisericii şi avea un rol cu totul scăzut.
Noua cultură se manifestă plenar în domeniile ştiinţei, literaturii, artelor plastice. Ea face trecerea de la Evul Mediu la lumea modernă.
Umanismul. Ideologia Renaşterii poartă numele de *umanism.* Ea reprezintă o nouă concepţie cu privire la om, la locul şj rolul său |n spcietate. Principiul epocii este că omul este „măsura tuturor lucrurilor" (D1).
Pentru învăţaţii acestei epoci omul este o fiinţă înzestrată cu *raţiune,*, care trebuie să dovedească responsabilitate, să fie liber, să îşi manifeste dorinţa de a cunoaşte lumea înconjurătoare, să fie virtuos. El ocupă funcţii diferite - funcţionar, militar, întreprinzător şi locuieşte în cetate, ceea ce îi conferă statutul de cetăţean.
Gânditorii Renaşterii concep individul ca având o vastă culţură.ceea ce poate să îl ajute într-o mai bună cunoaştere a lumii înconjurătoare.

Termeni

comună	scolastică
Manufactură	tipar
Manuscris	umanism
mecenat	utopie
Renaştere	

Lorenzo de Medici.
D1 .....Vreau ca omul nostru...
să fie instruit în litere şi să ştie nu doar limba latină, dar şi pe cea greacă... să cunoască poeţi, oratori şi istorici şi... să se priceapă a scrie versuri şi proză..."
(B. Castigiione *despre omul din perioada Renaşterii)*

Ştiaţi că...

... Renaşterea este definită de istorici celebri, ca de exemplu: Jules Michelet şi Jakob Burckhardt?
... scriitorul Irving Stone este autorul romanului *Agonie şi* extaz, care înfăţişează drama artistului în Renaştere? iti.. în perioada Renaşterii apar, în oraşele Europei, academii la Roma, Neapole, Paris? f ... principiul căruia i se supune Pico della Mirandolla este *.Despre tot ce se poate şti"?*

Leonardo da Vinci. Canon de proporţii.
D2..... Dar acum din mila cerului, ... scrisului i s-a redat cinstirea cuvenită, iar stările... s-au schimbat... Acum s-a făcut rânduială între toate, ca şi în privinţa limbilor: greacă, fără de care nici un om cu obraz nu se poate socoti învăţat, caldeiana, ebraica şi latina... Te întâmpină peste tot dugheni cu cărţi de tot felul, încât sunt înclinat să cred că nici pe vremea lui Platon, Cicero sau Papinian în-văţătura nu era mai la îndemână oamenilor decât astăzi..."
(Francois Rabelais *despre*
D3.....Prin urmare, întrucât un
principe trebuie să ştie să se folosească bine de mijloacele animalului, el va trebui să ia ca exemplul vulpea şi leul... De altfel, un prind cipe are întotdeauna la îndemânai tot felul de motive îndreptăţite să-Ş îngăduie să-şi calce cuvântul dat sub aparenţe cinstite...."
(Niccolo Machiavelli *despre arta guvernării),*

în epoca modernă, morala cuprinde *valori cu totul noi.* Astfel, important pentru om este succesul său în tranzacţiile economice, ceea ce îi poate aduce un anumit nivel de viaţă şi un prestigiu în societate. Dacă în Evul Mediu teologia şi metoda sa principală de cercetare, şi anume cea *scolastică,* constituie un obstacol în calea cunoaşterii libere a lumii, în perioada *Renaşterii,* redescoperirea antichităţii greco-romane marchează un interes sporit pentru un nou sistem de educaţie. Accentul cade pe^studierea ştiinţelor umaniste, pe cultivarea spiritului critic, pe valorificarea posibilităţilor şi raţiunii umaneTTbtodată, se manifestă dorinţa de cunoaştere a trecutului, care oferă pilde interesante pentru viaţa socială şi politică din secolele al XIV-lea, al XVI-lea. Prin grija statului sau a unor învăţaţi se constituie primele mari *biblioteci,* precum cele de la *Veneţia, Paris, Florenţa, Vatican,* unde sunt reunite *manuscrise,* lucrări tipărite. Multe dintre operele lui Cicero, Platon, Aristotel, Seneca, Titus Livius, dar şi din zona culturii musulmane şi iudaice, sunt redescoperite, comentate şi publicate în ediţii critice de către erudiţii *Renaşterii,* ca de exemplu: Pico della Mirandolla, Lorenzo Valla. La Florenţa, sub conducerea lui Marsilio Ficino, se constituie *Academia Platouiciană.* Se dezvoltă mult interesul pentru studirea limbilor antichităţii: *greaca, latina, ebraica.* în acest domeniu se fac progrese

demne de consemnat. Cucerirea *Constantinopolului* de către otomani (1453) determină refugierea în Occidentul Europei, mai ales în Italia, a unor buni cunoscători a acestor limbi savante (D2).
în perioada *Renaşterii* numeroase ştiinţe se individualizează şi devin domenii distincte ale cunoaşterii. Astfel, spiritul umanist transpare din *istoriografie,* unde dincolo de analiza de tip evenimenţial, apar şi elemente de critică a istoriei. Omul devine cel care decide soarta acţiunilor sale politice, chiar dacă pornind de la considerente politice, Niccolo Machiavelli declară că „scopul scuză mijloacele" (D3).
Apelând la *spiritul critic,* erudiţi, ca de exemplu Erasmus din Rotterdam, autorul *Elogiului nebuniei,* supune unei analize îndrăzneţe, pentru epoca în care trăieşte, o lucrare fundamentală pentru doctrina creştină, şi anume: *Noul Testament.* în noul context politic şi cultural de la începutul epocii modeme, Erasmus dezvoltă un nou concept cu privire la Europa, care are la bază *pacea şi toleranţa.*
Intelectualii epocii caută noi soluţii la problemele sociale şi politice din epocă. Astfel, se naşte *Jiteratura utopică,,* reprezentată de Thomas Moru&_(l/top/a), Tommaso Campanella *{Cetatea Soarelui),* Francis Bacon *(Noul Organon).* Influenţa lucrărilor lor este foarte pronunţată în domeniul ştiinţelor politice moderne. Concepţia umanistă se răspândeşte_jQL întreaga Europă, fiind favorizată de utilizarea tiparului şi de noul sistem [s]de"educatie.
Monede de aur de la Florenţa.

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Citiţi D1. Argumentaţi importanţa culturii generale în formarea omului din perioada Renaşterii.
2. Prezentaţi principalele cauze care duc la apariţia Renaşterii. Clasificaţi-le pe domenii de activitate.
3. Justificaţi rolul decisiv conferit omului în cadrul ideologiei Renaşterii.
4. Precizaţi principalele trăsături, pe care erudiţii le atribuie individului în epoca Renaşterii.
5. Studiaţi D3. Identificaţi trăsăturile unui conducător politic în lumea modernă.
6. Argumentaţi rolul proiectelor utopice de organizare a lumii.
7. Elaboraţi un eseu de o pagină, în care să subliniaţi importanţa modelului antic pentru cărturarii Renaşterii.

Renaşterea artistică

Influenţa ***Umanismului** este* dominantă în planul artelor, unde au loc importante inovaţii în ceea ce priveşte subiectele de inspiraţie, formele de manifestare şi tehnicile de lucru.
Italia este în secolul al XV-lea martora unei arte înfloritoare. Artiştii intră în serviciul oraşelor, principilor, papilor, care devin destinatarii artei şi îşi pun o amprentă de neconfundat asupra lucrărilor lor. Subiectele de inspiraţie aparţin de domeniul laicului, adică *viaţa de toate zilele,* bucuria de a trăi. Arta capătă în cadrul RejTasJerii *un caracter* predominant *realigLşLQrofag,* depăşind cadrul religios. Personajele principale ale operelor de artă provin din istoria creştinismului, dar şi a Antichităţii. Artiştii pun în valoare natura şi *corpul omenesc.* **Michelangelo** realizează prin pictura de pe bolta Cupolei Sixtine de la Vatican o imagine a modului în care oamenii din perioada Renaşterii vedeau apariţia primilor lor semeni (D1).
Totodată artiştii Renaşterii cultivă *genul nudului.* Inspirată din antichitatea greco-romană, această tehnică constituie o modalitate de prezentare a omului pe deplin egal cu semenii săi.
Arta Renaşterii înfloreşte şi în Germania, Ţările de Jos, .Spania şi Franţa^___^
Arhitectura. în acest domeniu creează artişti de renume, ca: **Giuliano da Sangallo, Giotto, Donato Bramante, Filippo Brunelleschi** în Italia, **Pierre Lescot** în Franţa. Inovaţiile privesc *arcul rotunjit, adoptarea perspectivei, bolta semicilindrică.* Sub influenţa Antichităţii domină *coloanele, cupolele, frontoanele,* deopotrivă simple, austere, dar şi impunătoare.
Se poate identifica o *arhitectură civilă* şi respectiv, una *religioasă.* Astfel, se construiesc *pieţe publice **(Roma, Florenţa),** reşedinţe ale burgheziei **(Florenţa),** palate **(Veneţia, Florenţa),** primării **(Siena, Florenţa),** biblioteci (Veneţia).* Dintre cele mai de seamă edificii religioase putem menţiona *domul* din ***Florenţa*** (D2), şi *catedrala Sf. Petru* de la ***Roma,*** una dintre cele mai impozante *bazilici* ale lumii occidentale. Se introduce turnul *(campanila),* care însoţeşte, de obicei, edificiul primăriei.
Sculptura. Această artă devine de-sine-stătătoare şi pune în evidenţă *frumuseţea corpului uman.* Se impun artişti, precum: **Michelangelo Buonarroti, Donatello,** Andrea Della Verocchio, Lorenzo Ghiberti, Luca **Della Robia.**
Ea se desprinde total de arhitectură şi în cadrul său se resimte plenar influenţa spiritului Antichităţii. Printre tehnicile utilizate menţionăm *statuia ecvestră,* turnată în bronz sau sculptată în piatră, ca de exemplu: cea a *condottierului* Gattamelata, basorelieful de pe porţile catedralei de la Florenţa, nudul, ilustrat cu cinste de *David* şi *Pieta,* operele lui **Michelangelo,** *bustul-portret*
Pictura. Este cea mai de seamă artă din perioada Renaşterii. Artiştii introduc desenul anatomic, perspectiva liniară şi pluridimensională şi a treia dimnensiune, ceea ce conferă armonie şi proporţii desăvârşite. Pentru a se conferi orginalitate, se studiază fenomenul luminii şi umbrelor, se face apel la diferite perspective, care contribuie la identificarea unui loc precis pentru om în cadrul universului. Personajele prezentate sunt încadrate într-un decor, trăsăturile feţei şi gesturile devin foarte fireşti.

Termeni

bazilică

campanilă xondottier .«cupolă ^Jom fronton
B D1.....Papa Pius era şi el tare
[dornic să vadă picturile ce se fă**'ceau** şi, din pricină că acestea erau ascunse, dorinţa sa era de rpestăpânit... într-una din zile a voit... să se ducă să le vadă, dar nu i s-a deschis... De aici s-a iscat o **mare** ceartă... Papa însă,... dându-şi bine seama de talentul lui Michelangelo, a ţinut ca el să continue lucrarea... Michelangelo a terminat totul în chip desăvârşit, în douăzeci de luni, lucrând singur fără nici un alt ajutor...." *(Cu privire la pictura lui Michelangelo la Capela Sixtină)*
D2.....Dacă ar fi cu putinţă să o
facem rotundă, am ţine socoteală de metodele folosite de romani...; Sici însă e vorba de opt feţe, de lanţuri, de pietrele de la colţuri..., un lucru deosebit de greu... Se poate spune, fără putinţă de tăgadă, că cei vechi nu au atins niciodată în construcţiile lor o asemenea înălţime şi nici nu au trecut jprintr-o primejdie aşa de cumplită, voind să înfrunte cerul...." , ***i*** **(Filippo Brunelleschi** *despre cupola domului din Florenţa)*

Mona Lisa (Gioconda). Pictură de Leonardo Da Vinci.
Albrecht Diirer. Autoportret.
Romană - Rafael Sanzio şi Michelangelo Buonarroti;
Florentină - Sandro Boticelll, Pietro Perugino, Giotto di Bondone, Cimabue, Ambrogio Lorezetti;
Veneţiană - Giovanni Bellini, Tiziano Vecellio, Giorgione, Tmtoretto.
Şcoli de pictură în Italia Renaşterii.
Se constituie *şcolile naţionale de pictură,* ca de exemplu: veneţiană, florentină, romană (S1). Se remarcă, astfel, Paolo Ucello, Fra Angelico, Michelangelo Buonarroti, Leonardo da Vinci, Rafael Sanzio, Piero Del la Francesca, Tiziano Vecellio, Paolo Veronese, Sandro Boticelli, Domenico Ghirlandajo şi alţii.
Renaşterea se manifestă cu forţă şi Tn afara Italiei. în Germania creează Albrecht Diirer, care ilustrează cu cinste domeniul *gravurii,* şi Lucas Cranach, în Ţările de Jos pictura flamandă are străluciţi reprezentanţi, precum: Pleter Breughel cel Bătrân şi Jan Van Eyck. Stilul *Renaşterii* se resimte şi în Franţa, mai ales în arhitectura unor edificii somptuoase, ca de exemplu: castelul de la Chambord de pe Loara şi palatul Luvru de la Paris. Leonardo Da Vinci lucrează la curtea regelui Francisc I şi, la finalul vieţii, se stabileşte în Franţa. în Spania se remarcă opera de inspiraţie mistică a lui Domenikos Teutokopulos, cunoscut şi sub numele de El Greco.

6

Ştiaţi că..
Geneza. Detaliu din pictură de Michelangelo.
Pictură de Rafael.
... o interesantă frescă a realizărilor în acest domeniu creează
Giorgio Vasari, autorul unei *Vieţi* a__
celor mai însemnaţi pictori, sculp-W P«U *Verificati-vă cunoştinţele tori şi arhitecţi 7*
... cea mai de seamă pictură a lui Leonardo da Vinci este *Gioconda (Mona Lisa)* şi că aceasta are un surâs aproape ■■■ imperceptibil şi nicicând imitat ? j
... Rafael Sanzio este celebru prin decorarea logiilor Vaticanului şi prin ciclul *Madonelor?*
1. întocmiţi o listă a tuturor inovaţiilor din tehnica artelor plastice Tn perioada Renaşterii.
2. Citiţi D1. Alcătuiţi un eseu de o pagină cu privire la raporturile dintre artişti şi principii în Renaştere.
3. Argumentaţi rolul vieţii cotidiene ca izvor de inspiraţie pentru artişti.
4. Prezentaţi modalităţile de realizare a interferenţelor dintre domeniile artelor plastice.
5. Elaboraţi un eseu de o pagină, în care să justificaţi rolul lui Michelangelo de titan al Renaşterii.

REFORMA RELIGIOASA URMĂRILE SALE

Capitolul 13 i

Conţinut

Cauzele Reformei
Reforma - forme de manifestare
Războaiele religioase în Franţa
Reforma religioasă în Transilvania
Contrareforma
- afişarea celor 95 de teze de către Luther
I - impunerea Zwinglianismului
-*jj£ctqî de supremaţie" - naşterea bisericii anglicane
- Jean Calvin se află în fruntea Genevei şi impune reforma
- pacea de la Augsburg; impunerea principiului „Cuius regio eius religio"
■ - „noaptea Sfântului Bartolomeu"
- Edictul de la Nantes

1517 1525 1534
154l-l564
1555 1572
1598
Termeni
calvinism
Contrareformă
hughenot
luteranism
protestantism
Reformă
zwinglianism
D1 „Nimeni nu poate dever»' cleric decât cu preţul banilor, iar mâinile celor care caută îndurarea sfinţilor nu se pot împreuna decât' dacă au dat mai înainte bani. [...] Mulţi episcopi n-au intrat niciodată în oraşele lor, n-au v£zut bisericile şi n-au vizitat dioceze le lor. [...] Eu îi numesc mercenari străini, pentru că ei nu caută binecuvântarea credincioşilor, ci numai veniturile lor." (H. de Clamanges, *Tratat despre ruina Bisericii)*
1. Citiţi D1. Selectaţi din text două argumente folosite de autor pentru a descrie decăderea morală a clerului.
Alexam

Cauzele Reformei

Refoema reprezmtă-o mişcare social-politică şi ideologico do taînceputul secolului al XVI-lea.cu implicaţii majore în multiple planuri ale— civilizaţiei şi culturii. în esenţă, Reforma este un fenomen religios determinat de conştiinţa religioasă şi de starea instituţiilor şi a practicilor ecleziastice. Reforma este rezultatul unei evoluţii în cadrul Risericii Catolice^darşi al unor cauze mai generale.
Cauze. In Europă anilor 1500 există două puteri: cea *civilă* (seculară), reprezentată de monarh, şi cea *ecleziastică* (temporală),-reprezentată de Biserică, ai^ijr^s^f^sjjpjsrjQ^^ Societatea medievală se bazează pe religie, care are un rol esenţial în viaţa omului. Accesul la mântuire este asigurat prin intermediul Bisericii.. Aceasta cunoaşte însă o profundă criză, manifestată pe multiple planuri.
jienărişmfnrţnrpiă a rietriiini înalt este una din cauze. Acesta uită de preceptele creştinismului primitiv, care presupune smerenie şi simplitate, înaltul cler trăieşte în lux şi acumulează averi din beneficii şi funcţii obţinute prin cumpărare şi trafic de influenţă (D1).
Are loc şi *Qj5lăbir&-a autorităţii papale.* Tn-secoiuf-at-XiV-lea izbuc-—. neşte un conflict între papă şi regele FranţeL_3ediul papalităţii^este mutat de la Rojmala **AWgnon** (130fl--437?)r--
Prestigiul papalităţii scade. Pontifii care urmează contribuie !a *declinul moral al papalităţii.* Fie sunt implicaţi în combinaţii, intrigi politice şi războaie, fie sunt preocupaţi mai mult de artă şi literatură, fie sunt corupţi.
Cel mai cunoscut este Alexandru al VI-lea Borgia. Numele lui este sinonim cu crima, simonia, corupţia, nepotismul, vânzarea de indulgente sau orice alt păcat condamnat de Biserică.
în aceste condiţii nu este de mirare că ostilitatea faţă de Biserică şi faţă de cei care ocupă posturi în Biserică se accentuează.
Anticlericalismul este susţinuLşi de umanişti. Aceştia nu neagă credinţa şi nu cer desfiinţarea Bisericii._EUirjiiăresG-Aegenerarea *spirituală a Bisericii,* iar lucrările lor eliberează spiritul uman de sub dominaţia Bisericii. Erasmus din Rotterdam atrage atenţia că unele din învăţăturile Bisericii se bazează pt texte care sunt de fapt traduceri greşite ale Bibliei. Satira sa, „Eloqjui-Wbuniei", în care ridiculizează clerul,cunoaşte o largă răspândire. De fapt şi contemporanii spuneau: „Erasmus a aşezat oul şi Luther a scos pui din el".
Situaţia economică a Bisericii Catolice reprezintă un alt motiv de nemulţumire. Biserica este unul din ceTmăi mari proprietari funciari şi beneficiază de venituri considerabile obţinute de la populaţie. în Germania, ea deţine aproape o treime din suprafaţa arabilă. Funcţiile de episcopi şi arhiepiscopi sunt cumpărate.
Spectacolul bogăţiilor exorbitante ale Bisericii şi ale oamenilor săi îi face pe ţărani, orăşeni, cavaleri să dorească o redistribuire echitabilă a marilor proprietăţi ecleziastice. Apoi dezvoltarea burgheziei se află în contradicţie cu existenţa unui cler parazitar şi corupt. O Biserică săracă şi un ceremonial simplificat sunt aspiraţii considerate legitime de către această categorie socială dinamică.
Voinţa monarhilor de a avea un control lotal asupra activităţilor din statele în plin proces de centralizare constituie 4__i]___ipBla cau--
/j7p pn|itină a *Reformei* Monarhia centralizată, precum cea engleză, nu mai putea să accepte implicarea papajfâjyjnproblemele sale.
în secolul al.XV^eaptlifuzarea cărţilor tipărite în limbile naţionale, tratând teme religioase şi destinate laicilor, determină întărirea pietăţii populare. Se- dezvoltă un curent popular, „Devotio moderna" i£redinţă"moaer-
jojfy. Pentru „Devotio moderna", esenţa creştinismului se află în comuniunea, prin Hristos, cu divinitatea. Esenţială este spiritualitatea interioară: o religiozitate personală.
în acest climat se afirmă o serie *dejpredicatori* care se adresează direct poporului şi arată

abaterile_J_iserir:ii rte la învăţătura *Bibliei* şi necesitatea reformării ei. Doi dintre aceştia se remarcă: John Wyr.liffe (1320 -
1384), înJWjlifl^ojJpn Hnc (13fift -*JWAR)* în
Boerpjg.
dT^ydjffe, spirit îndrăzneţ, reformat cu multă vreme înainte de *Reformă,* puritan înainte de a fi existat cuvântul, este preot si profesor la Universitatea din Oxford. Izbit de imoralitatea clerului, ajunge la concluzia că bunurile Bisericii trebuie secularizate şi aceasta trebuie să fie readusă la sărăcia primitivă pentru a-i reda virtuţile. El denunţă ierarhia, celibatul, indulgenţele şi propune o biserică naţională.
J. Wycliffe susţine că *Biblia este singurul j/vor ai ariowănminr creştine.* Din acest motiv traduce *Biblia* TnlTmba engleză.
învăţăturile lui sunt reprimate în Anglia, dar sunt propovăduite în <ii_iimiaide către Ian Hus. Preot, decan al Facultăţii de Filosofie şi rector al Universităţii din Praga, el *traduce Biblia în limba cehă.* în lucrările sale introduce principiul predestinării, înaintea lui Calvin, şi se asociază tendinţelor de emancipare naţională a bisericii din Boemia. Ian Hus cere credincioşilor să-şi bazeze credinţa numai pe Scriptură şi ţine ff serie de predici împotriva clerului şi a papalităţii. Condamnarea corupţiei găseşte ecou în rândul intelectualilor şi al poporului. Fxrpmunirat în 141^ Ian Hus este chemat în faţa Conciliului de la Constanz. Refuză să-şi retracteze ideile, este condamnat la_moarte-şl
J3.rS_P.e- mg (1415)
ZI Zone dominant protestante I___I Zone dominant catolice dar cu influenţe protestante ■ Zone dominant catolice | Zone favorabile contrareformei
• Centru calvinist • Centru anglican
• Centru luteranist o Alte centre ale reformei —► Direcţiile de răspândire ale calvinismului
Reforma religioasă
1. Priviţi imaginea cu supliciul lui Ian Hus. Apreciaţi dacă acest mijloc de combatere a ereziilor, folosit Ide Biserică, a dat rezultate.
Verificaţi-vă cunoştinţele
1 .Prezentaţi trei cauze ale Reformei.
2. Explicaţi poziţia ţăranilor, cavalerilor şi a burgheziei în legătură cu necesitatea unei reformări a Bisericii.
3.Explicaţi cum a pregătit umanismul terenul pentru reformă.
4. Explicaţi sensul expresiei „Erasmus a aşezat oul şi Luther a scos pui din el".
5. Apreciaţi rolul predicatorilor din secolele XIV-XV.
Arderea pe rug a lu! Ian Hus. 119

Reforma - forme de manifestare

Martin Luther.
Martin Luther (1483 -l546) s-a născut" în oraşul german Eisleben. începe să studieze filozofia la Universitatea din ■ Erfurt, dar în 1505 abandonează studiile şi intră în Mănăstirea Augustinilor. '• Este hirotonisit preot şi devine doctor în teologie şi titular al Universităţii din Wittenberg. Scandalizat de corupţia şi venalitatea clerului îşi propune să reformeze Biserica. Acţiunea sa începe în octombrie 1517 şi continuă până la sfârşitul vieţii.
D1 „21. Greşesc [...] acei predicatori de indulgenţe care spun că prin indulgenţele papei omul e dezlegat de orice pedeapsă şi că se mântuie. [...]
27. Ei predică spunând că îndată ce banul sună în cutie, sufletul se ridică în zbor,
28. E un lucru sigur că prin banul ce sună în cutie poate să crească câştigul şi lăcomia de bani. [...] 32. Se vor osândi pe veci, împreună cu cei ce-l învaţă, aceia care] cred că prin scrisori de iertare a păcatelor îşi asigură mântuirea."
(Martin Luther, *Cele 95 de teze)}*
1. Citiţi D1. Identificaţi două argumente folosite de Luther pentru a combate indulgenţele.
2. Citiţi D2. Precizaţi daca din text se desprinde doctrina „mântuirea prin credinţă".
D2 „Am început să înţeleg că justiţia lui Dumnezeu înseamnă acea dreptate prin care omul trăieşte prin darul lui Dumnezeu, adică prin credinţă. Justiţia lui Dumnezeu este revelată de Evanghelie [...] după cum este scris: «cel care este justificat prin credinţă, va trăi»".
(Martin Luther, *Prefaţă* la ediţia de *Opere,* 154»;
120
Luteranismul. Criza acestei perioade se manifestă acut în Germania. Aici decăderea morală şi abuzurile înaltului cler sunt evidente. In Germania se manifestă resentimente majore în privinţa structurii şi organizării Bisericii. Multe dintre acestea pornesc de la faptul că Biserica se află sub controlul străinilor. Staiea_generală-este de-nemulţ~~umire~~.— Ruptura de Roma este singura soluţie. Acesta este contextul în care Lutherîşi începe~ăcţiunea! Scandalizat de practica vânzării indulgenţelor, Martin Luther afişpa7ă pe uşilebjqerir.ji din Wittenherq cel&_95-do*t&ze împotriva vânzării indulgentelor {octombrie* 1517) (D1)
In concepţia tradiţională mântuirea poate fi obţinută prin „fapte bune", inclusiv cumpărarea de indulgenţe. Dimpotrivă, Luther susţine că mântuirea este oferită gratuit tuturor de către Dumnezeu, dacă ai o credinţă adevărată. Fiecare credincios, care studiază Biblia poate descoperi adevărul despre divinitate. *Mântuirea* poate fi asigurată *de ceea ce crezi,* nu de ceea ce faci. *Expresia latină „sola fide"*(„numai prin credinţă") *devine ideea centrală a doctrinei sale* (D2).
/'Papa îl convoacă pe Luther la *Roma* ca să se disculpe. Luther nu dă ^jrsjsolicitării şi este excomunicat în 1521.

Nobili şi principi germani, umanişti, oameni de rând îl susţin pe Luther. Acţiunea de revoltă împotriva deciziilor *Romei* ia amploare. *Dieta de la Worms,* convocată de împăratul Carol Quintul îl declară eretic! Atlat SUD protecţia lui Frederic de Saxa, Luther este ascunb la castelul de la Wartburg. Timpul petrecut aici este folosit pentru traducerea *Bibliei \n limba germană,* o adevărată capodoperă literară. Aderarea la principiile lui Luther ia forme violente. Micii nobili germani, „cavalerii săraci", se revoltă împotriva principilor teritoriali şi a înaltului cler. în_1525, protestele ţăranilor se transformă într-un adevărat [ra7]frf)' ţarănPQP., sub conducerea predicatorului popular, teologul Thomas M ţin zer. Luther se dezice de aceşti adepţi violenţi, fiind un partizan al ordinii stabilite. Adeziunea marilor principi instituţionalizează însă keforma (S1). Secularizarea bunurilor Bisericii se face în folosul lor. Cea mai importantă este aceea realizată de Albert de Branderburg, Marele Maestru al ordinului cavalerilor teutoni. în 1525, pământurile ordinului sunLJransfer-mat&4R--Ducata1 Prusiei. Carol Quintul, deşi catolic convins, este ^Mipat săj^mpvfi[7]** *npqWtirA* HA cbncilfere, fiind ameninţat atât de turci, cât şi de francezi. în cele din urmă, izbucneşte un conflict deschis între catolici şi luterani. P~~rin *paceade la*~~ *Augsbura* (1555ise^ajunqe la un compromis: dreptul liberei alegeri a confesiunii, conform principiului „cuius regio, eius religio" (religia suveranului este religia supuşilor). *Protestantismul este instituţionalizat* ca religie de stat (S1).

Zwinglianismul. *Reforma luterană* se extinde în zone compacte cuprinzând patru cincimi din teritoriul Germaniei, dar şi în ţările învecinate, care întreţin raporturi comerciale cu lumea germană. Intre acestea, şi Elveţia. Zurich este cel mai modern stat al confederaţiei elvetice, fiind guvernat de un consiliu, care deţine controlul inclusiv asupra religiei. în 1518, Ulrich ZwingJi_(JL484 -„1531), venit aici, piimeşte^ posM de predicator, ua şi Luther, Zwingli studiază *Biblia* şi înţelege că rrîOTfif dintre învăţăturile Bisericii sunt total incorecte. Remediul este simplu: orice problemă religioasă poate fi rezolvată pe baza unei interpretări a *Bibliei.* Ceea ce nu se bazează pe *Biblie este* incorect.

^*Reformele* /a/'Zwingli, extrem de radicale, sunt acceptate până în 1§25 şi...se. impun.

Slujba_Jradiţională este înlocuită cu predicile, singurele sacramente recunoscute rămân botezul şi împărtăşania, serviciul religioşeste simplificat, mănăstirile sunt desfiinţate.

Calvinismul.<Su^j^rjdjJcerea lui Calvin. *Geneva devine centrul protestantismului european.* Jurisdicţia ecleziastică este încredinţată unui consistor compus din pastori şi membri ai consiliului municipal. în fiecare lună pastorii se întâlnesc ca să discute abaterile morale din oraş. Cei vinovaţi sunt convocaţi şi judecaţi, iar sancţiunile prevăzute sunt foarte severe: pedeapsa capitală pentru erezie, dar şi pentru adulter. Este obligatorie prezenţa la servic"|ş, d'[vine]i «""♦ intpmse dansuLşi iijYlirr>Qt~<anmjy flonpi/a lui Calvin este un loc auster şi puritan. Sunt adoptate şi măsurLpozitive: încurajarea instrucţiei, a cultului muncii, jmanţarea unoTlndustrii, dispoziţii de ordirygjenic şi.sanitar,. In timpul administraţiei luTeste înfjjpţală*Vniversita tea din Geneva.* în susţinerea doctrinei sale, Calvin porneşte de la *ideea primatului absolut al Bibliei, ca singură sursă a credinţei.* Calvin formulează principiul *predestinării* absolute, rezervată doar „celor aleşi". Mântuirea noastră nu este hotărâtă de fapte bune, ci doar de voinţa lui Dumnezeu (D3).

Biserica este colectivitatea celor predestinaţi. în materie de cult respinge toate ceremoniile. Influenţa doctrinei lui Calvin SP manifastă în

franţa, Anglia^-Scnţia, Ţările Ho In^ Pppmig, Ungaria PnlnnIa

Anglicanismul. în Anglia mişcările contestatare ale Bisericii au o veche tradiţie: din secolul al XlV-lea datează mişcarea lui Wycliffe. Anglia secolului al XVI-lea devine anticlericală. Papalitatea, prea îndepărtată, sacrifică interesele englezilor în favoarea acelora ale principilor de pe continent Terenul este astfel pregătit.

Dar, în Anglia, *Reforma* are unele_caiaclexistici Cea mai importantă este aceea că *este impusă de rege şi guvernul său* şi că *se termină prin CQnstitujreajjnei biserici naţionale de stat Biserica Anglicană.*

Regele obţine din partea Parlamentului aprobarea ca Biserica să fie pusă Tn subordinea sa. Prin *Actul de Supremaţie* (1534) Biserica din Anglia este scoasă de sub autoritatea papei, dar sunt menţinute dogma siliturghia catolică. Şeful suprem al Bisericii este regele, care deţine atât jurisdicţia spirituală, cât şi jurisdicţia civilă. Mănăstirile sunt desfiinţate, iar averile lor, confiscate. Biserica anglicană preia elemente ale calvinismului. Baza doctrinară a anglicanjşjjwl"[1] [pgtP] Ftabilită în 1ftn*3l pjrjn cele 3âifea7Eco7e~fD4jr[T]~

Războaiele religioase în Franţa. Influenţa *calvinismului este* foarte j puternică Tn Franţa. *Protestantismul* apare şi se răspândeşte în forma ^ sa cea mai radicală în timpuLdomniei lui Francisc I. Acesta, iniţial, îl ! tolerează, pentru ca, mai apoi, să-l combată, în funcţie de interesele politice. *Calvinismul* este adoptat mai ales de *populaţia oprimată,* dar " şi de un important cerc de *umanişti* din jurul Margaretei de Navarra. Din mişcarea *protestantă* fac parte şL/nar/ *familii nobiliare:* Bourbon, | Coligny, Montmorency. Rivalităţile dintre catolici şi protestanţi sunt agravateTn Franţa datorita strânsei legături dintre cele două domenii: , religios şi politic. DupAJ.560, la curtea Franţei se impune

puternica 1 familie catolică a ducilorde Guise. susţinători *âi~ConTrăreformei.* pro- 1 testantii sunt sprijiniţi din exterior de Elisabeta I a Angliei, de protestanţii \ germani şj de cei din Ţările de Jos. Caterina de Medic'u văduva lui Henric al II-lea, ramarie aHp\/răratiiLr_nnHiir.ătnr al FranţeL în timpul

S
1

- Suspendarea ceremoniilor şi instituţiilor care nu se regăsesc în Biblie;

- Simplificarea ceremonialului;

1

.

- Celibatul preoţilor este facultativ;

- Secularizarea bonurilor

Bisericii;

- Păstrarea a 2 sacramente din 7: botezul şi împărtăşania;

1

- Desfiinţarea ordinelor monaho-cavalereşti şi monastice.

Reforma în Germania.
Jean Calvin (1509 - 1564).
D3 „[...] Numim predestinare ■Dinţa eternă a lui Dumnezeu, prin care El hotărăşte ce vrea să facă din fiecare om. Căci nu toţi sunt creaţi în condiţii egale, ci unii sunt făcuţi pentru viaţa eternă, iar alţii pentru veşnica pedeapsă. De aceea spunem că, după rostul cu care un om a fost creat, el este sortit ori morţii, ori vieţii. Cei chemaţi rde Dumnezeu la izbăvire sunt binecuvântaţi cu mila divină, dincolo |de vrerea lor. Iar, dimpotrivă, viaţa le este cazną tuturor celor sortiţi pătimirii; şi toate se fac prin voinţa Lui neştiută şi de nepătruns."
(Jean Calvin)
1. Citiţi D3. Transcrieţi din text esenţa doctrinei lui Calvin.
121
D4 .Articolul XXII Doctrina Bisericii de la Roma privind purgatoriul, indulgenţele, cultul şi adorarea atât a chipurilor, cât şi a moaştelor, invocarea sfinţilor este o invenţie frivolă, care nu-şi are originea în nici un text din Sfânta ScripturA fiind mai curând contrară Cuvânt» tutui lui Dumnezeu.
Articolul XXXVII Maiestatea Sa regală are putere suverană înl acest regat al Angliei. [...J Episcopul Romei nu are jurisdicţie în regatul Angliei."
(Ce/e *39 de articole,* 1563).
Noaptea Sfântului Bartolomeu.
1. Citiţi D4. Precizaţi care dintre articole decretează supremaţia regelui.
2. Asociaţi imaginea de mai sus cu informaţiile din D5. Descrieţi] atmosfera din noaptea Sfântului] Bartolomeu.
D5 „De cu seară, ducele de Guise, căpetenia principală a acţiunii, chemă la sine pe câţiva căpitani francezi şi elveţieni, **spu**nându-le: «lată, a sosit ceasul în care, din voinţa regelui, urmează să ne răzbunăm asupra seminţiei. potrivnice lui Dumnezeu; fiara e în cuşcă şi nu trebuie îngăduit săj scape. [...] Toţi să poarte cal semne distinctive o eşarfă albă la braţul stâng şi o cruce la pălărie. Ceasul execuţiei îi vor cunoaştd după sunetul clopotului mare de la curte»."
(Agrippa d'Aubigne, *Istoria universală)*
domniilor succesive ale celor trei fii ai săi (1560 -l589). Femeie abilă, inteligentă şi cultă, dar lipsită de orice scrupule, Caterina încearcă o politică de conciliere între catolici şi protestanţi (numiţi în Franţa hughenoţi). Intenţiile sale se lovesc de manevrele familiei de Guise şi de presiunile lui Filip al II-lea al Spaniei. în 1562, la *Vassy, oamenii ducelui* de Guise *împrăştie o adunare a protestanplor şi ucid o parte dintre aceştia.* Este începutul războaielor religioase care însângerează Franţa până la sfârşitul secolului al XVI-lea.
în 1572,JcuDoaptea Sfântului Rartolnmftw" peqţp *?* 00£Lde_pxot©stanţi sunt masacrat, în *Paris* şi în provincie, cu acordul regelui, incitat de Caterina de Medici şi de *Liga Catolică* (D5). în 1588, doi şefi ai *Liaii Catolic*^ aparţinând familiei de Guisejsunlasasinaţi şi. în anul următor. însuşi regele Henric ai III-lea le urmează. Henric de Rnnrhnn Hpyjrp_ rege sub numele de Henric al IV-lea (1589-l610), după ce îşi abjură religia sa protestantă. Urmează o perioadă dificilă de pacificare internă. Prin Ed/cju/cff? *la Nnnt*^{ot}> (159fi), *ragele acordă hughenoţilorlibertatea*
SuîtUlUi (în unele nray») pi *irmrt ti li tntte* funrtijle* pf/W'fîfî
Reforma religioasă în Transilvania. Luther manifestase o atitudine de apreciere faţă de Biserica ortodoxă, a cărei doctrină o considera „partea cea mai bună a Bisericii universale". Reformatorul german găseşte puncte de convergenţă între ortodoxism şi practicile susţinute de el: respingerea primatului papei, respingerea indulgenţelor. Pătrunderea timpurie a ideilor lui Martin Luther în Transilvania are loc în condiţii favorabile: existenţa unor pături sociale capabile să recepteze mesajul

Reformei (orăşenii saşi şi nobilii maghiari) şi un cadru politic favorabil datorită crizei Ungariei. Noua credinţă este adusăjjjn fier. maniajje_ Q£gustori şi studenţi şi, în câteva decenii, câştigă cea mai mare parte a populatiejjşatolice a Transjjy.f»nif*i Primii care îmbrăţişază *luteranismul* sunt^fşjjpăîat oficialităţile oraşelor, cât şi masa populaţiei. PrjrjoeleJgxte *luterane* apar la Sf'ftftf unn>~gstp organizată şi *o şnnalfi luterană.* Braşoveanul Johannes~Hbnterus, umanist, organizează instituţional biserica săsească a Braşovului şi a Ţării Bârsei. Exemplul Braşovului este urmat de restul comunităţii saşilor din Transilvania, din oraşele *Sibiu, Sighişoara, Mediaş* şi *Bistriţa.* In anii următori se definitivează organizarea ecleziastică a bisericii săseşti prin alegerea unuiep/scopL(4553). i lngu[rii] ^i" Transilvanja preferă *calvinismul.* mult mai riguros în exigenţa de a controla viaţa comunităţii decât *luteranismul.* jo_ 1564. Sinodul clericilor unguri reunit la A/ud îşi alege un ep/scQ|P»iapt_ confirmat de Dieta de la *Turda.* Pe urmele *calvinismului* se infiltrează în Transilvania doctrina radicală a *unitarianismului,* adoptat de o parte a populaţiei maghiare şi de principele loan Sigismund. înJ568, acesta *acordă libertatea de cult religiilor reformate.* Adoptate delaţiunile" constituţionale ale principatului, cele trei ramuri desprinse din Reformă obţin statut legal alături de catolicism. Consecinţele răspândirii Reformei sunt extrem de importante.

Q^/.,*Verificaţi-vă cunoştinţele!*

1. Identificaţi două asemănări şi două deosebiri între luteranism şi calvinism.
2. Găsiţi argumente pentru a susţine sau infirma afirmaţia: .Reforma lui Calvin este mai radicală decât cea a lui Luther".
3. Menţionaţi două caracteristici ale reformei în Anglia.
4. Prezentaţi două cauze ale războaielor religioase din Franţa.

Contrareforma

Sigură pe ea, Papalitatea a crezut că reforma lui Luther nu poate avea urmări mai serioase decât cele ale reformei lui Wycliffe sau a lui lan Hus. Dar progresele realizate de Reformă neliniştesc Biserica romană şi o obligă să reacţioneze la această revoluţie religioasă. Biserica încearcă să se reformeze şi să stopeze expansiunea protestantismului. Această acţiune se desfăşoară pe două nivele: al reîntoarcerii la practica catolică a unei biserici şi a unui teritoriu (ceea ce se numeşte contrareformă) şi cel de reformare propriu-zisă a Bisericii catolice (fenomen numit Reforma catolică).

Conciliul de la Trento. Primul papă care adoptă măsuri reale de reformă este Paul al lll-lea. Acesta convoacă *Cnnniiiui* rfc /a, *Trentn* (T545-Jj563)TSe convine ca problemele doctrinare şi ceie disciplinare slftie dezbaîute"în paralel.

Sesiunile Conciliului SP Hpsfăşnară de-a lungul a trei perioade. Conciliul îşi propune să-i readucă pe protestanţi la unitatea Bisericii, să definească precis dogma sacramentelor şi să efectueze o reformă morală şi disciplinară a întregii ierarhii ecleziastice.

în privinţa *dogmei Bisericii,* s-a stabilit: unica normă a credinţei este Sfânta Scripti,ira: singura traducere a Bibliei, oficială, recunoscută ca autentică este .Vulgata" (versiunea tradusă din *ebraică* de Sfântul lero-

nim); ..Păcatul Originar" POP*» fi răgri împărat prjp a,prnl hotelului; jneiL__

ţinerea celor şapte sar.rarnfîp^; eai\/aroa prin credinţă si prin binefaceri; cultul Fecioarei si adorarea sfinţilor.

Ca *măsuri disciplinare şi organizatorice* s-a decis: Papa este recunoscut ca singur conducător al Bisericii catolice; este interzis cumulul funcţiilor episcopale; episcopii trebuie să facă vizite pastorale anuale în dioceze; asigurarea educaţiei teologice pentru clerul fără instrucţie; menţinerea celibatului preoţilor; măsuri de eliminare a simoniei şi nepotismului; reducerea fiscalităţii pontificale, Transpunerea în practică a hotărârilor conciliului se face cu dificultate. Suveranii sunt îngrijoraţi de reafirmarea principiului supremaţiei papei asupra clerului.

O altă măsi ira aHnptată HP către Biserica catolică pentru a opri extinderea ideilor *Reformei* este crearea *Congregaţiei Indexului.* Aceasta . urma să examineze toate scrierile *~cu* caracter religios sau laic şi să I întocmească liste cu cele interzise catolicilor, numite Index. în Index sunt trecute nu numai,cărţi religioase ale protestanţilor, ci şi din alte domenii, inclusiv ştiinţifice. *

Compania lui lisus. în realizarea reformelor preconizate de Conciliul de la Trento un rol important îl au ordinele religioase. Dintre acestea, instrumentul cel mai eficient de reînnoire religioasă şi de luptă j împotriva protestantismului este *Qcdinuljezuitilor.* Fnnrjaj^ftlgantHirlp ■ Loyoiar Ordinul iezuiţilor, aprobat de Paul al lll-lea ((|5^0>se pune în serviciul papei şi jură să se consacre mântuirii sufletelor. "Membrii *Companiei lui lisus* sunt instruiţi mai ales în domeniul : teologiei şi predicii. Ei poartă veşmântul preoţilor seculari şi acceptă o supunere totală faţă de superiorul lor, generalul qrdinului, ales pe viaţă. *A* Mijloacele de acţiune ale iezuiţilor sunt: predicile, spovedaniile, învăţă- I mântui şi misionarismul (D1).

Iezuiţii desfăşoară intense activităţi misionare în Asia şi. în special, * în America Latină. "

Cu toate aceste măsuri, unitatea Bisericii romano-catolice nu mai poate fi refăcută. Divizarea politică este dublată de o divizare religioasă.

Papa Paul al lll-lea (1534-l549).
Iniţiatorul unor măsuri de
reformare a Bisericii:
aprobă Compania lui Isus;
reorganizează Inchiziţia;
convoacă Conciliul de la Trento.
D1 „Au trecut aproape doi ani de când noi patru, trimişi de venerabilul nostru părinte Ignatiu (de Loyola) la muncă, am descins în Colonia [Koln]. Noi vom studia deci aici în ce fel s-ar putea înfiinţa colegii în oraşele imperiale [...] căci acest lucru nu atârnă de un duce, de un episcop, de un rege sau împărat, ci de popor.[...] acesta e necioplit şi-i plac lucrurile grosolane şi crede mai mult ochilor decât urechii. [...] De aceea e nevoie de răbdare şi îngăduinţă."
> *(Scrisoarea lui Peter Canisius,*
sfetnicul lui Ferdinand al V-lea
al Spaniei)
(1. Citiţi D1. Prezentaţi metodele folosite de iezuiţi.
.^v/ *Verificaţi-vă xjtim^i cunoştinţele!*
1. Precizaţi care au fost obiectivele Conciliului de la Trento.
12. Prezentaţi trei măsuri referitoare la dogmă.
13. Prezentaţi trei măsuri referitoare la disciplina şi organizarea Bisericii catolice.
14. Apreciaţi care din cele două categorii de măsuri au fost mai importante din punctul de vedere al credincioşilor.

EXPANSIUNEA EUROPEANA
14

1) *Capitolul*

Conţinut

[1] stai
Context şi cauze Marile descoperiri geografice Imperiile coloniale în secolele XVI - XVII
i
- Războiul de 100 de ani între Franţa şi Anglia
- Expediţia lui Bartolomeo Diaz la Capul Bunei Speranţe
-Expediţia lui Vasco da Gamei ajunge în Indtaj
- Descoperirea Brazii iei de^ către portughezi
călătorie a lui Cristofor Columba, în Lumea Nouşf
- Triatul de la Tordesilla£]
rie în juftjl lumii a lu| jFernand Magellan

1500
149* 1494
1519-l522
124

Context şi cauze

Pentru o lungă perioadă de timp Europa reprezintă locul care decide soarta istoriei. Cu toate acestea, locuitorii săi nu cunosc decât propriul continent şi ceva despre zonele învecinate Mării Mediterane.
La începutul epocii moderne se modifică profund *concepţia oamenilor cu privire la Pământ.* Pentru o perioadă îndelungată se consideră că Pământul are forma unei farfurii adânci. Ulterior, concepţia cu privire la forma, locul şi rolul continentelor este marcată de abandonarea concepţiei *geocentriste,* care plasează Pământul în centrul Universului, şi însuşirea treptată, dar sigură, de către savanţi şi navigatori a celei *heliocentriste,* după care Soarele se află în centrul Universului, iar Pământul se roteşte în jurul său.
La finele secolului al XV-lea unele izvoare probează forma sferică a Pământului. Astfel, se impun documentele cartografice redactate de către **Paolo Toscaneli, Martin** Behaim şi Gerhard Mercator.
Interesul oamenilor pentru lumea de dincolo de hotarele Europei este frânat pentru multă vreme de concepţiile după care în imensitatea oceanelor şi a mărilor acţionează animale uriaşe, care distrug corăbiile, sau de faptul că, odată ajunse la marginea lumii cunoscute, corăbiile se prăbuşesc de pe Pământ.
în a doua jumătate a secolului al XV-lea Europa cunoaşte o dezvoltare economică deosebită. Aceasta are la bază creşterea numărului de locuitori, politica monarhiilor europene de încurajare a întreprinzătorilor, sfârşitul războielor purtate de feudali şi care răvăşiseră continentul, ca de exemplu:

războiul de **100** de ani (1337 - 1453), afirmarea politicii de echilibru european.
Progresul economic, dorinţele de îmbogăţire ale unei aristocraţii din ce în ce mai rafinate cer cu necesitate mari cantităţi de metale preţioase şi care nu se găsesc decât în cantităţi modeste în Europa, poate cu excepţia argintului (D1).
în perioada *Renaşterii* se naşte *idealul omului modern* - cumpătat, modest, întreprinzător. *Reforma religioasă* susţine şi consolidează acest ideal.
Apare o pătură de *întreprinzători,* care demonstrează deschidere faţă de nou şi dispune de importante mijloace financiare, cu care sunt susţinute noile expediţii maritime. Membrii săi caută să obţină un profit de pe urma călătoriilor şi să îşi instaleze reprezentanţii în noile zone cucerite (D2).
Cucerirea *Constantinopolului* de către sultanul Mahomed al II-lea în 1453 şi expansiunea otomanilor către Europa Centrală trezeşte la oameni din nou febra luptei împotriva tuturor *necredincioşilor.* La aceasta se adaugă impactul povestirilor populare cu privire ia călătoria lui **Marco Polo** în China, dar şi dorinţa europenilor de a găsi mitica ţară El Dorado, acolo unde se găseşte aur din belşug.
Toate statele, care se implică în aventura expediţiilor către Lumea Nouă, doresc să contribuie la creştinarea băştinaşilor şi să impună cuvântul lui Dumnezeu în aceste zone.
în cursa pentru a găsi mirodenii şi multe bogăţii, se deschide calea navigaţiei martime, care este mult mai sigură, dar mai lungă ca durată (D3). Aceasta este încurajată de progresele tehnice înfăptuite.
Astfel,

_ *Termeni*

astrolab caravelă geocentrism heliocentrism
Mappa Mundi (Harta Lumii, sec. al XV-lea).

D1 ..... Am rămas patrusprezece ani la negri. N-am întâlnit nifeîodată pe vreunul care să-mi dea ■ informaţie sigură: «Uite la ce-am Rost martor; uite cum se găseşte şi se adună aurul...» De aceea, e de crezut că el vine de departe...."
(Antonio Malfante *despre importanţa aurului în secolul al XV-lea)*

Cetatea incaşilor de la Machu Pichu.

125

D2 „..Afirm cu certitudine că cel care ar dispune de un echipaj, de un permis de liberă trecere şi de o navă ar putea înconjura întreg Pământul, atât pe sus, cât şi pe jos şi s-ar putea întoarce în ţara sa. Şi s-ar găsi mai mereu pământuri, ţări şi insule precum în ţara aceasta.:?» (Jean de Mandenville *despre importanţa investiţiei într-o expediţie maritimă),*

D3 „...Şi ies de acolo în fiecare zi mai bine de 100 de corăbii cu tâlhari, care umblă şi pradă pe mare... Şi păgubesc foarte mult pe negustori; ...negustorii umblă bine înarmaţi, aşa că nu se tem de ei...; şi chiar le vin de hac de multe ori, dar de multe ori o păţesc şi ei...".
(Marco Polo *despre pericolele din activitatea negustorilor)*

este construită *caravela,* care este un vas mai uşor de manevrat inclusiv în apele adânci. Pentru eficienţa navigaţiei sunt utilizate o serie de echipamente, ca de exemplu: *busola, astrolabul, orologiul solar portativ,* hărţi mai perfecţionate. Există preocupări numeroase pentru stabilirea latitudinii şi longitudinii.
Expediţiile organizate în afara Europei antrenează imense resurse materiale, financiare şi umane şi se soldează cu urmări deosebite.

Divinitate aztecă.
Indieni din America de Sud.

Ştiaţi că...

... în secolul al XIII-lea efectuează călătorii în Asia, între alţii, Pian de Carpine, Wilhelm de Rubuck, Marco Polo, care lasă însemnări de călătorie?
... Cristofor Columb este fiul unui ţesător din Genova. El prezintă proiectul unei călătorii către apus, pe rând, Genovei, regelui Portugaliei şi apoi lui Ferdinand Catolicul şi Isabelei de Castilia, regii Spaniei?
... în cadrul expediţiei conduse de către Fernando Magellan au navigat 5 corăbii, cu un echipaj de 285 de oameni ?

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Explicaţi cauzele economice şi politice ale expansiunii europenilor.
2. Alcătuiţi un eseu de o pagină, cu privire la premisele organizării unei expediţii în Lumea Nouă.
3. Citiţi D3. Justificaţi importanţa economică a aurului.
4. Argumentaţi importanţa progreselor tehnice pentru marile descoperiri geografice.
5. Justificaţi contribuţia burgheziei la organizarea expediţiilor către Lumea Nouă.
6. Argumentaţi importanţa drumului maritim către Indii.

Marile descoperiri geografice

Apariţia turcilor în Orientul Mijlociu şi Apropiat duce la blocarea drumului comercial dintre Europa şi Orient, de unde se aduc *mirodeniile* şi alte produse (DI). De aceea, se impune căutarea unui *drum nou,* fie pe mare, fie pe uscat, către aceste zone (H1). Totodată, europenii speră să găsească aur.
Profitând de progresele navigaţiei, primii care întreprind expediţii către tărâmurile necunoscute sunt *portughezii.* în secolul al XIV-lea, aceştia, încurajaţi de prinţul Henric Navigatorul, cercetează insulele Azore şi Canare. Apoi trec la organizarea expediţiilor către coastele apusene ale Africii. Astfel, în 1487 Bartolomeo Diaz conduce o flotă pentru a descoperi drumul către India. El cercetează vestul Africii şi ajunge până în sudul continentului, care este denumit Capul Bunei Speranţe. După un deceniu, în

1497, Vasco de Gama, conduce patru corăbii pe acelaşi drum. El depăşeşte sudul Africii, pe care îl înconjoară, şi navigând de-a lungul ţărmului, prin strâmtoarea Madagascar, ajunge, în 1498, la *Calicut,* marele port de pe coasta de apus a Indiei. Europa avea deschis aşadar un drum către piaţa mirodeniilor şi a metalelor preţioase.
Au urmat expediţii de cucerire în India, care consolidează prezenţa portughezilor in acele zone. Sunt ocupate şi se instalează garnizoane portugheze la *Malacca, Macao,* în sudul Chinei, la *Goa* şi pe coasta Malabar din India. în 1500 Alvarez Cabrai descoperă Brazilia, care devine singura colonie portugheză din America de Sud.
Portughezilor le urmează *spaniolii.* Aceştia doresc să găsească un drum către India pe la apus, peste Oceanul Atlantic. Spaniolii nu doresc să interfereze cu portughezii cu care încep o lungă perioadă de rivalitate.
Cristofor Columb, italian de origine, intrat în serviciul Spaniei, este convins că navigând pe la apus poate ajunge în Indii. începând din 1492 el întreprinde mai multe călătorii şi ajunge să exploreze insulele Cuba,

HI Expansiunea europeană I £
EUROPA *(*
Vasco da Gama.

D1.....Creşte acolo cel mai bun
amfor, care se vinde la greutatea
Hui în aur... Şi vin aici [în Sumatra]
mulţi negustori care să cumpere
mirodeniile de care v-am spus şi
pe care le găsesc din belşug şi...
din care se scot câştiguri mari...."
(Marco Polo *despre importanţa mirodeniilor)*

D2 ..... Se văd plutind pe apă
mici pachete de iarbă de mare care părea încă proaspătă,... ceea ce ne-a făcut să credem că ne apropiem de pământ... Spre ora zece seara, amiralul [Columb] a văzut o lumină,... care era ca o Candelă, a cărei lumină urca şi cobora... La ora două după miezul nopţii, s-a observat cu adevărat pământul...."
(Las **Casas *cu privire la ziua*** *descoperii Americii de către Columb)*

POSESIUNI SPANIOLE
0 500 1000 km
Zone neexplorate
| **Zone** explorate
Linia de împărţire a lumii Intre portughezi şi spanioli (Tratatul de la Tordesillas, 1494)

127

m Termeni
azteci
circumnavigaţie
incaşi
mirodenii

D3 „Pentru o undiţă de pescpit sau pentru un cuţit, ne dădeau, cinci sau şase găini; pentru un pieptene, şase perechi de gââcani; pentru o oglindă sau un foarfece, peşte cât ar fi fost de ajuns să hrăneşti zece oameni, pentru uri clopoţel, un coş de cartofi; JF» aceşti cartofi au gust de castane şi sunt lungi ca napii...." (Antonio Pigafetta *despre schimbul cu băştinaşii în timpul călătoriei lui Magellan)*

Corabia Santa Măria a lui Cristofor Columb.

Ştiaţi, că.
... denumirea de America este utilizată pentru prima dată de către Martin Waldseemuller?
... iniţial Brazilia a fost denumită „Tara Adevăratei Cruci"?
Heman Cortes intră în Mexico.

Bahamas, Haiti, Dominica, Guadelupa, Porto Rico, Trinidad, coastele Americii Centrale (D2). Moare cu convingerea că a ajuns în India şi numeşte pe locuitorii băştinaşi indieni.
De fapt, Columb descoperă *un nou continent,* care avea să primească numele de America, pornindu-se de la numele navigatorului italian Amerigo Vespucci. Sunt însă unii istorici care susţin că primii care au ajuns în America au fost vikingii, în zorii Evului Mediu.
Aflat tot în serviciul Spaniei, deşi portughez, **Fernand Magellan,** realizează între 1519-l522 prima *circumnavigaţie* a Pământului. Astfel, el demonstrează că planeta noastră are o formă sferică. Iniţial, el navighează către ţărmurile Americii de Sud. Descoperă în sudul Americii o strâmtoare, care face legătura între Oceanul Atlantic şi Pacific, şi care astăzi îi poartă numele. Apoi străbate Oceanul Pacific către nord-vest şi descoperă un grup de insule, pe care le denumeşte Filipine (D3).
într-una din aceste insule îşi află moartea în luptele cu băştinaşii. Ultima corabie rămasă, pe nume Victoria, condusă de **Sebastian El Cano,** continuă călătoria. Astfel, acesta parcurge Oceanul Indian, trece pe la sudul Africii şi prin Oceanul Atlantic se întoarce în Spania (1522).

în continentul american, denumit generic Lumea Nouă, spaniolii desfăşoară expediţii de cucerire. în fruntea lor se află **conchistadorii.** Aceştia aduc Coroanei Spaniei bogăţii imense şi forţă de muncă ieftină, în urma acţiunii lor sunt distruse civilizaţiile precolumbiene: aztecii în Mexic şi incaşii în Peru. Statul aztec este supus de către **Hernan Cortes,** care îl înfrânge pe ultimul suveran al aztecilor şi pradă cumplit capitala acestora. în America de Sud acţionează **Francisco Pizzaro,** care cucereşte Peru şi pune capăt statului incaş, descoperind în acelaşi timp mari rezerve de argint, precum cele de la Potosi. Astfel se pun bazele imperiului colonial spaniol. Expediţii de explorare sunt întreprinse în secolele al XVI-lea - al XVII-lea şi de către francezi şi englezi, care cercetează zonele Americii de Nord şi din nordul Oceanului Atlantic şi, respectiv, de către olandezi, care se stabilesc în unele puncte din Africa de Sud şi din Extremul Orient. La capătul a numeroase călătorii sunt descoperite teritorii noi, ceea ce propulsează Europa pe primul loc în dezvoltarea modernă (S1).

Consecinţele expansiunii europenilor S1

- Axa comerţului mondial se mută în zona Oceanului Atlantic. Se dezvoltă economia atlantică;
- Creşterea cantităţii de metale preţioase din Lumea Nouă către Europa;
- Are loc „revoluţia preţurilor", dar şi o intensificare a inflaţiei;
- Burghezia se află în ascensiune;
- O mai bună cunoaştere între Europa şi Lumea Nouă;
- Se răspândesc noi boli în Lumea Nouă, ceea ce are efecte dezastruoase asupra băştinaşilor;
- Se naşte o nouă viziune asupra lumii.

€j*C *Verificaţi-vă cunoştinţele!*

1. Justificaţi importanţa Indiei pentru europeni.
2. Enumeraţi factorii care permit Portugaliei şi Spaniei să se afle în fruntea expediţiilor în Lumea Nouă.
3. Studiaţi H1. Identificaţi drumul expediţiei conduse de către Fernand Magellan.
4. Argumentaţi rolul conchistadorilor în constituirea coloniilor spaniole.
5. Prezentaţi cauzele rivalităţii dintre Spania şi Portugalia în perioada descoperirilor geografice.
6. Citiţi D3. Alcătuiţi un eseu de o pagină cu privire la viaţa de toate zilele a celor care luau parte la marile descoperiri geografice.

Imperiile coloniale în secolele al XVI-lea - al XVII-lea

Urmare a descoperirilor geografice, orizontul de cunoaştere al europenilor se lărgeşte foarte mult. Astfel, teritoriile explorate în lumea extraeuropeană sunt cucerite şi colonizate sistematic. Se constituie primele *imperii coloniale* (H1). în cadrul imperiilor coloniale sunt promovate, de cele mai multe ori pe cale violentă, valorile europene. Acestea reprezintă opoziţia la „sălbăticia", pe care, în opinia europenilor, o afişează băştinaşii cuceriţi (D1).

Principalele state care iau parte la marile descoperiri geografice, devin *metropole.* Rolul imperiilor coloniale este *să furnizeze metropolei forţă de muncă foarte ieftină* - cea a băştinaşilor, dar, în special, să ofere imense cantităţi de materii prime, ca de exemplu: mirodenii, metale preţioase, mai ales aur şi argint, zahăr, cafea, tutun, bumbac şi multe altele (SI). Astfel se impune *concepţia economică mercantilistă,* conform căreia statul, care exportă cât mai multe produse, poate depozita o cât mai mare cantitate de metale preţioase, singura în stare să asigure prosperitatea sa economică.

în plan religios metropola promovează în colonii o politică având un caracter eminamente misionar. Aşadar, este răspândită printre băştinaşi *religia creştină* (D2).

în acest sens acţionează numeroase *ordinele religioase,* ca de exemplu: dominicanii, franciscanii, iezuiţii şi alţii. De asemenea, sunt construite numeroase misiuni creştine, biserici, mănăstiri. Misionarii creştini se implică şi în activitatea de asistenţă socială şi exercitare a actului de justiţie. Unii însă, ca de exemplu călugărul spaniol Bartolomeo de Las Casas, încearcă să atragă atenţia conducătorilor Europei asupra consecinţelor nefaste ale exploatării sălbatice a muncii băştinaşilor din colonii.

în 1494, ca urmare a medierii papei Alexandru al VI-lea Borgia, Portugalia şi Spania îşi împart lumea prin *tratatul de la Tordesillas.* Astfel, tot ceea ce se află la răsărit de o linie imaginară trasată în Oceanul Atlantic aparţine Portugaliei, iar la apus, Spaniei. Tratatul nu este recunoscut însă de Anglia şi Franţa, care sunt interesate să cucerească, la rândul lor, noi colonii.

81|

Schimburi între Europa şi Lumea Nouă

Din Europa In Lumea nouă	Din Lumea nouă în Europa
- Banane	*- Porumbul*
— Citrice	*— Ardeiul*
— Ceapă	*- Cartoful*
- Măsline	*- Chinina*
— Cereale	*- Fasolea*
- Vaci	*- Alunele*
— Cai	*- Tutunul*
— Struguri	*— Dovleacul*
- Numeroase boli	*— Cacao*

Termeni

colonie conchistadori factorii comerciale metropolă Mprdine religioase wlceregat

r D1 .....Aceşti indivizi, lipsiţi de

Ştiinţă şi artă, fără monumente ale trecutului decât unele picturi cu evocări imprecise, nu au legi scrise, ci numai obiceiuri, tradiţii barbare... Idealul lor este de a mânca, a bea, a adora idoli păgâni şi a se deda la orgii bestiale. Ce se poate aştepta de la oameni al căror cap este aşa de tare că spaniolii, luptându-se cu ei, trebuie să vegheze să nu-i lovească în cap că li se îndoaie săbiile?... Numai detonarea armelor de foc ar permite indienilor să audă vocea Evangheliei...." *(Un călugăr francez despre modul în care europenii îi văd pe indieni)*

Glob pământesc (secolul al XVI-lea).

Podoabă din aur descoperită în Columbia.

129

Sclavi negri se îmbarcă pentru America.

D2.....Părintele Xavier mergea

peste tot în picioarele goale. Hainele lui sunt sărace şi rupte... El spunea «Adesea mi se întâmpla că aveam mâinile obosite din cauza botezurilor; adesea, într-o singură zi am botezat sate întregi. Uneori îmi lipsea vocea şi cuvântul de a mai recita Crezul şi rugăciunile»...*, f

(Mărturia călugărului portughez
Xavier despre rolul călugărilor
în Lumea Nouă)

Fondatorul imperiului colonial portughez este Alfonso de Albuquerque. Imperiul cuprinde teritorii pe coastele apusene şi răsăritene ale Africii, pe cele apusene ale Indiei, în insulele Sonde şi Molucce, Brazilia. El este constituit din *factorii comerciale.* în Brazilia se pun bazele sistemului de plantaţii. Capitala imperiului colonial este oraşul *Goa* din India.

Cel mai întins imperiu colonial este cel spaniol. La constituirea lui participă *conchistadorii,* precum: Hernan Cortez, care cucereşte statul aztec în Mexic, şi Francisco Pizzaro, care supune statul incaşilor Tn Peru.

Domeniul colonial spaniol se întinde în America de Nord şi Centrală, în insulele Filipine. Unitatea adminstrativă principală este *viceregatul,* ca de exemplu: La Plata, Peru, Noua Granada. Sistemul de exploatare a coloniilor are la bază o practică de tip feudal, fiind bazat pe sistemul unor recompense acordate vasalului de către coroană, care juca rolul de senior. Coordonarea activităţii politice şi economice în colonii se realizează prin intermediul *Consiliului Indiilor* şi respectiv, a *Casei de la Contratation.*

Depotrivă spaniolii şi portughezii recurg la munca sclavilor din Africa, care sunt transportaţi peste Oceanul Atlantic, ceea ce inaugurează una din cele mai de seamă tragedii umane ale istoriei universale.

Anglia, Franţa, Olanda formează şi ele imperii coloniale, rolul decisiv în coordonarea activităţii economice revenind companiilor comerciale.

Astfel, *se pun bazele economiei de tip mondial,* ceea ce aduce Europa mai aproape de lumea extraeuropeană şi grăbeşte intensificarea schimburilor între acestea.

Slujbă religioasă **într-o** colonie spaniolă.

Ştiaţi că...
... conform unor date statistice, între secolele al XV-lea al XlX-lea sunt aduşi din Africa **în** America 15 milioane de sclavi? -
C Jăd> *V^er^ifi^ca^ţi^v^ă cunoştinţele!*
1. Alcătuiţi un eseu de o pagină, cu privire la importanţa constituirii imperiilor coloniale în secolele ai XVI-lea-alXVII-lea.
2. Citiţi D1. Identificaţi principalele stereotipii care domină gândirea europenilor cu privire la băştinaşii din Lumea Nouă.
3. Studiaţi H1. Plasaţi pe hartă principalele teritorii din imperiile coloniale portughez şi spaniol.
4. Argumentaţi rolul activităţii de evanghelizare a indienilor.
5. Justificaţi rolul economic important al coloniilor pentru Spania şi Portugalia.
6. Identificaţi o asemănare şi o deosebire între imperiul colonial portughez şi cel spaniol.

Evaluare - Capitolele 12,13 şi 14

1. Definiţi termenii:
campanila, indulgenţă, iezuiţi, Biblie, Contrareformă, spirit critic, cară velă, conchistadori.
Cu fiecare dintre aceştia alcătuiţi câte o propoziţie sau frază referitoare la tema studiată.
2.Prezentaţi, în aproximativ o pagină, o sinteză cu tema *Umanismul şi Reforma - fundamente ale Europei moderne,* având în vedere următoarele:
a) două trăsături definitorii ale *Umanismului* şi, respectiv, ale *Reformei;*
b) câte două personalităţi reprezentative din cadrul lor;
c) două consecinţe ale *Umanismului* şi, respectiv, ale *Reformei.*
3. Elaboraţi în aproximativ o jumătate de pagină un text cu caracter istoric, având în vedere următoarele personalităţi, date şi termeni:
Erasmus din Rotterdam; 1517; luteranism; umanism; ideal uman.
4. Ordonaţi cronologic următoarele evenimente:
a) Tratatul de la Augsburg;
b) începutul expediţiei lui Magellan;
c) expediţia lui Alvarez Cabrai;
d) Luther afişează *Cele 95 de teze* la Wittenberg.
5. Completaţi spaţiile libere cu informaţiile istorice corespunzătoare următoarelor definiţii:
a) termen folosit pentru a-i numi pe protestanţii din Franţa.....;
b) punct de schimb comercial al produselor locale cu cele aduse de pe alte continente.....;
c) religie reformată impusă în Anglia de Henric alVIIMea.....
6. Prezentaţi două consecinţe ale Reformei şi, respectiv, două ale Renaşterii în Europa Occidentală.
7. Citiţi afirmaţiile de mai jos şi încercuiţi litera corespunzătoare răspunsului corect.
7.1. Prestigiul papalităţii a fost compromis de unii papi, printre care şi:
a)GrigorealVII-lea;
b) Alexandru al Vl-lea;
c) Inocentiu al lll-lea; d)Paulalllll-lea
7.2. în sec. XVI saşii din Transilvania au îmbrăţişat:
a)calvinismul; b) luteranismul;
cjunitarianismul;
d) catolicismul.
7.3. Aztecii locuiau în:
a) Chile; b) Honduras; c) Mexic; d) Salvador.
7.4. Luca Della Robia este:
a) sculptor; b) pictor; c) arhitect; d) actor.
8. Alcătuiţi scurte fişe biografice privind personalitatea lui:
Henric al Vlll-lea, Jean Calvin, Hernan Cortes, Ignaţiu de Loyola.
9. Completaţi spaţiile libere cu un eveniment
istoric în care a fost implicată fiecare dintre personalităţile de mai jos:
Martin Luther.....
Francisco Pizzaro.....
MichelangeloBuonarroti.....
10. Realizaţi o comparaţie între Renaştere şi Reformă pornind de la:
a) atitudinea abordată în cadrul fiecărui proces faţă de rolul şi locul individului în societate;
b) contribuţia fiecărui proces la modernizarea Europei.
11. Ordonaţi cronologic evenimentele/procesele, scriind în spaţiile libere literele corecte.
a) Descoperirea drumului pe la răsărit de către portughezi.....
b) Cucerirea Constantinopolului de către otomani.....
c) Războiul ţărănesc din Germania.....
d) „Cele 39 de articole".

ABSOLUTISMUL
15
Capitolul 15

Conţinut

Trăsături generale
Instituţii
Dinastia Habsburgilor
Dinastia Bourbonilor
Dinastia Tudorilor
Dinastia Romanovilor

V

- Domnia
- Domnia lui Henric al VII-lea în Anglia
- Domnia lui Henric al VIII-lea în Anglia
- Domnia lui Carol Quintul în
Germania şi Spania
- Domnia ţarului Iyan al IV-lea în Rusia
- Domnia lui Filip al II-lea în Spania - Domnia Elisabetei I în Anglia
- Lupta navală de la Lepanto ' - Dezastrul Invincibilei Armada
- Domnia lui Henric al IV-lea în Franţa
- Domnia lui Ludovic al XIII-lea în Franţa
- Dinastia Romanovilor
lui Ludovic al XIV-lea (Regele Soare) în Franţa
- Domnia tarului Petru I în Rusia
1516 1533 1556
1558
1571
1588
1589
.1610.
1613-
1643-
1689-
1610 1643
1715 1725
132
/

Trăsături generale. Institut

Absolutismul monarhic constituie etapa finală a unui proces istoric important în evoluţia unor state europene, de exemplu: Franţa, Anglia, Spania, Rusia. Ea se încadrează în perioada secolelor al XVI-leaal XVII-lea. Acest proces începe o dată cu centralizarea politică (S1).

în secolul al XVI-lea modelul de monarhie absolută este reprezentat de domnia lui Carol Quintul, rege al Spaniei şi împărat al Germaniei, iar în cel următor, de cea a lui Ludovic al XIV-lea, rege al Franţei.

Absolutismul are la bază creşterea deosebită a puterii monarhului, care se justifică printr-o doctrină oficială. Aceasta este teoretizată, între alţii, de către cardinalul Mercurio Gatinara în Spania, Jean Bodin şi Jacques Benigne Bossuet în Franţa (D1). Aceasta insistă asupra originii divine a monarhiei, care influenţează întreaga activitate a statului, inclusiv practica juridică.

Monarhul are *autoritate deplină* în cadrul statului şi se situează deasupra legilor, persoana sa fiind sacră (S2). Biserica este supusă intereselor statului, care se identifică cu cele ale monarhului. Aşadar, voinţa monarhului este lege în cadrul statului. Statul şi persoana regelui constituie un tot unitar, ceea ce este ilustrat în formula devenită celebră a lui Ludovic al XIV-lea, şi anume: *„Statul sunt eu!".*

Regele se înconjoară de un *cult personal,* căruia îi corespund în plan artistic reşedinţe somptuoase, precum cele de la Versailles (Franţa), Escorial (Spania), SanktPetersburg (Rusia).

Regele devine un arbitru în disputele dintre burghezie şi nobilime. Nobilimea este înzestrată în continuare, cu privilegii importante. Burghezia este susţinută pe plan economic. Monarhia promovează o politică economică mercantilistă care aduce statului venituri importante.

Instituţiile statului absolutist se află în subordinea directă a monarhului, care le controlează nemijlocit. Acestea sunt monarhia, cancelaria, Consiliul regelui şi Adunarea Stărilor, corpul de funcţionari.

Monarhia are un caracter ereditar, succesiunea la tron fiind clar stabilită în baza principiului *„Regele a murit! Trăiască regele* /"(D2). Nobilimea este redusă la ascultare, mulţi dintre membrii săiacceptând să trăiască la curte. Aceasta devine o nobilime

Factorii care favorizează constituirea monarhiei absolute

• Declinul nobilimii, ca urmare a sfârşitului războaielor religioase şi civile;
• Afirmarea orăşenimii şi a burgheziei;
• Reforma religioasă;
• încheierea procesului de centralizare politică a unor state;
• Consolidarea puterii politice şi a autorităţii monarhiei.

Termeni

centralizare politică mercantilism

<âf*D1 „Dumnezeu i-a învestit pe regi ca miniştri ai săi şi domneşte prin ei asupra popoarelor. Am văzut că întreaga putere vine de la jftumnezeu. Prinţul... este ministrul lui Dumnezeu pentru a înfăptui binele...; el este delegatul lui Dumnezeu pentru a pedepsi faptele fele făptuite..Prinţii acţionează deci ca miniştrii lui Dumnezeu şi ca locţiitori ai săi pe pământ. Căci prin ei, Dumnezeu îşi exercită puterea asupra împărăţiei sale...".

(Bossuet *despre bazele monarhiei absolute de drept divin)*

Jacques Benigne Bossuet.

D2 .... Lucrurile mărunte nu aduc nici cea mai mică celebritate şi nici avantaje. Cele dificile, din [contră. Dacă puterii naturale a Franţei, Regele i-ar putea adăuga şi pe cea a artei, industriei şi comerţului, atunci printr-o simplă reflecţie făcută asupra oraşelor şi statelor care îşi împart aceste activităţi, vom raţiona cu uşurinţă că mărirea şi puterea regelui vor creşte considerabil...".

(Jean Baptiste Colbert *despre*
impactul absolutismului monarhic
asupra economiei)

133

ţJS *Ştiaţi că...*

... statele Generale poar denumiri diferite, ca de exen Zemski Sobor (Rusia), Coti (Spania), Dietă (Germania, Ur] ria, Polonia)?

... au fost publicate mai lucrări care justifică carac divin al monarhiei absolute, clTdlL exemplu: Jean Bodin, *Cele şase cărţi ale republicii;* Jacques Benigne Bossuet, *Oraţiuni funebre;* lacob I; *Adevărata lege a monarhiilor libere ?*

S2

CONTROLEAZĂ ADMINISTRAŢIA
NUMEŞTE MINIŞTRII
INIŢIA2
DECIDE POLITICA EXTERNĂ
NUMEŞTE
FUNCŢIONARII
STATULUI
MONARHUL (PUTEREA CENTRALA)
ESTE CAPUL ARMATEI
ESTE CAPUL BISERICII
CONTROLEAZĂ POLIŢIA ŞI JUSTIŢIA
CONVOACĂ SAU
DIZOLVĂ
PARLAMENTUL **SAU**
CONSILIILE

Atribuţiile monarhului absolut

Palatul de la Escurial.

de spadă sau „de curte", care însă, cu **timpul,** decade. O altă parte a sa primeşte funcţii, devenind nobilime de funcţii, fiind numită şi „de **robă".**

Cancelaria se ocupă de elaborarea actelor oficiala, a corespondenţei monarhului şi de organizarea activităţii sale politice.

Consiliul regal, constituit din colaboratori apropiaţi ai monarhului constituie **o** instituţie cu caracter consultativ. Acesta sprijină pe rege în adoptarea celor mai impor-tante hotărâri.

Adunarea Statelor Generale este forul legislativ al ţării şi cuprinde reprezentanţii stărilor sociale privilegiate. Deşi este menţinută, de cele mai multe ori este convocată foarte rar sau deloc, dar mai ales pentru a aproba impozitele.

Aplicarea hotărârilor monarhului în provincii este supravegheată de un important aparat birocratic, recrutat de multe ori din rândul burgheziei.

Cardinalul Mercurio Gatinara. 134

jfl/ *Verificaţi-vă cunoştinţele!*

1. Argumentaţi importanţa etapei centralizării politice în pregătirea absolutismului.
2. Identificaţi trăsăturile definitorii ale absolutismului monarhic.
3. Explicaţi semnificaţia formulei *„Statul sunt eu!".*
4. Citiţi D1. Prezentaţi legătura care se stabileşte între rege şi Dumnezeu.
5. Studiaţi D2. Prezentaţi politica monarhiei absolute la nivel economic.

Dinastia Habsburgilor

Termeni

Habsburgii constituie una dintre cele mai de seamă familii domnitoare din istoria Europei, fiind originari din Europa Occidentală. Aceştia domnesc în secolul al XVI-lea în Europa Centrală şi în Spania, încercuind primejdios Franţa.

Un reprezentant de seamă al său, Carol Quintul, rege al Spaniei (1516-l556) şi împărat al Germaniei (1519 -l556), devine un model al monarhului absolut din secolul al XVI-lea.

Fiind permanent animat de ideea constituirii unui imperiu universal de religie catolică, se proclamă *„apărător al creştinătăţii".* De asemenea, se manifestă ca un partizan convins al unui *catolicism intransigent* şi *dur.*

Se confruntă de la început cu revoltele nobilimii în Germania şi Spania, dar şi cu Franţa, condusă de către Francisc I, care îi disputâ tronul imperial în Germania. în acelaşi timp, luptă în Europa Centrală şi în Nordul Africii cu Imperiul Otoman şi respinge asediul Vienei de către otomani (1529).

Face faţă cu dificultate războiului ţărănesc din Germania (1524 1525). Se amestecă în problemele Italiei, unde doreşte să îşi impună suzeranitatea. în aceste condiţii se desfăşoară luptele din Italia, în cadrul cărora un moment important îl marchează prădarea sălbatică a Romei de către trupele sale (1527) (D1).

Este martor aproape neputincios al răspândirii *Reformei* în Germania, teoretizată de către *Luther.* în faţa ameninţării protestanţilor şi dorind să îşi păstreze puterea absolută în Germania, luptă cu principii germani, care îmbrăţişează noua religie. Dar, în 1555, prin *pacea de la Augsburg* este nevoit să recunoască libertatea de cult pentru supuşii principilor protestanţi din Germania.Totodată, fiind un catolic înfocat, susţine în mod deschis *Contrareforma.*

Prin politica sa pune bazele unui imperiu vast, care cuprinde, între altele, Spania, Germania, Ţările de Jos, nordul Italiei, imense teritorii din America de Sud şi Centrală.

în 1556, în cadrul unei ceremonii desfăşurată la Bruxelles, renunţă la tron şi îşi împarte imperiul între fiul său, Filip, care primeşte Spania, Ţările de Jos, posesiunile italiene, America Centrală şi de Sud, şi fratele său, Ferdinand de Habsburg, care preia coroana imperială în Germania şi posesiunile din Europa Centrală (H1). Acesta din urmă pune bazele Consiliului de război şi organizează guvernarea de tip modern în Imperiul German.

în Spania Habsburgii se sprijină pe o nobilime numeroasă, de cele mai multe ori neinteresată de activităţile productive şi un cler catolic foarte influent (D2). Filip ll-lea (1556 - 1598) este un urmaş demn al tatălui său, ducând absolutismul la apogeu. Sub domnia sa rolul *Cortesuriloreste* redus, iar provinciile îşi pierd majoritatea privilegiilor şi libertăţilor de care dispun.

Monarhul, care se manifestă deseori ca bigot şi inflexibil, este intransigent în faţa ascensiunii *Reformei.* Astfel, susţine necondiţionat *Contrareforma* şi religia catolică şi consolidează Irichiziţia.în aceste condiţii, persecută pe locuitorii denumiţi *moriscos.* întăreşte puterea centrală şi se angajează într-un lung conflict cu Franţa, care se termină prin semnarea păcii de la Chateau-Cambresis (1559)'. în acelaşi timp,

Cortesuri Inchiziţia Invincibila Armada

^moriscos

ţi D1 „... în urma unei bătălii am Cucerit Roma, am ucis 6000 de oameni, am distrus şi jefuit casele, am luat tot ceea ce am găsit în biserici şi peste tot şi apoi am pus pe foc o bună parte a oraşului... Am răsturnat, am răvăşit, am distrus lucrările copiştilor, scrisorile şi documentele Curiei papale...." (O descriere contemporană despre jefuirea Romei, 1527)

Carol Quintul. Pictură de Tiţian.

fc Născut şi crescut în Ţările de Jos ca un bun creştin, primeşte o ■'educaţie în spiritul cavalerismului medieval şi al onoarei.

Este dotat cu reale calităţi de conducător, fiind deopotrivă, realist şi tolerant, dar şi ferm în atingerea propriilor scopuri. în acelaşi timp, este insensibil ia ceea ce este nou, încăpăţânat şi foarte preocupat de imaginea sa de cavaler medieval, pe care şi-o cultivă cu asiduitate.

D2 „Dacă în minte apare ideea unei reforme importante, consultate cu Confesorul tău sau un alt om înţelept, cu înalte principii morale, pentru a stabili cea mai bună cale de urmat. Fie ca cei care îţi vdj deveni prieteni sau sfetnici să fie nişte oameni virtuoşi, şi respectaţi,' mai ales dacă sunt clerici...." <*L* (Instrucţiunile lui Filip al ll-lea către fiul său, Filip al lll-lea)

opreşte expansiunea otomană în Marea Mediterană, obţinând victoria delal_epanto(1571).

El extinde hotarele statului în Peninsula Iberică, unde supune Portugalia, în Italia şi în coloniile din America de Sud şi Centrală.

în schimb, este înfrânt în încercarea de a supune Anglia, atunci când *Invincibila Armada* este distrusă de piraţii şi flota engleză, dar şi de către furtuni (1588). Totodată, suferă o grea piedere ca urmare a izbucnirii revoluţiei de eliberare a Ţărilor de Jos, care se emancipează la începutul secolului al XVI l-lea de sub supremaţia Spaniei.

Filip al ll-lea.
Posesiunile Habsburgilor în secolul ai XVI-lea
Ferdinand de Habsburg.

Ştiaţi că...

... Carol Quintul şi-a petrecut ultimii ani din viaţă în singurătate, înconjurat de călugări, la mănăstirea lusta din Spania?
... se spune că Filip al ll-lea nu ar fi râs decât o singură dată în viaţa sa, atunci când a fost înştiinţat de masacrul din Noaptea Sf. Bartolomeu de la Paris?

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1 .Identificaţi cauzele principale ale ostilităţii dintre Habsburgi şi Franţa în Europa.
2. Scrieţi un eseu de o pagină cu privire la rolul lui Carol Quintul de apărător al creştinătăţii.
3. Menţionaţi particularităţile monarhiei absolute în Spania.
4. Citiţi D1. Prezentaţi impactul jefuirii Romei asupra creştinilor de religie catolică.
5. Studiaţi 02. Pornind de la text, justificaţi rolul consilierilor regelui.
6. Identificaţi două asemănări şi două deosebiri între absolutismul promovat de Habsburgi şi cel promovat de Bourboni.

Dinastia Bourbonilor

în Franţa se edifică forma clasică a monarhiei absolute. Bossuet rezumă absolutismul în formula *„Un rege, o credinţă, o lege".* Instaurarea sa are la bază întărirea domeniului regal, impunerea unui sistem modern de impozite şi de administraţie, controlul de către rege a întregii activităţi politice, fiind ajutat de un mic grup de sfetnici.

La sfârşitul secolului al XVI-lea se încheie războaiele religioase între catolici şi protestanţi, care afectează grav Franţa. La finele acestora se stinge *dinastia de Valois,* care este înlocuită cu cea de *Bourbon* (H1).

Henric al IV-lea (1589 -l610) este primul reprezentant al familiei de Bourbon la conducerea ţării. Se manifestă de timpuriu ca un lider al *hughenoţilor.* în 1593 se converteşte însă la catolicism pentru a pacifica ţara. Astfel, pune capăt războaielor religioase din Franţa prin *Edictul de la Nantes* (1598), prin care recunoaşte hughenoţilor libertatea religioasă.

Primul său ministru, ducele de **Sully,** adoptă măsuri importante pentru refacerea economiei. în plan extern se încheie luptele cu Spania. Apoi, Franţa se alătură Angliei, Suediei, Veneţiei, Olandei şi unora dintre prin-cipatele germane în lupta contra Habsburgilor, care stăpânesc deopotrivă în Spania şi în Europa Centrală.

Politica sa este continuată de către **Ludovic al XIII-lea** (1610 1643), sprijinit de către **cardinalul Richelieu.** Acesta din urmă controlează pe deplin *Consiliul regal* şi întăreşte puterea centrală, înăbuşind revoltele nobilimii. Din 1614 *Adunarea Stărilor Generale* nu mai este convocată. Regele conduce fără a da socoteală cuiva pentru acţiunile sale. Prin participarea la războiul de 30 de ani, Franţa devine cea mai de seamă putere a Europei.

Ludovic **al XIV-lea** (1643-l715). este supranumit *„Regele Soare".* Este unul dintre cei mai importanţi monarhi francezi, fiind prototipul monarhului absolut din Europa secolului al XVII-lea. Numeroşi monarhi ai Europei tind către un astfel de tip de guvernare. (D1).

Fiind adeptul unui control absolut al statului, regele înăbuşe ultimele acţiuni de protest ale nobilimii, cunoscute sub numele de Fronde. Aşadar, supune nobilimea, pe care o invită să se aşeze la *Versailles,*

unde, în 1672, îşi stabileşte curtea definitiv (S1). Reprezentanţii regelui în provincie sunt *intendenţii.* De asemenea, el patronează un riguros ceremonial de curte, care este apoi imitat în Europa (D2).

Dă numele său unei perioade de prosperitate economică, politică şi culturală. Totodată, se bucură de colaborarea unor miniştri, dintre care cel mai cunoscut este **Colbert.** Revocă însă edictul de la Nantes (1685), act cu grave consecinţe pentru viitorul Franţei.

Având o armată puternică, luptă în cadrul unei politice externe

Cancelarul
sntrolorul general al finanţelor
l Secretari **de stal:**] Război, j Marină, i Afaceri Externe, i Casa Regelui
Intendenţii de Justiţie, pol
Supuşii
[ie **şl finanţa**
8 sfătuiesc *ţk* execută

igjgj.

it *Termeni*

Fronde intendenţi legele Soare
Henric al IV-lea.

D1 „...Aduceţi fericirea supuşilor voştri şi din acest punct de veder nu purtaţi războaie decât atunci când sunteţi constrâns şi când veţi considera că este util... ■» Iubiţii pe spanioli şi pe toţi supuşii care sunt sub coroana şi persoana voastră...
Acordaţi o mare atenţie , problemelor, când vi se vorbeşte, ascultaţi atent, dar nu hotărâţi nimic...

Nu uitaţi că sunteţi francez, indiferent de ceea ce vi s-ar putea **întâmpla...**
(Instrucţiuni de guvernare ale lui Ludovic al XIV-lea, 1713)
Schema sistemului de guvernare a Franţei în perioada domniei lui Ludovic al XIV-lea
D2.....Regele se scoală la ora
pe care a hotărât-o seara... şi
totuşi, dacă nu se scoală la ora pe
care a indicat-o, primul valet de
Â cameră îl va deştepta... Regele stă
î)încă în pat, când primul valet ţine
f în mână un flacon cu alcool pe
j* care îl varsă pe mâinile Maiestăţii
k Sale, sub care ţine o farfurioară de
■"argint aurit... Marele şambelan
ᵥt prezintă Maiestăţii Sale vasul cu
,*apă sfinţită, asupra căruia Regele
^face semnul crucii...."
(Ceremonialul deşteptării Regelui Soare)
Semnarea edictului de la Nantes.
Asasinarea lui Henric al IV-lea.
Ludovic al XIV-lea.

Ştiaţi că.

....Henric al IV-lea este ucis la Paris de către un catolic fanatic, Francois Ravaillac?
....limba franceză devine în perioada domniei lui Ludovic al XlVlea limba diplomatică a epocii?
....Ludovic al XlV-lea este unul dintre cei mai de seamă mecena ai epocii sale, protejând pe artişti, ca de exemplu: Moliere?
....revocarea Edictului dim Nantes provoacă emigrarea a numeroşi negustori, comercianţi, **proprietari** de **manufacturi** în| Anglia, Germania, Elveţia,] Olanda?

foarte active, pentru stabilirea *„frontierelor naturale"* ale Franţei **(Rin,** Alpi, Pirinei). Regele întreprinde numeroase războaie în Europa, cu Olanda, Anglia, Liga de la Augsburg şi pentru succesiunea la tronul Spaniei, care însă ruinează statul. Pune bazele imperiului colonial francez.

Palatul de la Versailles.

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Identificaţi direcţiile prinicipale de acţiune politică ale lui Henric al IV-lea.
2. Citiţi D1. **Pornind** de la **text** identificaţi greutăţile cu care s-a confruntat Ludovic al XIV-lea în perioada domniei sale.
3. Studiaţi D2. Justificaţi rolul ceremonialului de la curtea lui Ludovic al XIV-lea.
4. Realizaţi **o** comparaţie între absolutismul lui Henric al IV-lea şi cel al lui Ludovic al XIV-lea.
5. Studiaţi S1. Analizaţi raporturile dintre rege şi principalele instituţii.

Dinastia Tudorilor

în perioada guvernării **Tudorilor** în Anglia se instituie un regim absolutist, în care regele domneşte fără sprijinul Parlamentului (H1).
După faza centralizării, consolidarea puterii regale se impune cu necesitate la finele *Războiului celor Două Roze,* când tronul este ocupat de către Henric al VII-lea (1485 - 1509). Acesta guvernează fără sprijinul parlamentului şi mai ales cu sprijinul burgheziei, recrutată dintre negustori şi comercianţi. Consolidează autoritatea centrală şi măreşte domeniile regale. Totodată, pune bazele stăpânirii engleze în Irlanda. Promovează o politică de alianţe politice şi matrimoniale. Pentru a-şi consolida puterea impune *Camera înstelată* ca instanţă juridică superioară.
Urmaşul său este **Henric al** VIII-lea (1509 - 1547), care întăreşte controlul asupra nobilimii. Inteligent, ambiţios, cultivat şi autoritar, beneficiază de sprijinul unor consilieri de seamă.
Atunci când papa refuză să accepte divorţul de soţia sa, Caterina de Aragon, regele se proclamă, prin *Actul de Supremaţie* (1534) în calitate de şef al Bisericii (D1). El respinge astfel dogma supremaţiei papale. Aceasta constituie începutul Reformei în Anglia şi pune bazele *Bisericii Anglicane.* Peste cinci ani publică *Cele şase articole,* care consolidează dogma anglicană. Mai **mult,** ordonă închiderea şi distrugerea a numeroase mănăstiri, cărora le preia veniturile.
Tn plan extern încearcă să menţină o poziţie de echilibru în faţa luptelor dintre Franţa şi Habsburgi. De asemenea, întreprinde expediţii în Ţara Galilor şi se declară şi rege al Irlandei.
Sub domnia fiicei sale, Elisabeta I (1558 - 1603) absolutismul englez cunoaşte apogeul. Persoană foarte cultă, cuoformaţiedetip

__Regatul Angliei (sec. XI)
j£j Teritorii cucerite în sec. XII
H Teritorii cucerite în sec. XIII - XIV
H1
•ŞouthE mpţorn

Termeni

colonie veto

pD1 „... Noi recunoaştem că Maiestatea Sa este proteotuiul special, singurul şi supremul senior şi, atât cât permite legea lui Christos, şeful suprem al Bisericii şi al clerului Angliei...."
(Votul episcopilor englezi din 1534)
D2 „Mi se pare că este o femeie de o rară vanitate, dar şi foarte vie. Pare că admiră foarte mult politica tatălui său. Este foarte ataşată de popor şi este foarte încrezătoare că toţi sunt de partea sa...."

(Raportul contelui Feria,
ambasadorul Spaniei la Londra cu
privire la politica Elisabetei i)
Henric al VIII-lea.
Anglia în secolul al XVI-lea
139
Elisabeta I.
D3 „...Deoarece victoriile se află în mâinile Domnului, care decide să le acorde sau să le ia şi deoarece cauza noastră este a Sa..., trebuie să se acorde o mare atenţie astfel încât nici un marinar să nu comită vreun păcat şi în special nici o blasfemie nu e săvârşită. Veţi părăsi imediat Canalul Mânecii. Veţi naviga de-a lungul Canalului până la capul Margate, unde vă veţi întâlni cu nepotul meu, Ducele de Parma, pentru a asigura traversarea de către armata sa a apei... Nu ezitaţi să informaţi pe toţi soldaţii că inamicul are un avânta în ceea ce priveşte piesele de artilerie şi profitând de acesta va încerca să lupte cu noi de la distanţă... ."
(Instrucţiunile lui Filip al II-lea
către comandantul
Invincibilei Armada)
Ştiaţi că...
... Henric al VII-lea îll înfrânge pe Richard III la Bosworth (1485)? j
... Henric al VIII-lea a avut mai multe soţii, şi anume: Caterina de Aragon, Ânne Boleyn, Jane Seymour, Anne Cleves, Catherine Howard, Catherine Parr?
... Elisabeta I, care nu s-a căsătorit niciodată, este supranumită şi Regina Virgină sau Gloriana?
umanist, se înconjoară de consilieri pricepuţi (D2). Rezolvă problema religioasă, impunând în mod clar religia protestantă, prin *Cele 39 de Articole* (1563), dar în acelaşi timp promovând o politică confesională prudentă. Dar către finele domniei sale, fiind convinsă că locuitorii de religie catolică reprezintă o mare primejdie, le limitează serios libertăţile religioase.
Menţine raporturi amiabile cu instituţia Parlamentului, dar uzează de nenumărate ori de *dreptul de veto.* îşi păstrează tronul, în ciuda a numeroase comploturi ale nobilimii, unele încurajate de către curtea de la Madrid.
Sub domnia sa, Anglia promovează o vastă politică de expansiune comercială şi maritimă. în 1587 ordonă execuţia verişoarei sale, **Măria Stuart,** pe care o acuză de trădare şi de pretenţii la tronul Angliei. în anul următor se confruntă cu *Invincibila Armada,* flota trimisă de Filip II, regele Spaniei, pentru a cuceri Insulele Britanice (D3).
în acelaşi timp, sprijină Ţările de Jos în lupta lor împotriva
Spaniei. Totodată, în timpul domniei sale începe *colonizarea* de
către englezi a Americii de Nord, prin fondarea de către Walter **Raleigh**
a coloniei Virginia (1585). Dă numele unei epoci de profundă renaştere
culturală, a cărui simbol este dramaturgul **William** Shakespeare.
Urmaşii săi, Iacob I, Stuart şi **Carol I Stuart** teoretizează necesitatea monarhiei absolute, de importanţa căreia sunt pe deplin conştienţi. Aceştia susţin faptul că puterea regală este dată chiar de către Dumnezeu şi nici o lege de pe Pământ nu i se poate opune.
Curtea Elisabetei I.
înfrângerea Invincibilei Armada.
Verificaţi-vă cunoştinţele!
1. Citiţi D1. Justificaţi rolul regelui ca şef al Bisericii Anglicane.
2. Scrieţi un eseu de o pagină cu privire la raporturile dintre Anglia şi Spania în perioada domniei Elisabetei I.
3. Studiaţi D3. Descrieţi traseul flotei spaniole în lupta împotriva Angliei.
4. Pornind de la D3. identificaţi trăsăturile absolutismului din perioada domniei Elisabetei I.
5. Identificaţi o asemănare şi o deosebire între absolutismul Habsburgilor şi alTudorilor.

Dinastia Romanovilor

v ->
în Rusia realitatea este cu totul deosebită faţă de Europa de vest. Monarhia se impune în organizarea luptei contra duşmanilor externi, şi anume a mongolilor, iar mai târziu, **a** suedezilor şi polonilor (D1). Concomitent, se acţionează cu succes împotriva puterii marilor boieri şi a bisericii.
în acest sens s-a remarcat ţarul **Ivan al** IV-lea (1533 - 1584). Este primul suveran încoronat oficial în calitate de *ţar* al Rusiei (1547), când preia puterea efectiv. Conduce autoritar, lovind nemilos în marea boierime. De aceea, în epocă a fost supranumit „Cel Groaznic". Acesta limitează puterea marii boierimi şi întăreşte autoritatea centrală. Totodată, realizează o vastă operă administrativă şi legislativă, concretizată în publicarea unui cod de legi şi a unuia religios.
în 1549 reuneşte prima Adunare de Stări din Rusia *(Zemski Sobor).* Pentru a-şi consolida puterea organizează pe *streliţi,* corp militar de elită. Promovează o politică de expansiune viguroasă către răsărit şi cucereşte Kazanul şi Astrahanul. De asemenea, începe colonizarea Siberiei şi impune controlul circulaţiei pe Volga şi Marea Caspică. Stabileşte relaţii comerciale cu Anglia. în vest, juptă cu Estonia şi Livonia pentru a obţine accesul la Marea Baltică. în perioada domniei sale este construită Catedrala Sfântul Vasile din Moscova.

La moartea sa Rusia cunoaşte o perioadă de criză internă, caracterizată de scăderea autorităţii interne, consolidarea puterii marii boierimi şi intervenţia unor state străine, ca Suedia şi Polona. în 1613 tronul este ocupat de către Mihail Romanov, care fondează *dinastia Romanovilor,* ce conduce Rusia până în 1917.
Fiind sprijinit de către boieri şi biserică, ţarul încearcă să restabilească ordinea în ţară după o lungă perioadă de tulburări interne. în plan extern încheie pacea cu Suedia, şi, după un lung război cu Polonia, obţine din partea acestora renunţarea la orice pretenţie la coroana Rusiei, în sud poartă războaie contra tătarilor şi ridică o serie de fortificaţii, dar nu poate purta războiul contra Imperiului Otoman. Continuă expansiunea către ţărmul Oceanului Pacific şi stabileşte unele contacte cu China.
Ţarul Petru I, zis cel Mare (1696 - 1725) este acela care iniţiază primele măsuri în vederea modernizării societăţii ruse. El pune bazele Rusiei ca mare putere **a** Europei. Astfel, întreprinde importante reforme economice, sociale, politice şi militare.
Trimite tineri să înveţe diferite meserii în străinătate. în 1697 conduce *„Marea Ambasadă",* care îl poartă în Germania, Olanda şi Franţal Reîntors în ţară, impune boierilor, cu forţa, moda europeană şi desfiinţează pe streliţi, care se amestecă frecvent în luptele pentru putere. *|
Ţarul dispune de putere absolută, guvernând prin *decrete (ucazuri)]* (D2). De la jumătatea secolului al XVII-lea Adunarea ţării nu mai este deloc convocată.
Petru pune bazele oraşului *Sankt-Petersburg,* care devin fereastra deschisă spre lume a Rusiei, iar din 1717, *capitala ţării.*
Pe plan extern poartă războaie cu Poarta, pe care o înfrânge şi cucereşte Azovul (1696). Ulterior, este însă înfrânt în lupta de la Stănileşti (1711), când are de partea sa ca aliat pe Dimitrie Cantemir,
Termeni
streliţi
•**îar** bcaz
Ivan al IV-lea.
D1 „... Toţi oamenii sunt consideraţi holopi, ceea ce înseamnă că sunt servitorii Prinţului lor...."
(Un călător străin din secolul
al XVI-lea despre raporturile
dintre ţar şi supuşi)
Petru cel Mare.
D2 ..... Ţarul este un monarh
[care domneşte absolut... Dumnezeu cere ca el să fie ascultat şi respectat El răspunde doar în faţa lui Dumnezeu de faptele sale şi de poporul care i-a fost încredinţat...." **(Petru I cu privire la ţarul Rusiei)**
141
D3 „... Ţarul este foarte înalt. Faţa lui este foarte frumoasă, are o constituţie foarte nobilă. Este deosebit de inteligent, răspunsurile lui sunt la obiect şi bine plasate. Dar, în ciuda tuturor darurilor cu care l-a înzestrat natura, nu i-ar strica dacă ar avea maniere mai puţin ţără-^ neşti... **Are** caracterul poporului său. Dacă ar fi avut o educaţie mai aleasă, ar fi fost un om desă-'j vârşit...."
(Pricipesa Sofia de Hanovra despre ţarul Petru I)
Caricatură de epocă, ce tnfăţişează pe ţarul Petru tăind bărbile boierilor.
Ştiaţi că.
... Ivan al IV-lea conduce în chip despotic şi îşi ucide soţiile şi pe fiul său Ivan?
... Petru I este o fire autoritară şi dură şi merge până acolo încât ordonă lichidarea fiului şi moştenitorului tronului, ţareviciul Alexei, pe care îl acuză de trădare?
domnitorul Moldovei. Căutând o ieşire către Marea Baltică, încheie o alianţă cu Danemarca şi Polonia, îndreptată contra Suediei şi dezlănţuie *Războiul Nordului* (1700 - 1721). înfrânt iniţial la Narva (1700) de către Carol XII, regele Suediei, trece la reorganizarea armatei şi îşi ia revanşa asupra suedezilortn bătălia de la Poltava(1709).
Prin pacea de la Nystadt (1721), Rusia obţine ieşirea la Marea Baltică. în Asia, după un război împotriva Persiei, preia Baku, Derbent şi importante teritorii din Caucaz. în 1721 Rusia este proclamată *imperiu.* în anul următor Petru primeşte titlul de „mare împărat al tuturor Rusillor" (D3).
Flota rusă.
Oraşul Sankt-Petersburg.
Verificaţi-vă cunoştinţele!
1. Identificaţi particularităţile absolutismului în Rusia.
2. Citiţi D1 şi D2 Argumentaţi rolul important al ţarului în fruntea societăţii ruse.
3. Explicaţi cauzele expansiunii Rusiei către Marea Baltică şi Oceanul Pacific.
4. Citiţi D3. Explicaţi de ce afirmă Sofia de Hanovra că Petru I are „caracterul poporului său".

Cauzele războiului

Termeni
dietă
elector
mercenari
Sabia Domnului. **Germania** (1630). **Simbol al puterii** imperiale.
D1.....Aproape toţi combatanţii

erau animaţi mai mult de frica decât de ura, de dorinţa de cucerire sau de credinţa religioasă. Ei doreau, în sfârşit, pace şi au luptat vreme de 30 de ani pentru ca să aibă o pace de durată. Nu au înţeles atunci, după cum nu au înţeles nici după aceea, că războiul se hrăneşte prin război...."
(Istoricul britanic Norman Davis
cu privind la cauzele Războiului
de 30 de ani)
Comisarii **imperiali sunt aruncaţi pe fereastra** primăriei din Praga (1618).
Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei.
Războiul de 30 de ani este cel mai sângeros conflict militar de la începutul epocii moderne. El se impune prin aria de cuprindere geografică, forţele implicate şi urmările deosebite (D1).
Conflictul izbucnit în Imperiul German, ca un război religios intern, între catolici şi protestanţi, vizează deopotrivă şi lupta dintre împăratul *Sfântului Imperiu Romano-German* şi *principi,* cât şi supremaţia pe continent. Scopul său principal este dominaţia asupra Europei. Prin întreaga sa desfăşurare şi consecinţe, războiul influenţează decisiv diplomaţia.
La începutul secolului al XVII-lea cea mai importantă putere a Europei rămân *Habsburgii,* care conduc, prin ramura spaniolă, Peninsula Iberică şi un imens imperiu colonial în Lumea Nouă, iar prin ramura austriacă, teritorii numeroase din Europa Centrală şi parţial din Europa Occidentală şi de Sud. Prestigiul Habsburgilor spanioli este însă afectat de pierderea Ţărilor de Jos (Olandei), ca urmare a unei revoluţii de eliberare de sub stăpânirea Spaniei.
Astfel, având la dispoziţie importante resurse umane, economice şi militare, Habsburgii îşi impun hegemonia politică asupra Europei Ferdinand al ll-lea, împăratul Sfântului Imperiu Romano-German, fi Filip al lll-lea. regele Spaniei, se manifestă ca apărători vajnici ai catolicismului şi ai ideii de constituire a unui *Imperiu Universal,* care să fie o monarhie absolută, de confesiune romano-catoiică. Imperiul German rămâne un stat fărâmiţat din punct de vedere teritorial, căci centralizarea avusese loc numai la nivel local. Catolicii, care sunt sprijiniţi de către împărat, luptă contra protestanţilor, care caută sprijin extern.
Cel mai important duşman al Habsburgilor rămâne *Franţa,* prinsă ca într-un cleşte între Madrid şi Viena. Aceasta se opune planurilor de făurire a unui stat puternic al Habsburgilor. De aceea, contestă şi dispută permanent dominaţia Habsburgilor în Europa
Reforma religioasă din secolul al XVI-lea schimbă profund harta religioasă a continentului. Catolicismul pierde în favoarea protestantismului zone întinse din Europa. Spiritul Reformei antrenează statele protestante pe calea unei dezvoltări economice mai intense. Reforma alimentează şi dorinţele principilor germani, cu precădere din sud, care doresc să se rupă de tutela împăratului de la Viena.
Războaiele religioase din secolul al XVI-lea nu soluţionează contradicţiile dintre statele germane, ba dimpotrivă le accentuează. Se adaugă disputele interne legate de organizarea constituţională a Germaniei.
în Italia papa doreşte să controleze peninsula şi se opune tendinţelor Spaniei de a domina în aceste zone. începe disputa între marile puteri pentru controlul unor zone economice recent afirmate, precum Marea Baltică. Astfel, Suedia, Danemarca, Ţările de Jos, Anglia şi mai apoi Rusia sunt interesate să domine traficul comercial. Ca urmare, statele din nordul Europei sunt atrase în război.
Verificaţi-vă cunoştinţele!
1. Prezentaţi cauzele contradicţiilor dintre Franţa şi Habsburgi.
2. Argumentaţi caracterul religios al Războiului de 30 de ani.
3. Identificaţi rolul Reformei în pregătirea Războiului de 30 de ani.
4. Alcătuiţi un tabel care să cuprindă principalele cauze ale conflictului.
5. Justificaţi rolul factorului economic în cadrul unor etape ale Războiului de 30 de ani.

| Desfăşurarea războiului

Taberele aflate în conflict se grupează în alianţe, şi anume: *„Uniunea evanghelică",* care grupează pe principii protestanţi germani, în frunte cu electorul Palatinatului şi *JJga Sfântă"sau „Catolică",* în care se adună cei catolici, sub conducerea Bavariei. Ele obţin alianţa celor mai importante state din Europa.
Beligeranţii dispun de forţe militare importante, dar fac apel şi la mercenari, fapt cu consecinţe cumplite asupra Germaniei. De asemenea, au comandanţi militari valoroşi, precum: Tilly şi Wallenstein (catolici), iar protestanţi - pe Gustav al ll-lea Adolf, Conde, Turen ne.
Dincolo de luptele propriu-zise au loc numeroase tratative diplomatice pentru a pune bazele alianţelor. Franţa subvenţionează coaliţia protestantă.
Istoricii împart perioada de desfăşurare a conflictului în funcţie de statele care au venit în ajutorul protestanţilor, şi anume: Boemia, Danemarca, Suedia, Franţa.
Faza boemă. Războiul a izbucnit în Boemia, a cărui şef de stat era Ferdinand al ll-lea, împărat romano-german (1619-l637). Politica imperială de consolidare a autorităţii centrale şi de impunere cu forţa a catolicismului în statele supuse autorităţii sale determină răscoala nobilimii din Boemia.

Trimişii imperiali sunt aruncaţi pe fereastra primăriei din Praga *(„defenestrarea de la Praga")* (1618). Boemia îşi alege ca rege pe Frederic al V-lea, electorul Palatinatului şi refuză să îl mai recunoască pe împăratul de la Viena. Armata Boemiei, fiind sprijinită de Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei (1613-l629) ameninţă direct capitala Imperiului. Ca urmare, Habsburgii intervin militar. Nobilimea boemă este înfrântă în bătălia de la Muntele Alb (1620). Urmează o represiune cruntă contra nobilimii. Mulţi dintre membrii săi sunt arestaţi şi executaţi, iar bunurile lor sunt confiscate. Boemia este transformată în provincie a Imperiului.

Faza daneză. în 1625, în sprijinul protestanţilor germani intervine Cristian al IV-lea, regele Danemarcei (1588 - 1648). Dar după câţiva ani de luptă în statele germane este înfrânt de către generalul imperial Albrecht von Wallenstein şi cere pace. Drept urmare, protestanţii sunt nevoiţi să retrocedeze clerului catolic bunurile pe care acesta le pierduse anterior.

Faza suedeză. Dezastrul danezilor atrage atenţia Franţei, care reuşeşte să pună pe picioare o alianţă cu Suedia, Ţările de Jos şi principii protestanţi germani. Ea instigă mereu Suedia pentru a intra în război.

Suedia este nemulţumită de politica Habsburgilor în Marea Baltică şi doreşte să devină protectorul unic al principilor protestanţi germani. Ea beneficiază de faptul că are în fruntea sa un lider politic şi un excelent militar în persoana regelui Gustav al ll-lea Adolf (1611 -l632). Acesta este preocupat să impună Suedia drept cea mai importantă putere în Europa de Nord (D1).

Forţa militară a Suediei rezidă în sistemul de recrutare al soldaţilor, dintre ţăranii liberi, utilizarea unor practici noi de luptă şi întrebuinţarea eficientă a armelor de foc.

în aceste condiţii, iniţial, suedezii obţin succese militare împotriva trupelor imperiale. împăratul de la Viena îşi află salvarea doar în armatele de mercenari, conduse de Wallenstein.

D1 „[...] Danemarca este înfrântă. Papistaşii sunt la Marea Baltică. Au în mâinile lor Rostock, Wismar, Stettin, Wolgast şi aproape toate celelalte porturi; insula Rugen le aparţine şi de
: acolo ameninţă Stralsund; singurul lor scop este să distrugă comerţul suedez şi să pună pi-
. ciorul în sudul Patriei noastre... Suedia este în pericol din cauza puterii Habsburgilor...."
(Gustav al ll-lea Adolf, *regele*
Suediei despre situaţia din zona Mării
Baltice -l629)

| *Ştiaţi că...*

... după bătălia de la Muntele Alb (1620) un tribunal imperial a condamnat la moarte 27 de lideri ai nobilimii răsculate din Boemia, deopotrivă germani şi boemi?

... cele mai afectate zone din Germania au fost Palatinatul, Boemia, Pomerania şi unele teritorii din Renania, Brandenburg, Silezia şi Ba varia?

... în 1620 oraşul german Augsburg avea 49000 de locuitori, iar în 1650, mai erau consemnaţi 20000 de locuitori?

... în Boemia din 35000 de sate, 29000, au fost părăsite de către locuitorii lor?

Gustav al ll-lea Adolf, regele Suediei.

145

Wallenstein.

Moartea lui **Gustav** al ll-lea Adolf la începutul bătăliei de la Lutzen (1632), când este străpuns de două gloanţe, duce însă la înfrângerea suedezilor. Ca urmare Franţa renunţă să mai apeleze la mijloacele diplomatice şi intervine direct în război.

Faza franceză. Sub conducerea cardinalului **Richelieu,** Franţa formează o puternică *coaliţie antihabsburgicăÂ* din care fac parte Olanda, Suedia, principii protestanţi din Germania. în 1635 ea declară război Spaniei, cel mai de seamă aliat al împăratului de la Viena.

Principalele lupte se desfăşoară între spanioli şi francezi. Luptele se poartă la Rin, în Flandra, Saxonia, în Nordul Italiei.

înfrângerea trupelor spaniole la Rocroi (1642) aduce sfârşitul supremaţiei militare a Spaniei. Trupele franceze reuşesc victorii importante şi împăratul **Ferdinand** al lll-lea (1**637** -l657) este obilgat să ceară pace.

Bătălia de la Rocroi (1642).

Verificaţi-vă cunoştinţele!

1. Scrieţi un eseu de o jumătate de pagină cu privire la situaţia Germaniei în timpul Războiului de 30 de ani.
2. Comparaţi fazele războiului şi precizaţi rolul Franţei în cadrul lor.
3. Priviţi imaginea ce înfăţişează ororile războiului. Prezentaţi principalele urmări ale războiului pentru Germania.
4. Argumentaţi rolul armelor de foc şi al mercenarilor, precum şi consecinţele lor.
5. Justificaţi politica Franţei de a nu interveni de la început în plan militar în cadrul conflictului.

GATUL IORVEGIEI

"Ji Imperiul Romano-German *Z*\ Marca de Brandenburg (Prusia) I Posesiunile Hasburgilor austrieci | Posesiunile Hasburgilor spanioli
I_ I.h ;i Imperiul Otoman şi statele vasale
ZI Imperiul Rus şi statele dependente 0 500 1000 km
REGATUL POLONIEI
-fiOMANO-.kj \
QERMAN-т BOEMIA^
^
ELVETIX

Joi*. V2iYp
ÎG^TUL REGATUL •^ S-JRpiNtef—WEAPOLHy
M *EDI Ţ£*
"~"-£TXTE **MUSULMANE**___
REGATUL ^_5lSiUEl-.

Pacea din Westfalia. /Raţiunea de stat şi echilibrul european

******

Negocierile de pace debutează încă din 1644 în două oraşe din Westfalia, la *Munsterşl Osnabruck* (D1).

Este multă nevoie de pace, deoarece, după trei decenii de lupte, fiind teatru de război, Germania este în ruine. Populaţia sa scade de la 21 milioane la 13 milioane. Comerţul practic încetează, iar traficul pe Rin se prăbuşeşte catastrofal. Oraşele sunt distruse, ca de exemplu Magdeburg, care trece de 15 ori din mâna unei tabere în alta. Foametea şi bolile fac ravagii. Aşadar, războiul aduce puţine beneficii beligeranţilor, cu excepţia Franţei, care triumfă în detrimentul Germaniei (HI).

Tratatele de pace din Westfalia readuc pacea în Europa, dar Spania nu semnează decât în 1659 pacea cu Franţa. între cele două state, se încheie pacea de la Pirinei. Tratatul consacră supremaţia Franţei în Europa şi pune capăt ambiţiilor continentale ale Spaniei, care încetează să mai fie o mare putere.

Războiul de 30 de ani aduce în practica relaţiilor internaţionale un principiu nou, şi anume *echilibrul de putere.* De acum înainte statele europene se preocupă ca nici unul dintre ele să nu devină mai puternic decât celelalte şi să domine continentul. Acesta este unul dintre cele mai importante norme ale dreptului internaţional în lumea modernă. Acest principiu funcţionează însă destul de complicat, mai ales prin intermediul alianţelor, războaielor, diplomaţiei, a înţelegerilor bilaterale. Se adaugă interesele economice şi dinastice ale statelor.

Numeroşi oameni politici, diplomaţi, filosofi şi legiuitori se arată preocupaţi de menţinerea echilibrului european. în acest scop iau naştere proiectele de *pace perpetuă* din secolele al XVI l-lea - al XVI I l-lea, dintre care cel mai important este cel iniţiat de abatele de Saint-Pierre (1713). Preocupările legate de soarta întregii Europe demonstrează că oamenii politici se gândesc tot mai mult la Europa ca la un tot unitar.

Afirmarea acestui principiu nu înseamnă că a fost imediat şi acceptat de către statele europene. în secolele al XVII-lea - al XVIII-lea se desfăşoară numeroase războaie pentru dominaţie politică şi supremaţie militară. Se afirmă noi puteri ale Europei, precum Rusia şi Prusia.

La finele războiului de 30 de ani criteriul religios se desparte de *raţiunea de stat.* Acesta din urmă devine un principiu diplomatic des invocat în diplomaţia epocii (D2).

?|gg|& *Termeni*

echilibru european „Problema Orientală" raţiune de stat

" D1 „[...] Şi pentru toate celelalte lucruri trebuie să existe o egalitate exactă şi reciprocă între toţi Electorii, prinţii şi Statele, aparţinând uneia sau alteia din religii; în aşa fel încât ce este just pentru o parte să fie just şi pentru cealaltă...."

Clauzele religioase ale tratatului de la Osnabruck (1648)

Semnarea tratatelor de pace din Westfalia.

Ţinuturi din Germania pustiite în urma războiului.

D2 „[...] Autoritatea constrânge la supunere, raţiunea la convingere. Dacă este adevărat că raţiu-

' nea trebuie să fie flacăra care luminează prinţii în comportamentul lor [...], atunci este la fel de adevărat că nu există nimic pe lume

"care să fie mai puţin de compătimit decât pasiunea oarbă [...].

Trebuie ca tu să vrei cu ardoare ceea ce prinţul a hotărât, de vreme ce el este singurul mijloc de a te face supus; şi aşa, după cum umilinţa este primul fundament al perfecţiunii creştine, tot aşa supunerea [...] trebuie să devină cel mai

■blid argument al subordonării, căci

Bunei când statele sunt slabe, ele

Jiu pot fi înfloritoare [...]."

(Richelieu despre raţiunea de stat)

147

Muşchetari francezi în luptă.

Cea mai bună ilustrare a acestui principiu diplomatic este politica desfăşurată de Franţa. Aceasta este cel mai înverşunat inamic al Habsburgilor. Ea doreşte ca să le provoace greutăţi peste tot în Europa, şi,întinai, să îi înfrângă.

Franţa, a cărei politică este dominată de personalitatea **cardinalilor Richelieu şi Mazarin,** nu se dă în lături să se alieze cu toţi duşmanii Habsburgilor, indiferent de orientarea politică şi de confesiunea religioasă. Astfel, aceasta trezeşte, nu de puţine ori, critici în interior, dar şi în Europa, căci, deşi este un stat catolic, se aliază cu state protestante Suedia, Ţările de Jos (Olanda), şi cu cele musulmane Imperiul Otoman.

în acelaşi timp, Franţa, dar şi Suedia şi Anglia, caută să găsească în Europa^ de Est şi de Sud-Est state aliate care să asigure echilibrul de forţe. începând din secolele ai XVII-lea al XVIII-lea, *„Problema Orientală",* care debutase o dată cu pătrunderea otomanilor în Europa în secolul al XlV-lea şi urmată

de ofensiva lor puternică, reţine mai mult atenţia puterilor europene, interesate să urmărească evoluţiile de forţe din Imperiul Otoman. Aşadar, menţinerea Imperiului Otoman devine o condiţie importantă a păstrării echilibrului de forţe pe continentul european. în numele echilibrului politic nici un stat nu doreşte ca slăbiciunea Imperiului Otoman să fie folosită de un altul în propriul său folos. Astfel, Marile Puteri europene încep să încheie tratate comerciale cu Poarta şi primesc capitulaţii, care le conferă privilegii economice în cuprinsul teritoriilor deţinute de către otomani. Se adaugă unele convenţii şi tratate politice şi militare semnate între statele europene şi Poartă.
Cardinalul Richelieu.
> Franţa devine cea mai importantă putere a Europei, căci controlează Alsacia şi unele principate germane şi este, alături de Suedia, garantul păcii. Circulaţia pe Rin se desfăşoară în favoarea sa.
> Germania devine un conglomerat, csre adună aproximativ 350 de state, fiecare alegându-şi religia. Se prevede respectarea, deopotrivă a drepturilor catolicilor şi protestanţilor din Germania.
> Vechile libertăţi germanice sunt reconfirmate, dar împăratul nu mai poate lua nici o hotărâre fără acordul Dietei imperiale.
> Austria se orientează treptat, dar sigur, către făurirea unui imperiu propriu în Europa Centrală. Astfel, Habsburgii înregistrează un eşec răsunător în încercarea de a şi impune autoritatea în lumea germană. Suedia domină bazinul Marii Baltice şi primeşte în stăpânire o serie de teritorii
' Se recunoaşte independenţa Olandei şi Elveţiei. i Se deschide drumul afirmării mărcii de Brandenburg, care constituie nucleul viitoarei Prusii.
| *Verificaţi-vă cunoştinţele!*
1. Citiţi D1. Argumentaţi rolul libertăţii religioase după Războiul de 30 de ani.
2. Prezentaţi modalităţile în care este utilizat principiul echilibrului european de către marile puteri ale Europei.
3. Precizaţi rolul alianţei dintre Franţa şi Imperiul Otoman.
4. Studiaţi prevederile păcii din Westfalia. Redactaţi un eseu de o pagină cu privire la situaţia din Europa în 1648.
5. Justificaţi importanţa proiectelor de pace universală în Europa.
6. Argumentaţi rolul raţiunii de stat în Europa secolelor XVII-XVIII.
Prevederile păcii din Westfalia (1648).

Evaluare - Capitolele 15 şi 16

1. Definiţi termenii:
centralizare politică, Cortesuri, Fronde, .Problemă Orientală", echilibru european.
Cu fiecare dintre aceştia alcătuiţi câte o propoziţie sau frază referitoare la tema studiată.
2. Citiţi documentul:
„... Toate cheltuielile ordonate de către rege au fost reglementate fără să fie puse de acord cu controlorul general, cele ale războiului, ale marinei, ale pensiilor s-au stabilit de rege cu domnii secretari de stat, fiecare cu departamentul său... Controlorul general este însărcinat să găsească fonduri, prin orice mijloace...."
(Raportul controlorului general al finanţelor din perioada domniei lui Ludovic al XIV-lea)
a) Stabiliţi principalele instituţii din Franţa absolutistă.
b) Pornind de la text, prezentaţi raporturile dintre rege şi miniştrii săi.
3. Prezentaţi, în aproximativ o pagină, o sinteză cu tema *Rolul monarhului absolut în Europa,* având în vedere următoarele:
a) ideologia absolutistă;
b) două exemple de izvoare care îl menţionează;
c) atribuţiile sale.
4. Prezentaţi trei consecinţe ale Războiului de 30 de ani în Germania.
5. Elaboraţi în aproximativ o jumătate de pagină un text cu caracter istoric, având în vedere următoarele personalităţi, date şi termeni:
1648, pacea westfalică, Raţiunea de stat, Franţa, Imperiul Otoman.
6. Ordonaţi cronologic următoarele evenimente:
a) Defenestrarea de la Praga;
b) Invincibila Armada;
c) *Actul de Supremaţie;*
d)luptadelaRocroi.
7. Completaţi spaţiile libere cu informaţiile istorice corespunzătoare definiţiilor date mai jos.
a) Mişcare politică şi ideologică din secolul al XVI-lea de pe urma căreia ia naştere religia protestantă .....
b) Adunarea reprezentanţilor principalelor clase sociale privilegiate. Reprezintă forul legislativ, care îl ajută pe suveran la conducerea statului.....
8. Citiţi afirmaţiile de mai jos şi încercuiţi litera corespunzătoare răspunsului corect.
a) Principala reşedinţă regală din Spania se află la:
a) Escorial; *b)* Salamanca; *c)* Sevilla.
b) Dietă este denumirea forului legislativ în: *a)* Suedia; *b)* Polonia; *c)* Italia.
c) Principalul aliat al împăratului german în Războiul de 30 de ani este:
a) Imperiul Otoman; *b)* Rusia; *c)* Spania.

9. Alcătuiţi scurte fişe bibliografice privind personalitatea lui:
Ferdinand al lll-lea, Ludovic al XlV-lea, Gustav
al ll-leaAdolf.
10. Completaţi spaţiile libere cu un eveniment istoric în care a fost implicată fiecare dintre personalităţile de mai jos:
Elisabeta I.....
CarolQuintul.....
Filipal ll-lea.....
IvanalIV-lea.....
11. Realizaţi o comparaţie între politica absolutistă a lui Carol Quintul şi cea a lui Ludovic ai XlV-lea.
12. Ordonaţi cronologic evenimentele/procesele scriind în spaţiile libere literele corecte:
a) sfârşitul domniei lui Petru cel Mare;
b) începutul fazei boeme a Războiului de 30 de ani; *
c) lupta de la Bosworth;
d) Rusia este proclamată imperiu.

Glosar de termeni

absidă -încăpere semicirculară în biserică, în care se află, de obicei,
altarul absidiolă - mică absidă, care încheie, spre răsărit, unele nave ale
bisericilor achingii -trupe de cavalerie în armata otomană acant - motiv decorativ vegetal acropolă - zonă întărită a unui polis în Grecia antică, adăpostind
principalele edificii publice acuKuraţie - preluarea de către o comunitate a unor elemente de
civilizaţie aparţinând unei civilizaţii superioare agora-piaţă publică în oraşele din Grecia antică ală - unitate auxiliară de cavalerie în armata romană altar- construcţie în biserică, destinată desfăşurării ritualului religios anarhie militară - perioadă de slăbire a autorităţii centrale şi,
respectiv, de consolidare a autorităţii conducătorilor militari antablament - element de arhitectură clasică, aşezat deasupra zidurilor de faţadă sau coloanelor unei construcţii antroponim - nume de persoane Apella-în Sparta: Adunarea Poporului
arameic - dialect care face parte din familia limbilor afro-asiatice,
ramura semitică arc butant - element component al arcului specific arhitecturii gotice arhonte - magistrat supenor la Atena
arianism - doctrină religioasă creştină din secolul al IV-lea î.Hr. astrolab - instrument utilizat în Evul Mediu pentru a determina coordonatele geografice ale unui loc atrium - curte interioară într-o locuinţă greco-romană Augustus - preamărit, slăvit, sacru. Devine sinonim cu funcţia
imperială la Roma autonomie - statut politico-juridic caracterizat prin existenţa dreptului
la autoconducere şi autoadministrare a unui teritoriu âzimă - pâine nedospită utilizată în ritualul religios catolic
B
baliv-funcţionar regal în Franţa
basileu-rege
basorelief - sculptură caracterizată prin proeminenţa figurilor în
raport cu suportul bazilică - edificiu roman de formă dreptunghiulară; biserică catolică
de mari dimensiuni beduini - păstori nomazi din Peninsula Arabia şi nordul Africii beglerbeg-guvernator general al unei provincii otomane biserică-edificiul religios principal în cadrul religiei creştine blasfemie - defăimare a ceea ce este considerat sfânt
breaslă -formă de organizare profesională în Evul Mediu
C
cabbala - interpretare ebraică a Vechiului Testament
cad iu -judecător otoman
calfă - lucrător calificat în Evul Mediu
calif- reprezentant şi succesor al profetului Mahomed
calvinism - doctrină protestantă predicată de Jean Calvin
campanilă -turn, construit în partea superioară a unui edificiu, în care
se află un clopot, un orologiu etc. (In oraşele italiene) canabae -aşezare civilă timpurie în Dacia romană capitel-partea superioară, ornamentată, a unei coloane Capitulaţie - diplomă de privilegii acordată de sultanul otoman, prin
care Poarta recunoaşte autonomia Ţărilor Române în schimbul
unui tribut caravanserâi - loc de popas al caravanelor In lumea islamică castru - tabără militară fortificată romană cavalerii teutoni -ordin monaho-cavalerescîn Evul Mediu centralizare politică - proces istoric caracterizat prin întărirea
controlului autorităţii regelui In detrimentul puterii nobilimii eh rismon - monogramă creştină cnezat - formaţiune prestatală condusă de un cneaz cobâle -formaţiuni politice prestatale în Moldova cohortă -subunitate de infanterie romană collegia - formă de organizare profesională In Dacia romană colonia—aşezare urbană romană colonie - oraş nou întemeiat de o metropolă
colonizare - proces de întemeiere de noi aşezări pe meleaguri
îndepărtate de ţara de baştină comaţi-oameni liberi în Dacia
comis - dregător domnesc în Ţările Române
comitat - u nitate ad mi nstra ti va In Evul Mediu
comună - formă de organizare a unei comunităţi urbane
conchistadori - cuceritori spanioli ai Lumii Noi
conciliu - reuniune religioasă creştină
condottier- soldat cu plată In Italia medievală
Consiliu Regal — instituţie care sfătuieşte pe monarhul absolut In
adoptarea unor hotărâri conţi - conducători (cu atribuţii administrative, militare) ai unor
provincii contract vasalic - înţelegere între doi feudali - senior şi vasal -.
însoţită de obligaţii şi drepturi reciproce contrafort - întăritură masivă de zidărie, care îngroaşă din loc In loc
un zid în scopul de a-i mări rezistenţa «7<?ntrarcfr>rma - reacţia Bisericii Catolice în urma Reformei cor-spaţiul dintre nava centrală şi absidă într-o biserică catolică cora-tip de statuetă feminină in Grecia preclasică Coran - cartea sfântă a arabilor

Cortes - Adunarea Stărilor In Spania cruciadă-expediţie militară a feudalilor apuseni In Ţara Sfântă cupolă-boltă - cupolă care formează acoperişul unui edificiu
monumental „Curia Regis" - curtea regală la franci curte de conturi - instituţie financiară
D
davă - aşezare fortificată din Dacia
deambulatoriu - spaţiu în jurul altarului într-o biserică
democraţie - regim politic, caracterizat prin puterea poporului
demos - poporul în Grecia antică
descălecat - trecerea periodică de populaţie din Transilvania în afara
arcului carpatic In Evul Mediu despot - important d regă tor bizantin din secolul al XII-lea devălmăşie-stăpânirea In comun a pământului In obştea sătească dictator- magistrat roman, dispunând de puteri excepţionale dietă - adunarea reprezentanţilor principalelor stări sociale
privilegiate diocеză - unitate religioasă In Evul Mediu In statele de religie catolică district — unitate administrativă a românilor din Transilvania In Evul
Mediu divan - organism constituit din marii dregători (în Imperiul Otoman) dom - cupolă monumentală ridicată deasupra unui edificiu domeniu feudal - unitate economică fundamentală în Evul Mediu dominat - sistem de guvernământ în Imperiul Roman, bazat pe
puterea absolută a împăratului domn - stăpân absolut, suveran al Ţării Româneşti şi al Moldovei donjon -turnul principal al unui castel medieval ducat - formaţiune politică condusă de un duce
E
echilibru european - principiu de drept internaţional
ecumenic-caracter universal
efor - magistrat (la Sparta)
elector - principe sau înalt prelat In Sf. imperiu Romano-German,
participă la alegerea împăratului . "'Ţ
emir- comandant arab episcop - înaltă faţă bisericească
erezie-doctrină religioasă opusă dogmelor oficiale ale Bisericii etnogeneză- procesul deformare etnică a unui popor eupatrid-aristocrat la Atena excomunicare - excludere din sânul Bisericii exorcizare - practică magică în scopul de a alunga răul
F
factorii comerciale - puncte de schimb comercial falangă - unitate de luptă In Grecia antică faraon - suveran al Egiptului antic feud(ă) - concesiune funciară condiţionată de serviciul militar for- piaţă publică în cadrul unui oraş roman fronton - element arhitectural
G
geocentrism - teorie cosmogonică, conform căreia Pământul se află în centrul Universului

ghildă (hansă, companie) - asociaţie cu caracter economic, politic,
religios şi profesional în Evul Mediu gineceu - parte din locuinţa grecilor, în care trăieşte femeia gintă -formă de organizare socială bazată pe înrudirea de sânge

H

Hegira -fuga lui Mahomed de la Mecca la Medina (622) heliocentrism - teorie cosmogonică, conform căreia Soarele se află
în centrul Universului. hipogeu - construcţie subterană, constituită din mai multe încăperi,
destinată să servească de mormânt hirotonire - ceremonie prin intermediul căreia un individ intră în
rândul slujitorilor Bisericii Hoarda de Aur - formaţiune politică mongolă la nordul Mării Negre hoplit- infanterist în Grecia antică
hughenoţi - nume acordat protestanţilor din Franţa
mir- untdelemn aromat şi sfinţit, folosit în biserica creştină
mirodenii - substanţe aromate, cu miros plăcut
Mishna - legea orală, tradiţia la evrei
moriscos - populaţie de origine arabă, rămasă în Spania după
sfârşitul Reconquistei moschee - edificiu religios al arabilor mozaic - tehnică decorativă constând în asamblarea cuburilor mici,
de piatră sau sticlă colorată, şi fixarea lor pe un suport, formând
figuri municipia- aşezare urbană romană

N

naos—încăperea principală dintr-o biserică
Nirvana-zona „repaosului absolut" în concepţia budiştilor nomă - provincie în Egiptul antic

I

iconoclasm -contestarea cultului icoanelor în Imperiul Bizantin
iconoduli - suţinători ai cultului icoanelor în Imperiul Bizantin
ieniceri - infanterişti otomani
imam - cleric musulman
imunitate (feudală)- privilegiul proprietarilor funciari de a nu permite
accesul dregătorilor domniei pe domeniile lor Inchiziţie—tribunalul Bisericii Catolice indo-europeni - populaţii de păstori, care trăiesc în mileniul IV-lea
î.Hr. în Asia Centrală, de unde migrează către Europa. Pun bazele
principalelor familii etnice şi lingvistice din Europa indulgenţă - act de iertare a păcatelor, emis de către Biserica
Catolica interpretatio romana - adorarea unor divinităţi dacice sub nume
romane Invincibila Armada - flota spaniolă în secolul al XVI-lea islam - în limba arabă, supunere faţă de Allah. Constituie religia arabilor

I

învestitură - acordare a unei demnităţi
jihad (djihad) - războiul purtat de către arabi contra „necredin
tioşilor". judeţ - unitate administrativă în Evul Mediu în Ţara Românească jupan -titlu acordat unor boieri în secolele IX - XIII

K

kaganat - organizare politică specifică popoarelor turcice şi condusă de un kagan. Denumirea statului avar
lefegii (mercenari)-ostaşi români sau străini, cu leafă
legat papal - trimis diplomatic al Papei
legiune - unitate de infanterie romană
logofăt-dregător în Evul Mediu; conduce cancelaria domnească
luteranism-doctrină protestantă predicată de Martin Luther

M

O

obşte sătească — formă de organizare social-politică, în care
coexistă proprietatea privată cu cea colectivă ogivă - osatura unei bolţi sau a unei deschideri (în arhitectura gotică) omagiu - ansamblu de gesturi ce leagă pe vasal de senior în cadrul
jurământului de credinţă şi de supunere omagiu ligiu - omagiu vasalic principal omagiu plan - omagiu vasalic secundar ordine religioase - ordine de călugări
ospitalieri -membri ai unui ordin monaho-călugăresc în Evul Mediu ostracism - înlăturare a unui cetăţean atenian din viaţa publică paharnic—dregător domnesc în Ţările Române
palatini—reprezentanţi ai împăraţilor germani pe lângă vasalii lor
palestra - tocul Tn care tinerii din Grecia şi Roma antică îşi desfăşoară
exerciţiile fizice pal isada - zid de apărare construit din pământ, lemn şi piatră panteon - templu consacrat cultului tuturor zeilor Parlament-forul legislativ dintr-un stat paşalâc - provincie otomană condusă de un paşă peristil - galerie de coloane, ce mărgineşte un edificiu pe toate
laturile perspectivă-reprezentarea prin desen a imaginilor tridimensionale piloni - construcţie monumentală formată din două masive de zidărie
la intrarea în templele din Egiptul antic piramidă - mormânt al faraonului Poarta - denumirea oficială a Imperiului Otoman polis - oraş-stat în Grecia antică
pol iteism—sistem religios, bazat pe adorarea mai multor divinităţi popoare migratoare - populaţii (ce practică păstoritul), care migrează din Asia Centrală către Europa portarul S u ce vei - dregător din sfatul domnesc în Moldova portic - galerie exterioară mărginită de o colonadă posadă - loc strâmt, trecătoare postelnic - dregător domnesc în Evul Mediu precept - normă, regulă, recomandare, mai ales cu caracter moral i prepozit-funcţionar regal în Franţa *-ripVTi* n c i pat - formă de guvernământ, condusă de un principe * „Problema Orientală"—termen ce desemnează situaţia apărută ca
urmare a pătrunderii otomanilor în Europa; din secolul al XVII-lea se
referă şi la decăderea Imperiului Otoman profet - predicator în religiile antice, considerat ca trimis al divinităţii pronaos -încăpere a unui edificiu situată în faţa statuii zeului
magistrat -funcţionar superior sau înalt demnitar
manufactură -întreprindere industrială în sec. al XVI-lea - al XVII-lea
manuscris-text scris cu mâna
marcă de apărare - unitate politică şi militară în zonele de frontieră
martir- persoană care se jertfeşte pentru convingerile sale
maslu - slujbă religioasă creştină, care se oficiază pentru un om
bolnav mastaba - construcţie funerară de forma unui trunchi de con în
Egiptul antic mecenat - sprijinirea artiştilor de către cei bogaţi megaron-sală de formă rectangulară mercantilism - doctrină economică punând accent pe necesitatea
intensificării exportului, în vederea obţinerii de metale preţioase metropolă-aşezare care întemeiază colonii
mihrab-
nişă mtr-o moschee orientată către Mecca
minbar- lecui din care imamul citeşte versete din Coran

R

rabin - conducător religios al unei comunităţi mozaice
raia - unitate ad m i n i strati v-teri toria lă otomană
Ramadan - cea mai importantă sărbătoare religioasă la arabi
raţiune de stat - practică politică, în care interesul unui stat este
superior celui religios Reformă^jnişcare politică şi ideologică din secolul al XVI-lea Tegat clientelar - regat barbar ce primeşte subsidii din partea Romei
imperiale „rege apostolic" - nume acordat regilor maghiari în Evul Mediu Renaştere - mişcare politico-ideologică, ce exprimă idealurile burgheziei „Renaştere carolingiană" - perioadă de avânt al culturii, încurajată
de către Carol cel Mare rentă feudală - ansamblul obligaţiilor ţărănimii faţă de feudal

151

rezervă feudală (seniorială) - parte a domeniului feudal aflată fn
proprietatea absolută a stăpânului feudal romanitate orientală - spaţiu etnico-lingvistic, ce reuneşte
populaţiile de limbă latină din răsăritul Imperiului Roman romanizare - proces care constă în însuşirea civilizaţiei romane rovină - loc mlăştinos

S

samodârjaţ - în limba slavă, .cel atotputernic"
sanctuar - loc sfânt
scolastică - metodă de gândire, ce are la bază utilizarea logicii tn
analiza unor opere de seamă. Subordonează filosofia teologiei scrib - funcţionar la curtea faraonului din Egipt seneşal -funcţionar regal în Franţa senior- nobil în Evul Mediu, ce oferă vasalului un feud sfat domnesc - instituţie politică ce reuneşte marii dregători simonie - practică a vânzării funcţiilor religioase pe bani sinagogă - edificiu religios la evrei
sincretism religios—adorarea divinităţilor locale sub nume romane spahii - soldaţi în cavaleria otomană spartiaţi -cetăţeni la Sparta spovedanie - mărturisire a păcatelor de către creştini • stil triconc - plan de construcţie a bisericii unde sunt înscrise trei
abside strateg - comandant militar atenian stratioţi- trupe de infanterie înarmata bizantină streliţi-corp de infanterişti din Rusia, dotat cu arme de foc sultan -titlu acordat suveranilor musulmani în Evul Mediu suzeran - senior în Evul Mediu, ce primeşte mai multe omagii vasalice
şeic- căpetenie a unei comunităţi sau stat în lumea musulmană

T

Talmudul - carte religioasă la evrei, ce comentează Vechiul
Testament templieri -ordin monaho-cavaleresc în Evul Mediu tetrarhie- formă de guvernare în patru (în Imperiul Roman) teutoni - membri ai unui ordin monaho-cavaleresc In Evul Mediu themă - unitate administrativă în Imperiul Bizantin timpan - element de decoraţie arhitectonică
tipar - ansamblu de operaţii de obţinere a unor copii identice, prin presarea formelor de imprimare, acoperite cu cerneală, pe hârtie, pe carton etc.
tirania-sistem de guvernare politică la Atena, în perioada arhaică
Tora - nume dat de evrei Vechiului Testament
transept- nava transversală, ce intersectează naosul în biserică
trib-formă de comunitate umană importantă în preistorie
tribut - obligaţie financiară
triumvirat - înţelegere intre trei lideri politici la Roma

Ţ

ţară - uniune de obşti săteşti libere inul-unitate administrativă în Moldova. în Evul Mediu

U

ucaz - poruncă împărătească, ordin al ţarului Rusiei ucenic - discipol al lui Hristos (propovăduieşte învăţătura creştină) umanism - ideologie care accentuează rolul deosebit al omului Ungrovlahla - denumire utilizată Tn Evul Mediu pentru a se defini

Ţara Românească utopie-proiect general de organizare ideală a lumii

V

vareg - denumire (în limba greacă) pentru vikingi
vasal - nobil, care datorează ascultare suzeranului său
veteran - ostaş ieşit din cadrele armatei
veto - dreptul excepţional al unei persoane de a se opune adoptării
unei decizii viceregе - înalt demnitar, ce conduce o provincie sau o colonie vicus - sat în Imperiul Roman villa rustica -fermă agricolă
vitraliu - panou decorativ din plăci de sticlă pictate la ferestre vizir- înalt demnitar Tn Egiptul antic, califatul arab şi Imperiul Otoman
voievod - conducător militar în Evul Mediu

Z

zaraf-cămătar; persoană care se ocupă cu schimbul banilor zwinglianism - doctrină protestantă predicată de Huldreich Zwingli